

પ્રથમ આવૃત્તિનું નિવેદન

કોઈ સુખ' પણે શ્રી વૈકુંઠલાલભાઈ અને સદ્ગત ચંદુભાઈની મુલાકાત કતારગામે થઈ. આ પછી જાનેનો પત્રવ્યવહાર શરૂ થયો, અને દૂંઢ સમયમાં જ શ્રી ચંદુભાઈએ દેહ છોડ્યો, સદ્ગત ચંદુભાઈ સાહિત્યકાર ન હતા. જેઓ તેમના સમાગમમાં આવેલા હતા તેમને તેઓ પત્રોદ્વારો બોધ આપતા આ બધા પત્રો ભેગા કરી પ્રવચનું ક્રમ બચ્ચું જ મુસ્તેજ હતું. શ્રી વૈકુંઠલાલભાઈએ પ્રથમ મોતાના ઉપર જે પત્રો આવેલા હતા તે છપાવી પ્રસિદ્ધ કર્યા અને જેઓ શ્રી ચંદુભાઈના પરિચયમાં આવ્યા હતા તેમના ઉપર મોકલી આપ્યા. સારા નરીયે શ્રી ચંદુભાઈએ પોતે લખેલ 'આત્મવૃત્તાંત' તેમના હાથમાં આવ્યું. આ 'વૃત્તાંત' અને શ્રી ચંદુભાઈના ગુરુ નહાત્મા દેવીદાનજીનું જીવનચરિત્ર તથા ઉપદેશ પણ છપાવી તેમણે પ્રસિદ્ધ કર્યા અને છુટથી વહેંચ્યા, અને જેમની પાસે શ્રી ચંદુભાઈના પત્રો હતા તેમની પાસે તે પત્રોની તથા સંસ્મરણો વગેરેની માગની રી. જાહેર હિતના કાર્યમાં આપણી ઉદાસીનતા જાણીતી છે. મહા-નહેનતે આ પ્રયત્ન સગબગ આપ્યું સાહિત્ય તેમણે બેગુ ક્યું અને મોતાને ખર્ચે છપાવી મફત વહેંચ્યું હતું. આ પ્રકાશનની કિંમત રાખી છે, પરંતુ તેમાં કાયદાની દૃષ્ટિ રાખી નથી. તેમની નાજુક ગણિત હોવા છતાં શ્રી ચંદુભાઈ તરફની બકિયો પ્રેરણા બધું જ પરિચય કરી તેમણે આ પ્રકાશન બદલ પાડ્યું છે. જનતા આનો પ્રારે લાભ જિહાવશે એવી આશા છે. શ્રી ચંદુભાઈના જીવન બકતોની ફરજ છે કે શ્રી ચંદુભાઈનું જીવન સાહિત્ય બેગુ કરી પ્રગટ કરે. શ્રી. વૈકુંઠલાલભાઈએ માર્ગદર્શન ક્યું છે. તત્ત્વજ્ઞાનનો સમયો નિયોઃ આ પુસ્તકમાં છે.

અમદાવાદ, વામનજીવન્તી
તા. ૨૮-૮-૪૪

} શ્રી રામકૃષ્ણ સેવકસમિતિ.

પ્રકાશકનું નિવેદન

સામગ્રાણિક બદલાવસાથના અવપ્રકોથી મુક્ત, કેવળ છાદવાદ પ્રમાણાવજ્ઞો તાકિલેપકર્તાએ અને માનસની વિદ્યુદ્ભૂમિકા વડેતા સ્વાભાવિક બુદ્ધિપ્રવાહને અનુસરીને તત્ત્વપદાર્થનો પ્રમે કરાવનારા મન્યો ગુજરાતીના સાહિત્યક્ષેત્રે નહિવત્ છે. એ ક્ષેત્રે પૂર્યુંદાસ્યું કરવાની ક્ષમતા હાજના પદ્મવમાહિ પાણિત્યવાળા નક લેખકોમાં અસંભાવ્ય છે, તેને માટે તો કાન્તાશી યુગપુરુષો પ્રાકટ્ય ઉપર નિર્ભર રહેવું પડે છે.

અને જાણાવતાં હર્ષ થાય છે કે આ પુસ્તકદ્વારા જિજ્ઞાસુએ એવા પ્રકારના સાહિત્યારવાદનો સંતોષ માણી શકશે. આ સ્થિતપ્રલ્લ શ્રી ચન્દુભાઈનું વિચારિત-ઉદ્ગમન સરલ શબ્દોમાં આશ્રિતીને ગ્રાહ્ય સ્વરૂપે યુગ રજું છે. સામાન્ય લોકોને અર્થને અનુસરી વાણી બોલવી પડે છે, ત્યારે તત્ત્વકર્ષી પુનિતજનોની વાણીને અસ અનુસરે છે, તેમ આ તો શ્રી ચન્દુભાઈએ ખીજ શબ્દોમાં ઉચ્ચરેલ્ આંખનિયતી વાણી છે, જેમાં અસલ તત્ત્વાર્થ જ અનુરુપ છે.

એ બધું પ્રશંસનીય છે કે આવા અમૂલ્ય ગ્રન્થનો વિશેષ પ્રચાર થઈ વિશેષ જનહિત થાય એ હેતુથી શ્રી રામકૃષ્ણ સેવા સમિતિના મંત્રી શ્રી વિષ્ણુપ્રસાદ રતનરામ કોડેર આ મન્ય કાપીલપત્ર પ્રકાશિત કરવા દેવા માટે અનુમત થયા છે.

એ કલ્પા વિના ચાલી શકે તેમ નથી કે બાપાના બંધારણની દૃષ્ટિએ અમૂલ્યતા ગણાતા બ્યાકરણદોષ ગુજરાતી બાપાનાં ખીજાં સંસ્કૃત પુસ્તકોની માફક આમાં પણ તાત્પર્યને બહુ દાનિકતા થયા સિવાય રહેલા છે.

મહાત્મા શ્રી દેવીદાનજી મહારાજ

જન્મ - જન્મભૂમિ સ ૧૮૧૩
 સંન્યાસ-માનકુળ ૨, ૧૮૪૨
 દેહાંત ૧ વાગ્ડા સ ૮૬

જ્ઞાનયોગી ચતુર્ભાઈ

૧૮-મ-મ, ૧૯૪૦ નેત્ર ૧૨ ૧૭, જુધવાર ૨૧ મ ૧૮૪ એપ્રિલ ૨૩ ૧
 અભિન-મ ૧૯૪૬ ગ્રામિ ૧ મુદ વિશ્વપાલમ્બી નાદવાર ૩ મ ૧
 ૨૧ ૧૩ ના ૩૩૧૫ ૮

ૐ

સંપાદકના બે બોલ

(સ્મરણાંજલિ)

ગદિર જેવા ગ્રંથમાં યોગી જેવું જીવન માળના સાધુપુરુષ શ્રી
૧૬૨૧ (૭૬) ચંદુલાઈ) અને તેમનાં સાધ્વી પત્ની શ્રી ગોદાવરી
જિનને આ ગિરગી દરમ્યાન હું મળું અને જો ત્રણ સાઠ ત્રણ
સોનો ટૂંક પરિચય માગે જીવનમાં કંઈ કંઈ ફેરફાર કરશે તેનો
મન ખ્યાલ નહિ હતો. ક્યા રહેર અને ક્યા મુંબાઈ?

નાદુરસ્ત તબિબતના કારણે, હવાફેર અર્થે માર્ચ ૧૯૪૨
માં મારે કતારગામ જવું થયું, તે વેળા બાઈ શ્રી વિષ્ણુપ્રસાદ
રાતનરામ હાકિએ મને આગ્રહભરી સૂચના કરી કે, તબિબત સુધરેથી
જો શ્રી ચંદુલાઈને તથા શ્રી ગોદાવરી જાહેનને મળવું અને તેમના
સ્વસ્થગતો લાલ જરૂર લેવો. હું મળવા બહિં તે પહેલાં પંદરમી જૂને
જો ચંદુલાઈ પોતે જ મારા મકાને આવી બેસ્યા, અને તે પછી તો
મારો સંબંધ વધતો ગયો. તેમના ગંદેર મુકામે હું બાર તેર વાર
જો આવ્યો અને તેમના જ્ઞાનનો-તેમના અનુભવનો મયાશક્તિ
બે લીધો.

શ્રી ચંદુભાઈ ખુશ્લા દ્વિતીય ઉપદેશ આપતા, પરંતુ તે વચાવવાની શક્તિ મારામાં ન હતી. પહેલી મુલાકાત વખતે આત્મસ્વરૂપ સત્-ચિત્-આનંદ રૂપ છે એ સરળ ભાષામાં ટૂંકામાં જાણ્યું અને તે અંબંધમાં તેમણે લખેલી નાની પુસ્તિકા “અ સાક્ષાત્કાર” મને આપી. તે પછી સ્વામી વિશુદ્ધાનંદજી-પ્રસિદ્ધ કામલીવાળા-ના “પદ્મપાતરહિત અનુભવ પ્રકાશ” નામના પુસ્તકનાં પ્રથમ ત્રેતીય પાનાં સમગ્રવ્યાં, અને એવી રીતે કરાવ્યો કે એ આખું લગભગ પાંચસો પાનાનું પુસ્તક તે પછી વાંચ બહુ મુશ્કેલી ના પડે. સ્વામી શ્રીરામતીર્થનાં પુસ્તકો વાંચવા ભલામણ કરી: પણ મારું વાંચન ક્યાં અને તેમની સમગ્રવચ્ચ શક્તિ ક્યાં? તેમની સમજૂતી અને ટિપ્પણથી મને જે લાભ તે અનેક પુસ્તકોના વાંચનથી નથી મળ્યો. તેમના પંદર માસના સત્સંગે જ્ઞાન મેળવ્યું તે, તે પહેલાંના પંદર વર્ષમાં થયું હું મેળવી શક નહિ હોઉં. પ્રત્યક્ષ વાણીથી જેટલું ચેતન મળે છે તેટલું પુસ્તકોમાં મળતું નથી; પણ જ્યારે એવા ગુરુનો સાક્ષાત્ લાભ ન મળે, ત્યારે પુસ્તકો કેટલેક અંશે સત્સંગનું કામ કરે છે.

આ પુસ્તક માંહેલાં પત્રો પ્રસિદ્ધ કરવાનો હેતુ એ છે કે, જે ભાઈઓ અને બહેનો તે વાંચે તેમને ચંદુભાઈનાં સ્મરણો, તેઓનાં જેવું જીવન અને તેમણે અનેક ઉપર પોતાના જીવનની પાછાપ તાજાં ધ્યાન. આ પત્રોમાંથી તેમના આધ્યાત્મિક જીવન-પ્રમાણ તો જરૂર આવશે. પરંતુ તેમના આવહારિક જીવનની જે જેટલીક હકીકત જિજ્ઞાસુઓને ઉપયોગી થાય તેવી છે તે આપું છું. શ્રી ચંદુભાઈનો આત્મકથાંત (મહાત્મા શ્રીદેવીદાનજી જીવનચરિત્ર તથા ઉપદેશ સાથે) ગયા કેન્દ્રુઆરી ૧૯૪૪ માં ન પુસ્તિકારૂપે જે પ્રકટ કર્યો હતો તેમાંથી મુખ્ય મુખ્ય વિગત જાણી છે.

શ્રી ચક્રભાઈના સરિગતો જન્મ સવત્ ૧૯૪૦ ના ચૈત્ર વદ
-ઈ સ ૧૮૮૪ ના એપ્રિલ માસમા થયો હતો એમના દાદા
રખાઈ ભટ્ટ રૂના મોટા વેપારી હતા પરંતુ પ્રેમચંદ ગાયચંદના
સાથે વખતે ૩ લગી ગયેલુ તેની દિમન એકદમ ઘટી ગઈ અને
સામા પાવ ગઈ તેથી કુટુંબની આર્થિક નિયતિ ઘણી નબળી
ગયેલી પિતા નરોત્તમરામ તેમને નવ વર્ષના મૂળે પ્રભુસરણ
હતા તેમના દાદી કનાર-ગામમા વૈજનાથ મહાદેવનુ દર્શન છે તેનું
દરના જન્ય ત્યારે ચક્રભાઈને સાથે લઈ જાય, અને ખીજી
આપડે નહિ એટલે એક પ્રાર્થના રીખવેલી-“ પ્રભુ સદ્બુદ્ધિ
ધરે, કુબુદ્ધિ ટાળે અને જવાનું કલ્યાણ કરે ” મંગલસમયે
માતા તેમને પાસે મોવાતી જે મૂચના આપી (૧) ભાઈ,
તેમની ઇચ્છા નીચે નહિ (૨) પ્રભુભક્તિ જદી ઝાડીશ નહિ,
ધુ મળી ગહેજે.

ચક્રભાઈના મા અવધાને મહુ બધા, મોજા ને પ્રેમાળ હતા
અને મોખનું મન દુઃખ યુ નથી ચક્રભાઈ કહેતા કે, એમના જેવું
નૈર્ભય પ્રેમાળ હવે ઘણામા હાય તો કેવું આરે.

તેમના નાના કાકા શ્રી હરિદ્રુજી સ્વતંત્ર નિવારના અને અદેશ-
પ્રેમી શિક્ષક હતા ઈ સ ૧૯૦૬ ની અદેશી અગવળ તરફ ચક્ર-
ભાઈને વાળ્યા હતા નાના કાકાનું આગ્રિય બહુ ઉચ્ચશિક્ષિતુ હતું
મના વિદ્યાર્થીઓ તેમના મુક્ત-કે નખાણુ કરતા હતા આવી રીતે
અધ્યાપક ગુણો ચક્રભાઈને સાગ્રમામા મળ્યા હતા માતાની હાજતા,
પનાશીની જીદિમગણ, દાનીમાની ભક્તિ, માતૃશ્રીનું દય, નાના
માતાની નીડરના વગેરે

ચક્રભાઈનું લગ્ન ઈ સ ૧૮૯૫ મા નવરોગ ઔનિ-વ્યવહાર
તિમા અગ્રગણ્ય ગૃહસ્થોમના એક પારક શ્રી જયદ્રુજીના
પુત્રી મોદાવરી સાથે થયું હતું, એ બહેન પણ નાન-

પણથી શિવપૂજન કરનાર અને સાગ સમ્ભરવાળા હતા અને જ્યુ નાની ઉંમરથી એકબીજાને ખૂબ આદરતા ચઢુલાલનો બોલ પ્રભુનો બોલ છે, એમ ગણીને ગોદાવરીમહેન વર્ત્યા છે એ બહુ લાજેના નથી હતા કાગળ વાચી શકે છે ભાગ્યે જ એકબીજા સાથે તેઓ તત્કાલ જાતર્યા હશે.

કોલેજના અભ્યાસમાં ચઢુલાલ ખી એ સુધી પહોંચ્યા હતા ખી એ ના અભ્યાસ વખતે માદગી આવવાથી પામ થઈ શક્યા નહિ તેમને નોકરીની જરૂર પડી સારે મુનાઈમાં સગ વસનછ ત્રિમહાના આસિંઝ પ્રાઇવેટ સેક્રેટરીની જગા મળી શેડ સાહેબ તેમની નોકરી અને તેમના વર્તનથી ખુશ થયા અને તેમના ડોકરા હવા જે રંગ કામ ગયા હતા ત્યાં ચઢુલાલને મોડાયા.

ચ બાદને ગામત્રીનું મળુ બહુ હતું નવહારમાં મળી આવેલી સગરડોઈ ગામત્રીની ઉપર તેમની આસ્યા બુ વધી ગઈ હતી તે ઉપરાંત શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહસના બોધવચનની તેમના મન ઉપર જોડી જાપ પડી હતી.

મુનાઈમાં સગ વસનછને ત્યાં ચઢુલાલને પડિત શ્રી લામનના સત્સંગનો સારો લાલ મળેલો પડિત આધ્યાત્મિક જીવન ગાળે છે અને શુભગતમાં ને અન્યત્ર પ્રસિદ્ધ છે આજે ૮૮ વર્ષની ઉંમરે પણ તેઓ પોતાને યુવાન માને છે અને એ માન્યતાની અર્થે તેમના શરીર ઉપર એવી દૃઢ થઈ છે કે આજે પણ તેમનું શરીર ને વાણી જુનાન જેવા જણાય છે તેઓથી ખૂબ છે કે, ખીજા માણસો મગવાની ઉતાવળ કરે છે, મારે ઉતાવળ નથી, મે તો મરવાનું માડી વાળુ છે વળી કહે છે કે ખીજા માણસો મોહથી કરે છે હું તો મોહને કદા છુ કે તમે લને આવો તમે આનંદો એટલે હું તમારા હાથમાં આત્મા આપીશ જેથી આત્મા ઉપર ખૂબ મોહ થાય એટલે મોહને કામ મળે અને તે આપણને નડે નહિ મુનાઈના સદાચાર દરમ્યાન પડિતછને લાગ્યું હતું કે ચઢુલાઈ એ

તેમની જનના પ્રાણી છે તેઓ અને ગીથી ૧૯૧૧ માં કાસમા મળ્યા, જે પેળા તેમણે સ્વામી ગમનીર્થના પુસ્તકો ચંદુલાઇને વાચવા આપ્યા ચંદુલાઈ તે વાચતા ધનતા નહિ લડનમાં પડિતછાએ એક વાર ચંદુલાઇને મિતોદમાં પૂછ્યું, “ધર્મ પ્રસન્ન થાય તો માગવું શું ?” ચંદુલાઈ કહે, “એ જ કે, ‘તાડ જે છે તે જ મને આપ’”

ઈ સ ૧૯૧૨ માં ચંદુલાઈ હિંદુસ્તાન પાઠ દર્પા તે પછી તેમને એક જ લગ્નની લાગી કે, “હવેનનો કાયડો જીવના આવ્યો છું, અને તે જેટલો જનદી ઉદ્દેશ્ય તેટલું સારું” એમણે તે જ વર્ષમાં તેમણે ગેડ વસનછત્તી નોડગી એડી, પણ ૧૯૧૩ સુધી તેમને ત્યાં જન આન કરતા ૧૯૧૩ માં ગેડની સાથે ઉતાકામડ ગયા ત્યારે તેમની અવસ્થા અદગ્ધાનેથી પાગન જેવી થવા માડી મધ્યગને જગલમાં નીકળી જાય, બરાબર ઉધે નહિ આ બધી બાબત પડિત લાલન જાણી ગયા એટલે તેમણે ચંદુલાઈ પાસે વચન લઈ લીધું કે, ત્યાં સુધી તેમના માં અને સ્ત્રી હયાત છે ત્યાં સુધી સસાર છોડી સાધુ ન થવું બીજી માગણી એ કરી કે, લગના પહેરવા નહિ, લગના પહેરે મુખિ નથી ચંદુલાઈ વચનથી બધાયા પડિત છાએ કહ્યું કે, “ગાગથી જેટલું આપી શકાન તેટલું મેં તને આપ્યું છે હવે તને એક સત બનાવું છું, ત્યાં જ, અને તે જે રસ્તો બતાવે તે રસ્તે આવ્યો જ, અને ત્યાં પણ ન ફાવે તો આપણે એ સાથે કાંઈક કરીશું”

પડિત લાલનછ જેના વાનપ્રસ્થ આધુ આ જમાનામાં ક્યાથી તેઓ ભક્ત છે, યોગી છે, સ્વામી છે, છતાં કર્મ કરવામાં પણ તે પોતે જોન જના ઉત્તમતવાદી છે તેમણે ચંદુલાઇને મધ્યપુનાગા મહાત્માશ્રી દેરીનનન મદારાજની ઓળખાણ આપી આ મોખ્યા

* મહાત્મા શ્રી દેરીનનનના સક્ષિત છવનચરિત તથા ઉપદેશ માટે આ પુસ્તકને ઝેડે પૂરવણી જુઓ

મહાત્માશ્રી દેવીદાનજીને ચક્રુભાઈ મળ્યા ત્યારે શ્રી કૃષ્ણજન્મમાં
 છમી હતી અને એ જ એમ તની જન્મનિશિ હતી ચક્રુભાઈજો મહા
 ત્માશ્રીને કહ્યું કે, 'મારે જી પુત્ર, ધન કે સગાસગંધી કાઈ
 તરફતુ દુખ નથી સાધારણ ભક્તિ, ધ્યાન, યોગ, વગેરે મારી
 શક્તિ અનુમાર ક્યાં છે, મને શાંતિ અમુક કાળ સારી રહે છે,
 પણ પાછું ચળીઆડ (મન) ખસી જાય છે ! પોતે છુ (પરબ્રહ્મ)
 જોતી મને શક્ત નથી, જ્ઞા શાંતિ પૂરના પ્રમાણમાં નથી એ મોગમાં
 મોટું દુખ કે ' દેવીદાનજીજો ચક્રુભાઈને પોતાની સાથે થોડા
 નિસ ગહેવા કહ્યું અને તેઓ રહ્યા એમતો પહેલો ઉપદેશ એ ક્યો
 કે, " નથી ગાઈ શુ, નથી કાઈ શિષ્ય, તું પોતે શુ છે, મન
 તારે શિષ્ય છે, તારે નિશ્ચય શુ છે ? ' ચક્રુભાઈએ જુલું કે, ' પોતે
 નિરજન, નિગમ, નિર્વિદ્ય સન્નિવૃત્ત, નિર્ભય, જન્મમૃત્યુ
 ગદિત છુ ' ત્યારે એમતો કહ્યું, " પોતાની આખ મીઠી પોતાની
 જાતને એમતું પૂછતું કે, ' હું છું નાંદ ? છુ તો કેવો ? ' અને
 તે પછી આપનો નિશ્ચય નિરજન, નિગમ, નિર્વિદ્ય, નિર્વિકલ્પ,
 સન્નિવૃત્ત, નિર્ભય, જન્મમૃત્યુગદિત વગેરે હૃદયપૂર્વક દઢ કરવો,
 જોને એમનો વખત શુદ્ધ જ્ઞાનમધ્યે થઈ આત્મી રીતે વીશ
 પચીસ વખત ક્રતા ગેવું એમલે શાંતિ આત્મી જો. થોડા નિવસ્ત
 સાથે રાખી મહાત્માશ્રીએ મગી કામજીવાળા જ્ઞાનનો " અનુભવ
 પ્રમણ વચાઓ અને પછી કહ્યું, " તારી મા વગેરે તને યાદ
 કે છે, માટે હવે જ તારે બીજા કાઈની પામે જવાની જરૂર નથી, અને
 અહીં પણ આવવાની જરૂર નથી. આનાથી વિશેષ જ્ઞાન નથી જ્ઞાન
 અને અનુભવની વાત પૂછવારે મને તું એમ્યો મળ્યો છે જાણી તો અહીં
 (બધા) શિષ્ય થવા આવે કે (કાઈને) કરવું મઈ નથી, રિદ્ધિ-
 સિદ્ધિ જોઈએ છે, પૈયા જોઈએ છે, બેરી જોઈએ છે, દવા શીખી
 છે, એવા મગજથી બધા આવે છે

૧૮૧૩ થી ૧૮૨૦ સુધી ચક્રુભાઈ મહાત્માશ્રી પાસે ગયા

નહિ, પરંતુ તે પછી તો દર વરસે કે એક વરસને આંતરે તેમણે નિયમસર જવા માંડ્યું, તેમનાં ધર્મપત્ની શ્રી ગોદાવરી બહેન પણ તેમની સાથે જતાં. શ્રી ગોદાવરી બહેને અધ્યાત્મમાર્ગમાં સારી પ્રગતિ કરી અને પોતાનું શ્રેય કરી લીધું છે. તેમણે છોકરાં, તૈલવ કે પૈસાની લાલસા રાખી નથી અને બધા વિષયો ઉપર સારો સંયમ મેળવ્યો છે. એમના જેવી સ્ત્રીઓ સંસારમાં ઘણી ઓછી હશે. પતિના જાઈપણુ કાર્પમાં એમણે વિશ્વ નાખ્યું નથી. પોતાને અમુક ધરેણું કે લગ્નું નોંધ્યું છે એવું પણ કહ્યું નથી.

મહાત્માશ્રી દેવીદાનજીની કૃપાથી ચંદુભાઈ પોતાને જોઈતી શાંતિ મેળવી શક્યા. દેવીદાનજી પાસે તેઓ વખતોવખત જઈ આવેલા અને ત્રણેક વેળા લાગત ત્રણ ચાર માસ રહેલા. તે વખતના તેમના પરિચયથી ચંદુભાઈજ એમની ગાદીને લાયક છે એવી મહાત્માજીને ખાતરી થઈ, તેથી ભવિષ્યમાં ચંદુભાઈ એ ગાદી મંજાળે એવી તેમણે માંગણી કરી, પરંતુ ચંદુભાઈએ ત્યાં રહેવા ને ગાદી સંભાળવા વિનયપૂર્વક ના પાડી અને એવો જવાબ વાળ્યો કે, “આપની અખંડ સેવામાં રહેનાર બાણુજી શ્રી ગુરુપ્રસાદજી જો પદ માટે શ્રેષ્ઠ છે.” આ ગાદીસાર દેવીદાનજીએ ચંદુભાઈને પસંદ કર્યા એ તેમની ચોખ્ખતા, તેમણે મેળવેલું ઊંચું પદ અને તેઓ પર પૂર્ણ કૃપા સ્વયં છે. દેવીદાનજી મહારાજ ચંદુભાઈની સન્મુખ અને તેમની પાછળ, અરે પોતાના મરણના બે દિવસ અગાઉ પણ બોલેલા કે, “મારું જ્ઞાન તો એક ગુજરાતીજ પચાવી શક્યો છે. એવો બીજો મેં જોયો નથી.” ચંદુભાઈએ ગાદી સ્વીકારવાની કેમ ના પાડી એ બાબત મેં તેમને ખરે કારણ પૂછ્યું ત્યારે તેમણે દેવીદાનજી મહારાજને કહેવું કે “મહાત્માજી! ઉપાધિમાથી છોડાવ્યો છે તો ફરીથી કેમ તેમા નાખ્યો છે ?”

દિવસે હતી. તે પ્રમંથે હાજર રહેવા સારું ચંદુભાઈ એકલા (ગિના-
વરી ખેતન આ વેળા પ્રારબ્ધવચાત્ર ન જઈ શક્યા) બોધપુર મુકામે
તા. ૧૮ ઓગસ્ટે પહોંચ્યા. ત્યાં સાતેક અકવાડિયાં બાનંદમાં ગાળી
ચંદેર પાછા ફરતાં રસ્તામાં અમદાવાદ થોડા દિવસ રહેવા માટે
તા. ૭-૧૦-૪૩ ના રોજ ઊતર્યા. બીજે જ દિવસે સવારે આશરે
નવ વાગે તેમના હૃદયમાં સખત દુઃખાવો શરૂ થયો. અને ડોક્ટરની
હાજરીમાં ભેતળેનામાં પ્રાણ છોડ્યા.

મને તીવ્ર ઇચ્છા હતી કે, કાં તો એમની સાથે હું ફરીથી
દોઢ બે માસ રહું, કાં તો એમને સહકુટુંબ દિવાળી પછી મારે ત્યાં
મુંબઈ આવવા વિનંતિ કરું. મારા મનોરથ મનમાં જ સમાઈ ગયા.
'તુલ્યો મારો તંબૂરાનો તાર, ભજન અધુરું રહ્યું રે!' ગુરુ વિન
કૌન ઘસાયે ઘાટ ! પ્રભુ ઇચ્છા.

*

*

*

.

ચંદુભાઈનો રોજનો કાર્યક્રમ જાણવા વાચકને જિજ્ઞાસા થાય
એ સ્વાભાવિક છે. તેઓ સવારે પાંચ વાગે ઊઠતા. જાગતા કે તુરંત
પોતે “સાક્ષી” છે એવો અનુભવ કરી પથારીમાંથી ઊડી પોતાનો
નિત્યક્રમ શરૂ કરતા. કેટલીકવાર વહેલા જાગી પથારીમાં “સાક્ષી”નો
અનુભવ લેતા. બાનંદમાં વધુ વખત પથારીમાં પડી રહેતા. ઊઠ્યા
પછી નિત્યક્રમ એટલે શૌચ, દાતણ, સ્નાન વગેરે આટોપ્યા પછી
પત્રોના જ્વાળા આપવાના હોય તો આપના. સમાધાન. અર્થે જે
કોઈ મળવા આવના તેમને તેમની શંકાનુ સમાધાન કરી આપતા.
વળી ઔષધ લેવા આવે તેમને મફત ઔષધ આપતા. કેટલાક જણ
વ્યાવહારિક કાયદા ઊકિલાવવા આવતા તેમને તે પણ વચાશક્તિ ઊકિલી
આપી સાચો માર્ગ જતાવતા, અને જ્યારે નવરા પડે, ત્યારે “હું
કાણુ”નું સતત ચિંતન કરતા.

અપેરે કેટલાક જિજ્ઞાસુઓ આવે તો તેમની સાથે સ્વામી રામતીર્થ, અનુભવપ્રકાશ, યોગવાસિષ્ઠ વગેરે વાંચતા.

સાંજે છ વાગે બહાર એકથી દોઢ માઈલે ફરવા જતા. ત્યાંથી આવ્યા બાદ વાળું કરવાનું હોય તો તે કરીને રાતના નવ વાગે પ્રાર્થના કરતા. પ્રાર્થનામાં ગીતાના બીજા અધ્યાયમાં “ સ્થિતપ્રજ્ઞ ” ના લક્ષણો આપ્યા છે તે બોલતા. ઇશાવાસ્ય ઉપનિષદ્ બોલતા, અને શ્રીમદ્ શંકરાચાર્યનાં સ્તોત્રો બોલતા. આ પ્રાર્થનામાં કેટલાકો નિયમિત સામેલ થતા. પ્રાર્થના પૂરી થાય તે પછી કેટલીકવાર ઉપર કહેલાં પુસ્તકોમાંથી કોઈ કોઈ જિજ્ઞાસુ સાથે પોણો કલાક-કલાક વાચન થતું.

રાત્રે અગિયાર વાગે સૂઈ જતા.

*

.

*

નાનપણથી જ ચંદુભાઈ ચુસ્ત સ્વદેશી હતા, અને ન્યારે મહાત્મા ગાંધીજીએ દેશનું દારિદ્ર્ય ક્ષિટાડવા દેશોદ્ધાર સારું રેટિયો ને ખાદી પ્રગ્ન સમક્ષ ધર્યા ત્યારે તેમણે રેટિયો કાંતવા શરૂ કર્યો અને સંપૂર્ણ ખાદીભક્ત બન્યા. મહાત્માજી સારું તેમને અપૂર્વ માન હતું એ તેમણે જુદી જુદી વ્યક્તિઓને લખેલા પત્રો ઉપરથી (આ પુસ્તકમાં) જોઈ શકારો. દાંડીકૃત્ય વખતે ડૉ. સુમન્તભાઈ બ. મહેતાની સૂચનાથી ગાંધીજીએ ચંદુભાઈને ત્યાં એક દિવસ મુકામ કરેલો— ગાંધીજીને તે વખતમાં જિનારા આપવો એ સરકારની કડક આંખ ખેંચવા સમાન હતું, પરંતુ ચંદુભાઈ ડર્યા ન હતા, અને ગાંધીજી સારું જોઈતો સવળો જરૂરી બહિષ્કાર પોતાના મકાનમાં કરી આપ્યો હતો.

એ પ્રસંગની વાત નીકળતાં તેઓ અને કહે કે, “ ખરેખર અપરિચ્છિન્ન તો ગાંધીજી પાસેથી હું શીખ્યો. ‘ પોતાના શરીરને ટકાવવા સારું જરૂરપૂરતો જ ખોરાક લેવો, જોઈએ, અને એમ

અણિયો પણ વધુ વેચાય તો અપગ્રિહનન તુટે ' આવી આક્રી વ્યાખ્યા તેઓએ જનારી છે અને હમેશા આચરણમાં મૂકતા આવ્યા છે "

ખીજા એક પ્રસંગે કહે કે, "ગાંધીજી માગ ગુરુ થવાને લાયક છે પણ માગમાં તેમના સ્થિતિ થવાની લાયકાત નથી તેઓ એના મોગ છે કે એમના જેટલું નર્મ સત્ય અને અહિંસા કાઈ બોની કે દાખવી રાખ્યા નથી અત્યાગ ગુધી મનાવું કે, જેમાં ખરાબ હેતુ ન હોય એવું અનન્ય (દા ત વિનોદમાં બોલાવું અસત્ય) બોલેથી કે વર્તવાથી કંઈ બંધન થતું નથી-ખરાબ હેતુ જ બંધનકર્તા છે" પણ ગાંધીજી વિનોદમાં અસત્ય ન બોલવું એમ કહે છે એમનું જીવન જોઈને ઘણી વારો મારા જીવનમાં બિતારવી મને સહેલી થઈ ગઈ છે '

વળી કહે કે, "ગાંધીજી એક ખગ ગૃહસ્થ સન્યાસી-મહા-ભારતમાં વર્ણવ્યા છે તેવા કે અતિથિ ભૂખ્યા ન ગહે તેથી હોનો હોની, અને બે બચ્યા સૌ અગ્નિમાં ફેલી પડે છે એ જાતનું તેમનું આત્મઅર્પણ પોતે પત્ની, પુત્રો સૌનું બલિદાન-કોના સાર ?"

*

*

*

અનન્યાશ્ચિન્તયન્તો માં યે જનાઃ પર્યુપાસતે ।

તેષાં નિત્યાભિયુક્તાનાં યોગક્ષેમં વદામ્યહમ ॥

જેઓ અનન્ય (ભક્તિ) ભાવથી મારૂ ચિંતન કરી મારી ઉપાસના કરે છે તેવા નિત્ય યોગયુક્ત (ગહેનાગ) મનુષ્યોના યોગક્ષેમને બોલે હું વડું છું (તેમનું યોગક્ષેમ હું ચનાવું છું) ગીતા અ ૯ સ્લો ૨૨

હવેના એ વખત ચક્રબાર્તના નાનાભાઈ શ્રી અમૃતદાસે ચક્રબાર્તને પૂછ્યું હતું કે, "મોટાભાઈ! આમ તમને ઉદાસીનના કેમ આવી જાય છે ?" ચક્રબાર્તએ કહ્યું કે, મને પ્રભુ તરફ જવાની

વણી મગ્ધ કે, આપણા આખા કુટુંબનું ચોપણુ બ્યાજમાથી પૂરે થાય એટલી મિનકત નથી, અને હું છું ત્યાં સુધી માન કુટુંબનો ભાર વહન કરવો જોઈએ જો કામ કરવા જાઉં તો પ્રભુ તરફ જવાના માર્ગમાં અતગમ આગા કરશે, એટલે બરાબર ગતો મળતો નથી ” અમૃતભાઈએ કહ્યું કે, “ હવે લાયક ઉન્નમનો છું અને કુટુંબનો બોલો મારે માથે લેવા તૈયાર છું તમારે જે કરવું હોય તે કરો કુટુંબ સંબંધી જગ પણુ ચિન્તા કરશો નહિ ”

જોને ભગવાન મારે તાલાવેલી લાગે કે તેના યોગક્ષેમ માટે ભગવાન સગવડ કરી આપે કે ચક્રભાઈના સસાર-વ્યવહારનો બોલો મોગ લાગે અમૃતભાઈએ અને વખતો-નખત ચક્રભાઈના ઇષ્ટમિત્રોએ ઉપાડી લીધો હતો, અને એ રીતે આર્થિક ઉપાધિમાથી તેમને મુક્ત કર્યા હતા.

મારા દેહ પરિવ્રજનો આ દેહ વૃત્તાત છે

+

+

શુભગતી બાનામાં પડેલું સાહિત્ય બહુ ઓછું છે આના સાહિત્યમાં એનની પુત્રી વાણી સરળ અને સદૃશ ભાવે નીકળતી અનુભવનામાં આવે છે, અને તેથી સાધકોને ઘણો ઉત્સાહ મળી ગયે છે જ્ઞાનયોગી ચક્રભાઈના આ અથવા વાચનારાનો ઉત્સાહ પ્રભુ વધારી આપે એવી નમ્ર પ્રાર્થના સાથે મારી આ મગ્ધાન્તરિ સમાપ્ત કરે છું.

એક શુભ જાગૃત જાગૃત લખવી ગલી જાય છે અને તે જાગૃતી માધ્યમથી જાગૃતો અતઃકલ્પપૂર્વક આભાર માની તેમનું અણુ સ્વીકારવાની આ પ્રમશનનો આગ્રહ કર્યો ત્યાંથી તે ડેર સુધી એમણે જાતજાતની સૂચના કરી મારી મુસ્કેલીઓ કરી કરી મારી કામ સગળ કરી આપ્યું કે વળી મારી વિનંતિનો તુરત સ્વીકાર કરીને આ પુસ્તકનો વિદ્યાલયો ઉપોદ્ધાત-નખી આપ્યો કે એમના

અનેક વ્યવમાય દરમ્યાન—વખી આપ્યો છે. એમનો જેટલો ઉપકાર માનું તેટલો ઓછો છે. એમને મેં ધંત્રો પરિશ્રમ આપ્યો છે તેનો યત્ કિંચિત્ બદલો પણ હું ક્યારે વાળી શકીશ?

આ અથમાં હાયાલા કેટલાક પત્રો તથા કેટલીક અગત્યની વિગત મેળવી આપવાની ભાઈશ્રી નારૂશ કર મ. ભટ્ટ અને અ. સૌ. પ્રેમીબહેન બ્ર. સાહે મને જે સહાય આપી છે તે બદલ તેમનો પણ આભાર માની લઉં છું.

શ્રી રમણભાઈ મેવાસમિતિના પ્રાણમમાં પણ એક મૂળ સેવક ભાઈશ્રી વિપ્લવભાઈ ર. હાકોરના થી ચંદુભાઈ તરફના આદરણીય ભકિતભાવે આ અંથે તૈયાર કરવામાં મને વખતોવખત ઉત્સાહ અને એતુન આપ્યાં છે, અને તેમના મારા તરફના પ્રેમે જ આ અંથ મારા હાથે બહાર પડ્યો છે.

કુસુમકુંજ,
-નવમો રસ્તો, ખાર
અધિપ અમી
તા. ૨૩-૮-૪૪

ચૈત્રકુંડલાલ શ્રી હાકોર

ઉપોદ્ધાત

આ પુસ્તકમાં જેમની ઉપદેશ આપવામાં આવેલ છે તે શ્રીમાન્
ચદુભાઈ વાનપ્રસ્થ દશામાં ગ્રહેલા એક સાધુપુરુષ હતા વાનપ્રસ્થ
દશામાં પાળવાના મુખ્ય સાધન-બ્રહ્મચર્ય, તપ, સત્સંગ, અને (સસારી
વાતો અને સસારી સુખ બૂલના જેટલો) વૈરાગ્ય વગેરે છે એવા
નિયમ પાળતા ભાવસશુદ્ધિ બહુ સારી થાય છે ભાવસશુદ્ધિ એટલે
व्यवहारकालेऽपि मायाराहित्यम्—અવહારકાળે પણ માયારહિત
પણુ એના જીવને ગીતામાં માન્ય તપ હોય છે, એવું તપ શ્રીમાન્
ચદુભાઈના જીવનમાં તરી આવે છે તે ઉપગત આત્મસાક્ષાત્કાર મળે
તેમની ત્રીજી ગિરિસા, તે પ્રમાણે અનુભવ લેનારી ઉલ્કા, રાક્ષ વગર
શુદ્ધતા વચનમાં શ્રદ્ધા આપણને લન, મન, ધન વગેરે જે લગવાને
આપેના છે તે જગતની સેના મળે છે એવી ભાવના, ગદ્યા દુસ્સબનો
વખત આત્મા મળે રાખી પોતાનું ખરૂં સ્વરૂપ ઓળખી તેની મળીને
આનંદ લેનામાં ગાળવો, એ તેમના જીવનના કેટલાક ઉપયોગી સૂત્રો
હતા જે વસ્તુ પોતાને સારી લાગી તેની પાછળ મડવા મહેનતી
તેમાં નિપુણતા આવી જાય છે તેવું ચદુભાઈએ પ્રયોગ કરીને જણા
વણ છે એમ જાણવું તે લગ્ય છે કે, જો આત્મામાં હિંસા
હિંસા જાગતા જઈએ છીએ તેમ તેમ આત્માનો રસ વધતો જાય છે, તેથી
ત્યાગુધી જીવન છે ત્યાગુધી એ પ્રાપ્તો જાન્યોગ ચાનુ રાખવાનો જ છે.

આવા વાનપ્રસ્થી કોઈવાર સંન્યાસી કૃત્તા પણ વધી જાય છે.

વર્તમાન કાળમાં તેના નમુના બજાવ્યા હોય તો શ્રી ગમઘણુ પરમ-
હંસ, શ્રી અરવિંદ, મહાત્મા ગાંધીજી, વિદેહમુક્ત લલ્લુભાઈ, શ્રીમદ
ગાંધીજી વગેરે નજરે આવે છે. કેટલાક સંન્યાસીઓને એવા વાન-
પ્રસ્થ સાધુઓના શિષ્ય થવાની ઇચ્છા થઈ છે.

ચંદુભાઈ પોતે કેટલીક રીતે સમાધિ કરી રાક્યા અને બીજાને
કરારી રાક્યા. એકેક પતિ અમને પેટવામાં મહાત્મા-આશ્રમમાં મળ્યા
હતા તે કરેના હતા કે, “હું ચંદુભાઈ પાસે સમાધિનો વિષય શીખવા
માટે જાઉં છું. પહેલાં તે તેમના પત્નીને સમાધિ કરાવે છે અને પછી
તે કેની ગીતે કરી તે મને સમજાવે છે.”

આ ગામત તત્ત્વજ્ઞાનના જિજ્ઞાસુઓ માટે બહુ ઉપયોગી છે.
ધ્યાન કમ કમ્બુ એ બામન બહુ અપ્રજ્ઞતાથી કેટલાક સાધુઓ અને
ગુરુઓ બગાડી અમંગલી રાક્યા નથી, અથવા સમજાવી શકે છે તો પણ
જિજ્ઞાસુઓ ધ્યાનમાં થતા અનુભવ જરામત સમજી શકતા નથી; તેથી
તે માટે જેટલી હકીકત મળી શકી તેટલી મેળવેલ છે, અને તે ઉપગત
અમારો અનુભવ પણ સાથે મેળવી આ બામન બને તેટલી અની
અપ્રજ્ઞ કરના પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે.

પ્રયોગ-૧

સમાધિ માટે કે આત્મજ્ઞાન માટે તે અમંગલનાર ઉપર શ્રદ્ધા
નુખ્ત કામ કરે છે એક દિવસ ચંદુભાઈના ધર્મપત્નીએ ચંદુભાઈને
કહ્યું, કે “તમે ધણાને સમાધિ કરાવો છો, તો મને કરાવો ને.” ચંદુ-
ભાઈએ કહ્યું, “સમાધિમાં કરું જ નથી. એકપ્રકારની ડાંડ જ છે.
એટલી વાન ખરી કે, આ ઊંચથી આગમ નથી લગતું થોડી મિનિટમાં
ખૂન આગમ મળી જાય છે અને ઉત્સાહ, આનંદ અને તાજગી મળે
છે. પણ આ પણ થોડાં જ વર્ષો આવે છે. વગી ઉત્સાહ મદ માય

સ્વામી શ્રી. યોગાનંદજી.

ત્યારે તેને જાગૃત કરવા નહીં રીતની શોધ કરતી પડે છે. એટલે સમાધિ પણ આવે ને જાય એવી છે, એ પણ જાગૃતની વસ્તુ છે. આત્મા તો સમાધિ અસમાધિ બંને સ્થિતિથી પર છે માટે સમાધિનો પણ શોધ ન રાખે. ઉત્સાહ, આનંદ, તાજગી વગેરે અંત કરણની અવસ્થા છે. એ આવે ને જાય છે. અમુક હદ સુધી રહે છે. પછી શરીરના ધર્મો અસર કર્યા સિવાય ગૂંઠના નથી. " આટલું કહેવા છતાં સમાધિનું આકર્ષણ એટલું જખર હતું કે તેમનાં ધર્મપત્નીએ પોતાને સમાધિ કરાવવાનો આગ્રહ ચાલુ રાખ્યો હતો. ચક્રભાઈએ એક શરતે એમને અમાધિમા ખેંચાયાં કે પોતે એકલાં હોય ત્યારે સમાધિ ન કરવી. કારણ કે તેમની સમાધિ વિચારોને બંધ કરીને કરવાની સમાધિ હતી; પ્રાણાયામથી નાડીઓને શુદ્ધ કરીને કરવાની સમાધિ ન હતી; કોઈના સાથ વિના એ ક્યાંય મગજ ઉપર ખોટી અસર કરી બેસે.

શ્રી ચક્રભાઈએ તેમને બેસાડ્યાં અને કહ્યું, "તમારી ઉપર નીચે સર્વત્ર સર્વત્રે એક જ તત્ત્વ વિન્નમી રહ્યું છે. તમે પણ તેમાં જ બેઠાં છો એવી ભાવના કરો. આખા જંડાનો " આવી ભાવનાની સાથે ધીમે ધીમે હૈં હૈં નું ગાન-ગણગણાટ થવા દીધું. જેમ જેમ એકાગ્રતા વધતી ગઈ તેમ તેમ ગાન ધીમું પડતું ગયું. જ્ઞાનમાં આગળીઓ નખાવી, એટલે એક જાનનો મહાન અવાજ સભળાવા લાગ્યો; જાણે મોટા ધોધ પડતો ન હોય. આ વખતે પણ સ્વપ્ન સ્થિતિન આલગ હતું. એ પછી તરત એક પ્રકાર દેખાયો. પ્રકાર ખૂબ નેજસ્વી હતો. સૂર્ય જેવો નહિ પણ એથી ૫ વિગેરે, એક ઢેકાળે ક્રિન્દિત થયેલો નહિ પણ સર્વત્ર ફેલાયેલો. એ પ્રકારનું દર્શન થતાં જ મન જે શુભ ભાવનામાં હતું તે પણ શુભ ભાવના કરતું એટલે હૈં નું ભાવપૂર્વક ગાન કરતું કે અવિચલિત કરતું હતું ને બંધ થઈ ગયું અને દેહમાન નદન હતું રહ્યું. આખો બંધ હતી. હવે જ્ઞાનમાં આંતરગીઓ પણ ન હતી. શરીર જાણે નિર્બળ થઈ ગયું. આજ આજનો જંડા થઈ ગયો, નાડી

પણ ચાલી ગઈ આ સ્થિતિમા અકષોએક ક્યાક રહ્યા પછી શ્રી
ચક્રભાઈએ બન્ને કાન ઉપર અગૂઠા દબાવી આગળથી આંખો જરા
ભાર દઈને ઘસી એટલે થોડી મિનિટે ભાન આવ્યું પછી તો
એરી ટેવ પડી ગઈ કે ખેસતાની સાથે જ બંધી ક્રિયાઓ આપોઆપ
સ્થિર થવા માંડે અને મન શાંત થઈ જાય. આજે પણ સમાધિ યઈ શકે
છે પણ જરા વિનય લાગે છે વળી જિતારનાર કોઈ નહિ અને કદાચ
વધારે સમય થાય તો સૌને ગજબાન થાય એટલે આજે નથી કરતા.
ચક્રભાઈ તેમને કહેતા કે એથી ગભગવાની જરૂર નથી દલાદિક પછી
એની મેળે જિતરી જાય છે તેમના ધર્મપત્નીને સમાધિમા એટલે
આનંદ આવતો. આ એટલો ઉત્સાહ લાગતો કે તે વાગવાગે મેમવાની
મન્યા કરતા હતા ચક્રભાઈ તેમની અટકાવતા હતા ચક્રભાઈની એક
દષ્ટિ હતી સમાધિ કરીને તેટલો વખત મન શાંત રહે પણ પછી
શુદ્ધ વળી સમાધિ કરનારમા ઉડિ ઉડિ અદભાર આરી જાય. ૧
ગેને થાય છે કે હું કોઈ મોટો માણસ છું આ અદભાર માણસને
પાડે છે એના કરતા વિવશ કર્યા કરવો એ સારું મારો અભગ્યા કરવું
અને ન સુમે ત્યા મનથી પણ થઈ જવું આમ કરતા રહેવાથી ધીરે
ધીરે સમાધિ કરતા પણ એક સમાધિ-જનમતસમાધિ-અનુભવસરો
સમાધિ કરે તો જ દુઃખુ સમાધિ ન કરે તો નથી. તો પછી
પગભાતમા સર્વજ્ઞ સર્વજ્ઞે કહેવાય શી રીતે. વગેરે સમગ્રનીને સૌની
સુમાધિની દબાવે તોડી નાખતા વિવિધ પ એમમતામા છરડું સાચું
સરૂપ ફેટતે. અરો સમગ્રના, પણ જગતનુ આ પગભાતમા સાચું
ગર સમગ્રનું નથી.

ગામત્તમાધિ. ગાનમાર્ગમા મનગરમા મેં ૧૬ તાની પુરુષ
૧ પ્રત-અવસ્થામા બંધે જન મન મરી શન જે એવા દર્શનની સાથે
જન જનમાને વ્યાપક થયા માટે છે, તેનામાં નિમિત્ત આવે, અને
એ પોતાને જનમ કે મગજ નથી એવા અનુભવ કરતા ધાગ છે,
એટલું જ નહિ પણ બધે અર્થદર્શન થતું હોયથી તેને દર્શી છે.

દાદનાં જન્મ કે મરણ થતા નથી, મામાન્ય જગત જો માત્ર સ્વપ્ન જેવું કલ્પિત લાગે છે અને જગતનું સાચું સ્વરૂપ કે જો ધ્યેય છે તેની સાથે એકતા થાય છે. જો ધ્યેયજ્ઞાનથી આવકું મોટું જગત ધ્યેયરૂપ યદ્ય જામ છે તો આવડે નાનો જીવ ધ્યેયજ્ઞાનથી ધ્યેયરૂપ કેમ ન થાય ? તેટલા માટે જ મહાત્મા પુરુષો કહે છે કે -

ઉત્તમા સદગુણયા મધ્યમા ધ્યાનધાનુભા,
નિમિત્ત પ્રતિમાપૂજન તીર્થયાત્રાધમાધમા

પ્રયોગ-૨

સને ૧૯૨૧-૨૨ માં જોડ મહેન સરકારી શાળામાંથી ગણનામુ આપીને રાષ્ટ્રીય કન્યાશાળામાં જોડાયેલા હતા મુખ્ય અધ્યાપિકા તરીકે જે શાળામાં તે કામ કરતા ગરિબ શાળામાં કામ કરતા તેમને મુજબસો થતી સરકારી શાળા ડોરી ગરિબ શાળામાં જોડાયેલા પછી તેનો તે જ અભ્યાસક્રમ ગંભીર કાર્ય કરવાથી ગરિબ શાળાનો અર્થ ગો 'સરકારી શાળામાં ન નવ કહી, બે પાત્ર રાષ્ટ્રીય ગીતો ગાયવવાથી ગરિબ શિક્ષણ નથી બતાવે જતું આ વાતની મુજબસો તેમણે ચક્રાવર્તિને કરી તેમણે નક્કી કર્યું કે શિક્ષણમાં આધ્યાત્મિકતા લાવવી જોઈએ તેમજ તે પ્રયોગ હોના એક બાલાઓ પાસે જુગતના વર્તનની નોંધપોથી ગજાવતી ખીજો પ્રયોગ સમાપિતો હતો બાલાઓને પ્રથમ રાત્રે એસાડી દેવામાં આવતી હતી પછીથી જેને જે ફાવે તે શબ્દ લઈને ગરુ કહે મઈ કું, મઈ ગમ, મઈ (જેનની બાલાઓ) અગિયતાણુમ, અને પછી તે શિક્ષિત બન્યા 'શાંતિ' ગાયે સારે બધી બાલાઓ આખ જોલે.

પહેલે દિવસે આ પ્રયોગ વખતે બધી જ બાલાઓએ ધ્યાન ધર્યું ઓડીના પછી તે શિક્ષિકાએ 'શાંતિ' કરી તો લગભગ બધાં

* અ. સૌ પ્રેમીમહેન બુ. શાહ.

આંખ ઊપાડી, પણ એક બાળા શાંત આંખ મી ચીને બેસી રહી. શિક્ષિકાએ તેને ઊણવા પ્રયત્ન કર્યો, બોલાવી, પણ ન જ ભગી. શિક્ષિકા ગમ-રાઈ, મદુભાઈને બોલાવ્યા. તે આવ્યા. બાળાના ક્ષત્રમાં મોટેથી હેં હેં કર્યું. આંખ મસળી ફરીથી હેં હેં કર્યું. થોડી જ વારમાં બાળા ભગી. તે શિક્ષિકાને સમાધિ ઊતારવાની ચાવી આવડી ગઈ. પછી તો તે, બાળાઓ સાથે ફેટલી ચે વાર ધ્યાન કરતા. આ બાળાને તો તરત જ સમાધિ થઈ જતી. આ બાળા આજે હવાત છે.

પ્રયોગ-૩

નીચે પ્રમાણે અમાધિની એક ગીત ગંદુભાઈએ એક જ યતિને બતાવી દતી--આંખ બધ ફરી ટાઈ પણ જલાશય આપણે નેગેયું હોય તે પોતાની માથુ ખડું કરો, અને તે જલાશયની પામે પોતાના શરીરને ઊભેલુ જુના. પછી આપણા શરીરને જલાશયના ઉઠા પાખીમાં ડુબાડી દો. ત્યાર બાદ એ મુશ્કેલીને જલાશયના કિનારા પર લાવી મૂકો અને પોતાનાં સર્વાંગબધી, મિત્ર, શત્રુ વગેરેને એ મુશ્કેલી પામે બેમાટે અને હોડો કે, આ તમારો સગો, મિત્ર, શત્રુ પડ્યો છે, તેને તમારે હવું હોય તે કહો. એ અર્થાંગબધી વગેરે એકબીજાના માથું નેઈ રહ્યાં છે, પણ કાઈને તે મુશ્કેલી ઉપર કાંઈ મમતા અમર બીજું કાંઈ થતુ નથી. એવી ગીતે તમે તમારા અર્થાંગબધી-મિત્ર-શત્રુ વગેરેને પણ એ જલાશયના કિંડા પાખીમાં ડુબાડી એ બધાના સંબોને કિનારા પર લાવી મૂકો, અને હોડો કે, આ તમારું બધું સર્વ. સંબધી પડ્યાં છે તેમાંથી કાઈને મારે તને કાંઈ ચાલ છે કે ? અનુભવે અમાનગે કે કાંઈ લાગતું નથી. પછી એક મોટી ગિના સજાગરી, પડેલા પોતાના શરને તેમાં નાખી ને પછી અર્થાંગબધીઓના શરને પણ તેમાં દે. તે જલાશયને જે ચિત્તનના પ્રકારથી તમે વેત્તિ કરો તે તે જુદા-જુદા અર્થ-સંજ્ઞા છે તેને અનુભવ કરો તે મુશ્કેલી

ચેતનને માતા, પિતા, સગાં, અંગધી, રોગ, જન્મ, મરણ, કામ, ક્રોધ, મુખ, દુઃખ, બધું મોક્ષ, બૂખ, તરસ, વગેરે કાંઈ નથી. પછી એ સાક્ષી કેવો એમ જોવા જશે એટલે સાક્ષી-ભાવ પણ લય પામી જશે એ જ આપણી સ્વરૂપસ્થિતિ છે. એને જ નિર્વિકલ્પ સમાધિ કહે છે.

આ દશા ટકે તેટલો વખત ટકવા દેવી. પછી સમાધિમાંથી જાગ્યા પછી એ સ્વરૂપ સર્વત્ર જોવાની ટેવ પાડવી.

ઉપર જણાવેલ ત્રણ પ્રયોગ ઉપરથી સમગ્ર શક્ય છે એકાગ્રતા-વાળી નિર્વિકલ્પ સમાધિમાં મુખ ધાવું મળે છે, ફેટલાકને તેજનો અનુભવ પણ થાય છે, પણ તે ટકતી નથી. એટલે કે જ્યારે તે સાધક જાગૃત થાય છે ત્યારે તેને જાગૃતનું જ્ઞાન થાય છે. જાગૃતમાં પણ સ્થિતિભાવ બાધુ શું તેને સદજ-અવસ્થા કહે છે. તે પ્રાપ્ત કરવા માટે કાંઈ જાની પુરુષ પાસે લાંબા વખત સુધી સત્સંગ કરી પ્રમાતા, પ્રમાણ અને પ્રમેયનું સ્વરૂપ સમગ્ર લેવું જોઈએ, અને જાગૃત-દશામાં એ ત્રણનો બાધ કરતાં શીખવું જોઈએ. એટલું આવડે તો અખડ અદ્વૈતભાવ (એટલે wholeness) જાગૃત-દશામાં સદજ રહી શકે છે. પૂર્ણતા એ નિલસા છે અને નિલસા છે ને પૂર્ણતા છે, તેથી જે સમાધિ નિલ રહી શકે તે શીખવી જોઈએ. બહુદશા કાંઈ રૂપમાં અથવા વિચારમાં બધાઈ શકતી નથી. નિર્વિકલ્પ સમાધિમાં મુખની ખચર પડે છે. વળી એ દશામાં સજાતીય પ્રવાહમાં નિદ્રા થાય છે, વિજાતીય પ્રવાહ રહેતો નથી. વ્યાવાહારિક મુખ અને મસારનાં મુખ જૂલવામાં સગવડ પડે છે અને ગંદાઓ દૂર થવા લાગે છે. નિર્વિકલ્પ સમાધિદશામાં જે કાંઈક નવું મુખ મળે છે તે જ્ઞાન મુખને જણાવી દે છે. તેથી જોઈએ સદનવચ્ચાવાળી (એટલે ચિત્તની વિશાળતાવાળી) બહુદશા પ્રાપ્ત ન કરી શકે તેમને માટે નિર્વિકલ્પ દશાવાળી (ચિત્તની એકાગ્રતાવાળી) સમાધિ પણ ઉપયોગી છે: એવા ખ્યાન માટે બીજા ફેટલાક પ્રયોગ નીચે આપેલ છે.

પ્રયોગ-૬

હવેક કામ શરૂ કરના પહેલાં હું જાણું ? કામ કરનાર કાણુ ? કામ કરાવનાર કાણુ ? એ પ્રશ્નો પોતાને પૂછીને તેના જે જવાબ અંદરથી આવે તે મેળવી કામ શરૂ કરવું. અને કામ પૂરું થાય ત્યારે તે કાણે કર્યું ? હું શું કરતો હતો ? એ પ્રશ્નો પૂછી તેના જે જવાબ અંદરથી મળે તે મેળવી પછી બીજું કામ શરૂ કરવું. એમ કરવાથી ખરૂં ધ્યાન થવા લાગશે અને ખરો આનંદ ઉત્પન્ન થવા લાગશે. અજમાવી જુઓ તો સમજશે. પ્રૌફેસર આઈન્સ્ટાઈનના સાપેક્ષવાદના સિદ્ધાંત પ્રમાણે This will change the system of reference and will produce a new gravitational field.

પ્રયોગ-૭

પોતાનો જમણો હાથ લાંબો કરી તેની પાંચ આંગળી પહોળી કરી તેને પાંચ હરિયો નરીકે માનવી, પછી તેની પાછળ જરા દૂર પોનાના કાખા હાથની ચાર આંગળી રાખી તેમને મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત અને અદ્વકાર દર્શવા. પહેલો હાથ સ્થૂલ શરીર, બીજો સૂક્ષ્મ શરીર, તેનો જોનારો હું તેનાથી બુદ્ધે છું એવી દ્રષ્ટિ કરીને પછી અંતર્-ભુજ થઈ જવું. આ પ્રયોગ શરૂ કર્યા પહેલાં પશ્ચાત્તન કરીને જેતી જવું. આ દશા રકવા દેવી. દિવસમાં ચાર પાંચ વખત એ પ્રમાણે કરવું.

પ્રયોગ-૮

મન ડાલવા લાગે એટલે ઊંઘો જપ શરૂ કરવા, હૈં માઈં સ્વરૂપ જે એવી ભાવના કરવી. ચોડીવારમાં મન રાંત થઈ જશે. ન થાય તો માત્ર હોહ દલાવી ઊંઘો અજમાવનાય દશે. બાકી જે દશા રહે તે રહવા દો. જ્યાં મનમાં વિચાર આવે તો મનને કહેવું કે, હે મન ! જ્યારે તું પ્રજુને અર્પણ થઈ ગયું છે તો પછી પ્રજુ સિવાય બીજા વિચાર નાશથી થાય જ કેમ ?

ઐ એ એક જ એનો શબ્દ છે કે જે તમામ શબ્દોના આધાર રૂપ છે તેમા પહેલો અક્ષર જે 'અ' છે તેમા તમામ શબ્દોનું મૂળ ગણેતું છે એ તમામ શબ્દોની દૃષ્ટી જેવા છે એનું ઉચ્ચારણ કઠી વખતે હલ અને તાળનાના કાષ્ઠપણુ લાગને નર્પક કહેવા પડતો નથી એ પ્લહની નિર્ગુણ દશા જેવું છે ત્રીજો અક્ષર 'મ' તે તમામ વ્યંજનોનો કેલ્યો અક્ષર છે તેનો ઉચ્ચાર કઠી વખતે ખેડે દોડ બધ કહેવા પડે છે, એટલે દ્વિત હોય તેને અદ્વિતમા લાવવું પડે છે વચ્ચે અક્ષર 'ઉ' તે હલના મૂળથી માડીને મુખમા રહેલા શબ્દજનક યજ્ઞના બીજા છેડા મુધી પ્રસંગે જાય છે, તેથી 'ઉ'ના ઉચ્ચારમા બધા જ્ઞાનની રિચિ સમાધ જાય છે. આ પ્રમાણે ઈ શબ્દદ્વારા બધાની ઉત્પત્તિ, નિધિતિ અને લયનો સમાવેશ થઈ જાય છે તેટલા માટે ઈને નવાજારિક ઈશ્વરાચક શબ્દ માનવામા આવેલ છે

પ્રયોગ-૬

દરેક જન્માનો પાત્ર તરવ ઠ સત્, ચિત્ આનંદ, નામ અને રૂપ છે ના બે માયાના છે, નઈ વખતે દેખાય અને માત્ર વખતે ન દેખાય તેથી અધ્યન્ત છે જે ગેને નથી અને દાન પણ સૌને સરખા દેખાતા નથી, તેથી મિથ્યા મમજીને તેમને જુલવાની ટેવ પાડે તેમને સ્વમતી માફ જેટલા માતો સ્વપ્રમાથી જાગીને જેમ સ્વપ્ન જુલી જઈએ છીએ તેમ જાગીને જાગત રિચિ ચોડીસા જુલી જાગો સવાર જીડીને પછ મિનિટ એવી રીતે સનાગ બુદ્ધિની ટેવ પાડવાથી આત્માનુ અનુસધાન થઈ જશે દિરમે દિરસે અબ્બાસ અને વૈગમ્ય વધારવો વૈગમ્ય વધારો તો વિમમા પખુ જ્યારે યુગ્મ મને ત્યારે આ પ્રયોગ થઈ શકશે પ્રયોગ એ જ ગોમંડ ગોમંડોત્તે આત્માનુ અનુસધાન આ પ્રયોગથી સદ્ગુણના ઉત્પત્તિ થશે

પ્રયોગ-૧૦

ચંદુલાઈને આ ઉપોદ્ધાનના લેખકનું “ તું કોણ ? ” નું પુસ્તક*
 ૧૩૩-૧૪૪) સમજાવેલ છે. જેને અનુકૂળ આવે તેમણે આ પ્રયોગ
 કરવા જેવો છે. આ પ્રયોગ ત્રીજા પ્રયોગ જેવો છે, પણ તેમાં વધારે
 વિગત આપવામાં આવી છે.

પ્રયોગ-૧૧

સવારે જાગતાં પોતાને પૂછવું કે, કોણ જાગ્યું ? તમે જોશો કે
 મન જાગ્યું, પછી શરીર અને ઈન્દ્રિયો કામે લાગે છે. હું તો તેમને
 જોતો હતો. તે વખતે મનને ચાંત કરવું હશે તો થઈ શકશે, કારણ
 કે હજી સંસારના વિચાર શરૂ થયા હોતા નથી. એક સારા વિચારથી
 ઘણા ખોટા વિચાર બટકાવી શકાય છે અને પછી તે એક વિચાર
 પણ દૂર કરી શકાય છે. મન શાંત્યું કે સંસાર મટશે.

પ્રયોગ ૧૨-સર્વાત્મભાષ

આ શરીર અને મનને જાણવાવાળો “ હું ” દરેક અવસ્થામાં
 હાજર છું, એ વિચાર હાયમ રાખવો. એ જ કર્તવ્ય છે, એ જ મનન
 છે, એ જ સાક્ષાત્કાર છે. આવા વિચારમાં આનંદ રહે છે અને
 સંસારની ગંધ માત્ર ગ્રહેતી નથી. મનને શાંતવા માટે ‘ હું આત્મા
 છું ’ એવો અનુભવ કરતા રહો. ક્ષણિક ક્ષણિક ત્રણ ચાર મિનિટ હું
 કોણ ? નો વિચાર કરી લેવો. એ નવા પ્રકારની સખા છે. જતાં
 મનના તરંગ ચાલે તો તેમને સમુદ્રનાં મોજાં તરીકે જોવા, પણ એક
 અખંડ ભાવમાં ખંડ પડવા ન દેવો. મનને સમજાવવું કે પરમાત્મા
 સિવાય કંઈ છે નહિ એટલે કંઈ બન્યું નથી અને બનવાનું નથી.
 આખા પ્રહારમાં તે એક જ છે, અથવા (જ્ઞાનદષ્ટિએ) હું એક જ

* પુસ્તક મળવાનું ટેકાવું-સસ્તું સાહિત્યવર્ધક કાર્યાલય. અમ-
 દાવાદ તથા મુંબઈ ૨.

છું, અને તેમ કરતાં દેહભાન આવી જાય તો તે ભૂલીને એમ માનવું કે આત્મા એક જ છે. એ ધ્વજમાનની સંખ્યા છે. આ પ્રમાણે સદગત વસ્થા ઉત્પન્ન થશે.

ઉપર પ્રમાણે ધ્યાન અને સમાધિના જે અનુભવ આપવામાં આવેલા છે તેનાથી ચિત્તની એકાગ્રતા થાય છે, પણ તેનાથી એક પ્રકારનું એકદેશીપણું ટાંછ સાધકમાં આવી જાય છે, એટલે કે, એ સુખના સંસ્કાર પડ્યા પછી ધ્યાન વગર રહી શકતું નથી. એ સારી દશા છે, પણ એનાથી આગળ વધવું જોઈએ. ધ્યાન છૂટે અને વ્યુત્થાનદશા પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે જગત દેખાય છે અને જગનના વિચાર આવે છે. કેટલીક વાર મન દૈતની વાતોમાં દોડે છે અને ફરી વિશ્લેષનો અનુભવ થાય છે. તેથી ધ્યાનની સાથે જ્ઞાનની જરૂર છે.

સાધનાની શરૂઆત શ્રદ્ધાથી થાય છે, પણ સાધનાનો અંત જ્ઞાનથી થવો જોઈએ. જ્ઞાન એટલે બધા છૂવ અને જગતને ધ્વજરૂપે જોવાનું છે. એ પ્રયોગ એ પ્રકારનો છે. એક નાનો છોકરો તેના પિતા સાથે મુસાફરી કરતો હોય તો તે મુસાફરીમાં જોટલી વિગત તેના પિતા સમજતો હોય તેટલી વિગત તે છોકરો સમજી શકતો નથી. તેવી જ રીતે ધ્યાનમાં મગતા જુદા જુદા પ્રકારના અનુભવ ઝોળખવાની જરૂર છે. કેટલાકને નવાં દ્રશ્ય દેખાય છે. કેટલાકને નવા અવાજ સંભળાય છે, કેટલાકને આગળથી શું બનવાનું હોય તેની ખબર પડે છે, કેટલાકને સુખ લાગે છે પણ અધારા જેવું લાગે છે. કેટલાકને સુખની સાથે શરીર અને પ્રાણમાં કાંઈક વેદના થાય છે. તેનું કારણ પ્રાણ અને શરીર તે નવો અનુભવ પચાવી શકતાં નથી તે છે. કેટલાક બહુ આગળ વધેલાઓને પણ અધારા રૂવા જેવું લાગે છે તેથી શુરુ અને જ્ઞાનની જરૂર પડે છે. આ અનુભવનું તત્ત્વ બરાબર સમજવા માટે અને આગળનો રસ્તો ચોક્કસ કરવા માટે માર્ગદર્શક અને અનુભવી શુરુની જરૂર રહે છે. ચંદુભાઈએ પણ મહારાજ દેવીદાન.

છતે ગુર દરેલા દત્તા હવે અદ્-૧૮ હોડીને બધુ એક પ્રકારે કે એના અનુભવ મુધી પહોચવાનું છે તે વખતે પણ ખ્યાન ડાડી દેવાનું નથી પણ તે બહુ અને વિશાળ કાવાનું છે તે વખતે જુદીની જરૂર પડે છે

જુદીથી ખબર પડે છે કે આત્માનું સ્વરૂપ કેવું હોય અને એટલું કામ જુદીથી થઈ શકે તો ઘણું છે યોગથી કેળવી વાગ ચિત્તે દેખાશે, સરતમા કયો વોડો છતમે તેની ખમર પડશે, આમા માણસના મનની રાતો જાળી રામરી, કોઈના રાગ દુઃખ રી રા રો, લાગના બનાનાની ખમર પડશે પણ એમાથી એક આત્માના સ્વરૂપનું લક્ષણ નથી આત્મજ્ઞાન વ્યવહારના લાભ માટે ઉપયોગમા આવી શકે નહિ આવે તો તે ખરૂ જ્ઞાન નથી તેથી એકદુ શુ છે તે સમજવા માટે જુદીની જરૂર છે લાગણીથી વ્યક્તિગત અનુભવ મળે છે, પણ પગમ સત્ય એ એકદેશીય ધર્મ નથી તેથી જુદી અને નાગણીથી ઉપર જવું પડે ખરૂ જ્ઞાન એ મોથી વગ્નું છે તેને માટે બહુ પુરુષાર્થની જરૂર છે તેનાથી પૂર્ણતા અને વ્યાપકતા પ્રાપ્ત થાય છે ખ્યાનના અનુભવથી પોતાના હૃદયમા પગ આત્મા મળે છે, તે ચિત્તની એકમતતાથી મળે છે, પણ તેથી આગળ વધી ચિત્તની વિશાળતા પ્રાપ્ત કરવી જોઈએ, તે અલ્પજ્ઞાનથી પ્રાપ્ત થાય છે વિશાળતામા શક્તિ વગરની ખરી શાન્તિ અનુભવમા આવશે, અને બધે અલ્પજ્ઞાન થશે

આપણા આર્યોના બવા રાત્રોમા રાત્રાતવાળા માટે સૃષ્ટિદષ્ટિ વાદ માનેલો છે જેને પહેલા સૃષ્ટિ દેખાત છે તેને સૃષ્ટિને ઉત્પન્ન કરનાર ભગવાનની ભક્તિ કરીને તેની સત્તાનો આનંદ લેવાનું જાણાવવામા આવે છે તેમા ગ્રંથાગતિ એ મુખ્ય સાધન છે જ્યારે દષ્ટિ-સૃષ્ટિ વાદની વાત ચાલે ત્યારે દરેક જોનાગજોને જગત કેવું દેખાય છે તેનો વિચાર કરવો પડે છે, અને એ રીતે વિચાર કરતા જોડલા જોનારા

છે તેના જન્મ છે, તેથી જન્મ મિથ્યા હરે છે મિથ્યા એટલે જે ખોટું હોય છતાં સાચા જેવું લાગે, તેનાથી વ્યવહાર થાય, અને બીજી જમિનમાં બાધ પામે અથવા બીજી દૃષ્ટિથી બાધ પામે અને જે બાધ પામે તે ખોટું એ દૃષ્ટિ-સૃષ્ટિનાદનુ રહ્યું કે દરેક જોનાર પોતાના કલ્પિત જગતમાં ગમે છે, તેથી જન્મ માયુ નથી જે સાચું નથી તેને જૂન-રાત્રી દેવ પાસની જોઈએ ખોટા વિચારથી કલ્પિત સસાર સાચા જોયો થઈ જાય છે સાચા વિચાર કલ્પિતની નિવૃત્તિ કરે છે છીપના અજ્ઞાનથી છીપ રૂપા તરીકે દેખાય છે છીપના જ્ઞાનથી તે પ્રાપ્તિ દૂર થાય છે તેમ જ્ઞાનના અજ્ઞાનથી જ્ઞાન જન્મરૂપે દેખાય છે અને જ્ઞાનના જ્ઞાનથી જન્મને બાધ થાય છે તેથી ધ્યાન સિદ્ધાંતની દશામાં પણ આપણા દરેક વિચાર ઉપર અને દરેક મિત્ર ઉપર એવી રાખરી જોઈએ જે પ્રમાણે દેવ પાસના જણાવે કે જેમ સ્વપ્નમાં સ્વપ્નરૂપે થઈ ગઈ હોય, તેમ જાગૃતમાં જાગૃતરૂપે થઈ ગઈ હોય, એવો દેખાય છે જાગૃતમાં કંઈ થયું નથી એ વેદાંતનો મુખ્ય સિદ્ધાંત ચક્રવર્તીના એક પત્રમાં સ્પષ્ટ જણાઈ આવે છે

ત્યારે જ્ઞાનની જગ્યાએ જૂથથી જન્મ દેખાય ત્યારે વ્યતિરેક જાગૃતની ઉપાસના જાગૃતની કે, એટલે કે 'જાગૃત' જોનારો સાચો કે કે નહિ વીર જાગૃતની તપાસ કરી જોયો જોનારોએ જોયેલું ખોટું જન્મ જૂથનું જોઈએ, અને ઉપર જાગૃતના પ્રમાણે જાગૃત પ્રમાણથી કોઈ પણ પ્રમાણ ધ્યાન કરવાની દેવ પાસની જોઈએ ત્યારે બધે જ દેખાય ત્યારે ધ્યાન અને જ્ઞાન બેમાં થઈ જાય, અને ધ્યાન પખતે અને ધ્યાન સિદ્ધાંતના વખતે પણ એક જ વસ્તુનો અનુભવ થાય લાગે, જાગૃતિ ઉત્પન્ન થાય એ જ જાગૃત ધ્યાન કે અને જોનારના જ્ઞાન ચક્રવર્તીના પત્રોમાં જાગૃત આવે છે એક પત્રમાં તે લખે છે કે, "જાગૃત માત્રમાં જ, જાગૃત માત્રી અદ્ય બેને છે, મુખ્ય, ચક્ર અને જાગૃત તાજાંજો અને નજીક અને આનંદ આપણ પ્રમાણે મેંડા છે, જાગૃત નામ આ રૂપ મારા મનમાં છે "

અદુભાઈ કહે છે કે, ઘણા માણસો આવું જ્ઞાન સાક્ષરો છે પણ અનુભવમાં લેતા નથી, તેથી તેમને આનંદ મળતો નથી જેમ માણસને અત અને પાણી વગર ચાલતું નથી તેમ પોતાના ન્વરૂપના ચિત્તન વગર ચાલતું ન જોઈએ આત્માના વિચારમાં શમ ન રાખવી. જેમ આપણે નાની ઉંમરની રમતો ડાડી દીધી છે તેમ મોટી ઉંમરની રમતો પણ ડાડી આત્માનો આનંદ લેવો માળા, જપ, યોગ, ભક્તિ વગેરે શરીર અને પ્રપચને બૂલવા માટે છે તેથી પાછના ખોટા વાદમાં ફસાવું નહિ અને પોતાનું ભક્તિ ચક્રવું નહિ એટલી અભાગ રહેશે તો જેમ અજ્ઞ બગનનું જન્માનો ઝોડમાં આવે છે તેમ અનુભવનો ઝોડમાં આવવો

મુખ્યમાં અદુભાઈને કાંઈ પૂછતા કે, આત્મની નવાબૂતી શું છે? અદુભાઈ તેનો એવા જવાબ આપતા કે, જે છે તે જ છે, નથી કાંઈ નવું કે નથી કાંઈ જૂનું માટે આત્મામાં મન્ત રહેવું, આત્મ જ્ઞાન સિવાય શાંતિનો ઉપાય નથી

હાલના કાળમાં કેવાં વપારીઓ અને વખીયો કહે છે કે અમારાથી ખોટું બોલ્યા વગર બવહાર થઈ શકતો જ નથી પણ આ તેમના મનની નબળાઈ બતાવે છે, પોતાના મનને પૂછે ધન શા માટે જોઈએ છે? તેનો જવાબ એમ આવશે કે કુટુંબ માટે, ફરી મનને પૂછે કે કુટુંબ શા માટે જોઈએ છે? તેનો જવાબ એમ મળશે કે કુટુંબના સુખ માટે ફરી મનને પૂછે કે કુટુંબનું સુખ શા માટે જોઈએ છે? તેનો જવાબ એવા મળશે કે “બીબા (આત્માના) સુખની ખબર નથી તેથી આની મુસેલી માણસના છવનમાં ન આવે તેટલા માટે આપણા શાસ્ત્રોમાં કહેવું છે કે છવનની શરૂઆતથી જ સાની કળનપુડી આપણી જોઈએ મહાત્મા ગાંધીજી બાગિચર થઈને આત્મા અને મુખ્યમાં વખીનાત શરૂ કરી અને તે જ વખતે ખોટું ન જોનાવાની પ્રતિજ્ઞા પણ લીધી તેને પરિણામે તે વકીલ ન થયા

પણ મહાત્મા થયા. એક વેપારીને એવી ઇચ્છા થઈ કે મારે ખોટું બોલીને વેપાર કરવો નહિ અને ગ્રાહકોને લગવાનરૂપે માની તેમને જીતવ્યા નહિ. તેનાથી તેનો વેપાર ઠીક ચાલ્યો લાગ્યો. જેઓ અધીનિયો ધધો કરે છે તેઓ ચોડા વખત ફારી જાય છે પણ તેમનામાં હમેશને મારે ખોટા સંસ્કાર પેસી જાય છે અને ચિત્તમાં શાંતિ મળતી નથી. એવી દયા પશ્ચિમના દેશોના વેપારીઓની ધવા લાગી છે. ખીજા ખોટું કામ કરે તેથી આપણે પણ કરવું એ સાચો ધર્મ નથી. ઊંચકું, આપણે મુરદેલીમાં પણ સાચું વર્તન ગળી ખીજાને દર્શાવેલું થયું જાંઘણું. તેથી કાંઈ પણ રીતે નજાળા વિચાર ઉત્પન્ન થવા દેવા નહિ. અદુભાઈ એક પત્રમાં લખે છે કે, જગતમાં વિદ્યા ન નાખવું એ જગતના ઉદ્ધારનો માર્ગ છે. પ્રામાણિક અને સત્યનિશ્વાણો એક માણસ જગતમાં પોતાના ઉત્તરથી ધન્ય પરિવર્તન કરી શકે છે.

સાફ કામ કરવું એ ધર્મ છે તેમજરાજ કામ ન કરવું એ પણ ધર્મ છે, તો શું કરવું? બધા ઉપર પ્રેમ રાખવો. પ્રેમથી દિવસ પ્રાણી પણ મિત્ર જાતી જાય છે તો અનુખલું તો કહેવું જ શું? એમ મમજડું કે ઉપન એ એક કળા છે. તેમાં હારડન થવા કરે છે. માત્રી કળા મણસનો આત્મા જાગૃત કરી આપે છે અને સાચો બોક્ષા કળામાં પોતાના આત્માને જુએ છે. સામારણ માણસ બોક્ષા મરીને બોલ્ય ધઈ જાય છે અને વિધેયો તેના બોક્ષા થાય છે. અદુભાઈ કહે છે કે, “નું ત્યારે ઓળોને જોડે છું ત્યારે માતાનો પ્રેમ ઝાંખાઈ જાય છે.”

આપણા વ્યવહારમાં મંગેનો અનુકૂળ ન દોષ અને પલ પેમવ પૂગે ન દોષ તો આત્મજાનમાં વધી રાખવું નથી એ વાત ખોરી છે. ખરી રીતે આત્મનો અજાણ અનુભવ તો મુરદેલીઓમાં જ થાય છે.

ચક્રાદિને ગ્રામી ગમતીર્યના પુસ્તકો મુદ્દાગમતા હતા ગ્રામી
રામતીર્ય ગરીમ અગ્રથામા હતા, કુદ્દાગમતા હતા, જતા હિમતથી
ચોડા વર્ષમા આત્મસાક્ષાત્કારની ટોચે પહોંચી ગયા હતા તેમના
લખાણુ અગ્રાગના માણુઓને બહુ ઉપરોગી છે તે લખાણુ મનના
શાગને દૂર કરે છે, પણ તે વાગવાગ વચ્ચાના જોઈએ. વાચન સાથે
પ્રેક્ષિસ પણ દરવી જોઈએ

મોગીના પ્રસંગો તો નિદગીમા આપ્યા જમાના નવગ્રનમા
મ ગાધીજીએ એવા ઘણા કોટકીના પ્રસંગો વર્ણુન્યા છે અને
તેથીજ તેમની શ્રદ્ધા પ્રભુ પ્રત્યે રહી ગઈ છે માટે અનુભવીઓના
પુખ્ત સિવાર ખીજા પુસ્તક ન વાચના અત
ઘણા માણુઓ પામે દોડતુ નહિ દોડાદોડીથી ખર જાન મગતુ
નથી અને નામી રા. થના કરને દરે મર્ષમા કેમકો અદમ્ય
છે તે તપાસો તે માના કે તે દૂર ગવા માટે અજ્યાસ થો
વેગ રની જરૂર છે જેનામા વેરાઅ નથી તે સન્યાસ લે તો પણ
પ્રિયેષ ગદિત થતો નથી તેથી એના સન્યાસ ગતા નિષ્કામ કર્મ
ગના રો ગીનાનો માટેશ છે મન્ય કર્મના ત્યાગ જો જ ખરે
સન્યાસ કે, માટે અદમ્યને ગ્રતો ન ગમના

જો પત્રમા ચક્રાદિ જીઓ માટે ખરા કર્મ સમગતવ છે
ઓગીમા ધૈર્ય જોઈએ તેઓએ આતર્થ, પાનત્રના (અદગની અને
બહાગની) પતિપગાયણના સદનથીત્યા અને લ રની નિર્મગતા
પણ કેમકો જોઈએ તેઓએ પુરોાને આગ પ્રમમા ઉત્પાદ
આપના જોઈએ

માથે માથે સજ્જવર્ષની પણ બ. ૧૮૨૦ છે જેમનુ ૧૮૨૧
વધી જા. ૭ તેમને તેના પોણુ માટે મમારા માટે દેવલીકવાગ ઘા
અનીતિ મરી પડે છે તેથી સજ્જવર્ષથી અન્ય ૧૮૧૧ ૧૮૧૨
ઓ મન આગ ગડે છે, કુદ્દાગ નાનુ થયથી અનીતિ ૧૮૧૧ પડતી

નથી અને યોગ અર્થમાં નિષ્કાવ યઈ શકે છે પરિમિતતા દેખી
માફક વધારે સખ્યામાં જગલી પ્રજા ઉત્પત્તિ થવા કરતા યોગ મત
ઉત્પત્તિ થાય તો ઘણા માણસોનું જીવન સારૂ થી શકે છે જ્યાં
માણસેના શરીરમાં પણ જેવા જીવ ધણા ઉત્પત્તિ થાય છે સા વગર
પણ વાગ વાગ આવે છે તેથી નીચીના શિશુની બહુ જરૂર જણાય
છે અને તેવું શિશુ જેવો નીચી પાળના હોય તેઓ જ આપી શકે
જ્યાં નીચી નથી તે દેગમાં અરાબ્ય હોય તો પણ તેની પ્રિય કાર્ષ
નથી સા પ્રજા થતું જેવી થવાની આજણા દેશમાં વિવાહની શરૂ
આનથી જ આરા સગા તરૂ બહુ ધ્યાન આપવાનું કહેવું છે કે
જેથી ભવિષ્યના બાળકો જન્મથી જ નીચરાગા જન્મે એવી પ્રજાને
આત્મજ્ઞાન સહેલાઈથી લાગે છે આચેના સગા ધીરે ધીરે માણ
અને પ્રજા બતાવે છે - એ સગા માન્યો દેહના અભિમાનમાંથી
સાગવે છે અદુલ્લાઈ મહે છે કે, “દેહના ધર્મ પ્રમાણે દેહ વાલ્યા
કે, પા તેના મુખદુખ આપણા ન માનીએ તો આત્માનો
આનંદ ભૂટી શાય ખરો આન” આત્મગ્ય થવામાં છે તેથી
જોઈ વાચ્ય કે સામ્યુ તે ગા વગરે મનન થવું અને તે
થતા વધારે નિશ્ચાસન થવું લાગે અને ઉપરથી ઘણા થતા,
હરે તો જે વર્તે તેની ખુબી છે જે પ્રેક્ષિત ન કરી શકે તેને
મો વાચન છે ’

શરૂઆતમાં જે જે ધ્યાનના પ્રયોગ લખ્યા છે તે પ્રમાણે ધ્યાન
કરી શકાય, અને ઉપર લખ્યા પ્રમાણે ધ્યાન સિવાયની દશામાં
યવહાર શુદ્ધ રાખી સમય તો અદ્ય તથે એક જાતનાત્વનો આત્મ

* આ વિષય વધારે વિગતથી સમજવાની જોઈની હજી દોષ
તેમજો આ વેબખન ‘ આદોના સગા નુ પુત્ર વાચન મળવાનું
દેગલ સગા સાદિત્વવર્ધન અર્થાય બા પાને, અમ તારા અને
મલગાદેરી રોક, મુખઈ

અનુભવ થયા કરશે એવા પ્રયોગ ચંદુલાઈએ પોતાના હૃદયમાં કરેલા છે. આવા અનુભવી સાધકના અનુભવ ખીજાને માર્ગદર્શક થાય છે. ચંદુલાઈના અનુભવ શકા વચરના હતા. એક પત્રમાં તે એક બિચાર-સુતે લખે છે કે—

" My experience, my realisation about the Self is so very firm that none, even the miseries, can create any doubt in me. When we take our body, mind or understanding as the Self then miseries and every other undesirable thing assail us. Therefore, feel the Supreme Idea; there lies the beauty.

દાસના દાગમાં દક્ષિણમાં રમણ મહર્ષિ નામના એક પ્રખ્યાત સંત હ. તે પણ કહે છે કે, ' હું કોણ ? તેની બરાબર મોઢ કમે. તેમ કરતાં કરતાં આત્માની ઝોળખાણ થવા લાગશે. " સ્વપ્નમાં હુંનો અર્થ મન થાય છે, જાગૃતમાં હુંનો અર્થ શરીર અને મન થાય છે; સુષુપ્તિમાં એ બધું જતુ રહે છે, તેથી તે "હું" નથી. કોઈ દરેક થાય ત્યારે પણ અતાત્મભાવ દૂર કરતાં શીખવું. માયું હુંએ તો પોતાને કહેવું કે જોને માયું નથી તેને માયું શી રીતે હુંએ, પણ હુંએ તો પોતાને કહેવું માટે પણ નથી. તાવ આવે તો પોતાને પૂછવું કે તે હુંને આવ્યો હોતો કે હુંએ તાવને પકડ્યો હતો ? ખરી રીતે જ્યારે રોગ સાથે મન બહુ જોડાય છે ત્યારે શરીર ઉપર બહુ અસર થાય છે. તે વખતે ઊલટા વિચાર કરવા, એટલે કે " હું તો આરોગ્ય-સ્વરૂપ છું. મને શરીર નથી તો રોગ ક્યાંથી હોય ? " વગેરે. શરીર છે ત્યાંથી કાંઈક અડગ ઉત્પન્ન થયા કરવાની, પણ આ પ્રમાણે ખ્યાલની વારંવાર ટેવ પાડવાથી ગેગની અમર ઘણી ઓછી થઈ જશે. ખરે મહાત્મા જગજનો આત્મા હ. બેઠ્યા વિચાર અદાંદારને અને જગતને ઉત્પન્ન કરે છે.

ચંદુભાઈ આત્મસાક્ષાત્કારની આરી દશાએ પહોંચી શક્યા તેનું કારણ તેમને મહાત્મા દેવીદાનજીના સત્સંગનો અને અનુભવનો સારો લાભ મળ્યો હતો. દરેક જીવને તદ્દન નવા અનુભવની દશામાં વધવાનું છે, તેથી એવા સારા મહાત્મા મળે તો આગળ વધવામાં ઘણી દિશ્મન રહે છે. જેમનામાં ૬૮ જિજ્ઞાસા હોય તેમને એવા મહાત્મા જરૂર મળી રહે છે. ૬૯ જિજ્ઞાસા રેડિયોના વેધક લેન્ચ જેવું કામ કરે છે. તેની અસરથી શિષ્યને ગુરુ પામે જવાનું થાય છે, અથવા યોગ્ય ગુરુ તેને ગ્રાધના આવે છે.

કેટલાકને પરસ્પરા પડી આત્મસાક્ષાત્કારના સાધન માટે મુશ્કેલી જણાય છે. તેવા સંજોગોમાં મહારાજ દેવીદાનજીની સ્ત્રીની માફક શ્રામની સ્ત્રી મરી જાય અને તે પહેલાં મન્ત્રંગ અને સાધન સારું કરી શકેલા હોય તો તે મહારાજની માફક તરત રસ્તો ખુલ્લો થાય છે. કેટલાકને ચંદુભાઈની માફક અથવા કમીરની માફક અનુકૂળ સ્ત્રી હોય તો સંસારમાં જ સાધનની અનુકૂળતા મળી રહે છે. કેટલાકને ગુજરામની માફક કંઈ અવધાવવાળી સ્ત્રી મળી હોય અને આત્મચાન માટે સાધન કરવું હોય તો ગુજરામની માફક સદનશક્તિ કેળવવી જોઈએ. સાધક ગમગાય નદિ તે માટે ભગવાને બધા પ્રકારના બકતોના નમુના રાખેલા છે. મુશ્કેલીઓ આવે ત્યાં જોમ માનવું કે મારામાં સદનશક્તિ જોઈ છે તેથી મારી કમોટી માટે ભગવાને તેવા સંજોગો આપેલ છે. જ્યાં દિશ્મન રહે તો તે સંજોગોમાં પણ કેટકાર થવા લાગે છે. જે વિષયોમાં કાંઈક હમ્મજ રહી ગઈ હશે. અથવા વિષયોમાં કંઈ રહી ગયો હશે તો વિષયો સ્વાભાવિક અને કમોટીમાંથી પાર થવું પડે. ત્યાં પરીક્ષામાં જેસનારને પાસમાર્ક મળે છે ત્યારે તેનો અભ્યાસ પૂરો થાય છે, માટે બીજા શું કરે છે તે જોવામાં વખત ગુમચવે નહિ. પરીક્ષામાં જેવો વિદ્યાર્થી બીજા શું લખે છે તે જોવા રહે તો તેના ઉપયોગી વખત નક્કરો જાય છે, માટે દરેક

પોતાના સ્વપ્નમાંથી જાગવાનું છે. તેમાં ગુરુ મદદરૂપ થઈ રહે, પણ મુખ્ય કામ પોતે જ કરવાનું છે.

ગોપીઓ ગોપીગીતમાં કહે છે કે **ત્રુટિયુગાયતે ત્વામપદ્યતામ્** એટલે તમને ન દેખતાં એક ક્ષણ એક યુગ જેવી લાગે છે. દોરડીમાં બૂલથી સર્પ દેખાય ત્યારે ત્યાં સર્પ કેટલાક વખતથી પડ્યો હશે એવી ભ્રાંતિ થાય છે. જાલમાં જગતની ભ્રાંતિ જેમ થાય છે તેમ જગત અમુક વર્ષો પહેલાંનું છે એવી ભ્રાંતિ પણ થાય છે. ખરી રીતે દષ્ટિ વખતે સૃષ્ટિ દેખાય છે. આગળપાછળ નથી. જાલમાં જે પ્રાકૃતિકૃત્ય ધર્મ છે તે સૃષ્ટિને જોતી વખતે સૃષ્ટિમાં આશંકાય છે તેથી ક્ષણવારનું જાલવિસ્મરણ એ કલ્પ કાળનું ચિત્ત કહેવાય છે. જો જાલનું સ્મરણ રહે તો કલ્પ અથવા કાળનો અભાવ થઈ જાય છે. અનાત્માકારશ્રુતિ એ જ બુદ્ધિનાંદશા છે. એ દશા લાંબો વખત રહેશે તો કન્યાના વિવાહમાં વર જોવાઈ જશે. ભગવાન સિવાય બીજું જે કંઈ શુદ્ધિમાં આવશે તે અધ્યારોપ થશે. જ્ઞાની પ્રપંચમાં જાલજાનથી મુખી છે, જાલનીને જાલ પ્રપંચરૂપે જાણે છે. આજ્ઞા-સને વસ્તુરૂપે જોવાથી અર્થકારી થાય છે. પ્રપંચ છે એમ માનવું એ ભ્રમ છે. અજ્ઞાનકાળે પણ સંસાર નથી તો જ્ઞાનકાળે તે ક્યાંથી રહે ? સર્પના અભાવતુ જ્ઞાન થતાં અવિકલ્પ રજ્જુ રહે છે. ભગવાનરૂપે સર્વ ગ્રહણ થયું એટલે અન્યથારૂપે ગ્રહણ થશે નહિ. જ્ઞાની-લક્ષને દેહમાં અહંભાવ નથી, અન્યમાં છદંભાવ નથી. ભગવાન સિવાય બીજી વસ્તુમાં સત્તા માનવાથી ભગવદ્ભાવ દુર્લભ થઈ પડે છે, અને અજ્ઞાનજાનક પ્રવૃત્તિ તત્ત્વસ્મૃતિને બૂલાવી દે છે, તેથી અવ-હારકાળે પણ ભાવસંશુદ્ધિ રાખવી. જે માણસ પાસે ધન હોય, સત્તા હોય પણ સાથે અજ્ઞાન હોય તો તે દરિદ્ર જ છે. આ દષ્ટિએ સત્તાના પ્રયત્નમાં સિવાય કશું.

જેવી ગીને અધક્ષર અનિવર્તક પ્રમણતે સહન કરી શકતો નથી તેમ બાતિ સ્વનિવર્તક વિચારને સહન કરી શકતી નથી કલ્પિત માયાથી બે વસ્તુ થતી નથી, તેથી એક અદ્વિતતત્વનો પરિચય લેવો અને દેવો એ જ પુરુષાર્થ છે

ઉત્પાન કાર્યાલય, ગોપાગેટ, }
મકરપુરા રોડ, વડોદરા, } સ્વામી માધવતીર્થ

જન્મશાસ્ત્રી તા ૧૧-૮-૧૯૪૪

આત્મસાક્ષાત્કાર

સત્ એટલે શુ કાલપ્રયેષિ તિષ્ઠતોતિ સત્-ત્રણે કાળમાં એકસરખું રહી શકે તે સત્, જૂત, વર્તમાન અને ભવિષ્યમાં એકસરખું રહી શકે તે સત્.

ત્યારે સત્ કયુ એની આપણે જરા તપાસ કરીએ. જો બાહ્ય રીતે જોઈશું-તપાસીશું તો આપણે કોઈપણ દ્રશ્ય (Visible) પદાર્થ ઉપર આવતું પડશે. આપણું શરીર એ દ્રશ્ય પદાર્થ છે, અને તે વિશે બીજા પદાર્થ કરતાં આપણે વિશેષ જાણીએ છીએ. આથી ત્યાંથી આપણી મોઢા ધરુ કરીએ. આમ કરતાં આપણને પ્રથમ પ્રશ્ન એ ખડો થાય છે કે “શરીર સત્ છે ?” આપણે ઉપર સત્તી જે વ્યાખ્યા અને વર્ણન આપ્યાં તે અનુસાર તે સત્ નથી એમ કહેવું પડે; કારણ કે તે ત્રણે કાળમાં એકસરખું નથી. શરીરનું પહેલાં અસ્તિત્વ ન હતું, હાલ તે છે અને હવે તે રહેવાનું નથી. શરીરની ઉત્પત્તિ થઈ ત્યારથી તપાસીએ તો પણ સાગશે કે શરીર પહેલાં નાનું હતું,

અરિર મુકામે તા. ૧૩-૨-૪૪ના રોજ રાંદેરની તથા લાના હિંદુ કોળાજી મંડળની કિમતી સેવાનુ અમરજી કાવમ રાખતો એ મંડળે સર્ગન શ્રી ચંદુભાઈનું તૈનચિત્ર એ મંડળના મંદાનમાં પ્રજ્વલ પડિતથી દ્વેદચંદ્ર કર્પૂરચંદ્ર કાલનના હસ્તે ખુદનું મૂકાવ્યું એ મુગ પ્રસંગે પડિતથીએ આ લઘુ લેખનાં ખૂબ વખાણ કર્યોં હતાં. જુઓ—સંસ્મરણો વગેરેમાં તેમનું લાખણ.

હાલ આવું છે અને હવે બદલાશે. આથી શરીર સત્ નથી. શરીર સત્ નથી એટલે ઇદ્રિયો પણ સત્ નથી.

શરીર સાથે મનનો સંબંધ છે. આથી બીજો પ્રશ્ન એમ ઉદ્ભવે છે કે શરીર સત્ નથી તો મન સત્ છે? પણ મન પણ ત્રણ કાળમાં એકસરખું રહેતું નથી, તે વખતોવખત બદલાતું જાય છે, અને બદલાયા કરશે. એ જ પ્રમાણે બુદ્ધિ પણ સત્ નથી; કારણ કે એ પણ એકસરખી રહેતી નથી, વખતોવખત બદલાયા કરે છે. સારી રીતે સમજી શકાય તે માટે ઉપર જણાવેલાં ત્રણ—શરીર, મન અને બુદ્ધિ મુખ્ય પ્રતીત થતાં લીધાં છે અને તેથી એટલું સિદ્ધ થયું છે કે સત્ શરીર, મન અને બુદ્ધિથી પર-બુદ્ધિ છે. શરીર, મન અને બુદ્ધિ તેને પહોંચી શકતાં નથી. આ બધા ઉપરથી આપણે હવે સત્નાં લક્ષણો બાંધીએ: સત્ શરીરથી પર છે; શરીર આકારવાળું છે અને સત્ નિરાકાર છે, મન, ઇદ્રિય અને બુદ્ધિથી પર એટલે મન, ઇદ્રિય અને બુદ્ધિથી જાણી શકાય નહિ તેવું એટલે નિરંજન છે. શરીર, મન વગેરેને વિકાર થાય છે; પણ સત્ એથી પર એટલે નિર્વિકાર છે. સંકલ્પ-વિકલ્પ વગેરે મનના-બુદ્ધિના છે પણ સત્ એથી પર એટલે નિર્વિકલ્પ છે. સત્ પોતે ત્રણે કાળમાં એકસરખું રહે છે; મન અને બુદ્ધિ એક કાળમાં રહે છે અને જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે છે. તેથી સત્ જ્ઞાનમય છે અમર ચિત્ છે. શરીર, મન અને બુદ્ધિને સુખદુઃખ થાય છે. સત્ એ બધાથી એટલે સુખદુઃખથી પર એટલે આનંદરૂપ છે. શરીરને ભય, મનને ભય: સત્ બનેથી પર એટલે ભય રહિત નિર્ભય છે. શરીર મન વગેરેને જન્મ-મરણ થાય છે, સત્ એ બનેથી પર છે—જન્મમરણ રહિત અજન્મ-અમર છે. આ બધા ઉપરથી એમ કહી શકાયું કે સત્ નિરંજન

“ કલ્યાણ કલ્પતર ”ના ઓગસ્ટ ૧૯૩૪ના અંકમાં “ આત્મ સાક્ષાત્કાર ”નો લેખ Realization of the Self નામે છપાયો હતો

નિરાકાર, નિર્વિકલ્પ, નિર્વિકાર, સત્-ચિત્-આનંદ, નિર્લય,
અજ્ઞ, અમર છે.

અત્યાર સુધી સતની શોધ શરીર, મન, વગેરેથી કરી; એથી
સહજ એ પ્રશ્ન થાય કે, જ્યારે શરીરથી શોધ કરી ત્યારે હું કાણુ ?
હું તે આ શરીર, મન, કે બુદ્ધિ ? આપણે જાગૃત-અવસ્થાનો અનુ-
ભવ તપાસીશું તો સમજારો કે, જાગૃત-અવસ્થામાં જે વ્યવહાર
થાય છે તે મોટે ભાગે શરીરને 'હું' માનીને થાય છે. જેમ આપણે
કોઈને પૂછીએ કે "ભાઈ તમે આવ્યા ?" તો તે કહેશે કે, "હા,
હું આવ્યો," એ વાક્યમાં હુંનો અર્થ શું થયો ? 'હું' એટલે
શરીર એ નક્કી થયું. આ મારો ભાઈ, મારી સ્ત્રી, મારો પતિ,
મારો દિકરો છે એટલે શરીરના ભાઈ, સ્ત્રી, પતિ, દિકરો વગેરે. એટલે
જાગૃત-અવસ્થામાં દરેકજનના અનુભવથી સમજાય છે કે હું શરીર
છું. હવે આપણે ખીજો અનુભવ લઈએ સ્વાપ્નાવસ્થામાં શરીર પડ્યું
છે, આખા બંધ છે, પણ સ્વપ્ન આવે છે ત્યારે કહીએ છીએ કે
આજે રાત્રીમાં "મે એક બગીચો દોઢો" "મે મારા મિત્રને
દોઢો" વિ. એમાં 'હું'નો અર્થ શું થયો ? ત્યાં 'હું'નો અર્થ શરીર
ન થયો પણ મન હું છું એમ થયો. એથી શરીર હું નથી પણ
મન હું છું એમ થયું આથી શરીર હું નથી પણ મન હું છું
એમ સ્વાપ્નાવસ્થામાં અનુભવ થાય છે હવે જરા આગળ જઈએ
આપણને ગાઢ નિદ્રા આવે છે અર્થાત્ આપણી સુષુપ્તિ-અવસ્થા
થાય છે ત્યારે એ અવસ્થામાં નથી શરીરનું જ્ઞાન, નથી મનનું જ્ઞાન
નથી બુદ્ધિનું જ્ઞાન, છતાં આપણે મરી ગયા નથી, (જો શરીર અને
મન આપણે હોઈએ તો જે વખતે શરીર અને મનનું જ્ઞાન ન હોય
ત્યારે આપણે મરી જવા જોઈએ) પણ આપણે નિદ્રામાંથી જાગીએ
છીએ કે તરત જ આપણે એવું કહીએ છીએ કે 'આજે હું એવો
સુખેથી લીધો કે મને કંઈ ખર નહિ. હવે આપણે એ
વાક્યને તપાસીએ હું સુખેથી લીધો એનો અર્થ એ થયો કે

શરીર અને મન સુખથી સુતેલાં હતાં અને મને કાંઈ ખબર પડી નહિ. એટલે મન અને બુદ્ધિને કાંઈ ખબર પડી નહિ. કાંઈ માણસ કાંઈ જંગલમાં અથવા કાંઈ સ્થળમાં એકલા હોય, તે તેને પૂજ્યામાં આવે કે આ જંગલમાં કે સ્થળમાં કાંઈ માણસ છે કે ? તો તે જવાબ આપશે કે ના, ભાઈ, અહીં તો કાંઈ નથી. એની જો આપણે ઉશ્ચેત તપાસ કરીએ કે “ જ્યાં તમે કહો છો કે અહીં કાંઈ નથી તો તમે કેમ જાણ્યું કે અહીં કાંઈ નથી ? ” તો કહેશે કે ‘હું’ જાણનાર સિવાય બીજું કાંઈ નથી. એટલે મારા સિવાય બીજું કાંઈ નથી. તેવી જ રીતે “ હું આજે સુખથી જીવ્યો કે મને કાંઈ ખબર પડી નહિ. ” એનો કાંઈ જાણનાર—સાક્ષી શરીર, મન કે બુદ્ધિ પર (જાણનાર) ન હોત તો સવારે જોઈ કાણુ કહેત કે શરીર, મન, વગેરે સુતેલાં હતાં અને શરીર, મન અને બુદ્ધિ વગેરેને કાંઈ ખબર પડી નહિ. એટલે ‘હું’ (સાચો ‘હું’) શરીર, મન, બુદ્ધિ વગેરેથી પર છું. બીજું એ સિદ્ધ થયું કે નિદ્રાવસ્થા એ અજ્ઞાન—અવસ્થા છે. વસ્તુમાં એ પણ સમજાય છે કે ‘હું’ શરીર, મન અને બુદ્ધિથી છુટો છું અને શરીર મન વિ. ત્યાં જ્યાં પહેલા ‘હું’ (ખરો ‘હું’) હાજર છે. સત્ શરીર, મન અને બુદ્ધિ વગેરેથી પર છે અને બુદ્ધિ વગેરેથી પર. એટલે સત—તે હું. સતનાં જ લક્ષણો તે મારાં લક્ષણો. ત્યારે ‘હું’ કેવો ? નિરંજન, નિરાકાર, નિર્વિકલ્પ, નિર્વિકાર, સત, ચિત્, આનંદ (સુખચિદાનંદ), નિર્લય, અજ, અમર વગેરે. અહીં જ અહં બ્રહ્માસ્મિ હું બ્રહ્મ છું, તત્ત્વમસિ, (તે તું છે,) I and my Father are one (હું અને મારો પિતા એક જ છે), અનંત હક (હું પરમેશ્વર છું) અપ્પા સો પરમપ્પા (આત્મા એ જ પરમાત્મા) ની એકવાક્યતા સિદ્ધ થાય છે.

હવે આપણે જાણના ઝાનથી પણ એ વાત સિદ્ધ કરીએ: આપણે કહીએ છીએ કે “ આ મારી ચોપડી છે ” એ વાક્યનો અર્થ તપાસીએ તો ‘મારી ચોપડી’ એટલે એ ચોપડીનો હું માલીક,

ચોપડીથી જુદો, ચોપડીને જાણવાવાળો, ચોપડીને હું જાણું પણ ચોપડી મને જાણતી નથી, આથી હું ચોપડી નથી એ સિદ્ધ થાય છે. એવી રીતે મારું શરીર, મારું મન, મારી જુદિ, મારા માણ વિ. એટલે શરીર, મન, જુદિ વગેરેને હું જાણું પણ એ બધા મને ('હું'ને) જાણતા નથી; તેમ જ એ બધાના નાશથી મારા ('હું')નો નાશ થતો નથી. એ બધાનો 'હું' માલીક (સેક), એ બધા મારા નોકર. નોકરને તો કલામાં રાખવા જોઈએ, એટલે શરીર, ઇન્દ્રિય, મન, જુદિ પોતાની એજે સ્વચ્છંદ રીતે વર્તે તેમ ન ગ્રાખવાં જોઈએ, પણ બરાબર આપણા કલા પ્રમાણે વર્તે તેમ ગ્રાખવાં જોઈએ.

આટલો આપણે વિચાર કર્યો એટલો વખત ન હતી એ જામત અવસ્થા, ન હતી સ્વમાવસ્થા, કે ન હતી સુપુર્ણ પણ તુરીયાવસ્થા (Super conscious State) હતી, કેમકે એટલો વખત. આપણે સુખદુઃખથી પર અવસ્થામાં હતા. જગત હોવા છતાં તેને તદ્દન જૂઠી ગયા હતા. રાગ-દ્વેષ, તેમજ કામ-ક્રોધ, વગેરે બધા શત્રુઓ ભાગી ગયા હતા. બીજી એ અવસ્થામાં સંપૂર્ણ વૈરાગ્ય હતો, કારણ કે અહીંના અને ઈર્ગના બોગની કાંઈ ઇચ્છા-વાસના ન હતી. ત્રીજી વિવેક થયો-જ્ઞાનરૂપ કે શરીર, મન, વગેરે અસત-અનિત્ય છે અને 'હું' સત-નિત્ય છું. જગત આપોઆપ મિથ્યા થઈ ગયું હતું અને છેલ્લે એ શ્રેષ્ઠ જ્ઞાન-સમાધિ-નિર્વિકલ્પ સમાધિ-એટલો વખત રહી આથી એવો નિમગ્ન થાય છે કે સર્વેને જાણવાવાળો હું તુરીયાવીત છું.

આખા દિવસમાં માણસ આટલો વિચાર નવ-દશ વખત કરે તો શુ ખરેખર તે સુખી નહિ થાય ? આમાં કાંઈ ત્યાગ કરવાનો નથી, જંગલમાં જવાનું નથી પણ જ્યાં બેઠો હોય ત્યાં એકાંત લઈ શકે છે. એમાં ખૂબી તો એ છે કે મણસ કામમાં હોય છે ત્યારે તે તે કામસ્વરૂપ બની જાય છે; એટલે તે વખતે પણ સુખદુઃખથી પર બની જાય છે; પણ કામમાં પ્રવેશ કરતાં

અને કામ પૂરું થયા પછી તેને સુખદુઃખ, કામ, ક્રોધ, અહંકાર વગેરે ઘેરવા માંડે છે. એટલે કામમાં પ્રવેશ કરતાં પહેલાં ‘હું કાણુ ?’ ‘કામ કાણુ કરવાનું ?’ એ જ કામ પૂરું થતાં ‘કામ મળે ક્યું’ એ વિચારી જોવાનું છે. કામમાં પ્રવેશ કરતાં પહેલાં તે ઇચ્છે છે કે અનિષ્ટ છે તે જોઈ લેવાનું છે. અનિષ્ટમાં પ્રવેશ કરવો નહિ. જેટલું થઈ શકતું હોય તેટલું કામ કરવું, ગતિ ઉપરાંત કામ કરવું નહિ; તેમજ પોતાનાથી બની શકતું હોય તેમાં આજસ કરવી નહિ. જ્યારે જ્યારે સુખ, દુઃખ, જ્ઞાન, અજ્ઞાન, શોક, મોહ, કામ, ક્રોધ, માન, અપમાન, ઈર્ષ્યા વગેરે કાંઈ દેખાય અને ચિત્તને એક જ પક્ષ વિદ્વજ કરે કે તરત ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે વિચારવા બેસી જવું, આથી બધું પોતાની મેજે સાંત થવા માંડશે અને તરત જ પોતાના સ્વરૂપ ઉપર આવી જવાશે. એની સાથે હૈં યા સોડહમ્નું ગૂણ એના અર્થ સહિત—હું પોતે પરમાત્મા છું— રમ ભરી ભરી ક્યું હોય તો શુ બાકી રહે ?

અત્રે જ સ્કર્ફ બની રહેશે. કાંઈપણ જાતની વાસના જાડશે નહિ અને કદાચ જોડે તો તરત શાંત થઈ જશે. સર્વઆતમાં હૈં યા સોડહમ્નું રટણ પોતાના સ્વરૂપને પાદ કરવામાં ઉપયોગી છે, પણ પાછળથી સ્વરૂપાનુભવ દઢ થતાં તે અટકી જાય છે.

હવે એ ‘હું’ની સર્વવ્યાપકતા, સર્વશબ્દ અને સર્વશક્તિ-માનપણ સિદ્ધ કરીશુ. બહારની કાંઈપણ વસ્તુ મન, બુદ્ધિ, સિદ્ધાંત જાણી શકાતી કે જોઈ શકાતી નથી. દરેક વસ્તુનો દ્રશ્ય મન થાય છે; પણ આગળ આપણે સિદ્ધ કરી ગયા કે મન જાય તે પહેલાં ‘હું’ ત્યાં સિદ્ધ થયેલો હોવો જોઈએ, એટલે જ્યાં જ્યાં મન જાય ત્યાં ત્યાં પહેલાં ‘હું’ પોતે રહેલો છું એટલે દરેક સ્થળમાં રહેલો જ છું, જેથી હું સર્વવ્યાપક છું એ પોતાની મેજે સિદ્ધ થયું એવી રીતે વિચાર એ શક્તિ છે, અને વિચાર મન વડે થાય છે, તો

જ્યાં જ્યાં શક્તિ છે ત્યાં હું રહેલો છું, મારા સિવાય શક્તિ જોવી રહી શકતી નથી. ‘હું’ પોતે શક્તિસ્વરૂપ છું એટલે સર્વશક્તિ-માન છું; એવી જ રીતે જ્ઞાન થવું એ મન અને બુદ્ધિનું કાર્ય છે. એટલે મારા સિવાય જન્મે રહી શકતાં નથી, જેથી હું જ્ઞાનસ્વરૂપ અગર સર્વજ્ઞ છું, આથી સર્વરૂપે ‘હું’ રહ્યો છું અને જે જે દેખાય તે બધાં મન, ઈન્દ્રિય અને બુદ્ધિએ ઉત્પન્ન કરેલાં વિવિધ મારાં સ્વરૂપો છે; સર્વનું અધિષ્ઠાન હું સાક્ષીરૂપે એકસરખો રહ્યો છું. આથી બરાબર સમજાશે કે કોઈ પદાર્થની લિન્નતા દેખાડનાર નામ અને રૂપ છે. કોઈપણ પદાર્થમાંથી નામ અને રૂપ બાદ કરીએ તો આપણું પોતાનું શુદ્ધ સ્વરૂપ બાકી રહે છે, એટલે નામ-રૂપ મિથ્યા છે અને જે એક તત્ત્વ છે તે જ સત્ છે અને તે સર્વરૂપ છે અને ‘હું’ છું (આપણે છીએ). આની ઉપર મનન વગેરેની ખાસ જરૂર છે.

भृण्वन्तु सर्वे अमृतस्य पुत्राः जाये दिव्ये धामनि तस्थुः ।

ब्रह्माहमेतं पुरुषं महान्तमावित्यवर्णं तमसः परस्तात् ॥

तमेव ज्ञात्वा भक्तिमृत्युमेति । नान्यः पन्था विद्यतेऽयनाय ॥

“હું સર્વે અમૃતના પુત્રો, સાંભળો ! દિવ્યધામમાં તેનો વાસ છે. અમે એને જોયો છે. સૂર્યના જેવો અધકારથી પર; તમે પણ તેને બાણી-અલુભવીને મૃત્યુને તરી જરો જ. એ સિવાય બીજો રસ્તો જ નથી.” આ જ્ઞાન આપણે અતાનથી ફેંકી દીધું, જે બાલ્વાવસ્થાથી આપણને ગળથુથીમાં મળતું હતું. એક દિવસ, વહેલા કે મોડા, આ સત્રૂપી દંડ પકડ્યા સિવાય છૂટકા નથી. બધા જ સંતો અને પયગંબરો એ વાત કહે ॥ અને કહી ગયા છે. મટિ એને પકડી પાછા સુખી થઈએ અને સંતાનોને સુખી કરીએ, અને અત્યારે જે આપણમાં પડ્યા છીએ તેમાંથી બચીએ. ॐ શાંતિ : શાંતિ : શાંતિ : ॥

—‘અંદુ’

શ્રી ચંદુભાઈની સૌ મુમુક્ષુઓને સૂચના

સવારમાં જાંઘમાંથી જાડતાંવાર પ્રશ્ન કરો કે, ‘કાણે જાડ્યું ! તમે જોશો કે પહેલું મન જાડ્યું.’ મન જાડતાં શરીર જાડ્યું. “હું” શું કરતો હતો ? ” “હું” તો મન અને ઇન્દ્રિયો તથા શરીરને જોતો હતો. દિવસમાં થોડે થોડે વખતે ઉપર પ્રમાણે પ્રશ્ન પૂછતાં રહો. ધનાબ્યાસ થતાં આપોઆપ સ્વરૂપમાં દૃઢ થવાશે. આટલું જ માણસ ક્યાંકરે બધી શંકાઓ નિર્મૂળ થઈ જશે અને આત્મિક થયા કરશે.

ભાવના

આ. ચંદુલાલજી મૂલવેલો નિત્યગમ્ય

જગતમા એક તત્વ છે રે લાલ,	ૐ	ૐ	ૐ	ૐ	ૐ	
તે તત્વ હું છું રે લાલ,	”	”	”	”	”	૧
હું સત્ છું રે લાલ,	”	”	”	”	”	
હું ચિત્ (ચૈતન્ય) છું રે લાલ,	”	”	”	”	”	
હું આનંદ છું રે લાલ,	”	”	”	”	”	
હું સાક્ષી છું રે લાલ,	”	”	”	”	”	૨
હું શરીર નથી રે લાલ	”	”	”	”	”	
મારે માતા પિતા નથી રે લાલ,	”	”	”	”	”	
મારે બાઈ બહેન નથી રે લાલ,	”	”	”	”	”	
મારે બ્રી (પતિ) પુત્ર નથી રે લાલ,	”	”	”	”	”	૩
મારે સગા-મનુષી નથી રે લાલ,	”	”	”	”	”	
મારે શત્રુ-મિત્ર નથી રે લાલ,	”	”	”	”	”	
મારે રાગ નથી રે લાલ,	”	”	”	”	”	
મારે જન્મમરણ નથી રે લાલ,	”	”	”	”	”	
હું મન નથી રે લાલ,	”	”	”	”	”	૪
મારે શુભદુષ્ટ નથી રે લાલ,	”	”	”	”	”	
મારે કામક્રોધ નથી રે લાલ,	”	”	”	”	”	
મારે લોભમોહ નથી રે લાલ,	”	”	”	”	”	
મારે રાગદ્વેષ નથી રે લાલ,	”	”	”	”	”	
મારે બંધમોક્ષ નથી રે લાલ	”	”	”	”	”	૫
હું પ્રાણુ નથી રે લાલ	”	”	”	”	”	
મારે બૃષ્ણ તરસ નથી રે લાલ,	”	”	”	”	”	

હું સર્વત્ર સર્વરૂપ છું રે લાલ,	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧
નામ પ્રાપ્ત પણ હું છું રે લાલ,	૧૧	૧૧	૧૧	■	૧૧
ગરીમ તરંગર પણ હું છું રે લાલ,	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧	■
સ્ત્રી પુરુષ પણ હું છું રે લાલ	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧
પશુ પક્ષી પણ હું છું રે લાલ,	૧૧	૧૧	૧૧	■	૧૧
ઝાડપાન પણ હું છું રે લાલ,	૧૧	૧૧	૧૧	■	૧૧
જડચેતન પણ હું છું રે લાલ,	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧
આદ્યશવાયુ વગેરે પણ હું છું રે લાલ,	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧
તેજ પાણી પૃથ્વી પણ હું છું રે લાલ,	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧
સર્વશક્તિમાન પણ હું છું રે લાલ	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧
ત્યાં ત્યાં શક્તિ છે રે લાલ,	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧
તે સર્વ હું છું લાલ,	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧
માનીઓની શક્તિ રે લાલ,	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧
યોગીઓનું તપ રે લાલ,	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧
ભક્તોની ભક્તિ રે લાલ,	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧
એ સર્વ હું છું રે લાલ,	૧૧	૧૧	૧૧	■	૧૧
હું સર્વરૂપ છું રે લાલ,	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧
ત્યાં ત્યાં જ્ઞાન છે રે લાલ,	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧
ત્યાં ત્યાં હું છું રે લાલ,	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧
ભક્તો મને ભજે રે લાલ,	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧
યોગીઓ મને ઊપાસે રે લાલ,	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧
માનીઓ મને શોધે રે લાલ,	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧	■
મન વાણીથી પર છું રે લાલ,	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧	■
મને કોઈ વાસના નથી રે લાલ,	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧
હું તે હું છું રે લાલ,	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧
હું x“તે હું” છું રે લાલ,	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧

અનુભવ*

(૧) કોઈ માણસ આપણને જે કાંઈ કહે તેમાથી સચિત્ત હોય તેટલું જ ગ્રહણ કરીએ છીએ, તે પછી બીજાઓએ આપણે કહીએ તે બધું જ માનવું જોઈએ એમ સા માટે માનવું જોઈએ કે અને તે પ્રમાણે ચાલે તો આ માટે શુભે યત્ન જોઈએ કે આપણને જો કોઈને માટે લાભ હોય તો સચ્ચતા રૂપે કહેવું, પણ જોર જીતમથી મનાવવાનો પ્રયત્ન કશો નહિ, એ જ આનંદના રહેનારો એક ઉપાય છે

(૨) જે આપણે અનુભવ હોય તે જ કહેવું અને તે પણ વર્તનથી બતાવવું એ ઉત્તમ માર્ગ છે સુખી કરવાનો અને સુખી થવાનો

(૩) લજ્જાથી શુ ક્ષયો છે એમ જો કોઈ કહે તો જવાબ સહેલો અને સરલ એ છે કે, બ્યારે હૃદયપૂર્વક લજ્જા કરે છે ત્યારે જગતના વિચારોને તિલાંજલિ મળે છે જગતના વિચાર કરવાથી જ માણસ સુખદુઃખ અનુભવે છે અને તેનો અનુભવ એ સુપ્રતિ અવસ્થા છે સુપ્રતિ અવસ્થા એ એક જાતની અજ્ઞાન-અવસ્થા છે વિવેક નહિ હોવાથી, અને લજ્જા એ વિવેક-અવસ્થા ઠી એટલે જામત અવસ્થા

સદ્ગત ચ દુલ્લાહની હાથનો લેખ એમના કાગળોમાથી હમણું મળ્યો તે આ પ્રકાશનમા મુક્યો છે

છે તેમાં સુખદુઃખ લાગનાં નથી.* જો સુખુપ્તિ-અવસ્થા હંમેશ રહેતી હોય તો કંઈ વાંધો નથી, પરંતુ દરેક વ્યક્તિને તેમ અનુભવ થતો નથી-સુખુપ્તિ કરતાં જાગ્રત-અવસ્થા વિશેષ રહે છે એટલે ભજન કરે તો જ આનંદમાં રહી શકાય. તેથી ભજન કરવું એ જ મનુષ્ય માટે ઉત્તમ માર્ગ છે.

(૪) માણસ પોતાના વર્તન અને વિચારથી નાનો અગર મોટો ગણાય છે.

(૫) સ્વર્ગ પોતાનો પ્રકાશ આપવાથી અને જગતનો અધકાર દૂર કરવાની શક્તિથી મોટો ગણાય છે.

(૬) બાળકને તેની મા, તે રમતમાં હોય છે ત્યારે, ખાવાનું ખાવાને બોલાવે છે. બાળક રમતમાં હોવાથી તેની માની આજ્ઞાને તાબે થતો નથી તેથી માતા ખીજાય છે, ગાળ દે છે અને વખતે મારવા પણ મારે છે બાળક માતાના આ વર્તન તરફ તદ્દન એકચક્રી બતાવે છે. કદાચ મારથી રડે છે, પણ રમત છોડતો નથી. રમત પૂરી થયે માતા તરફ પ્રેમથી દોડી જાય છે. તે વખતે તેની માએ ગાળ દીધી હતી, તિરસ્કાર કર્યો હતો, માર માર્યો હતો, એ કથાની ગણતરી ખ્યાનમાં લેતો નથી. જેમ માતાનો વચનો, માર વગેરે બાળકને અસર કરનાં નથી, તેમ જગતની ધમકી, કોઈ વખત તેની લાત, વાતચીતો અસર ન કરે-ત્યારે સમજાવે કે વધાર્યું દૃષ્ટિપર આવવા માંડ્યા છે અગર ચાલવા માંડ્યું છે.

(૭) દરેક વસ્તુ અનુભવ પર આવી અવલોકન કરે. ગમે તેમ જોશો-વિવેક કર્યા સિવાય-તો વાસ્તવિક સ્વરૂપમાં નહિ દેખાય.

* મનને તેના સકલ્પવિક્રપના દુઃખાથી વેપારમાંથી રાકવાનો ભજન એ જ એક ઉપાય છે. હૃદયપૂર્વક ભજન ચાલતું હોય ત્યારે તેટલો વખત આવી અવલોકન સ્થિતિનો અનુભવ થાય છે એનો લખાણનો અર્થ છે.

(૮) ઉપર લખેલી બાબતો હૃદયને શાંતિ આપે છે. જે હૃદયમાં શાંતિ નથી તે જગતમાં શું કરી શકવાનો હતો! બધાને મોટા કહેવડાવવું છે, પરંતુ ત્યાંસુધી હૃદયમાં શાંતિ નહિ, ત્યાંસુધી શું શુક્રવાર વળવાનો હતો! આ બાબતો પર સવારમાં ઊઠી, બપોરે અને સૂતા પહેલાં સાંજે, જે હૃદયપૂર્વક વિચારે તો જરૂર શાંતિ થાય. એ રસ્તા સિવાય બીજો કોઈ રસ્તો શાંતિ થાય એમ છે જ નહિ. ઠીક લાગે, હૃદયમાં ઊતરે તો એકાદ મહિનો પ્રયોગ કરી જોવા જોવો છે. મને ખાતરી છે. શાંતિ થયા વગર રહેશે નહિ. જગતમાં બધા સુખને માટે પ્રયત્ન કરે છે, પરંતુ વિવેકની ખામીને લીધે મથાર્થ માર્ગ મળતો નથી; ખરા સુખનો માર્ગ તો એ જ કે પોતાને ઓળખો. ઓળખ્યા પછી તેવા બનો.

ચંદુ સત્યને રસ્તે ચાલે છે. સત્યને રસ્તે જનારા ઉપર આકૃત આવે છે તો તેને તેનો હિસાબ હોતો નથી.....

૩

ૐ

ધનવાડ (પાલેજ) તા. ૧૫-૧-૧૬

આત્મસ્વરૂપ !

.....હંમેશાં પ્રભુના વિચારમાં રહેજો. માતાપિતા, 'અહેન ભાઈ' વગેરેને પ્રભુસ્વરૂપમાં જોળો અને તેમ વર્તજો. દરેક જાણ, તમે જે રીતે પ્રભુ છે. તેવી રીતે સાક્ષાત્ પ્રભુ જ છે. એ રીતે દરેક વસ્તુમાં પણ જોળો. ૐ નું રટણ કરજો. અને કાંઈ પણ સુખદુઃખ છે જ નહિ એ પણ વિચારજો. તમે નિરંજન, નિરાકર, નિર્વિકલ્પ, સત્, ચિત્, આનંદ, નિર્ભય, જન્મમરણરહિત છો....

૪

ૐ

સેંકેર, તા. ૨૭-૧-૧૬

આત્મસ્વરૂપ !

મુંબાઈથી તમારા પુત્રો*.....તમારી તન્નિયતના મમાચાર પૂછાવે છે. ચંદુ તમારા તરફથી તેમને આશીર્વાદ લખજો...તમાગ... મામાનો પત્ર પરમ દિવસે હતો. તેમાં લખે છે કે મૃત્યુ વિના તમે ગોપીબાને ગમતું નહતું, તેમ ચંદુ વિના નેમને ગમતું નથી. ચંદુ એક છે એટલે મૃત્યુથી બધાં માથે શી રીતે રતી શકે! તમાગ મામાનો ફેટલો શુદ્ધ પ્રેમ છે તે દ્યારે હું, તમે તેમને પણ શીખામળ આપજો. ચંદુનો પ્રેમ બધાં માટે ગરબો છે. કાઈ બાધરૂપે મો

* જન્મના માની લીધેલા પુત્રો.

પિતારૂપે, ડાઈ પુત્રરૂપે, ડાઈ માતારૂપે, ડાઈ પત્નિરૂપે એમ જુદે જુદે રૂપે જુઓ કે જે દષ્ટિથી જે જોશે, તે દષ્ટિથી તેમને દેખાશે. આનંદમાં ગરેશે અને બધાને આનંદની લદાણી આપશે ..

પ

ૐ

શંકર, તા. ૧૧ ૧૧-૧૬

આત્મચક્ર ૫ !

શરીરથી, મનથી અને આધ્યાત્મિક રીતે આનંદ છે તમે પણ જે આનંદનો ચોરીશો ક્યાંક લહાવો લો. ૐ નુ ગટજી મિનહસ ચૂનશે નહિ તેમજ વિચાર કરતા ગહેને કે મને કોઈ પણ જાતનો રોગ નથી. જે એ વિચાર પ્રથમ રાખવાની ટેવ પાડશે તો શરીરના રોગો-માથુ દુખવું, પગ તૂટવા, વગેરે આપોઆપ ઓછા થઈ જશે. શરીર પોતાની મેળે તદુરસ્ત થવું રહેશે. આગળ પત્ર લખ્યો હતો તે રીતે-૮ શરીર નથી, મન નથી, શુદ્ધિ નથી, વગેરે વિચારો ખરીને દેહાધ્યાસ લાગે છે એવું તેને દૂર કરતા જાઓ તમે પ્રાર્થના પણ પ્રમાણ ઠો જોવાના ઠો જે તમે તમારા અનુભવથી જાણો છો તે, તે રીતે વિચાર કરી વધારે ને વધારે દબાવો. તમે બહુ જોણુ ખાઓ ઠો જોવી ફગિયાદ આવી છે, તો બંધે થોડું થોડું ખાઓ, પણ ચાર ચાર કલાકને અંતરે રુચે તેનું ખાઓ. માદા પડતું એ સારો ગુણ ન ગણાવ મગલુ કે શરીરથી, મનથી, શુદ્ધિથી જેટલી બની શકે તેટલી સેવા કરવી એ ધર્મ છે અને માન પરીએ ત્યારે બીજાની મેદા દગ્ગાને મદને બીજા લોકોને આપણી મેદા દગ્ગી પડે એ વાત તો ચન્દુને રુચતી નથી માટે શરીર તરફ વધારાશક્તિ આનંદ આપવું એ માણસની પહેલી ફગળ છે.

૬
ૐ

હજીરા, ૨૫-૧૧-૧૬

આત્મન!

આનંદમાં રહેશો...શરીરનો પતિ દૂર છે પણ મનનો પતિ હંમેશાં તમારી પામે જ છે—તમે પોતે જ છો. તેની સાથે જે મિત્રતા બાંધી છે તેને કાયમ રાખશો. તેની મિત્રતા કરવામાં શરીરના પતિને પણ લાભ જ કરશે. જે જે કામ કરો તે આનંદ અને ઉમંગથી કરો. કામમાં પણ પરમાત્માને સાચા હૃદયથી લુચ્છો. તેની સાથે વાતચીત કરી તેમાં એકતા અનુભવો. તમારા સિવાય જગતમાં એક પણ વસ્તુ રહી શકતી નથી. જેમ સ્વપ્નમાં સ્વપ્નદ્રષ્ટા સિવાય સ્વપ્ન પ્રપંચ છે જ નહિ, આપું સ્વપ્નજગત સ્વપ્નદ્રષ્ટાને આધારે જ છે, તેમ આ દશ્ય જગત તમારે આધારે છે. સ્વપ્નદ્રષ્ટા જ સ્વપ્નપ્રપંચરૂપે યદ્યપિ રહ્યો છે. તેમ જ તમેના તમેજ જગતરૂપે યદ્યપિ રહ્યાં છો. દેખાડું આ જગત તમારી જ બનાવટ છે. તમારું શરીર, ચંદુ અને આપું જગત તમારે લીધે જ પ્રકાશમાન થઈ રહ્યું છે. દીંગલા—દીંગલીને બાળક રમાડે છે અને તેમને સાચાં માનીને તે બાંગી જનમ છે ત્યારે બાળક જ રડે છે. તે રીતે ઘણાં માણસો રડનાં નથી. તે જાણે છે કે દીંગલા—દીંગલી સત્ય નહતાં, જડ હતાં. તેમને સાચાં માનનાર અને તેમાં પ્રેમ રેડનાર પોતે જ છે, તેમ આખા જગતમાં દેખાનાં સ્ત્રી પુરુષ, પશુપક્ષી એ બધાં સ્થૂળ રમકડાં છે, એ બધાને રમાડનાર ચેતન્ય પુરુષ તમે જ છો. આટલું જ દાણ ક્યાં કરશે તો બપું આવી ગયું. જા. અંબાકાકીની મેવાને પ્રબુસેવા સમગ્ર તેમાં દાણ રહેશે. ગાં. ગુલાબ બહેનને માનાસ્વરૂપે પ્રલામ. ચંદુ શ્રીઓને જુએ તે એટલે માનાનો પ્રેમ બિચરાઈ આવે છે...નમાગ નામની પવિત્ર નદીમાં

* ચંદુકાકીનાં મોટાં દાદી.

વધાર્યું સ્નાન કરતો અને સૌને સ્નાન કરાવતો. આનંદની લક્ષણ આપતો અને લેતો...

૭

૭૦

મુ'બારક, તા. ૩૦-૧૨-૧૮

આત્મસ્વરૂપ !

તમે તમારો સમય આત્મચિંતનમાં ગાળતાં હોશો જ.....
 ફેફસું અંતિમ પરિણામ જે મૃત્યુ, તે ત્યાં સુધી આવ્યું નથી, ત્યાં સુધી
 માણસને કંઈ ને કંઈ બોલવું પડે છે, વિચારવું પડે છે, અમર
 કરવું પડે છે, તો પછી તો માટે ઉત્તમ પ્રકારનું બોલવામાં, ઉત્તમ
 પ્રકારનું વિચારવામાં અને ઉત્તમ પ્રકારનું કર્મ કરવામાં સમય ન
 ગાળવો ? અને તે પ્રકારનું કર્મ તે, પોતાના સ્વરૂપનો વિચાર કરવો
 તે જ છે. આપ તો સુષ્ટ છો, વિવેકી છો, શુદ્ધ હૃદયના છો એટલે
 તેવી રીતે વર્તતાં હોશો. પણ અંદુનો સ્વભાવ પડવો કે કંઈ ને કંઈ
 લેખવું કે જેથી તે પત્ર ખીજા કંઈ વાંચનારના અંતઃકરણમાં એ
 ભાવની જ છાપ પાડે. આગળના જન્મમાં માતા, પિતા, ભાઈ, બહેન,
 છોકરા, છોકરી વગેરે માટે પુષ્કળ વિચારી ગયા, તેથી કંઈ વધુ નહિ.
 તો આ જન્મે પરમાત્મા સંજયે વિચારી લઈએ. કાણ જાણે, ખીજો
 જન્મે હાસ જેમ કેકાણે કેકાણે દુઃખ છે તેમ, પરમાત્મા સંજયી
 દુઃખ પડે તો આ જન્મે સમજ કરેલું તે જન્મે ખપ લાગશે કેમ કે
 નિયમ એવો છે, કે, જેનો પુષ્કળ અભ્યાસ હોય છે, તે જ, વારંવાર
 મન સાથે ડાંગેલું રહે છે. પરમાત્મા સંજયી વિચાર કરવામાં ટેડીનો
 ખર્ચ કરેલા પડતો નથી, લનને તોડવું પડતું નથી, સગાંવહાલાં
 નારી જ્યાં નથી. બેરી-ઝોડગને મોસાળ મોક્ષવાં પડ્યાં નથી, પણ

આનંદે જ બાકી રહે છે, અને તે જ બધાનો જન્મસિદ્ધ હક છે. ચંદુને તો આવું આવું સહે છે.....

-૮

૦૦

મુંબઈ, તા. ૭-૧-૧૯

શુદ્ધ માયાસ્વરૂપે વિરાજમાન પોતાનો આત્મા !

.....તમે કહ્યો છો કે હવે એકાન્ત આરંભ છે તો તેનો લાભ લઈ પોતાના સ્વરૂપને બધે અનુભવતાં રહેજો. એમાં જ જીવનની સાર્થકતા છે. ચોપડીમાં તો નાનપણથી જ શીખવવામાં આવે છે કે “સાચું બોલવું,” પણ કેટલા તે પ્રમાણે આચરણ કરે છે? તેમ પુસ્તકોમાં લખ્યું હોય છે અને યાત્રીઓ પણ કહે છે કે, *“તમે તે જ છો” પણ કેટલા જણ તેનો અનુભવ કરે છે? એ પ્રમાણે અનુભવ ન થવામાં ઘણાં કારણો હોય છે. પણ વિવેક અને વૈરાગ્ય એ બે મોટામાં મોટાં કારણો છે. જ્યાંસુધી માણસ વિચાર કરતો નથી કે, “હું છા મારે જન્મ્યો છું? અહીં આવીને મારું કર્તવ્ય કઈ થું છે? હું કાણ છું? પરમાત્મા શી વસ્તુ છે?” ત્યાંસુધી તે કોઈ પણ દિવસ સત્યના પંથ ઉપર આવવાનો નથી. શ્વાસ, કાષ્ટને દોઢર વાગતાં ધન મળી જાય: તેથી સૌ કોઈને દોઢર વાગતાં ધન મળી જ જાય એવો નિયમ ન તારવી શકાય. તેમ કોઈ સહેલાઈથી પ્રભુ તરફ વળી જાય, તેથી સૌ કોઈ પ્રભુ તરફ વળી જાય એવું ન સમજવું. જે સહેલાઈથી પ્રભુ તરફ વળી જાય છે તેને મારે એટલું તો કહેવું જોઈએ કે આમણા જન્મોમાં કરેલાં ગુણ કર્મોથી જ તે એ તરફ વળ્યો છે. આ માર્ગ તરફ સૌ કોઈને મોટાં વહેલાં વળ્યા મિત્રાઈ છૂટકા નથી. જે લોકો આ વાન સ્વીકારતા નથી તેમની જીવિ

હસવા જેવી ગણાય. આપને શુદ્ધ માયાસ્વરૂપે સંજોધ્યાં છે, એટલે વિચાર કરશે કે 'એમ લખવામાં તાત્પર્ય શું હશે? માણસ તો બધા જ છે, પણ તેમાં જેનું શુદ્ધ વર્તન હોય છે તેને સારો માણસ કહીએ છીએ, અને નીચ વર્તનવાળાને નીચ માણસ કહીએ છીએ. તો તમે માયાસ્વરૂપે તો ખરાં જ, પરંતુ તમે પોતે સ્વયં પંથે ચાલી બીજાને તે પંથે વાળવા પ્રયત્ન કરો છો તેથી શુદ્ધ માયાસ્વરૂપે સંજોધન કર્યું છે. મુંબાઈના લોકોનો મોટો ભાગ આત્માતું મુખ પણ પૈસાથી આક્રિષ્ટ છે! ચંદુ એ બધી પ્રવૃત્તિઓ ઉલ્લાસથી જુઓ છે અને આનંદ કરે છે...આત્મચાન પ્રાપ્ત કરવાથી પૈસો મળશે? બધાને આવી શંકા થાય છે! તમારો શો અભિપ્રાય છે? પૈસા પ્રાપ્ત કરી માણસો શું મેળવવા માગે છે તે તમે સમજી શકો છો?.....

૯

૭૦

મુંબાઈ, તા. ૧૦-૧૨-૧૯

મિત્ર સ્વરૂપ!

.....લોકો નવાજૂની પૂછે છે. ચંદુ કહે છે, જે છે તે જ છે; નથી કંઈ નવું, નથી કંઈ જૂનું. દરેક જાણુ કેવળ પોતાનો પાઠ ભજવી આનંદ કરે છે. જે પોતે પોતાનો પાઠ ભજવે છે એમ સમજે છે-અનુભવે છે તે ખરેખર અહાંસનો લહાવો લે છે. તમે બધાં એ રીતે સમજી પાઠ ભજવો, અને હમેશાં અહાંસનો લહાવો લો. અદંદારનો નાશ તે એજ. નાટકશાળામાં "તીજલો" રાખીને પાઠ ભજવે છે તેથી રાણી કહેવાય છે, પણ રાણી યદિ જતો નથી. તે જે છે તે ને તે જ છે, તેમ આપણે મા પાસે એસીએ છીએ

ત્યારે માદિકરાનો પાઠ ચાલે છે. ત્યારે બરાબર પાઠ લખવાતો નથી ત્યારે દુઃખી થવાય છે. એવી રીતે પિતા પાસે બેસીએ છીએ ત્યારે દીકરાદીકરીનો પાઠ લખવીએ છીએ. આ બધા પાઠ પ્રત્યરંજન માટે છે. તેમજ દરેક જણુ પાઠ લખવે છે તે પ્રત્યરંજન માટે જ છે એમ સમજવું, એટલે અનુભવવું જોઈએ. હવે તો બસઃ ચંદુને આજે આટલો જ પાઠ લખવાનો છે, કારણ કે કાગળ નાનો છે અને વાત મોટી લખવી એ બરાબર પાઠ લખવો ન ગણાય. માટે આનંદ ! આનંદ ! આનંદ !

૧૦

છ

લોનાવલા, તા. ૧૧-૧૨-૧૯

પ્રિય સ્વરૂપ !

... ..અત્રેની આત્મકથા શું લખવી?...ચંદુ આનંદની લઢાણુ કરે છે. કથન કરવામાં ચંદુ કયાશ ગમે એવા નથી. કેટલું લેવું અને કેવી રીતે લેવું એ લેનારના હાથમાં છે. ચંદુ પોતાનો માસ ખુલ્લો મૂકી દે છે. શ્રદ્ધા અને હૃદયની પવિત્રતા બે જરૂરનાં છે. અને એ પછી અભ્યાસ...અત્યારનું જર્મન ચક્રવા ચક્રત્રીની વાત જોવું ચાલી રહ્યું છે. ચક્રો બધી ખીચડી ખાઈ જાય છે, ચક્રોને હેનરે છે ને ફરિયાદ માય છે. સમજ્યાં ને? એવું જગન ઈ. એવા જગતના રગ છે. એનો સાક્ષીઆવે આનંદ લૂટ્યા કરીએ. તમે આનંદસ્વરૂપ છે તેનો અનુભવ તો લીધો જ છે એટલે પ્રભુ જ ઈ. પછી તેમને શું લખવું? આ તો બુદ્ધિશી નટીએ જરા પાઠ લખતી બતાવ્યો. પાઠ ખરો થયો.....

૧૨

ૐ

લોનાવલા, તા. ૧૩-૧૨-૧૯

પ્રિય સ્વરૂપ !

x x x x x આશા છે કે તમારા મન બાઈને હૈંનું રહ્યું અને સ્વરૂપનું ચિંતન કરાવતાં હશે જ. જે થોડો ધણો ક્ષમ્ય મળે તેમા ચિંતન ચાલતુ જ હશે. ચક્ર તેના સ્વભાવ પ્રમાણે લખે તેમાં તમે સૌ ચિંતન નહિ કરતા હોવ એમ લખવાનું પ્રયોજન નથી. તમે સૌ કરતા કરતાં કે દરેક ક્રિયા કરતા પોતાની પવિત્ર ભૂમિમાં મન બાઈને રમણ કરાવતા જ હશે. એ મન બાઈને પરમાત્મારૂપી જળમા એટલુ બધુ તરબોળ કરજો કે તેનો મેલ ધોવાઈ જાય અને પોતે તે રૂપે જ બની રહે. ચક્ર તમારા જ સ્વરૂપે વિલસી રહ્યો છે તો તેમા જુદાઈ જેવુ બની શકે ખરૂં કે ? જો કદાચ જુદાઈ જેવું લાગે તો પ્રશ્ન પૂછજો કે કેને જુદાઈ દેખાય છે ? અને જુદાઈ દેખાય તો તેનું અને તમારૂં સ્વરૂપ મેળવી જોજો. તેમ થવાનું કારણ પૂછજો. મનબાઈ સિંધની તમારે ગુરુએ દરરોજ પરીક્ષા કર્યા જરૂરી નહિ તો મન બાઈ જરા બાળક સ્વભાવના છે. અહીં આ સૌ બહેન એમના એક દીકરાને વગર ગભરાયે શાંતિપાઠ બોલાવી દે છે, તેમ મનબાઈને પણ ગભરાયા સિવાય શાંતિ પાઠ બોલાવી દેવો જગ હક તો કરશે જ, કારણ કે તેને લાખા કાળનો અશાંતિનો અભ્યાસ છે. આપણે આવી દેવ વધારી હોય તો આપણી શાંતિ નોઈને ભીજી પછી શાંતિપાઠ બોલી લેને ... તમને નોઈએ તે કરતાં લાભો થઈ જાય અને પચે તે કરતા વધારે ખચાય તો અપચો થાય. જે કે તમારે માટે એમ થયા સહજ નથી. સાગરમાં લગાર મીઠું વધારે પડ્યુ તો તેથી શુ તે વધારે ખારો થવાનો હતો ? તમે જે છે તે જ છે.....

૧૨

ૐ

લોનાવલા, તા. ૧૮-૧૨-૧૯

પ્રિય સ્વરૂપ !

આનંદ અને લખ્યાપ્રમાણે સ્વરૂપચિંતન ચાલે છે. તમારા હાથ દેવને આરામ થયો હશે. હાથ દેવના સાક્ષી-શું કરતા હશે ? તેમને તો કંઈ થયું નથી ને ? કેવો આનંદ ? તમે ચન્દુ કે ચન્દુ ગોદાવરી ? બેમાંથી કયું સાચું લાગે છે ? કે બંને સાચું ? કે બેમાંથી કોઈ સત્ય નહિ. તમે બંને છો કે ચન્દુ આનંદસ્વરૂપ છે. આનંદ-સ્વરૂપ સિવાય ખીજું શું હોઈ શકે ? આશ્ચર્ય છે કે, અ. સૌ. શાંતા-દેવીને ખાંસી દેવી પજવતાં નહિ હોય ! અ. સૌ...સાહેબ પછુ ૐનું રટણ અને રતોત્ર વગેરે બોલે છે ને ? ચિ...ગીતાના શ્લોકો આગળ ગોઠે કરે છે કે ચાકી ગઈ ? હવે તમારો વારો આવ્યો. મન ભાઈ-ના ચા હાલ છે ? તન ભાઈ કેમ રહે છે ?...તમને લાગે છે કે જે વસ્તુ દ્રશ્યમાં સોંપાઈ હોય તેને દુઃખ આપવું અગર તેનો દુરુપયોગ કરવો. જો બહુ સારી વાત ન કહેવાય ? ચન્દુ તો સ્પષ્ટ વાત કહી દે છે, અને સૌ તેની ઇચ્છાને માન પછુ આપે છે જો તેમનો વિશેષ પ્રેમ.....

૧૩

ૐ

લોનાવલા, તા. ૨૧-૧૨-૧૯

પ્રિય સ્વરૂપ !

.....તમારો પત્ર અનુભવની ટોચનો હતો. એવી રીતે લખતાં રહેશો.....

૧૪

૦૦

લોનાવલા, તા. ૨૩-૧૨-૧૯

આનંદ સ્વરૂપ !

... ..તમે વાણીનું મૌન ધારણ કર્યું તે સાર કર્યું. પણ તમારૂં મૂત્ર એવું છે કે મૂળને પાણી પાના દરતા પાંદડાને પાણી પાવાનો ઉદ્દેશ કર્યો. વાણી પોતાની મેળે મિચ્છાથી કંઈ જ કરતી નથી મન ભાઈ જ્યાં સુધી ઉપાધિ ન કરે ત્યાં સુધી વાણી થુ કરે. પાચ છાતેન્દ્રિયો અને પાચ કર્મેન્દ્રિયો તો મન ભાઈના હુકમને અમલમાં મૂકનારા છે માટે મન ભાઈને મૌન કરાવો. હવે તમે પોતે મન ભાઈને મૌન કેમ કરાવવું અગર સન્યસ્ત કેમ આપવું તે લખી જણાવશો.

૧૫

૦૦

શંદેર, તા. ૨૯-૧૦-૨૧

પરમાત્મસ્વરૂપ !

તમે આનંદમાં રહી તબિયત સુધારશો. હજી પ્રભુનું કામ કરવાનું બાકી હશે તેટલું પૂરું કરવું જોઈએ, અને જેટલું જલદી પૂરું થાય તેટલો આનંદ વિશેષ. વળી પ્રભુનું કાર્ય પૂરું કરવા સાધન સારા જોઈએ. શરીરરૂપી સાધન સારું ન હોય ત્યાં સુધી મરાબર કાર્ય થઈ શકે નહિ જાણે પ્રભુએ શરીરરૂપી સાધન વડે ચઢીને સહાય અને ઉત્સાહ વધારે આપી રાહ છે. માટે તમને વડાલી મોકલ્યા નહિ હોય એમ લાગે છે. તમારી સાથે એકલા ગંદી થોડા દિવસ ખૂબ આધ્યાત્મિક આનંદ આપવા અને લેવાની ઇચ્છા રહે છે. પણ કાં તો તમને કે કાં

તો મને બનેમાંથી એકને ઠાંઈ ને ઠાંઈ વિદા આપ્યા કરે છે. વિદા આપવામાં પ્રભુની મરછ એમ જ દરો. “રામજી કી દુનિયા એ તો રામ બસામે લટકે”.....હા...હા હા હા હા આનંદ આનંદ આનંદ. ઓ ઓ ઓ

૧૬

ૐ

સંદેર, તા. ૩૧-૧૦-૨૧

પરમાત્મસ્વરૂપ !

.....સર્વે દુ ખો, દુઝો અને રોગોનું મોટામાં મોટું ઔષધ આનંદ છે. ચંદુ હમેશાં એ જ ઔષધનું મેવન ગણે ॥ અને ખીજને પણ આપે છે. તેમ તમે પણ એ આનંદરૂપી ઔષધિ ખાતાં શાખી ખીજને પણ ખવાવગો. તમને ચંદુની ચિન્તા ગહેતી હોય તો તેમ કઠવાની જરૂર નથી, કારણ ચંદુ તો પ્રભુનો છે, માટે તેની ચિન્તા કરવી એ પ્રભુનું કામ છે. પ્રભુ સંભાળ લઈ રહ્યો છે, પછી આપણે ચિન્તા કરીએ તો એ આપણું અભિમાન કહેવાય. ચંદુએ તો પોતાનું પ્રભુને સમર્પણ કર્યું છે એ તમે જાણો છો. જે નેત્રું હતું તેને મધુ વચમાં અગ્નિતાપી ખાઈ હતું, માફ હતું, એમ યથા હતું હતું. એ જોતો હવે તો ઝોટો થઈ ગયો. તમે પણ ચંદુના સાથી થતા આવ્યા છો અટલે આરા ૬૬ ૩ તમે પણ સંપૂર્ણ સમર્પણ કરી દેશો આમ કરશો એટલે સર્વ પ્રભુદર્શન થશે.

એકાત્મતા રહેવાની ટેવ ગુમાવતો નહિ, પ્રભુદર્શન કરીને આનંદ લઉંશો તમે પ્રભુમય હવન ગાળશો તો મનુષ્યજન્મ સાર્થક થયો. મણુશ્યે પ્રભુ જેમ સર્વવ્યાપક છે તેમ હૃદયને સર્વ-

વ્યાપક એટલે વિશાળ બનાવો હૃદયમાં આપ્યા વિશ્વની જીવીઓને નિહાળી આ જગત-પટ ઉપર સૌ પોતપોતાનો પાઠ લખતી કેવા આનંદ કરી ગયા છે તે જોતા રહી આનંદ કરો અને કગવો.

૧૭

ૐ

રાંદેર, તા. ૩-૧૧-૨૧

પરમાત્મ-૧૩૫ !

સમર્પણ કરીને આનંદમાં રહો છો તેમ રજા કરશે દાર્દના પાણુ બહુ વિચાર કરવા નહિ સિવાય કે પરમાત્માના વિચારો આવે ત્યારે મનને કહેવું કે હે મન ! ત્યારે તું પ્રભુને અર્પણ થઈ ગયું છે તો પછી પ્રભુ સિવાય ખીજના વિચાર તારાથી થાય જ કેમ ? તેના સિવાય ખીજનું દર્શન, ખીજનું અવલોકન કે ખીજનો સ્પર્શ થાય જ નહિ જે કાંઈ હોય તે તે, તે અને તે જ છે એટલે સર્વ કાંઈ પ્રભુ જ છે પ્રભુ આવે ત્યારે “હુ” તો ગતી શકે જ નહિ સર્વમાં પ્રભુ પ્રભુ ને પ્રભુ જ છે, કાં તો હુ હું અને હુ છું અહો ! આવો અનુભવ કેટલો આનંદ કરાવે છે ? આમ કરતા ગહેગો તો એ કાયમ થઈ જશે, જરા અજ્ઞાસ રાખતા રહેશે. હજી ઘણા કામો કરવાના છે, અને તેથી જ શરીર જલદીથી સુધરી જશે. અદુને થાય છે કે આ પત્ર પહોંચે તે પહેલાં અસન આરામની વિધિતિ આવી અર્ધ હશે

૧૮

ૐ

રાંદેર-તા. ૬-૧૧-૨૧

આત્મર-૧૩૫ સૌ ગૌરવરી !

. તમારી માનસિક સ્થિતિ જોયા પ્રકાશની રહે છે તે જાણી આનંદ પણ શરીર સમયે વાત લખત નથી પ્રભુને

એમ લાગતું હશે કે હજી તમારી પામે ધણું કામ લેવાનું છે માટે આરામ લેવા વડોલી મોકલ્યાં—જેમ શ્રી અરવિંદ ઘોષને એકાંત લેવા પ્રભુએ જોઈમાં મોકલ્યા હતા તેમ. હવે પરમાત્મા સંબંધે કંઈ લખીએ, કારણ કે એ સિવાયનો પત્ર કારો ગણાય. આવનાર આવે છે, જનાર જાય છે, પણ ચંદુ તો આનંદ કરે છે. એ તો જોવા ને તેવા જ છે. જ્યાં જુએ ત્યાં તેનું જ દર્શન. હું તો આત્મા, આત્મા અને આત્મા જ છું. ‘આત્મા’ એ શબ્દ પણ બધાં સમજી શકે માટે જ લખ્યો છે. બાકી તો હું હું અને હું જ. અરે, સર્વત્ર સર્વરૂપે છતાં સર્વથી ન્યારે રહીને નાસ્તિક અને આસ્તિક, સર્વને એ કેવો રમાડી રહ્યો છે ! અહીં તો નાસ્તિક આસ્તિક, હિંદુ, મુસલમાન, બ્રાહ્મણ કે અત્યંત, પશુ પક્ષી, આકાશ, પૃથ્વી સર્વ, સર્વત્ર સમાન જ છે. ઈ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ: ॥

૧૯

૪૦

રોદેર, તા. ૮-૧૧-૨૧

આત્મવૃક્ષ સૌ. ગોદાવરી !

.....ચંદુ હાથ મનનું મૌન પાળી રહ્યો છે, વાણીનું નહિ. જે કંઈ મનમાં વિચાર આવે છે તેને કલા કરે છે કે, તારા સંબંધો વિચાર થાય નહિ, કારણ મન તો પ્રભુને અર્પણ થઈ ચૂક્યું છે. એટલે બધે જ પ્રભુને જોવા, સાંભળવા, સ્પર્શવા—વગેરે ચાલી રહ્યું છે. સંસારની ગ્રાસમાં પણ શાંતિ ચાલી રહી છે.

૨૦

ૐ

રોસ્ટર, તા. ૧૦-૧૧-૨૧

આત્મસ્વરૂપ સૌ. ગોદાવરી !

ગર્ભ કાલે ચિ. ભાઈ...વલસાડથી આવ્યો હતો તે ગયો. તેણે માનસિક બોલને બહુ વહોરી લીધો છે. તેને શરીર માટે દવા લખાવી અને મન માટે પ્રભુરૂપી ઔષધિ સારી આપી છે. જેની માનસિક રચના સારી રહે છે તેની શારીરિક સ્થિતિ જલદી સારી થઈ જાય છે. તેમાં 'પ્રભુઅર્પણ' ભક્તિ તો ખરેખર, ઉત્તમ દવારૂપ છે. ચિ. ભાઈ...તે એ દવા ગમી ગઈ છે. વગર દવાએ પણ હવે એ આનંદ કરે છે. જેમ કસાર ઘી અને ખાંડ વિનાનો મોળો હોય છે તેમ ચન્દુને પ્રભુ સિવાયની વાતો મોળી લાગે છે. ચન્દુના કાગળોથી જે પરિચિત નહિ હોય તેને એ કાગળો કેવા લાગતા હશે ?

૨૧

ૐ

મુંબાઈ, તા. ૨૨-૩-૨૩

આત્મસ્વરૂપ સૌ. ગોદાવરી !

.....આપણી પાસે ચોવીસે કલાક પરમાત્મા રહે છે એવી દત્તના હોવાથી બધું જ સીધું ચાલ્યા કરવાનું. અરે, આપણે પોતે જ ને આદ્યાત્મ પરમાત્મા છીએ. કેટલો આનંદ થાય છે ? આ તો આપણે પ્રભુ થઈ ભુલ્યાં ભુલ્યાં રૂપ મારણ કરીને પાક બળનીએ છીએ. થોડી થોડી નક્કર નો. આત્મરૂ. ન. જ. આવે, તો. જાત, રૂ. મ. કહેવાય ? માટે જે થોડું થયું થાય તે સહન કર્યો છૂટકો.

૨૨

મઠ

મુંબાઈ, તા. ૨૭-૩-૨૩

પ્રિય આનન્દ સ્વરૂપ !

.....ચંદુ ધારે છે કે તમે દરરોજ સવારે, બપોરે અને રાત્રે મૂતી વખતે જે જે વિચારો આવના હશે તેમને તોડનાં રહેનાં હશે. વિચારોને તોડવાની કૃત્તી તો તમે જાણો જ છો. પણ ચંદુ ફરી લખે છે: સવારમાં જાડાં જ બીજા વિચારો શરૂ થાય તે પહેલાં વિચાર કરવો. “મન ભાઈ! અત્યાર પહેલાં તું કેવો ધ્યાન-સ્વરૂપ, આનન્દસ્વરૂપ અને મુખ્યસ્વરૂપ હતો! વિચાર જાણ્યો ને તું બીજો સ્વરૂપ બન્યો. એથી જ તું દેરાન થયો. માટે તું બીજો ન બન. સંકલ્પવિકલ્પ જોડે છે અને બીજો બને છે.” માટે જે સંકલ્પ જોડે તેને કહેવું કે, તું મારાથી લુહો ક્યાં છે કે હું તારો વિચાર કરું! જેમ આંખ, નાકે લુહાં નથી તેમ તેનો વિચાર પણ નથી આવતો; ત્યારે આંખ કે નાકમાં કંઈ દરદ થાય છે ત્યારે જ તેનો વિચાર આવે છે. માટે બીજાનો વિચાર કરવો એટલે તેને દુઃખી કરવાં કે દુઃખવાં, અથવા તેને પોતાનાથી અલગ માનવાં તો તમે એ રીતે અલગ ન પાડો. જેવાં તમે છો તેવી જ આખી દુનિયા જો એ વિચારપૂર્વક નિહાળી નિહાળીને આનન્દ ભૂંડ્યા કરતો. આમ કરશે કે બધા જ રોમ વગેરે અદ્યક્ષ થવા માંડશે.....

૨૩

ૐ

મુંબાઈ, તા. ૧૦-૪-૨૩

આનન્દસ્વરૂપ પરમાત્મન!

.....ત્યારે દરદની આદ્ય નીકળી જાય ત્યારે તેની સાથે સાથે કંઈમાંથી ૐ નો બાવપૂર્વક ધીમે અવાજ મેળવી દેશે. તમારી

દુ ખની આહ પશુ આનન્દની લહેરમા પલટાઈ જશે કરવું ન કરવું એ તમારા હાથની વાત છે મનુ હમેશા પ્રકૃતિલત અને આનન્દમા રહેવું જોઈએ

।

૨૪

ૐ

।

શંદર, તા. ૧૭-૧-૨૪

પ્રિ. આનન્દસ્વરૂપ ।

અહુ એ છે અને માગણી અનેક ઠેકાણેથી આવે છે 'મા જવું અને ક્યાં આવવું ?' અહુ તો જ્યાં છે ત્યાં જ ઠી છે આનન્દ ચાહે છે તમે પણ જરા ધુરસદનો સમય મઠી થોડું ધણું મનન કરતાં ગહેશો ગમે શાં હોઈએ, ગમે તેવા સંજોગોમા હોઈએ, છતાં વિચારવું કે આપણે તો આપણામા જ છીએ એ પછી જોઈશું તો, જ્યાં જોઈશું ત્યાં આપણે જ આપણે દેખાયા પ્રીતિ વિરુદ્ધ સંજોગોમા પણ આનન્દ જ દેખાયા કશો તમે તમારી જાતને જૂલી ન જાઓ એ દૃષ્ટિએ પર લખ્યો છે આપણી આસપાસ ગમે તેટલી વાતો ચાલતી હોય પણ તેમાંથી આપણે ઉપ યોગી વાતો જ મદદ કરી લેવી, અને બીજી વાતો ઉપર ધ્યાન જ ન આપવું સસારમાં શરીર, વાણી અને મન સેવા નિમિત્તે મળ્યા છે, તે વડે અત પ્રયુર્વક સેવા કરવી જોઈએ ઉપાધિ જાતે વહોરીએ તેટલો જોળો વધે, મટે નવી ઉપાધિ વહોરતાં નહિ વાતો સાક્ષાત્તવામા વાધો નથી, પણ તેમા ચિત્ત પરોવેતુ રાખવું એ જ દુ ખદાયક છે ચિત્ત તો પોતાના સ્વરૂપમા જ રહેવું જોઈએ પોતે સર્વરૂપે હો, પોતે પોતાના સ્વરૂપોની સેવા કરી ગયાં હો, પછી એમા સગદૃષ્ટ શો ? જ્યાં દેહને સાચો માન્યો-દુ-આટલો જ દેહ છુ એમ થયું, કે સુખદુ ખના દુદામા દુસ્યા પ્રભુ સિવાયની બાવા નમમી સે આનન્દ લૂટો અને બીજાને લૂટાવો

પૂર્તિ કરે છે. એમાં આખી ગીતાનો ભાવ આવી જાય છે.....
વગેરેને જિતારી લેવો હોય તો જિતારી લે. દરેકજ વાંચવા જેવો અને
વિચારવા જેવો છે.

ૐ

યોગ

યોગ એટલે જ્ઞાન માટે, બક્તિ માટે, અગર કર્મ માટે પ્રભુ સાથેનું અનુસંધાન (જોડાણ). મનુષ્યની અંદર અને બહાર જે એક સર્વશ અને સર્વશક્તિમાન તત્ત્વ છે, તેની સાથે યોગી પોતાને સીધા સંબંધમાં જોડી દે છે. યોગી અનંત તત્ત્વની સાથે નામબદ્ધ થાય છે, અને શાંતિભરી ક્ષાણી અગર સક્રિય આશિષથી પ્રભુની શક્તિ પોતાની મારફત જન્મત ઉપર જિતારવા હથિયારરૂપ બને છે. ન્યારે માણસ પોતાનો અહંકાર છોડી ઉપર ચઢે છે, અને ખીજા માટે પોતાનું છોવન છે એવી ભાવનાથી છોવે છે, ખીજાના સુખદુઃખમાં ભાગીદાર બને છે; ન્યારે તે સંપૂર્ણ રીતે કર્મોનું આચરણ કરે છે, અને પ્રેમ અને ભાવપૂર્વક કામ કરે છે; પણ ફળની ચિંતા છોડી દે છે, તેમ જય (છત)ને માટેની ચિંતાને પણ ફેંકી દે છે, હારથી ડરતો નથી; ન્યારે તે પોતાનાં બધાં કર્મો પ્રભુને અર્પણ કરે છે; અને પોતાનો દરેક વિચાર, વાણી અને વર્તન (ક્રિયા) દિવ્ય યજ્ઞમાં હોમી દે છે. ન્યારે તે જાય, તિરસ્કાર, ધિક્કાર અને મોહનું કાસળ કાઢી નાખે છે, અને ધાંધલરહિત અવિત્રાંતપણે (આરામ લીધા સિવાય), જાણે કામ કર્યા સિવાય છટકા જ નથી એમ સમજી સંપૂર્ણપણે કુદરતની શક્તિની મારફક કામ કર્યો જ જાય છે; અને ન્યારે હું શરીર છું, અંત કંઈ છું, મન છું અગર આ બધું જ હું છું એ વિચારોથી પર થાય છે અને પોતાના ખરા સ્વરૂપની પિજાન કરે છે; ન્યારે એને લાગી જાય છે કે પોતે અગર છે અને મૃત્યુ અચાર છે, હૃદયમાં જ્ઞાન જિતરી રહ્યું છે, મન વાણી ઇન્દ્રિયો વગેરે દરેક સાધનદ્વારા એ દિવ્ય

શક્તિ જ કામ કરી રહી છે, પોતે તો કાંઈ જ નથી. આમ હાલના પૂરા ભાવ સાથે અનુભવે છે; વળી પોતે જે કાંઈ કરે છે કે પોતાની પાસે જે કાંઈ છે તે સર્વ લાવોનો તે ત્યાગ કરે છે, અને છેવટે પ્રભુ જે મનુષ્યજાતિનો સહાયક અને ભક્ત છે તેને પોતાનું બધું અર્પણ કરે છે ત્યારે એ માણસ હંમેશા માટે પ્રભુમાં નિવાસ કરે છે. ત્યારે દિલગીરી, અશાંતિ અને ખોટા ઉશ્કેરા અને માટે અશક્ય ધની ભય છે. આનું નામ સાચો યોગ.

૨૭

ૐ

અમદાવાદ, તા. ૬-૬-૩૬

આત્મસ્વરૂપ, સૌ. ગોદાવરી !

.....આપના તરફથી આપના માતૃમીની તબિયતનો ખ્યાલ આપતો પત્ર મળ્યો. માતૃમીની તબિયત તદ્દન આવી છે એની મને ખબર ન હતી. મેં તો સ્વાભાવિક જ લખેલું કે આપ ક્યારે આવશે :.....સેવાનું સત્ર લાલ્લાવનાર હું, અને આપનાં જ માતૃમીની સેવા કરતાં અંતરાત્ર નાખુ એ તો બને જ શી રીતે ? જેમ મને મારી માતા માટે લાગે તેમ તમને તમારી માતા માટે લાગે એ સ્વાભાવિક છે. મારે આ તરફની ચિંતા ન કરેલો અને શાંત ચિત્તથી માતૃમીની સેવા કરેલો.... ..

શ્રી જગદ્ગુરુ બલદેવજી પાઠક ઉપાસના પત્ર

રોદેર, તા. ૧૧-૩-૧૫

ઠાકી

*પરમ પૂજ્ય પિતાતુલ્ય શ્રી...ની સેવામાં,

.....એટલું તો ચોક્કસ છે કે આ સંસારમાં મનુષ્યદેહ મળવો મુશ્કેલ છે. અને તે મળે તો સંત-સમાગમ મળવો મુશ્કેલ છે. મનુષ્યદેહ મળ્યો છે ત્યારે પુરુષાર્થ કરી આ દેહે જ મુક્તિ મેળવવી એ શ્રેષ્ઠ છે. એને માટે જીવનું વારંવાર રહસ્ય કરવું અને સાચે નિર્વિકલ્પ, નિર્વિકાર, સત્, ચૈતન્ય, આનન્દ, નિર્ભય, જન્મ-મરણ રહિત જે પરમાત્મા. તે જ છું. ચંદુ પોતાના અનુભવથી કહે છે કે જો સિવાય દુનિયામાં કંઈ નથી. ચંદુ વધારે શું લખે આન્દર્ભ રહો અને બધાને આનન્દમાં રહેતાં શીખવો.....

*

*

*

શ્રી ચંદુભાઈના સચરા.

૧

૨૦

*પ્રધાને

તા.

પ્રિય આત્મન!

અને સર્વ કુશળ. તમારો પત્ર મળ્યો હતો.

ચિં...બા...ની સ્થિતિ જોતાં ચંદુને હ્યા આવે છે. હ્યા બતાવવાથી ચંદુ દેખીતી કાંઈ પણ મદદ કરી શકતો નથી, અને ત્યાંસુધી તે પોતે પોતાના સ્વરૂપ પર દદ ન આપ ત્યાંસુધી જે હિંમત એનામાં રહેવી જોઈએ તે રહી શકે નહિ; કદાચ કોઈની સલાહથી થોડો વખત શાંતિ મળી શકે અને રહે; પરંતુ જો લોહ-ચુંબક પાસેથી સોય ખસે એટલે જે લોહચુંબકપણું સોયમાં આવ્યું હોય તે પાણું નીકળી જાય છે; તેમ આપેલી હિંમત સંબંધે સમગ્ર લેવું. તાત્પર્ય એ જ કે દરેકે લોહચુંબક થવાની જરૂર છે. દૃષ્ટાંતમાં તો લોહચુંબક અને સોય એ જુદી વસ્તુ છે, પરંતુ વાસ્તવિક રીતે જોતાં તો દરેક જણુ લોહચુંબક છે. ફક્ત અજ્ઞાનથી, માયાથી, કે મોહથી, કે ગમે તેથી તે પોતાને સોય માની લે છે, એ જ ભ્રમણા

* આ ચાર પત્રો “વિસોનિયન”ના માર્ગ તથા ઓક્ટોબર ૧૯૧૮ ના અંકમાં છપાયા હતા.

છે, વેદાંત કહે છે કે તમે બધા “તે જ” છો; બૂલધી કહી પણ તમે એમ માનતા નહિ કે “હું દેહ છું” “મન છું” વગેરે.

જ્ઞાન ક્યારે ઉપયોગી-ચર્ચ પડે છે?—જ્યારે પોતાપર દુઃખ આવી પડે છે ત્યારે. લોકોને જ્ઞાન તો છે છતાં તેઓ કેમ બીકણુ બની જાય છે?—એમ કદાચ શંકા થાય તો જવાબ એટલો જ કે તેનો અનુભવ કરતા નથી. શોક, મોહ, માન, અપમાન, કામ, ક્રોધ, ભય વગેરે ત્યાંસુધી હેરાન કરે છે: જ્યાંસુધી પોતે પેતાનો અનુભવ કરતો નથી. માટે ચિ.....ને ચંદુ તરફથી કહી દેશે અગર લખી દેશે કે જ્યાંસુધી વેદાંતનો વિચાર કરશે નહિ, જ્યાંસુધી સંસારની વસ્તુ તરફની આસક્તિ વૃદ્ધિ નહિ—અંતઃકરણમાં દૃઢ વૈરાગ્યની છાપ પડશે નહિ, જ્યાંસુધી જગતને મિથ્યા અનુભવશે નહિ, જ્યાંસુધી “હું બધે સ્વરૂપે ચર્ચ રહ્યો છું” હૃદયમાં એવા અંતઃદોષ વાગશે નહિ, ત્યાં સુધી બદારના ટેકા એ બધા ડાહ્યા વાંસ જેવા છે. અને તે ચિ. ભા.....ને એકલાને જ લાગુ પડતું નથી, તમે બધાને લાગુ પડે છે, માટે એકનું દર્શન લઈ તમે બધા દૃઢ ભાવના રાખતા જાઓ. હૃદયમાં દૃઢ વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન કરો, અને જગતના પર્યર્થ આનંદનો લાભ તમને સૌને મળો એવું ચંદુ ઇચ્છે છે. અત્યાર સુધીમાં ચંદુ પાસે મનન કરેલા પુરુષોના કાંઈ એક અનુભવ આવી ગયા અને તેમાં એ જ દેખાય છે કે હજી તેમના મનમાં ઘણી ન્યૂનતા છે. તે માટે અને આવા વિગતીય પ્રવાહને અટકાવી સમગ્રતીય પ્રવાહ વહેવડાવવાને તમને બધા પ્રેરે છે, કહો કે હુકમ કરે છે, સર્વને સર્વના સપ્રેમ યથાચોગ્ય.

ચિ. પ્રેમી ચંદુ

બધાને

પત્ર ૨

૦૦

૧૦ તા. ૧૦.....

પ્રિય સચ્ચિદાનંદ !

તારા પત્ર પરમ દિવસે પ્રાપ્ત થયો. વાંચી આનંદ. તને વખતે શંકા થશે કે આત્મનું રાખ્ધ છોડી સચ્ચિદાનંદ કેમ વાપર્યો? તો તેનો જાવાર્થ એવો કે જલ્દ તો સર્વત્ર અને સર્વરૂપ હો છતાં સ્થાવરમાં તે સત્ત્વરે પ્રતીત થાય છે; અને કેવળ આત્મસાક્ષાત્કાર-વાળામાં તે સચ્ચિદાનંદરૂપે પ્રતીત થાય છે, માટે ઉપર મનાણે સમોદયવાનું મયોજન છે.

તારા બધા શુભ પ્રયાસ છતાં આમ નિરાશા ઉત્પન્ન થાય છે એથી તને જ્ઞાન ચતુઃકરો કે માયામાં ચિત્ત લગાડશે તો નિરાશા જ અતર્ક લખાપણી છે. તારા અગુણવ પરથી બોધ લે કે જે વસ્તુ નિત્ય પ્રાપ્ત છે અને જેની ઉપર ચિત્ત લગાડવાથી કોઈ પણ દિવસ નિગથા થતી નથી, તે “તુ”જ છે. માટે જે કંઈ કાર્ય કરે-શરીર, વાણી મનદ્વારા-તે તે નિષ્કામ સમગ્ર લોકોપયોગી સેવાને અર્થે જ્યાં સુધી દેહ પહોંચે ત્યાંસુધી કર્યા જયુ. તારી શક્તિનો જોટલો વિકાસ થઈ શકે તેટલાનો યયાર્થ ઉપયોગ કર, અને શરીર, વાણી અને મનદ્વારા “હું મેં”ના દરવાને સરળવલો છું” એ જ તારું મૂળ હોયુ જોઈએ.

નકામા મપાટામાં, અનિત્ય વસ્તુના વિચારમાં જેમ બને તેમ એણે વખત ગાળો. આગલા જ-એમાં અનેક મિત્રો, સગાં સંબંધી, (સ્ત્રી, પુત્રો, વગેરે) પ્રાપ્ત થઈ ગયા છે, તેમણે કાષ્ઠ્યે તમારો ઉદ્ધાર કર્યો નથી; અને તેમ ક્યું હોત તો આ દયા પ્રાપ્ત

પ્રાપ્તિમાં વધેઘટપણું સંભવે. તમે બધાં સાધારણ મનુષ્યો નથી પણ પરમાત્મા જ છો એવી દૃઢ જાણ પડી હશે તો પરમાત્મા જેવાં જ કામ કરવા ચક્રિતમાન થશો. એટલે કાંઈપણ કાર્યમાં સંકલ્પને સ્થાન આપશો નહિ. પોતાને જ્યારે અમુક માનવો જ છે, ત્યારે બિખારી કરતાં શ્રેષ્ઠ રાજા-પ્રજા કેમ નહિ માનવો ? પરંતુ તે થવાને તમારા હૃદયની લાગણીઓ પણ પરમાત્મા જેવી જ થવી જોઈએ.

ત્યાંસુધી બાળક-અવસ્થા હોય છે ત્યાંસુધી લીંગલિંગ-ગ્રીહની રમત મળતી લાગે છે; પણ જેમ જેમ તે મોટા થતો જાય છે, તેમ તેમ તેને છોડતો જાય છે. પણ તેથી તે રમતને ધિક્કારતો નથી; પરંતુ તે મોટા થવાના સાધનરૂપ હતી. તેમ જગતની સર્વળી વસ્તુઓ તેવી જ છે. અજ્ઞાન હોય છે ત્યાંસુધી સત્ય માની રમો છો; પણ જ્ઞાનનો પ્રકાશ પડ્યો એટલે તેની દરકાર નહિ કરતાં સત્ય તરફ દોડો છો અને દોડવું જ જોઈએ નહિ તો બાળક અવસ્થા જ કાયમ ગહેરો આખા જગતની સાથે એકતાનતા અનુભવતા ગ્રહો. નામ, રૂપ એ રમકડાં છે અને તેમાં વ્યાપી રહેવું સૌનું સત્ય છે, તેની ઉપર ધ્યાન આપતા રહો. બંગાળીમાંથી મોટું બાદ કરે તો બંગાળી જેવો પદાર્થ જ નથી એટલે નામ-રૂપ મિથ્યા છે અને સત્ય વસ્તુ તમે આત્મા-પરમાત્મા-પ્રજ્ઞ-સચ્ચિદાનંદ-ગોડ-અલ્લા-અગર ચંદુ ગમે તે કહો-ને છે. નામરૂપ કેવળ પ્રતીતિમાત્ર છે, એ દૃષ્ટિએ જોશો તો જ બધું પરમાત્મમય લાગશે જેમ ચંદુની છબી જોવાથી મૂળ ચંદુનું જ્ઞાન થાય છે, તેમ આ બધા છવની છબીઓ જોવાથી તમારું જ જ્ઞાન થવું જોઈએ. એ જ શ્રેષ્ઠ માર્ગ છે.

બધાંને

પત્ર ૪

ૐ

તા.

પ્રિય સ્વપ્ન !

અને સર્વ કુશળ તમારો પત્ર વાંચ્યો તમને તાવ આવી ગયો એ જાણ્યું પરંતુ તાવ તમને આવ્યો હતો કે તમે તાવને પગથી હતો ? તાવ આવી જવાથી એક ફાયદો થયો કે ઘણા કાળનો શરીરમા કચરો બરાબો હતો તે નીકળી ગયો, અને હવે શરીર તદ્દન સ્વચ્છ થતા વધારે સારું કામ થઈ શકશે. યાદ રાખજો કે તમને તાવ આવ્યો જ નહોતો, તમે તો તેમના તેમ હતા ફક્ત જે વસ્તુ તમારી જોડ્યાની નહોતી અને જેની ઉપર સર્વનો અધિકાર હતો તેને તાવ હતો—એ ખોટી ગરમી હતી માટે શરીરને તમારું પોતાનું સમજાવો નહિ એ સર્વનું છે, અને સારું થયું એ સર્વનું કાર્ય છે. તમે તો ફક્ત સાક્ષી હો.

વધાગમા તમારા કાગળ ઉપરથી સમજાય છે કે તમારી પાસે મમ ઘણું છે, પરંતુ કટાળગો નહિ, તમારી પદનીનું અભિમાન ગળગો નહિ સત્તાનો મદ મગજપર ચઢવા દેવો નહિ યાદ રાખજો કે શરીર, મન, વગેરે જગતની મેવાને માટે અર્પણ થયેલા છે, માટે જગતના છે, તમારા નથી સર્વ સાથે મિત્રભાવ અને પ્રેમભાવથી વર્તજો તે બધા તમારા પોતાના અવરો છે, અરે, તમે જ છો એ પ્યાનમદાર જવા દેશો નહિ

જે ચિ હા બહુ મુઝાતો હોય તો અને મોખ્યાવી આપશો. ચિ ના વાયદા ખડાસ થયા પણ આશા છે કે વખતો

વખત પોતાને યાદ કરી આનંદમાં રહેતો હશે. તો કે તે ચંદુ જ છે, છતાં લાંબો વખત થયાં, નહિ મળવાથી વિશેષરૂપે મળવાની ઇચ્છા થયા કરે છે. શાયી યાવ છે તે સમજતું નથી. મોહ હશે કે પ્રેમ ! જરા એ શંકાનું સમાધાન કરી બતાવશો; અગરને પૂછી જોશો. સર્વને સર્વના સપ્રેમ યથાયોગ્ય.

લિ. પ્રેમી ચંદુ

શ્રી મંછાબહેન માધવરામ પાંડક વપરના પત્રો

૧

૬૪

સુબાહ, તા. ૧૮-૩-૧૯૨૦

આત્મસ્વરૂપ ચિ. બહેન મંછી!

x x x તમારો પત્ર વાંચ્યો. કંઈક આનંદ અને કંઈક ખેદ થયો. ખેદ એટલા પૂરતો કે આટલું આટલું વાંચ્યા છતાં, સાંકળ્યા છતાં, અનુભવ્યા છતાં ત્યાંનાં ત્યાં ! આનંદ એટલા માટે કે સત્ય હપ્પું છે અને હુકમને ઉતરતાં નથી તેમજ ઉત્પતિ-માર્ગ તરફ પ્રયાણ કરવા તરફ વૃત્તિ છે. ચંદુને એક રીતે પક્ષપાત છે અને બીજી રીતે પક્ષપાત નથી. પક્ષપાત એટલા માટે કે જેની જેવી રીતની હપ્પણ, તેને તે તે મળે છે; અને અપક્ષપાત એટલા માટે કે બધાને સરખું કહેવાય છે, સરખું સમજાવાય છે, જેને જે રુચિકર થઈ પડે તે તેને મદદ કરી શકે છે. x x x કામ કરતાં કંટાળો આવે એ સ્વાભાવિક છે, પણ ગળરાયે સિદ્ધિ નથી. જેટલું અત્યારે જાણો છો તેટલું પણ ન જાણ્યાં હોત તો શી દશા યાત ? ને તરફ દાડ વૃત્તિ દોરાય છે તે તરફ દોરાત પણ ખરી કે ? કેટલા એ તરફ વળ્યા છે અને વળે છે ? તમારી જાનને એ તરફ વળવા બદલ ધન્યવાદ આપતાં નથી ? એ રીતે અંદરથી આનંદ લૂટે તો કેવું સારું ? પોતે અમુક હપ્પણો અને આશાઓ બાધે છે અને તે આશાઓ કે હપ્પણો પ્રમાણે ન દેખાય કે ન થાય તો દુઃખ

થાય. એ નિયમ તમારા મેંબરમાં પણ લાગુ પડે છે: આખા જગતને લાગુ પડે છે. એ આશાએ-ધૃત્યાએ તમેને ધેર્યા છે. તમે આશાથી કે ધૃત્યાથી પર છે, આનંદસ્વરૂપ છે. તેમાં વળી આ પ્રજાશ ક્યાંથી આવી? કોણસો અમિથી વિમુખ થાય છે એટલે કાળાશ આવે છે, માટે મનરૂપી કાલસાને ચૈતન્ય-સાક્ષી-રૂપી અગ્નિ લગાડો, એટલે વળી આનંદ આનંદ આનંદ!!!

૨

ૐ

ભોધપુર તા. ૨-૧-૧૯૨૨.

આત્મસ્વરૂપ ચિ. બહેન મહી વગેરે!

x x x મહાત્માશ્રી પાસે ખેસી બધાં આનંદ કરે છે. જ્ઞાનચર્યા કાઈ કાઈ સમય થાય છે. બાકી તો મહાત્માશ્રીને આજો દિવસ લોકો મળવા આવે છે તેની સાથે તે વાતચીતમાં હોય છે. ચંદુએ જે જે સમજાવ્યું છે, તે પ્રમાણે આનંદ કરતાં રહેશે અને ગામગપાટામાં નકામે સમય ગાળશે નહિ. ગીતાજીનો પાઠ કરતાં રહેશે, સાથે સાથે ગુજરાતી અર્થ વાંચતાં રહેશે, એટલે ઝટ સમજાઈ જશે. આત્મા સિવાય કંઈ છે જ નહિ-એનો અર્થ અર્થ કલકિ વિચાર કરતા રહેતો. દરેકજ અભ્યાસ ગ્રંથવાની જરૂર છે. આશા છે કે તમે એ પ્રમાણે વર્તતા હશો. x x x

૩

ૐ

મુંબાઈ તા. ૫-૮-૩૧

આત્મસ્વરૂપ ! ચિ. બહેન મંછી,

x x x દેહદષ્ટિએ ભોધએ તો દરેક જણે ક્ષણે ક્ષણે રૂપાન્તર પામતું જાય છે, એ તો દરેકજનો અનુભવ છે; એમાં કંઈ

નવું નથી અને આપણા વાસ્તવિક સ્વરૂપમાં કંઈ નવું નથી કે
કંઈ ફેરફાર થતો નથી એ પણ એટલી જ સાચી વાત છે. જગ-
તના અને દેહનાં બદલાતા સ્વરૂપ તરફ મન પરોવ્યા કરીએ તો હૃદયને
જાતજાતના આધાતો સહન કરવાના જ રહેશે. તેમાંથી બચવા માટે
તો આપણે ઝાન તરફ વળીએ છીએ. ચંદુ કોઈની સલાહ લેનાર
કોણ ? જે તરન આખા બ્રહ્માંડ અગર બ્રહ્માંડમાં અનુસૂત-આપક
છે તેના આશરે લઈ કા ન ચાલવું ? ચંદુનો લખવાનો આશય
શુભ છે એટલે ખોટું લગાડવાની દૃષ્ટિથી લખ્યું છે એમ માનશો
નહિ. પછી પત્રમાં તમે સાગ છો અને અમે સારા છીએ એ
કંઈ પત્ર નથી ચંદુનો સ્વભાવ થઈ ગયો છે કે આવી વાતો જ
લખાઈ જાય છે. પણ સાચું કહું છું કે ચંદુને એ સિવાય બીજી
ખબરો સાબળવી કે કહેવી ગમતી પણ નથી. આપને સૌને
કહેવાનું કહ્યું છે, હથ જ છુપાવ્યું નથી. હવે તો ન્યારે ન્યારે
વખત મળે ત્યારે ત્યારે તે કહેણ સહારીને છવનમાં ઊતારવાનું
છે. જો આપણે પ્રજુભય સ્થિતિમાં કાયમ થવું હોય તો આપણે
નિયમ કરવો પડે કે જરૂર સિવાય બોલવું નહિ, પૂછે એટલી જ
વાત કોધનો પ્રસંગ આવે તો મૌન સાધી લેવું, બોલવું જ નહિ
મનને એકાતમાં ચાખખા લગાવવા. પ્રજુને હૃદયપૂર્વક બધું જ
અર્પણ કરવું જેટલું આપણું કહેવાનું હોય તે મધુ જ-શરીર,
મન, વાણી, સગા, સમઘી, પેસો ટોકા વગેરે બધું જ અર્પણ
કરવું. આમ થયું કે પછી આપણી ચિંતા ગઈ. સૌની ચિંતા
તેને છે. પણ એવું થવું ન જોઈએ કે ઘડીમાં અર્પણ કરીએ અને
પડીમાં પાણુ લઈ લઈએ. નિયમ તો એવો છે કે જે ચીજ
અર્પણ થઈ ગઈ પછી તેનો વિચાર જ ન હોય. દાખલા તરીકે
શરીર પ્રજુને અર્પણ થયું એટલે આંખ પ્રજુને જ જુએ. ન જુએ
તો આવધાનીથી ટેવ પાડીએ. કાન પ્રજુના જ ચપ્પે સાંભળે. એ
પ્રમાણે બધી જ ઈશ્વરો દ્વારા પ્રજુની પ્રજુતાનો જ આનંદ લઈએ.

ત્યાર પછી મનતે લઈએ, કે તે પણ પ્રભુને અર્પણ થયું છે, માટે તેનાથી પ્રભુ સિવાયના બીજા વિચારે ન જ થાય. પછી મગાં-સંબંધીતો પ્રશ્ન આવ્યો: એ બધાં પ્રભુનાં છે એટલે મારે વિચાર કરવાનો હોય જ નહિ. એ સૌ પ્રભુનાં છે; મારે અધિકાર તો માત્ર એમની સેવા કરવાનો છે, પૈસો ટંકા સૌ એ પ્રભુનો છે; હું તો એક દ્રુતી છું. મારે તો શરીર મન વગેરે માટે એનો યોગ્ય ઉપયોગ થાય એ જોના રહેવાનું છે. પણ એક વાત ખૂબ યાદ રાખશો. "મે' આ બધું પ્રભુને અર્પણ કર્યું છે" એ વાત કોઈને કહેવાની નથી; માત્ર હૃદયપૂર્વક આપણે પોતે જ સમજવાની છે. અને એ રીતે વર્તન કરના રહેવાનું છે. કોઈને કહેવાની વૃત્તિ થશે તો અદમ-જાવ ધૂરયો જ જાણજો. પછી તો ધીરે ધીરે એ ગિયતિ થશે કે આ શરીર, મન, ઇન્દ્રિયો વગેરે "મારાં" એટલે "આત્માનાં" સુદર સેવક-સેવિકાઓ છે, અને તેથી જ તેમના ઉપર પ્રેમ થાય છે. એ પછી ધીરે ધીરે સમજશે કે બીજાં બધાં શરીરો, મનો અને ઇન્દ્રિયો વગેરે પણ મારાં-સ્વરૂપો છે, મારી જ સેવા કરી રહ્યાં છે. બાકીનું પોતાની મેળે જોડી/લેશે; અને આનંદ કરતાં રહેશે.

૪,

૬-

અમદાવાદ, તા. ૧-૭-૩૮.

સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ બહેન મંછી !

x x x ત્યારે આપણે આપણા સર્વ સ્વરૂપ (સાક્ષી દેવ)ને બુદ્ધિને દેવના ધર્મેને સર્વ માની અવદાર કરીએ છીએ ત્યારે અસાંતિ, દુઃખ વગેરેનાં વાદળાં ઘેરાવા માંડે છે. એટલે યાદ કરવા જેવું ઠંઈ હોય તો તે આપણું અસલ સાક્ષિસ્વરૂપ છે. દેવ તો યાદ કરવા જેવો છે જ નહિ, અને તો બ્રહ્મવાનો છે. આપણા આત્મ-

સ્વરૂપમાં શ્રદ્ધા હોવી એ જ ખરી શ્રદ્ધા છે. દેહ તો મુડદું જ છે. વચમાં મનનું હુ પશ્યું જિહ્વી આપણા રાજપદ ઉપરથી આપણને જિહ્વાડી આપણને લિખારી કે માગણની સ્થિતિમાં લાવી મૂકે છે. એટલે આપણે આપણુ સત્સ્વરૂપ આત્માથી જિહ્વાડી દેહ ઉપરથી મૂકી દઈએ છીએ અને એ જ આપણુ મન દહેવાય. મનનું આ સ્વરૂપ છે. આથી કરવાનું એટલું જ કે દેહ વગેરેમાંથી “હું પશ્યું” જિહ્વાડી આત્મા એટલે સાક્ષીમાં રાખ્યા કરવું જો મનુષ્યજીવનમાં કંઈપણ કરવાનું હોય તો આટલું જ કરવાનું છે આપણા મન-સ્વરૂપને જગતની વાનગીતો વગેરે કંઈજ કરી શકતાં નથી. આપણી પોતાની જ જૂઠા પોતાની હરામખોરી છે પછી દોષ કેનો કાઢી શકાય ? x x x આપણી પ્રસાસા, નિદા, સ્તુતિ, ગુરુભાવ, શિષ્યભાવ, મારાપણ, તારાપણ અને પુસ્તકોમાંના આત્મભાવને વર્ણવતા લાગ સિવાય બધી જ બાજતો, તથા સમાજના કાંઈપણ અભિપ્રાયને માનવાના નથી એ બધા તો આપણને નીચે પાડનારાં છે. બ્યારથી જિહ્વી ત્યારથી આપણા સમા મંથથી કે આત્મ સૌ કાંઈ, મિત્રો કે દુશ્મનો બધાં જ આપણા દેહભાવને દંડ કરે છે, એથી જ બધાં ત્યાગ્ય છે એટલે એમનો અભિપ્રાય માનવા-યોગ્ય નથી. માનવાયોગ્ય વસ્તુ એક જ છે કે ‘હું પોતે સાક્ષી આત્મા, સમિચ્છાનદ છું’ આ વખતે પણ તમને આ સાથે લાભ મળ્યો છે ‘દેવે જાગૃતી, અનુભવેલી મૂડીતો દરેક જ અનદારમાં ઉપયોગ કરો ખીલુ શુ લખ્યું ? x x x

૫

ૐ

જોધપુર, તા. ૧૫-૭-૨૮

આત્મસ્વરૂપ બહેન મંછી તથા બહેન લલી !

x x x તમે લખો છો કે અદાથી ત્યાં એટલે જગતના

વિચારે જોજા આપના હશે, અને મહાત્માના દર્શનથી ઉપાધિઓ પછી કશી નહિ લાગતી હોય પણ તે મળ્યે લખવાનું કે જ્યાં મુધી જગત છે, દેહ છે, ત્યાંમુધી ગમે ત્યાં જાઓ તો પણ ઉપાધિ તો ગહેવાની જ, પણ આપણા મનની ત્રાક સીધી ગમીએ તો પડી ગમે ત્યાં હોઈએ તો પણ ઉપાધિ હોવા છતાં ઉપાધિગદિત રહી શમય અવ્યય, મનથી માની લીધેના સન્નેઓ ગમતા હોય તો અગત્ય નિરેવ ગમે કે જ્યાં તો મહાત્માએ એક જ વાત કહી કર છે જેમ આપણ ગમે જોઈએ સુધી જઈએ તેમ જાનમમાં પણ સુધી જતા શીખવું જોઈએ ઘોડી ઘોડી વારે આખો બંધ કરી માર્ગ પણ સદૃષ્ય બિડવા દેના નહિ જેમ આસપાસનો બધો સસાર જેમનો તેમ હોવા છતાં જોઈએ તેની કરી જ અમર થતી નથી, તેમ જાનમમાં આખો બંધ કરી મનને મક્કપરિહિત કરવાથી આનન્દ જ ગમે છે મનનું ચક્ર ચાલતું અમર્યુ એટલે તરત સસારનું ચક્ર અમર્યુ જ જાયો મન જ સમાર કે મને જ બધી કલ્પના કરી ઉપાધિ ખડી કરી છે ઉપાધિ હોવા છતાં ઉપાધિગદિત સ્વરૂપ સમજવું અને અનુભવવું, એમાં જ ખરી ખૂબી છે, નિદ્રાવસ્થા મૃત્યુ અગત્યાને મળતી અગત્યા છે નિદ્રામાં આંટો— બધો આનન્દ છે તો મૃત્યુમાં આપણે જ્યારે હમેશા માટે બધી જાણશું તો કેટલો બધો આનન્દ થશે ? x x x એ આનન્દ પણ નો મનને ઉપાધિરહિત કરવાની ટેવ હશે તો થશે મનને ઉપાધિરહિત કરવાને માટે આખો બંધ કરી વિચાર કરવો કે “ તારે દુઃખ છે જ ક્યાં ? ” તું જિંદગા સુધી જાણ કે ત્યારે તારે માતા, પિતા, ભાઈ, બહેન, સગા, સબંધી, શત્રુ મિત્ર, ધન બાર છે જ ક્યાં ? એ સૌ છે તો ત્યાંના ત્યાં જ, પણ તને તેનો વિચાર નથી માટે તને તેનું દુઃખ પણ નથી. તો હવે પણ વિચાર કર. એ સૌ તારા નથી, અને તું તેઓનો નથી જિંદગાથી તું જાણ્યો પહેલા “હું અને તું” ઉત્પન્ન થયું, અને પછી “મારું ” કહી “તારું”

ઉત્પત્તિ કર્યું આથી જ સુખ-દુઃખ થઈ ગયું, તારે તો જન્મ, મરણ, સુખ, દુઃખ, પાપ, પુણ્ય, હર્ષ, શોક, કષ્ટ નથી એમ વારવાર અર્થે અર્થે કનાકે વિચાર કરના ગ્રહેણુ જોઈએ શ્રીમદ્ શંકરાચાર્યના મતોમા એ જ વાત લખી છે ક્રૂર આપણા મનની હરામ ખોરીને લઈને આપણે એ પ્રમાણે વિચારતા નથી અને નાહક હેરાન થઈ ગયા છીએ x x x તમે અને બહેન લી પશુ ગીતાનો પાઠ કરો કે એ બાણી ઉપદાર અને આનંદ બેન જ્યાંને પહોંચે તે કોનું ખૂબ રક્ષણ રીથ તો જલદી આગમ થઈ જશે x x x

૬

હઈ

આમદાવાદ તા. ૧-૧૧-૩૭

સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ બડેન મઠી !

x x x તમે લખો કે કે પત્ર વાચી સાક્ષીનું જ્ઞાન સારું રહે છે એ બહુ સારી વાત છે તગિયત બાનત બળ્યુ એ બાનત જણાવવાનું કે શરીરની સ્થિતિ એકસરખી તો કાંઈની રહી નથી અને રહેવાની નથી જેમ ચંદુનું સગીર તમારાથી જુદું છે તેમ જેને તમારું શરીર માનો છે તે પણ તમારાથી-સાક્ષીથી-જુદું છે, એટલે તમે આખા પ્રહ્લાદથી જુદા છો, હર્ષ અને ગ્રહેવાના આપણને નાનપણથી શરીરને જુદું માનવાની ટેવ પડી છે તેની આ બધી રામાયણ છે જેમ મળને આપણા શરીરથી જુદો અનુભવ પડે તેનું શુ થાય છે તે જોવા કે વિચાર કરવા આપણે રહેતા નથી, તેમ શરીરને કંઈ સુખ કે દુઃખ થાય તેનો ઈએ વિચાર કરવાનો હોય નહિ એ સુખદુઃખની લાગણીઓને જોઈ આનંદ કરવાનો હોય સુખ અને દુઃખ બંનેથી પોતાને જુદો અનુભવે એ જ આનંદ છે શરીરને કાંઈ માન

આપે કે અપમાન કરે તેમા સમાન રહેવાનું છે એમને લાભ થાય કે હાનિ તે બનેથી પર રહેવાનું છે, અનુભવવાનું છે આ/ આટલા વર્ષના અભ્યાસ પછી આપણાથી આવું થાય જ કેમ? આમ વિચારીએ એટલે મન પોતાની મેળે જ લય પામી જશે પોતે પોતાને જુદા અનુભવો એ જ મનનો લય છે, મગજ તે વખતે આપણે સુખદુઃખથી પર હોઈએ છીએ એ જ પાછી સ્થિતિ છે, પ્રાપ્તપણ વસ્તુ સુખરૂપ કે દુઃખરૂપ દેખાય એટલે તરત જ એના દ્રષ્ટા-સાક્ષી થઈ પરપણ અનુભવવામા જ મગ્ન છે શરીર, મન વગેરે નબળા થાય કે ત્યારે આમ પર થવું એ જ હેતુ છે માયા એમ જ સમોદ્ધે છે કે જો મારી અદ્વૈત ચિત્ત લગાડ્યું તો સુખદુઃખના પન્નમા સપડાયા જ જાણીને શરીર અને મનને 'હું સમજવું-અનુભવવું એ જ મહામાયા છે, એ જ અવિદ્યા છે, અગ્નિ છે આથી એટલું સિદ્ધ થાય છે કે આપણે આપણી જૂની ટેવાને છોડવાની કે કેમ આ વાત ખરી કે નહિ? કેમ એ પ્રમાણે દર્શાવે? પછી મનની નિર્બળતા ક્યા સુધી ગહે કે? પછી xxx જેવા થવાની ભાવના પણ મ્યા ગદી? માગ લખ્યા પ્રમાણે જરા અનુભવ તો મ્મી જુઓ મારા ઉપર એટલી તો શ્રદ્ધા રાખો કાકા ઉપર શ્રદ્ધા કે એટલું માત્ર બોલ્યા ક્યે ન ચાલે કાકા એટલ અન્દુ નહિ કાકા એટલે સાક્ષાત્ પરબ્રહ્મ-સાક્ષી અને તમે બધા પણ તે જ એટલે પોતાની ઉપર શ્રદ્ધા મમો કાકા તો નિમિત્તમાત્ર છે તેમની દ્વારા પરબ્રહ્મ જ ઉપદેશ મ્મી ગહેના કે આ વાત મનની ઉપજાવેલી નથી પણ સત્ય વસ્તુ છે તમે અનુભવો તો ખૂન જ આનન્દ આવશે જાણે શરીર ઉત્પન્ન થયું જ નથી, પણ પોતે જ આ વિવિધરૂપે પ્રતીત થાય છે-જેમ સ્વપ્નમા સ્વપ્નદ્રષ્ટા જ બિનબિનરૂપે પ્રતીત થાય છે તેમ મ્યા છે સગા વહાવાં અને ક્યા છે રોગ ક્યા છે શત્રુ અને મ્યા ■ મિત્ર ક્યા છે સુખ અને ક્યા છે દુઃખ? વહેતું મોડું આ રહેતે

આવવાનું જ છે. આજથી, અત્યારથી એ રસ્તો પકડી જેટલા દિવસ શરીર રહે તેટલા દિવસ આનન્દથી કેમ ન ગુજરીએ ? આ કોઈને બહારથી ખતાવવાની વસ્તુ નથી. એમાં યાનીપણાનો કે ભક્તપણાનો કે યોગીપણાનો ઘવો નથી, પણ એ તો અસલ સનાતન વસ્તુ છે. તેમ લોકોને કહેવાનું પણ નથી કે અમને કંઈ અસર થતી નથી. એ તો અનુભવવાનું જ છે. કેમ સમજાય છે ને ? આનન્દ આવે છે ને : હસવું આવે છે ને : ક્યાં જુદા થાય છે તે સમજાય છે ને ? આ વાત ફરી ફરીને લખું છું તે કીક થવા સાઈ જ ઈ: હલતા થવા માટે જ છે. x x x આમાં પડિતાઈ નથી; પડિતાઈ ચંદુને ઝમતી નથી.

૭

૮

અમદાવાદ, તા. ૯-૯-૩૮

સમિચ્છાનંદસ્વરૂપ બહેન મંછી !

x x x હવે પહેલાં ફરતાં તો સ્વરૂપસ્થિતિમાં વધારે હલતાથી રહેતાં હશે. બહુ બોલવાની ટેવ (વાતો અને ગપ્પાં મારવાની ટેવ) ઉપર અંકુશ મૂક્યો તો હશે જ. હમણાં હમણાં ગાંધીજી બોલતા નથી, લખીને વાતો કરે છે, તેથી તેમને વધુ શાંતિ રહે છે એવી જાણમાં વાતો આવી છે. મન ઉપર જો સીધો અંકુશ મૂકાય તો એથી વધારે શાંતિ વધે. આપણે નકામા વિચારો કરીને ચક્રિતને વ્યર્થ ખરચી નાખીએ છીએ. x x x શ્રી ભવેશ્વરનંદજીનો આ. ૧ અને “ યાનયોગ ” યાજ્ઞો ભાગ ૧૧ મો જરૂર પાંચશે. ન સમજાય તો x x x બાંધને પૂછી સમજ લેશો.

અમદાવાદ, તા. ૧૪-૧૨-૩૭

સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ બહેન મંગી !

× × × આશા છે કે માનસિક સ્થિતિ પહેલાં કરતાં સારી હશે અને તેને લઈને સારીરિક સ્થિતિ પણ સારી હશે. × × × 'સ્વામી રામતીર્થ' તો જરૂર દરરોજ વાંચશે જ. એના વાચનથી ઘણી દૃઢતા આવી જશે. મન પણ ઉચ્ચ વિચારોમાં રમણ કરશે. મને તો એ રામતીર્થ બહુ જ ગમે છે. હું તો જેનેતેને સ્વામી રામતીર્થ માટે લલામણ કર્યા જ કરું છું. જો કે હું પોતે તો વાંચતો નથી, કારણ કે મને તો વાંચવા કરતાં વિચારવામાં ભારે મજા પડે છે. પહેલાં મેં એ ગ્રંથ વાંચેલો તેનાથી મને ઘણો જ લાભ થયેલો. શરીરસંબંધી બધું વિચારવા જેવું નથી. જો કંઈ વિચારવા જેવું હોય તો આત્મા સંબંધી વિચારવા જેવું છે. 'હું કાણુ ?' અને 'કેવો છું ?' એવું વિચારતાંની સાથે જન્મતના સર્વ વિચારો છોડી નાખ છે. આમ વારંવાર કરતા રહેવાથી દૃઢતા થઈ જાય છે. પછી તો જન્મતના વિચારો કરવામાં મન જ લાડકેલું ને લાડકેલું રહે છે. તમે બધા તો કદાચ કાકને ગાંડો કહેતા હશે, પણ એ ગાંડપણમાં-આત્માના ગાંડપણમાં-ખરી મજા રહેલી છે એ તો અનુભવે જ સમજાય છે. ઉપર લખ્યા પ્રમાણે 'સ્વામી રામતીર્થ'નું વાચન રાખશે, કે જે નું આવપૂર્વક રટણ કરશે. × × ×

અમદાવાદ, તા. ૩૧-૧૦-૩૮

સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ ! બહેન મંગી,

× × × જીવનનું શ્વેચ શું એ સમજાયું છે તો પછી હવે તો એ તરફ ધ્યાન જોડાયું થતું રહે એ જ કરવાનું રહે છે. એને

માટે તો એવી જાતનાં પુસ્તકો વાચવાં કે મનન કરવું એ જ જરૂરી છે. એથી ધીરે ધીરે દહતા થતી રહેશે. આપણે તો હર્વનની દરેક ક્રિયા તપાસતાં રહેવાનું છે; આપણી પરીક્ષા આપણે જ કરતા રહેવાની છે; બીજા આગળ પરીક્ષા આપવાની નથી. જેમ જેમ આત્મસ્થ થતાં જઈશું તેમ તેમ આત્મમાં દહતા થતી જશે. શરીર, મન, વગેરેમાં ‘હું’ થાય છે તો આપણે નીચે આવીએ છીએ અને બધા શત્રુઓ આરે તરફથી ઘેરવા મારે છે. બરાબર સ્પષ્ટ અર્થે જેસી જાય તો કામ સહેલું છે, અને કામઠાળ થયા તો બધું અધર્મ થઈ પડે છે. યોગ તો ત્યાંસુધી શરીર છે ત્યાંસુધી ચાલુ જ રાખવાનો છે. એમાં નિરાંત કરી જેસી રહેવાય જ નહિ x x x અગ્નિને ટૂંકી રાખી બ્રહ્મચર્યા નહિ કરીએ તો અગ્નિ કળળાઈ જશે, માટે ગાફિલ રહેશો નહિ. શરીર વિચારવા યોગ્ય નથી પણ આત્મા જ વિચારવા યોગ્ય છે, એ વિચાર બધા યોગોમાં શ્રેષ્ઠ છે. પોતાને થોડે થોડે વખતે ‘હું કોણ છું ?’ એ પ્રશ્ન પૂછવા જ કરવાનો છે. જો સ્વરૂપસ્થિતિ હોય તો પૂછવાનું નહિ. મને પોતાને આટલું જ કહેવાનું કે લખવાનું મન થાય છે. મને લાગે છે કે આમાં બધાં જ શાસ્ત્રોનો નિચોડ છે.

૧

૪૪

સન્નિધાનન્દ સ્વરૂપ સૌ. 'વિદ્યા બહેન !

તા. ૬-૧-૧૯૨૦

અત્રે સર્વ કુશળ. તમારો ઉત્તરનો પત્ર ૩-૪ 'દિવસ પર મળ્યો હતો'. વાંચી હકીકત જાણી છે. વળી એ પ્રમાણે લખી આનન્દ આપતા રહેશે. ચંદુને વચમાં ૪-૫ દિવસ ખોટી ગરમી ચડી હતી તેથી શરીર ખરાબર સ્વસ્થ નહોતું. હવે આરામ છે. 'ફિકર કરશો નહિ. જેલું' બની શકે તેટલું કૈં ધા બીજા કોઈ મંત્રનું રટણ કરના રહો; તમારી નિર્બળતા રહેતે રહેતે ઝાઝી થતી જશે. જે તરફ જતું હોય તેની તૈયારી તો કરવા માંડવી જોઈએ; નાહક બખઘાટ કરી મૂકવાથી કોઈ વળશે નહિ. ચંદુ એટલું જાણે છે કે પોતે, આનન્દમાં રહે છે. બીજાને અદ્વા હોય તો રસ્તો બતાવે છે. એ બતાવેલા રસ્તા પ્રમાણે ચાલવાથી ધણાને આનન્દ થયો છે એમ તેઓ કહે છે. ચંદુ નિમિત્તમાત્ર છે. ખરી ખૂબી રસ્તો જાણનારની નથી પણ તે રસ્તે જાનારની છે. x x x સૌ. વિદ્યા બહેન! લખે છે કે કોઈક વખત મન સ્વભાવ પ્રમાણે તોફાન મચાવી મૂકે છે, પણ પાછું ઢેકાણે આવી જાય છે. મનને જો કશું હોય કે, "આ માણસ ચંદુ જ છે" તો પછી તેને શંકા રહે ખરી ! પછી ચંદુને દીઠો કે તરત વગર પૂછ્યાં છે કહી દેશે કે

આ “ ૨ દુ જ ” છે તેમ તેણે યથાર્થ રીતે દર્શાવ્યું અનુભવાવ્યું હો .
 કે “ આ જગત્ તે જ છે ” તો મછી આહુઅનળ સમજે ખરે કે
 વાધો એક આવે છે કે મનનક્રમમાં અથવા દરજ્જાના વખતમાં પણ
 તે શરીરની સાથે (આત્મભાવ) એક ખૂણામાં ધ્યાપિત કરી રાખે
 છે, તેથી જ દ્યુષ્ય ગ્રહા કરે છે.

લિ. ચદુલાઈના જન્મ સમ્બિદાનદ

તા. ૩-૫-૧૯૨૪

૨

ૐ

આપના મનની સ્થિતિ ધણી જ શાંતિમય છે અને
 થોડો વખત ઠાતવામાં ગાળો છો, એ જાણી ધણો જ આનંદ
 થશે. હજી તમે મન રાખ્યું છે એ ઠીક છે? પોતે જ થઈ જવાની
 જરૂર છે, મન છે જ નહિ યોગનાસિદ્ધમાં વસિષ્ઠ મહારાજ કહે છે
 “હે રાધવ! અવિચારથી મન બાંધે છે, વિચાર ક્રમતા મન છે જ કયા ?”
 હૃદયપૂર્વક સર્વત્ર એ જ ચૈતન્ય પ્રજ્વળતા સર્વેએ દર્શન કરવાના છે,
 અને એ બધે સ્વરૂપે આપણે જ ગિરાજમાન થઈ રહ્યા છીએ એ
 અનુભવવાનું છે x x ચિંતન થઈ ન શકતું હોય તેવે સમયે
 સૂતું ગ્રહ કરતા રહેવું

૩

ૐ

તા. ૨૧-૫-૧૯૨૪

અત્રે સર્વે કુશળ આપનો આનંદયુક્ત પત્ર મળ્યો છે.
 વાચી હકીકત જાણી આપે જે લખ્યું તે પણ વાસ્તવિક ચદુ જે
 વિચાર લખે છે તે વિચારી અનુભવી જોશે ચદુને તો મન મિથ્યા-

ભાસ લાગે છે મન છે જ નહિ સુષુપ્તિમા મન નથી જાગત
 થતા મન જાગત થાય છે એમ આપણે કહીએ છીએ, એટલે
 ચૈતન્ય જ મનરૂપે સકલ કરી જાગત થાય છે જેથી પોતે-ચૈતન્ય
 મનરૂપી મોજાસ્વરૂપે પ્રતીત થાય છે, તેને જ-ચૈતન્યના મોજાને જ
 મન કહીએ છીએ એથી એમ મિદ્ધ થયું કે મન ચૈતન્યસ્વરૂપ
 છે, મન છે જ નહિ પણ ચૈતન્ય પોતે સકલ કરી-બધન મોક્ષ
 દુષ્પ્રસુખ્યરૂપે પ્રતીત થાય છે માટે મન એ ચૈતન્યનો મિથ્યા
 ભાસ છે (જ્ઞાની આ વાત સમજે છે-અનુભવે છે, ગેટને તેમનું મન
 એ મન નથી પણ ચૈતન્ય કહેવાય છે અને અજ્ઞાની મનને મિથ્યા
 સમજતા-અનુભવતા નથી, માટે તેમનું મન એ મન કહેવાય છે બાકી
 એ બંને જ્ઞાની અજ્ઞાનીનું મન ચૈતન્ય જ છે ત્યારે ચૈતન્ય મન
 વડે (ચૈતન્યસ્વરૂપે) જગત જે ચૈતન્યના જુદા જુદા મોર્ગ છે તેને
 ચૈતન્યને જુએ છે ચૈતન્ય ચૈતન્યને જુએ છે, સાબળે છે, સ્પર્શે
 છે, ચાખે છે, ગંધ લે છે આ નિર્દિધ્યાસનની સ્થિતિ છે વાણીમા
 ચક્ર લખી શકે તોટલુ લખ્યું છે જગ વિચારી જોરો તો બરોન
 રામજાઈ જશે અને આનંદ-સ્વરૂપ સ્થિતિ કાપમ રાખવામા
 વિશેષ અનુકૂળતા થઈ જશે છતાં ન સમજાર ને પૂછના જેવું લાગે
 તે પૂઠી મગાવશે વિશેષ શુ લખવું ? થોડો વખત મનન રટણ
 કાપમ રાખશે તો હમેશને માટે તે સ્થિતિ કાપમ થઈ જશે. પછી તો
 જેવી જેવી મરછ

ચક્ર તો સર્વેને જોઈ આનંદ કરી રહ્યો છે એ તેનો જન્મ-
 સિદ્ધ હજી છે બાકી તો સસારની ઉપાધિઓ આવે અને જાય
 છે, પણ ચક્ર તો તેમનો તેમ છે

૪ •

૪૦

તા. ૧૫-૯-૧૯૨૫

આત્મસ્વરૂપ એ સૌ વિદ્યાબહેન તથા સર્વે !

‘સન્તા સાહિત્ય’ તરફથી “યોગનૃત્ય” નામનું પુસ્તક બહાર પ્રગટ્યું છે, થોડુંક વાંચ્યું છે, સાધારણ માણસને તેનાથી ઘણો ફાયદો થવાનો સંભવ છે આપના તરફ બંધાની તળિયત કેમ રહે છે ? જે આમી ગમતીર્થ વિગેરે વાંચ્યા કરે તો ઘણો આનંદ વાપ એમ છે. આમી શ્રી ગમતીર્થના વ્યાખ્યાનો સાદા, સરળ અને દૃષ્ટાંતોથી ભરપૂર છે, થોડાં દૃષ્ટાંત સાથે જ્ઞાન મળે છે, અને ગાથા વગેરેમાં ફૂળી રહેલા સસારના માણસોને માટે તે એક ઉત્તમ ગ્રંથ છે માનસિક રોગોને એ બહુ જલ્દીથી નિવૃત્ત કરે છે, પણ એ વખતોવખત દરરોજ વાંચ્યા કરવો જોઈએ એમ મને તો સ્વામીશ્રી માટે પક્ષપાત છે. જો જ, વિશેષ શું ?

હિ પ્રેમી ચક્રબાઈ

૫

૪૦

તા. ૧૦-૨-૨૬

x

x

x

કેટલું મનન થાય છે ? વિવેકાનંદ કેટલો વાંચ્યો ? દરરોજના દિસાબની નોંધ લ્યો છો કે ? પરમાત્મામા-સ્વરૂપમા રહેવાથી જે ડહાપણ શાંતિ આવે છે, તેવું નકામી જગતની બાબતોમાંથી કાઢી મળતું નથી, જોલુદ હૃદય પર જે આપ મલ્યો હોય છે, તે જીતરી જાય છે.

ગ૦... બહેન શું કરે છે ? ઉપવાસ અને સમર્પણવિધિ ચાને છે કે ? પહેલાં કરતાં શાંતિ આવતી જાય છે કે ? આ

તરફ તેમનો આવવાનો વિચાર થાય છે ? પણ તો ચાલુ જ રહેતું
 લેઈ જો, અને કુચ્છે જગતના વિચારોમાંથી વિવૃત્તિ મેળવી આ મ
 નદના વિચારોમાં પ્રવૃત્તિ મળી, એને સ્થૂળ નદી, જડ લાગતી
 જશે. હમણા તો તમે પણ પત્ર લખવામાં દીવા યસા જે-વર્ષે તે
 આજમ કુચ્છની વચમાં આવતી હોય. જોડુ તો ન વાગે પણ
 કદાચ તેમ થાય તો મનમાંથી જગતના વિચારો કાઢી આત્માનંદમાં
 હૂમડી મારજો અમાગ દોસ્તના વાચક પૂગ થયા કે ? પૂજા સર
 મરી છે ? એવા વાચનથી હા નહિ મળે-સાથે સાથે રેકર્ડિસ
 ચાલુ રાખજો તો જ આગળ વધામે વચનથી પડિનાઈ આવશે
 પણ ખરો આનંદ નહિ આવડ. પગમહસ રામદૃષ્ટુ ભાનાન છે કે
 કે પચાગમાં લખ્યું હોય છે કે અમુક દિવસે આપના દોષ । અગ દૃષ્ટિ
 વરતાઈ પડશે પણ, પચાગને નીચોવવાથી એ પલ પાણીનું ગીધુ
 પડશે નહિ જો જો, તેવું થાય નહિ । પછી તો આપ મધા પગમાં મા
 છો, સ્વતંત્ર છો, એમને ચકુનો ધર્મ તો આપને ન્તે અ પે જોવા
 એમો જ છે ઉપર લખેનું પૂજનરૂપે માનશે. એ જ

૬

૭

તા. ૨-૧૧-૨૮

રામાયણ ફરીથી વાચવું સર મુર્ છે તે જાણ્યું, પણ આપણું
 એવ ચૂમવ નહિ તે માટે તેવા પુસ્તકોનું વાચન અને વિચાર તો
 પૂરવા જોઈએ નહિ. દરેક માણસે પોતે કેટલો આગળ વધે છે તે
 મેતાની મેજે તપાસવું રહ્યું માટે આત્મનિરીક્ષણ મના
 હોય, અને તુગીઓ મળ્યા લક્ષ આપના રહેશે એવી ચકુની પ્રાર્થના
 કે પછી તો જેવી મરણ

૭

ૐ

તા. ૩૦-...

સંતોગો એવા છે કે સ્વ. મામા ગયા એટલે ચંદુનું જમાણું
અંગ ગયું. તેમને આસરે બધાને મૂકી ચંદુ રખડી શકતો હતો.
હાલ સંતોગો પસંદયા છે. અમારા કુટુંબીમાં મહા શુદ્ધ હ નાં લક્ષ
છે. ત્યાં પણ કોઈ મરદ નથી; ચંદુને બધું નિભાવી લેવાનું છે. જે
છોકરીઓ પરણે છે. x x x x અદ્વા રાખશે. બધાં વાનાં સારાં
થશે. કસોડીના પ્રસંગો નિંદનામાં આવ્યા કરવાના. તેમાં પાર
ભિતરવામાં આપણી અદ્વા અને પ્રભુકૃપા સહાયક છે. નવજીવનમાં
મહાત્માજીએ એવા ઘણા કટોકટીના પ્રસંગો વર્ણવ્યા છે, અને
તેથી જ તેમની પ્રભુ પ્રત્યે અદ્વા વધી ગઈ છે. મન ડોલાયમાન
ધાય તો થાય, પણ ત્યારે સતત ૐનો જાપ કર્યા જ કરવો
છે મન લક્ષ્યા કરે. આપણે આપણી અદ્વા જાપથી કાયમ
રાખીએ.

૮

ૐ

સંદેર, તા. ૪-૨-૨૬,

અત્રે સર્વે કૃતજ્ઞ. આપનો પત્ર અને લખેલી ચીજ મળ્યા
છે. હવે પાસે કોઈ કામમાં મદદ દેનાર ન હોવાથી-કાઠીની કમાણી
નહિ અને ધડીની કુરસદ નહિ-એ દશા કેટલાક દિવસોથી ચાલુ છે.
આરામ લીધો તે પ્રતિ આટ-*action & reaction are equal and opposite*, જેટલો આઘાત તેટલો જ પ્રત્યાઘાત
થવાનો. આ સૂત્ર વ્યવહારમાં બરાબર લાગુ પડે છે. ચંદુએ એક
વાર હવિર, શ્રી રવીન્દ્ર દાગોરનું ...

“ કરો રક્ષા વિપદ, માંહી ન એવી પ્રાર્થના મારી, ”

“ વિપદથી ના હરે, કોઈ, પ્રભુ એ પ્રાર્થના મારી. ”

૯

એ લજ્જન લખી લીધું છે તે યાદ હશે, અમર વાંચી જશે.
અને જો આશ્રમલજ્જનાવલિ હોય તો તેમાંથી ભક્તશિરોમણિ
નરસૈયાનું લજ્જન:—

“જે ગમે જગત—ગુરુ દેવ જગદીશને
તે તણે ખરખરે ફાંક કરવો;
આપણે ચિંતવ્યો અર્થ કાંઈ નવ સરે,
જિજ્ઞસે એક ઉદ્દેગ ધરવો.
નીપજો નરથી તો કાંઈ રહે નવ દુઃખી,
શત્રુ મારીને સૌં મિત્ર રાખે;
રાય ને રંકે કાંઈ દષ્ટ આવે નહિ,
ભવન પર ભવન પર છત્ર દાખે.”

x

x

x

જેહના લાગ્યમાં જે સમે જે લખ્યુ,
તેહને તે સમે તે જ પહેંચે—

વગેરે છે. આખું વાંચી જોશો.

આ બે લજ્જનો ગાશો, અને એટલા જિએ સ્વરે ગાજો કે તેના
સૂર ચંદુને સંભળાય. કેમ એટલું કરશો? એની ઉદય ઉપર શું
અસર થાય છે તે લખશો? વિશેષ શું? પત્રનો લાભ આપ્યા કરશો.
ચંદુના જવાબ વહેલા—મોઘ આવે તો ફાંખા આપશો. એ જ.

૯

૯

સંદેર—તા. ૪-૩-૧૯૨૯

ચંદુએ પહેલાં કહ્યું હતું કે ઉપવાસ અને સમર્પણ વ્યવહાર-
દશામાં મનને ધણી શાંતિ આપે છે. જો ત્યાર બાદ આત્મસ્થ
થવાય તો પૂર્ણાનંદનો લહાવો મળે છે. બધું પ્રભુને હૃદયપૂર્વક ફડી
રીતે અર્પણ કર્યું, તો પછી જેનું હોય તેને ચિંતા રહે. આપણે

હું ! માટે હવે આ પ્રસંગોનો—સમર્પણ કરી દેવાનો અને આત્મસ્થ
 રાનો અમૂલ્ય લાભ જવા દેશો નહિ આવા પ્રસંગો આટલા લાભ
 સારૂ કેમ ઊભા નહિ થયા હોય ? એ પ્રશ્નનો કેમ હેતુ નહિ હોય ?
 આપણે તો પાઠ માનવો રહ્યો કાઈને દોષ દેવાય નહિ મોક્ષગામી
 મામ વિચારે, અને સસારી કર્મનો દોષ કાઢે x x x

શ્લોક ચક્રલાઈના સપ્તમ સચ્ચિદાનંદ

૧૦

૩૭

તા. ૨૧ ૩ ૨૬

આપ ઉપવાસ સમર્પણ કરી રહ્યા છો જાણી આનંદ આશા
 કે કે મંગલ આવતી હશે. ચક્રની તબિયત નરમ-નરમ ચાલ્યા
 પ્રેરે છે હજી બરાબર ઠેકાણે પડી નથી અને તાપ પ્રબળ પડે છે
 ગોળે તાપ અને ચક્ર બન્ને વિરોધી તત્ત્વ લાગે છે તાપથી ચક્રને
 વિશેષ અસર રહે છે તેની ઉપર વિચાર કર્યે પાલવે તેમ નથી
 શરીરને જૂલવામા મળાં છે જેટલું એ યાદ આવે તેટલું જગત
 અને તેના સબધો યાદ આવે, અને જગતને સલ માનતા નાહક
 પાધિ ખડી થાય છે આખો વાતા કહે છે—

‘ ત્યાં યાવાને જવા નથી સારમાથી સાર કાલ્યુ મથી ’

જગતને ઉત્પત્તિ-સ્થિતિવાળું માન્યું કે કુખ ખડું મયુ અને
 શાનિમા લગ ગયો દરેક ચીજ અને સબધને ભૂલ્યે જ છૂટકો છે,
 અને તેમ કરવા માટે કાઈપણ પ્રમમા ગૃચાઈ જવું કામ પ્રતા
 વિચાર આવે તો વિચારને કહેવું કે હાલ તમારી જરૂર નથી
 જના વિચાર તો ચોડા ધણા આન્યા કરશે પણ તેને day
 કરવા (ના મહેતા રહેવું) એમ અભ્યાસથી ચોડે વખતે વિચાર
 બધ થતા જાય છે અને એટલા માટે જ ચક્ર હમેશા દેખા કરતો

અને કહે છે કે દરરોજ થોડી થોડી practice તો જરૂરી રાખવી જ. એ દરરોજની practice વિષમ સંજોગોમાં ચલાવમૂત થાય છે. પોતાની દરરોજની મનોવૃત્તિનો રાત્રે સૂતા પહેલાં હિસાબ લેવો જ નોઈએ. ચંદુના કહ્યા પ્રમાણે થોડા જ માણસો Practice કરે છે. અને જેમણે તેમ ક્યું છે અને કરે છે તેઓ આજે વિષમ સંજોગોમાં પણ આનંદ કરે છે.

હંમેશાં સફળતા પોતાથી જ કરવી નોઈએ. પોતે જ હીએ નહિ, તો પછી જગત્ છે જ ક્યાં? "When there is no head, where is the head-ache"—(માથું હોય જ નહિ, તો માથાનો દુઃખાવો થાય કેમ કરી?)—વખતો વખત પત્રક્ષાલ આપ્યા કરશે. વસ્તુસ્થિતિ યોગ્ય લાગે તો જણાવતા રહેશે.

તમારાં ભાભીની તબિયત સાધારણ ચાલ્યા કરે છે. હવે એ સ્ત્રીજ દરરોજની પડી: વિચાર કરવા પરવડે એમ નથી. એમ કરતાં કરતાં કોઈ દિવસ સ્વ-સ્વરૂપમાં બળી જશે. એ જ x.x.x

* * * ગીસીસ ચંદુભાઈ આજે ઓરપાડ ગઈ છે. તેની નાની બહેનની દીકરી મોટરથી છંદાઈ જઈ પ્રજ્વલિત થઈ છે, તેથી મળવા ગઈ છે; પાછી આવ્યા બાદ તેમનાં માતૃશ્રી આંધળાં થયાં છે તેમની પાસે થોડા દિવસ માટે વડોલી જવાનું કહે છે. જુદા-પણામાં ચંદુના સસરા રસોઈ કરે છે અને સાસુને ખવડાવે છે! આ રહી સસાર!!

૧૧

ૐ

તા. ૫-૪-૧૯૨૯

આપે સમર્પણના વિધિ સંબંધે લખ્યું પણ ઉપવાસનો વિધિ નોંડી સહતો હોય તો ઘણો જ આનંદ આવશે. મનને હંમેશાં

થોડી થોડી વારે ઉપવાસી બનાવતા રહેા તો વળી ઓર આનંદ આવશે. જો સ્વરૂપમાં મસ્તી લેવાતી હોય તો ઉપરના બેમાંથી કાંઈની જરૂર નથી.

૧૨

ૐ

તા. ૧૭-૭-૧૯૫૮

ચંદુને ધન્દુયુગોન્ઝા થયો હતો ત્યારે બધા ડોક્ટરોએ આશા છોડી હતી. તમારા લાભી અને ચંદુ નિર્ભય હતાં. આવી સ્થિતિમાં આશાનાં કિરણો રહુરે છે. ચંદુ સાજો થયો અને આપ બધાની સાથે વિનોદ કરી રહો છે.

“કાંઈ લાફો નિરાશામાં અમર આશા છૂપાઈ છે.”

જો મહાત્મા મણિભાઈ નજીભાઈનું વાક્ય જીવનમાં ઊતારવા જેવું છે. ધારો કે અત્યારે નિષ્ફળતાનાં ચિહ્નો ચારે તરફથી દેખાતાં હોય, તો કાંઈ ખૂણામાંથી અદૃશ્ય મદદ કેમ નહિ આવી મળે ! જોયી શક્તિ આપણે છોડવી શા માટે ?

જો મને જગત-ચુરહેવ જગદીશને, તે તણા ખરખરો ફોક કરવો, આપણા ચિંતઓ અર્થ કાંઈ નવ સરે, જીગરે એક ઉદ્દેગ ધરવો. હું કરું હું કરું એ જ અઘાનતા, શક્ટનો હાર ન્યમ આન તાણે. નીપજો નરયી તો કાંઈ રહે નવ દુઃખી, શત્રુ મારીને સૌ મિત્ર રાખે. જેહના લાગ્યમાં જે સમે જે લખ્યું, તેહને તે સમે તે જ પહોંચે.

વગેરે ભક્ત નરસિંહાનાં વાક્યો વ્યવહારદશામાં ઘણા આશ્વાસનરૂપ છે. જે જાણ્યું હોય, વાંચ્યું હોય, તેનો જરૂર પડ્યે ઉપયોગ નહિ કરીએ તો પછી તિજોરીમાં રહેલાં રત્નો શા ખપનાં ?

૧૩

ૐ

શંદેર, તા. ૩-૫-૧૮૨૨

‘ મસ્તરામ ’ ના અગ્રેષ્ઠ પુત્રકો વ નો છે. અને તેથી શાં અનુભવો છે જાણી આનંદ. ચક્રુ તો પહેલેથી દરેકને મહેતો આપ્યો છે કે વધુ નહિ તો દિવસમા એકાદ વખત પણ જરૂર ગમતીય વાચવો જે વાચે તેને એની ખૂબી સમજાય છે એમ કરતા કમતા જો એ વાત જીવનમા ઊતરી તો “ મસ્તરામ જ ” બની જવાય. ત્યારે સત્મગનો અભાવ હોય ત્યારે “ ગ્રામ એક ઉત્તમ સત્સંગ છે અનુભવીઓનાં પુસ્તકો સિવાય બીજા પુસ્તકો વાચવા નકામા છે

૧૪

ૐ

તા ૨૧-૫-૧૮૨૮

આપે મુબારકુ સરનામુ પહેના નહિ લખેલું એટલે ચક્રુએ જુમાવળને સરનામે પત્ર લખેલો, તેમા લખેલું કે ચક્રુ માટે એની માંહી દરમ્યાન બે વખત બધાએ આશા હોડેલી ચક્રુ તો એ માંહી દરમ્યાન બેપરવાહ હતો ચક્રુએ એ દરમ્યાન જાણી ત્યારે સ્વ. મહિલાઈ નજીલાઈના કબ્ર પાદ આપ્યા —

“ કાઈ લાઈખો નિગશામા અમર આશા છપાઈ છે ”

તેવી જ રીતે અનેક નિગશામા આશાના દિરંગો છપાયેના છે. કેમકે આશાઓ હોડેલી ત્યાં આશાના દિરંગો પૂટ્યા અને ચક્રુ આપ બધા સાથે વાતચીત કરી રહ્યો છે, પત્ર લખે જે વિશુ થવાનું છે તેની કાતે ખચર છે. સ્વામી રામતીર્થ વાચો છે

સ્વામી રામના પુસ્તકો રાખવાલાયક છે ચદુને તો સ્વામી રામ માટે પક્ષપાત છે ચદુના બતાવ્યા પ્રમાણે હવે જે અનુભવ કરાય તો બધી વાત Practical થઈ જાય. સુખ કે દુઃખમાં, જાણે કે અજાણે જે નુ રાખુ મહાસુખદાયી છે, તે અર્થસહિત થાય તો આનંદ આપે છે, અને સ્વરૂપનું જ્ઞાન થાય તો મસ્ત થાય છે

૧૫

છ

રોજર તા. ૭-૧૨-૧૯૨૯

મીસીસ ચદુભાઈની તબિયત હવે સારી છે, પણ કોઈ કોઈ વખત મોઢ ઉપાધિ થઈ આવે છે ચદુની તબિયત હાલ તો સારી છે, પણ દેહ કે એટલે જઈ થાય અને એ એનો સ્વભાવ છે માનસિક સ્થિતિ ઉભયની સારી છે

પરમાત્મા સિવાય કોઈ છે જ નહિ-અન્ય નથી, અને બનવાનું નથી, તો પત્રી નાદમ્ના સકલ્પ જીકારી શા માટે હેરાન થવું? આવા વિચારો ગ્રહે કે એને ઉપાધિઓ અસર કરી શકતી નથી સકલ્પ અને ક'પના એનું નામ જ જગત્ જીવમાં સકલ્પ કે કલ્પના નથી, એટલે જગત્ પણ નથી અને તેના સુખદુઃખની અસર પણ નથી ચદુ નહોતો અમજતો ત્યાસુધી જગત્ને સત્ય માની ખૂમ હેરાન થયો, હવે તો જે બનવાનું હોય તે બન્યા કરે, જાણી-મૂળીને કોઈ ઉપારિ ખડી કરવી નહિ એ જગત્ તો એનું એ રહેવાનું છે શ્રીકૃષ્ણ શકરાચાર્ય, શુદ્ધ જગત્ને જેવા આવીને ગયા તેમજે ઉપદેશો કર્યા, પણ જગત્ તેનું તે રહ્યું જેને લાગે તે તે રસ્તે ચાલે, નહિ તો અનુભવથી ઘણાં થાકીને પણ વળગે જે થાય તે સાદી માફક જોયા કરવું, અને બને તેનું કમતા રહેવું મૂળે મોટે કર્યા કરવું જાણજો બહુ થયા, ઉપદેશો પણ પુખ્ત અપાયા, હવે તો વર્તે તેની ખૂની છે આનંદ છે આનંદમાં રહેવું

ઝીણા તાવ માટે મુદ્દર્શન સ્વારમા (ગતના પનાળી ગખતુ, અગ્ર સવાગમા ઝિમળી) લેવું, અને પછી દિવસમા તથા વખત મધમા સીતોપવાદિ ચૂર્ણ લેવું અનુભવ પગથી એમ માનમ પડે ❧ કે દેશી દવાઓ જોટલુ ધાર્યુ કામ કરે છે તેનુ અગ્રેજી દવાઓ કામ કરતી નથી તાત્કાલિક માટે અગ્રેજી દવાઓ સારી છે, પણ હ મેશને માટે રોગ નાશ કરવામા દેશી ઔષધિ સારી છે, એનુ ખરૂં કે તેની અસર લામે કાળે થાય છે

૧૬

❧

રાંદેર, ૧૦-૧૦-૨૯

. આપણા હૃદયને શકાશીન રાખવુ નહિ પૂર્ણ શ્રદ્ધા રાખી પ્રયત્ન કરવો અને યોગક્ષેમનુ કામ શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્માને સોંપવુ એ જ; હમણા ચંદુને નવરાત્રિના ઉપવાસ ❧

૧૭

❧

તા. ૨૫-૧૦-૧૯૨૯

મીસીસ ચંદુભાઈ પગે ગહી ગયા હતા, તે આગમ થઈ ગયો ❧ શરદી થઈ આવેલી તે પણ નરમ છે શરીરના ધર્મ છે જોટલે એ તો આ'વા જ કરવાનુ, પણ માનસિક સ્થિતિ ઠીક રહે ❧ એટલે આનંદ છે

આપણુ ધારેનુ, ઈચ્છેનુ બધુ પાર પડતુ જ નથી, આપણે આપણી (માની લીધેની) ઈચ્છા પ્રમાણે બધુ થયા કરે એમ માનીએ એ કેમ જને? એ પ્રમાણે નથી ચલુ એ જ બતાવે છે કે મન અને શુદ્ધિથી પર એ- અગમ્ય તત્ત્વ છે તે બધાનુ નિયમન કર્યા કરે છે જ્યારે એ તત્ત્વને અનુકૂળ આપણા વિચાર વગેરે ગોદવીએ ત્યારે જ શાંતિ અનુભવીએ અને તેને અનુકૂળ

થવા મારે આપણા શરીર, મન વગેરેને શૂલવા જ જોઈએ એ અગમ્યમા ત્યારે માણસ વિચરે છે ત્યારે આપોઆપ એની મેળે બધું ભૂલી જાય છે દેહ છે ત્યાં સુધી ક્યાક ને ક્યાક એને મારે યાત્રા લખાયેલી છે નાનપણથી આપણે આપણી પોતાની સ્થિતિ તપાસીએ, તો આપણે કેવી કેવી કઠોર યાત્રાઓ પસાર કરી. અને ઠેકલીએ કરીશું ? એ દેહના નસીબમા એવું લખાયેલું જ છે, તે ઠાણુ ફેરવી શકે ? એ યાત્રાઓમાથી કેાણુ બચ્યું છે ? પણ સુઘ માણસ એ બધાને માત્રારૂપ સમજે છે, પોતાને એ બધાનો સાક્ષી અનુભવે છે અને છવનયાત્રા સફળ કરે છે એને ખબર નથી તે મૂઝવણ છે-પડે છે દેહની સાથે તાદાત્મ્યભાવ ન બધાઈ જાય, અને કદાચ તે બનવું હોય તો તે તોડવાનો પ્રયત્ન કરવો, એવું નામ તપશ્વર્યા જેટલું ધ્યેય બિન્યુ તેટલી તપશ્વર્યા વધારે કરવી પડવાની, દરેકને એ સિવાય છૂટકો જ નથી અને આપણે તે પ્રમાણે આપણું આચરણ કર્યું જ જતા રહેવું એ જ

૧૮

૬

તા. ૧૯-૨-૧૯૭૦

આશા છે કે સ્વામી રામતીર્થના પુસ્તકો જરૂર વાચશે એમાથી ઘણું આધાસન મળે છે ચક્રને તો એ પુસ્તક ધણુ ગમે છે

ચક્ર આજે પાંચે કોડેથી રહી ગયો છે તબિયત દાલમા થોડે થોડે દિવસે પોતાનો પ્રભાવ ખતાવે છે ચક્ર માને છે કે શરીર પર કાઈ મમત્વ હોય, ને તોડાવવા આ પ્રકૃતિના અડપલાં છે ચક્રને પોતાના કરતાં બીજાનું દુખ બહુ લાગી આવે છે, ક્યાક પણ બહાર નીકળ્યા અને દુખનું દર્શન કર્યું કે મનમા કાઈ આઘાત યઈ આવે છે એ દુખો ફેરવાની ચક્ર પાસે શક્તિ નથી

હોતી, અને એક શરીરધારી પાસે ઘલાંડનાં દુઃખો ફેડવાની શક્તિ હોઈ શકે નહિ, એ ચંદુ સમજે છે; છતાં એ માયા કાઠિયાર સત છે. આત્મસત્તાનું જ્ઞાન જૂલાવે છે. એમાં પણ હેતુ છે એમ વિચાર ચંદુ પાછો શાંતિ લે છે અને આનંદ લે છે.

૧૯

ૐ

તા. ૧૬-૩-૧૯૮૦

શરીરસંબંધે હવે ચંદુને બહુ વિચાર આવતા નથી, તેમજ એને વિષે ચિંતા પણ નથી. કાગલુ-એનું ભવિષ્ય ચંદુ બરાબ જાણે છે. કાઈ પણ દિવસે એણે જવાનું છે અને વ્યાધિથી અગળી જી રીતે પંચત્વ પામવાનું છે. ચંદુએ તો વિચાર કર્યો નથી કે સુખ કોને કહેવું અને દુઃખ કોને કહેવું; ત્યારે સુખ અંતઃકુળની બંધ બેસતી વ્યાખ્યા મળતી નથી. આજે જોને આપણે સુખ માનતા હોઈએ, તે કાલે દુઃખરૂપ થાય છે. એટલે ગીતામાં શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્માએ ઉત્તમ વાત કહી સંભળાવી કે, જે દંડથી પર (સુખ-દુઃખ સુધા-પિપાસા, જન્મ મરણ વગેરેથી પર) થઈ શકે છે, તે ઉત્તમ છે, અને બધાઓમાં એવો માણસ પૂજ્ય ગણાય છે અને તે જ સુદ્ધિમાન છે. એનો અર્થ ચંદુને એટલો લાગે છે કે જો માણસ જે જે કામો આવી પડે તે કંટાળ્યા વગર કર્યા કરે અને પરમાત્મામાં શ્રદ્ધા રાખી આત્મરથ જો, તો તેણે તેણે જીવન કૃતકૃત્ય કર્યું એમ માની શકાય.

૨૦

ૐ

રોજર, તા. ૧૭-૩-૩૨

.....અમારાં માતૃત્રી પાર્વતી કાગલુ શુદ્ધ ૮ ને મંગળે તા. ૧૫-૩-૩૨ ના રોજ હાટફેલ થવાથી એકાએક પ્રભુચરણ

ચયા છે અને જને લાઈને હાથે ઢકાયા એ માતૃશ્રીનું સદ્ભાવ્ય
અને અને બનેલે ઝણમુકત કર્યા

૨૧

૬૦

તા ૧—૧—૩૩

આપ બધા મળીને રામાયણ-મહાભારતનો અભ્યાસ કરો છે.
જાણી આનંદ મહાભારત તો હિંદુ ધર્મનું કિમતી રત્ન છે તેમા
સામાજિક, નૈતિક, રાજકીય, આધ્યાત્મિક વગેરે વિષયો રહેલા છે
રામાયણમા તો આદર્શ પતિભાવ, પત્નીભાવ, ભ્રાતૃભાવ, પિતૃભાવ,
પુત્રભાવ, માતૃભાવ વગેરે અર્થેલા છે એ બધાને વાચીને વિચારીએ
અને જીવનમા ઊતારવા પ્રયત્ન કરીએ, તો ધણુ મેળવ્યુ કહેવાય.
જીવનમા ઊતારનારને કાષ્ઠપિણુ માન્યતાવાળા સાથે વિરોધ ન હોય,
તેમ કે આપણે તો જીવન જીવવુ છે, અને જેમ જેમ એ બધુ વિચા
રતા જઈએ, તેમ તેમ રાગ-દ્વેષ નિર્મૂળ થતા જાય અને જીવનનો
રસ જામતો જાય છે

ગાંધીજી તરફથી યરોડા મંદિરમા લખાયેલો “ગીતાખોધ”
પુસ્તકરૂપે બહાર પડ્યો છે સુદર છે, મનનીય છે, અને તેની કિંમત
ફક્ત રૂ. ૦—૧—૩ સવા આતો છે અને “આશ્રમવાસીઓને”
એ નામથી ગાંધીજીએ લખેલા પત્રો છે તે પણ સારા છે હાલ
અને પણ હઠી સારી પડે છે અને હજી પડશે એવા ચિહ્નો દેખાય
છે એ જ, સર્વેને સર્વેના સત્ત્વેમ વચાવોઅ આશા છે કે થોડો કાળ
એનાત મનન વગેરેમા તો કાલતા હશે

૨૨

૬૦

તા ૨૫—૧—૧૯૩૩

આપે અમને ઉત્તરને ત્યાં જોલા-યા, તે માટે ઉપકાર, પણ
સન્મેગવચાત્ હાલ અવાચ એમ નથી. ભેદપુસ્ત્રી ગુરુપૂર્ણિમા ઉપર

ત્યાં બોલાવે છે, પણ જવાબ છે કે હમ તે નક્કી કહેવાતું નથી. નોંધ-પુરમાં બાબુજીનાં બેન ઘણાં માદાં છે. અને એવે પ્રમંગે ત્યાં પણ જનું નોંધએ; કાંઈ નિર્ણય થઈ શક્યો નથી.

મનુષ્ય-જીવનનું ધ્યેય તો આપને ખબર છે, આપણું વાસ્તવિક સ્વરૂપ શું છે તેનો પણ અનુભવ છે, એટલે તેની ઉપર લક્ષ્ય રાખી આત્મા કરવું. વાંચવા દરતાં વિચાર અને અનુભવ ઉપર ધ્યાન આપવું એમાં જ ખરી મોજ છે એમાં જ ખરો આનંદ છે. જેટલા આપણે ઉચ્ચગામી થઈએ, તેટલું જ જગત પણ આગળ વધે છે. એ અદૃશ્ય સહાય જેનો તેવી નથી, એ સેવા ઓછી નથી, આપણા દરેક કર્મમાં આપણને એ સત્યદર્શનનો અનુભવ થયા કરવો જોઈએ. ઊઠતાં બેસતાં, ખાતાં પીતાં, -હાતાં, ધોતાં એનું જ સ્મરણ—દર્શન યાપ તો જ ખરી મોજ હું યાપ. થોડો વખત થયો આપને પત્ર લખ્યા કરે છું, પણ એ સંબંધે ઉલ્લેખ કર્યો નહોતો. આ વખતે ઘણું વખતે વાત લખું છું—એમ ધારીને કે સત્યની વાત તો બધા જાણે છે. છતાં તેનો ફરી ફરી ઉલ્લેખ કરવાથી તેમાં જૂનાપણું લાગતું નથી, પણ એમ કરવાથી ઊલટો ઉત્સાહ વધે છે. એટલે પુનરુક્તિ દોષ લાગે, તો ક્ષમા રાખશો. વિશેષ શું ? આનંદ કરો અને તેનો સંદેશો ત્યાં બેઠાં બેઠાં અદૃશ્ય રીતે અહીં સંબળાય એમ કરશો.

૨૩

ૐ

તા. ૭-૭-૧૯૩૩

અત્રે સર્વે કુશળ. આપનાં બા તથા બહેન લક્ષ્મીના સુખરૂપ પહોંચ્યાનો પત્ર મળ્યો હતો, પણ ખાસ કાંઈ જવાબ આપવા જેવું ન હોતું; એટલે પત્ર લખ્યો નહોતો. આજે આપનો તથા બહેન લક્ષ્મીનો પત્ર વગેરે મળ્યાં છે. મારા આગલા કાગળમાં લખવા પ્રમાણે

વાચન કરતા પ્રેક્ષકોમાં વિશેષ સમય ગળાય, તો આનંદ મળ્યા કરે, વાચનુ એટલા પૂરતું કે શકાસમાધાન થાય, ચિત્ત ભમતું હોય તો ઠેકાણે રહે બધા પ્રેક્ષકો કરી શકતા નથી, માટે વાચનની જરૂર છે એમ કરતા કરતા દંડતા આવશે જ્યારે વિચાર કરતા મન કટાણે ત્યારે તેને જગમગ લગાડીએ, અને પુરસ્કૃત નેટલી આપણી તુટીઓ હોય તે નોંધ-અનુભવી તેને કાઢવા તત્પર રહીએ આ મારે ટાપલુ વખતોવખત જુદા જુદા રૂપમાં કાગળમાં આવ્યા કરે છે, પણ મને એની અગત્ય થયું સમજાઈ છે, એટલે હું લખ્યા જ કર છું પુનઃ સ્મિત દોષ લાગે તો ક્ષમા કરશે બહેન લખી પાસે મહાત્માજીવાળો 'ગીતાબોધ' અને 'આશ્રમવાસી પ્રત્યે' બંને ચોપડીઓ છે તેનો પાઠ કરશે એ જ

૨૪

૩૦

તા. ૧૨-૬-૧૯૩૩

દરેક કામ કરતા-‘હું કોણ ? કામ કરનાર કોણ ?’ એ પ્રશ્ન પૂછી તેનો જવાબ મેળવી કામ શરૂ કરવું, અને કામ પૂરું થયે ‘તે કોણે કર્યું ? હું શું કરતો હતો ?’—એ પ્રશ્નો પૂછી પછી બીજું કામ શરૂ કરવું, એમાં ખરી મજાહ આવે છે અજમાવી જુઓ તો ખૂબ સમજાશે બાકીના વખતમાં રહ્યું, વાચન અગર વિચાર કરી આનંદ લૂટવો

બહેન લખે છે કે મારા અમદાવાદથી લખેલા પત્રોમાં તેનું અસ્તિત્વ બાદ કર્યું છે ! પણ એ બહેનને ખબર નહિ હોય કે ખાસ મારણ સિવાય, હું કોઈના નામ કાગળમાં જુદા જુદા લખતો નથી, પણ તેને બદલે ‘સર્વે’ને ‘સર્વે’ના સંગ્રેમ યથાચોગ્ય એ પ્રમાણે લખું છું’ માનું છું કે ‘સર્વ’ સજ્જના પ્રયોગમાં તેનું અસ્તિત્વ આવી જાય છે જો તે સજ્જના તેનું અસ્તિત્વ ન આવતું હોય તો ‘લાચાર’

ખીટા વાત એ હતી કે તે બહેન હાલ બુસાવળ હશે કે રહિર તેની પણ મને માહિતી નહોતી. કાંઈ રીતે જોડું લાગ્યું હોય તો દરમુજર કરશો. એક વાતથી મને પોતાને જોડું લાગે છે. તે એ કે એ બહેન આટલાં વર્ષથી ચંદેરમાં મારા સહવાસમાં રહી, પણ જે રીતે ધણી ભોઈએ તે રીતે ધણઈ નહિ, જે મંથમ ફળવવો ભોઈએ તે ફળવો નહિ. એનો પહેલાનો સ્વભાવ વચમાં ઠીક દબાયો હતો, પણ તેણે પાછું પોતાનું સ્વરૂપ પકડ્યું. હાલ આપના સહવાસથી દબાયો હોય તો આનંદની વાત છે અને કાવમની અસર રહે તો સારી. એ બહેનને ભુલો પત્ર લખ્યો નથી, માટે એને વંચાવશો. આશા છે કે મારું લખેલું જોડું તો નહિ જ લાગે. અને છતાં તેમ લાગે તો મારી આપશો. શિખામણની વાતો 'કવીનાઇન' જેવી હોય છે, પણ તે જ ફળદાયી છે. મારી પાસે આવનારને મેં વખતોવખત કહ્યા ઘૂંટડા પાયા છે, કારણ એવી ફરજ માથે આવી પડે છે. એટલા જ માટે હું ફરકને રાત્રે પોતાનો હિસાબ લખવાને, અને તેમાંની તુટીઓ ફર કરવા કલાં કરે છું.

૨૫

છઠ્ઠી

તા. ૨૮-૬-૧૯૩૪

હું તમા અઠવાડિયામાં તા. ૨૦ મી સપ્ટેમ્બરે ચંદેર સુખારૂ આવી પહોંચ્યો છું. અહીં આવ્યા પછી ૧-૨ દિવસ તાવ, સરદી વિક્રીટ લઈ ગયાં.....ભોધપૂરમાં ઠીક આનંદ હતો, સારા સમજદાર લોકો મળવા આવતા હતા. પ્રમ બિહારતા અને એ રીતે આનંદ ધૂંટાવતા હતા.

એક ગરીબ જુવાન જાટ-ખાઈ, જે પોતાનો નિર્વાહ પોતાના દોર ઉપર અને કંઈક ખેતી ઉપર કરે છે, તેની આત્મદૃષ્ટતા ખૂબ જોઈ. જ્યાં દહાડો કામમાં છતાં આત્માનન્દમાં મસ્ત રહેતી હતી. તેની વાતમાંની એક એ વાનગી દૂકમાં આપું:—

(૧) એક માળા સંત હતો, તે વાડીનું કામ કરતો હતો. તે રસ્તેથી એક રાજા જતો હતો. તેની સાથેના નોકરે રાજાને કહ્યું કે આ ખેતરનો માલીક સંત છે. રાજાએ કહ્યું, ત્યારે તો તેનાં દર્શન કરવાં જોઈએ. રાજા અને નોકર માળા સંતને મળ્યા અને રાજાએ માળાને પૂછ્યું કે “શું કરો છો?” તે વખતે ખેતરમાં કાંદાનું વાવેતર હતું. ત્યાં બહુ જગ્યામાં કાંદા હતા ત્યાંથી જીજેડી, ત્યાં આછા હતા ત્યાં વાવરામાં માળી ગુંથાયેલા હતા, એટલે સંત માળાએ જવાબ આપ્યો, “અહીંથી જીજેડી ત્યાં વાવુ છું” એટલું મને આવડે છે. રાજા ખુશ થઈ ગયો અને કહે છે કે માળી ખરેખર સંત છે, મને તો ખૂબ જોષ થયો. નોકરે પૂછ્યું—“શું સગળ્યું?” રાજા કહે, ચિત્તને સંસારમાંથી જીજેડી પરમાત્મામાં વાવુ છું, એ અર્થ છે.

(૨) એક સંત (ભગવાધારી) એ જાટ-ખાઈને મળ્યા. તેમણે ખાઈને પૂછ્યું કે, “તું કાંઈ માળાખાળા ફેરવે છે કે? ખાઈએ કહ્યું કે મને તો માળા ફેરવવાનો વખત નથી, તેમ આવડતી પધ્ધતિ નથી; પધ્ધતિ મારી માળા તો આ મારે માથે પિતાળની દેગડી છે, તેના ઉપર ચિત્ત રાખી કામ કર્યાં કરું છું તે છે. એ દેગડી પડી જાવ નહિ, એની સંભાળ રાખું છું. એ ભગવાંધારી માળા ફેરવ્યા કરતા હતા તે ખુશ થયા, અને કહેવા લાગ્યા કે કાંઈ પાંકા ગુરુ મળ્યો છે. એનો (ખાઈનો) કહેવાનો આશય એ હતો કે હું પરમાત્મામાં ચિત્ત રાખી મારાં સંસારનાં કામ કર્યો જાઉં છું. તેમાંથી ચિત્તને ચળવા દેની નથી. એ ખાઈ બહુ ઊંચા છતાં કળીર

દુઃખરૂપ લાગે છે એટલે તે ચીડાય છે. પણ થોડા દિવસમાં તે પોતાનું દૈશ્વસ્ય કાંઈ બીજી છવતી માતા ઉપર મૂકે છે અને આગળની માને બૂધી જાય છે. હવે તેણે એ અનુભવ યાદ રાખવાનો છે કે, જેમ સગી મા ચાલી ચક્ર તેમ આ નવી મા પણ ચાલી જવાની છે; પણ તેનું તે જ્ઞાન બૂધી જાય છે, અને તે કાંઈ નવુંજૂન થયું તો પાછું એનું એ દુઃખ લાગવાનું. આવી રીતે તે આખી જિંદગી સુખ દુઃખ ભોગવતો ચાલ્યો જાય છે. જો અનુભવને આગળ રાખી ભોગવતો ચાલ્યો જાય તો દુઃખ લાગતું નથી. કારણ, તે જાણે છે કે એ તો એમ જ છે. એનું નામ જ જગત્ત્વ જે અનિવાર્ય છે, હાથમાં નથી, તે આનન્દથી ભોગવ્યે જ છૂટકો. હવે પરમાર્થમાં ચાલી જાણે, જગતના પદાર્થ શરીર, મન, શુદ્ધિ વગેરે એવાં જ છે, અને કું “કું-સાક્ષી” નિરાળો, જેવો ને તેવો જ છું, તેને નથો કાંઈ દુઃખ કે નથી કાંઈ સુખ. સુખ અને દુઃખ મનના ધર્મ છે, તેમાં મારે શો મંમથ. આમ વિચાર્યું એટલે સ્વરૂપ-સંબંધ સ્થિતિ સહેજે ચક્ર. આવી રીતની બધી વિચારની અને અનુભવની પ્રજ્ઞાવિકા છે. તે પ્રજ્ઞાણે જોતા રહેશે તો આનન્દ થશે થોડે થોડે દિવસે પત્ર લખતા રહેશે અને મનની સ્થિતિ ઉપર કાજૂ રાખવાની રેવ પાડતા રહેશે.

૨

ૐ અમદાવાદ તા. ૨૨-૩-૩૬

આત્મસ્વરૂપ સાધી ગણુપન ।

x x તમે લખો છો કે કાંઈ એવું લખ્યો કે જેથી સ્વરૂપ-નદમાં વિશેષ પ્રગતિ થાય. શું લખવું ? કહેવાનું કહેવાઈ ગયું છે. આપણે શુદ્ધસ્વરૂપ વિશુદ્ધાનંદ, સાક્ષી, જૈન-ય છીએ. ન માનીએ તો પણ એ વાત સત્ય છે. આપણું સ્વરૂપ દેહ, મન વગેરે બાવોધી

પર છે. જે બધી ગરબડ છે તે મનની છે; અને તે મન પણ ક્યા થાય છે કે ત્યારે આપણા એક જ દેહને સત્ય માની તેના સંપર્ધ એને સત્ય માનીએ ત્યારે એ આપણો સુપુત્રિ-અવસ્થાનો દરેક જ અનુભવ છે. જે અવસ્થા આપણે સુપુત્રિ-અવસ્થામાં અત્યંત તાત્પર્ય અનુભવીએ છીએ, તે જ જાગૃત-અવસ્થામાં અનુભવીએ ત્યારે ખરી આનંદની ઝડી જામે છે, એટલે જાગૃતમાં શરીર અને મન અહીં મૂકીએ જ નહિ, પણ એ શરીર અને મનના વ્યવહાર જાણનાર “હું” માં જ મૂક્યા કરવાનું છે. આપણા એ શરીર અમનના વ્યવહાર જાણનાર જોઈ “હું” છું એ સનાતન સત્ય છે એ અનુભવે સમજાયું હશે, આપણી જેટલી જેટલી ક્રિયા દરેક બદલાતી જાય તે દરેક વખતે એટલું જ પૂંછ્યાં કરીએ કે, એ ક્રિયા કનાર કોણ, એ ક્રિયા કરાવનાર કોણ, અને હું કોણ? આ જ પ્રશ્ન મૂક્યા જ કરીએ. બેઠાર બોલીએ કાંઈ નહિ એમાં આજ પ્રમાણ કરીએ નહિ. આથી તરત જ સમજાશે કે એ ક્રિયા શરીર છે, અને મન તથા પ્રાણ ક્રિયા કરાવવામાં કારણભૂત છે “હું” તો બુદ્ધાને (બધી ક્રિયાને) સાક્ષી આફક જોયા જ કરે છું, ક્રિયાઓ થાય કે બધ રહે ત્યારે પણ “હું” તો છું જ. તે વખતે સાક્ષી-ભાવ રહેતો નથી. આ સાચી અનુભવની વાત છે, એ ખરી સ્થિતિ છે, એ અનુભવ જ દહતાને પામવો જોઈએ. એટલે સુધી દહ થવો જોઈએ કે જેમ આપણે શરીર છીએ અષ્ટાંગ છીએ, એ જેટલું દહતાને પામ્યું છે તેવું થવું જોઈએ એવી દહતા ન આવે ત્યાં સુધી વખતોવખત હિપર પ્રમાણે ગોઠવ કરવું જોઈએ. એને કાઈ યોગ કહે છે, કાઈ આત્માની ભક્તિ કહે છે, કાઈ જ્ઞાન, કહે છે, અને કાઈ વિચાર કહે છે એ જવાબ આપણે પડીએ નહિ, કારણ કે આપણે તો એ જાણી, પરંતુ એમાં ભક્તિ નથી, યોગ નથી, કર્મ નથી, જ્ઞાન નથી, છતાં બધું છે. જેવું આપણે અજાણ હોઈએ તેવું જાણીને અજાણી મોઝાં ભાસે

અને જેમને લોકો પતિત થયેલા મણે છે તે સર્વેનું એ સ્વરૂપ છે; માત્ર તેને અનુભવવા ન અનુભવવામાં ફરક છે. કોઈ એ પ્રમાણે કહે છે કે નહિ અથવા કેમ કરતા નથી એ વિચાર પણ છોડીએ. એટલી આસક્તિ પણ શા માટે જોઈએ ! આમ કરતાં કરતાં બધી વાસનાઓ પાતળી થઈ જશે અને કોઈ વંખત તો એવું થઈ આવશે કે મારે જોઈએ શું ? મારે કાનો વિચાર કરવો ? મારે સંકલ્પ કેવો ? મારે કાને યાદ કરવો ? સૌ સૌના સ્થાનમાં બેઠાં છે તેમાંથી આપણે તેમનો ભંગ કેમ કરીએ ? x x

વ્યવહારમાં જે જે કાંમે આવી પડે તે શરીર પાસે કરાવીએ અને તે પણ પ્રસન્ન ચિત્તથી. કદાચ કોઈ સમયે કામ બગડે તો બીજા સમયે સાવધાન રહીએ, પણ કંટાળો લાવી મનને નિર્બળ ન બનાવીએ. આપણે કર્મ કર્યું જ જઈએ, પણ આસક્તિ વિના—હું અને મારાપણાની લાવના વિના.

“ હું ” અને મારાપણાની લાવના એ જ માયા છે. એ ખોટા અહને માયા, સંસૃતિ, મન, ભુદ્ધિ, ચિત્ત, જીવ વગેરે નામો અપાયાં છે. એ અહં જોઈ છે અગર છે જ નહિ, અને શરીર, મન વગેરેથી પરં જો સાચું અહં છે એમાં જ મસ્ત રહ્યા કરવું. x x x તમે લખો છો કે “તમે મુંબઈ આવી ગયા પછી ખૂન આનન્દ આપ્યો ” પણ ચંદુ ન હશે (એ એક દિવસ જનવાનું છે) ત્યારે શું થશે ? એ પણ ચંદુ પ્રત્યેની આસક્તિ ગણાય. એ પણ તોડવાની છે. ચંદુ પણ તમારું પોતાનું સ્વરૂપ છે. સાચી વાત લખાય તેમાં જોઈ મોંઘાનું નહિ. ચંદુ લખ્યા પ્રમાણે માને છે અને અનુભવે છે. દૂકેમાં એ અનુભવને પોતાનો બનાવી દો નેથી ચંદુ જેવાની જરૂર રહેશે નહિ.

આવા કાગળો સંગ્રહી રાખશો, અને વખતોવખત વાંચી તેનો ઉપયોગ કરશો, સમજે તેવા બધાંને વંચાવવા હું છું.

+ . .

૩

૬૦ અમદાવાદ, તા. ૧૬-૪-૩૬

આત્મસ્વરૂપ બાઈ ગણપત !

x x x આપનું સ્વરૂપ તો જિંચુંનીચું થતું જ નથી, પણ આ બધા મનના ખેત છે, તેમાં જ આ બધી ધમાલ ઊઠ્યા કરે છે. મન કહો કે અહીં કહો તેમાં ગડગડ થવા કરે છે. એવી બધી ધમાલ ગડગડ વગેરેને જાણનાર આપણા સ્વરૂપમાં ચત્કિચિત્ દેરકાર થતો નથી. એ આપણા ખોટા અહને શરીર, મન વગેરેમાંથી ઊઠાવી 'આત્મા'માં-અસલ "હું"માં મૂકવા કરવાનો છે. આટલી તપશ્ચર્યા કરશો તો બસ છે. નહિ તો આવેલી તક આધી જશે, છતી બાજી હારવાનો પ્રસંગ આવી જશે, હવે કાંઈનું કાંઈ પણ માનશો નહિ. આપણા પોતાના અનુભવને ઠોકરે મારીએ તો એના જેવી બીજી મૂર્ખાઈ કઈ? શરીર, ઇન્દ્રિયો, મન વગેરેના વ્યાપારો આપ્યા જ કરે છે અને આપણે સાક્ષીરૂપે બધું જ અનુભવ્યા કરીએ છીએ. એ સાક્ષીપણું શરીર, ઇન્દ્રિયો, મન વગેરેના વ્યાપારો છે ત્યાંસુધી કહીશું. નહિ તો વાસ્તવિક સ્વરૂપ સાક્ષી-અસાક્ષી ભાવ વગેરેથી પર, અપ'ડ, એકરસ છે. એને કેમ વર્ણવીએ કે તે આવું છે કે તેવું છે. ત્યાં કાંઈ પણ સંસારના આધાતો લાગવા માડ્યા કે તરત અસલ ઘર તરફનો રસ્તો લઈ લેવો અને ત્યાં જઈ ઇશ્વાર કરવો. જેમ બાળક રમતાં રમતાં કંટાળે કે તરત ઘેર જઈ માતાના ખોળામાં અગર તેની હાંડમાં બસઈ જાય, તેમ છે. આ બધી આત્માની સંક્રિત જ છે ને? સાથે સાથે યાન, યોગ બધું જ ચાલે છે એટલે

કાને નાનો મોટા કહેવો ? એ જ્યાં સાધન આપણને તો ઉપયોગી છે ને ? ત્યાંસુધી શરીર છે ત્યાંસુધી યોગ તો કર્યા જ કરવાનો છે. એટલે યોગ ચોવીસે દ્વાદશ આદરવાની વસ્તુ છે. જરા પણ ગાદિ રહેવાનું પરવડે એમ નથી. બીજાના વિચારની જરૂર નથી. આપણે પોતાનો અનુભવ ચળવો ન જોઈએ.

x

x

૪૬

અમદાવાદ તા. ૨૧-૪-૩૯

આત્મસ્વરૂપ જાઈ ગણપત તથા સાથ સર્વે !

x x x સવારના પહોરમાં ઊઠીએ કે તરત પૂછીએ કે, કાણ જાણું ? એટલે સમજશે કે મન ઊઠ્યું અને તે મને શરીરને જામત ક્યું ત્યારે “હું” “સાક્ષી” થઈને મન અને શરીરની ક્રિયાઓને જોય કરતો હતો, અને “હું” તો જોમનો તેમ નિર્વિહાર, નિર્વિહાર નિરાકાર શરીર, મન વગેરે જાવોથી પર હતો, હું અને રહેવાનો. ન જાણતો હતો ત્યારે અને જાણું હું ત્યારે પણ એકસરખે રહ્યો હું આ અનુભવની ના કાણ પાડી શકે એમ છે ! જામત દોઈએ છીએ ત્યારે આપણે એ અનુભવને જુદી જુદીએ છીએ, અને મનમાં અને શરીરમાં “હું” દોઢી બેસાડી દેરાન થઈએ કે સુખી થઈએ તેને કાણ મના કરી શકે ? આપણે પોતે જ મુખ્ય અને ઉત્તમ છીએ પોતે જ અનેક જાનની દૃષ્ટનાઓ કરીએ છીએ, એમાં દોષ કાનો ? આપણે પોતાને જ. આ આપણે અનુભવ એ જ ખરું યાત્ર, અને યાત્રાકાર પણ એમ જ કહે છે ને ? નથી યાત્રાનો દોષ કે નથી યાત્રાકારનો દોષ. જાણે, એમનો આપણે ઉપકાર માનવો જોઈએ કે તેમને સાફ સાફ વાત કરીને આપણને ચેતાવ્યા છે. આથી જ ગીતાનાર શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્મા કહે છે : “તારે સ્થિતપ્રજ્ઞ થવું દોષ છે

સર્વ વાસના-દામનાઓને છોડી આત્મામાં ("હું"માં) સ્થિત થવું." એ સ્થિત થવાની ક્રિયા એ જ ખરી તપશ્ચર્યા છે. પ્રકૃતિના સ્વભાવ પ્રમાણે શરીર, મન વગેરે બદલાતાં રહેવાનાં છે. એમાં તું કોનો નિગ્રહ કરવાનો? માટે જ તારે માથે આવી પડેલું કર્મ આસક્તિ વિના (હું અને મારાપણાની લાવના સિવાય) કર્યા કરવું અને પ્રસન્ન મિતે રહેવું. તું ગાફિલ રહે તે લગારે આલે એમ નથી. જરા ગાફિલ રહ્યો, ચૂક્યો, કે સુખદુઃખના વાવાઝોડામાં સપડાયો જ ભણુજો. આ મારો સત્તાતન નિયમ છે. એમાંથી જ્ઞાની, યોગી, ભક્ત, અજ્ઞાની વગેરે કોઈ બચતું નથી. :: ત્યારે શું જ્ઞાન, યોગ, ભક્તિ વગેરેની ઉપ-યોગિતા નથી? :: ના, છે. તારે જોઈએ તો જ્ઞાનથી, ભક્તિથી, યોગથી કે કર્મથી એ અહંના પાકાને ચીરી નાખી સ્વસ્થ થા. પણ યાદ રાખજો કે તારે આ વાત મારા ભક્તોને (જેમને આનંદ મેળવવાની ઇચ્છા હોય તેવાને) કહેવી, એટલે જેમને ઇચ્છા નથી તેમની સાથે વાદવિવાદમાં પડવાની જરૂર નથી. તેમને ઠેકણે લાવનાર હું ખેંડા છું. આ જન્મે નહિ તો અનેક જન્મે પણ તેઓને મારી પાસે આવ્યા સિવાય છૂટકો નથી. જો સીધી રીતે આગશે તો સારી વાત છે, નહિ તો અનેક રીતે પણ લઈ આવીશ, ત્યારે જ મને મેન પડશે. મારા અનંત કાળમાં એક વર્ષનો કે જન્મનો કે જન્મોનો શો હિસાબ છે? એ બધી ચિંતા તારે કરવાની નથી. ફક્ત તારે તો તારો હિસાબ કરવાનો છે પણ તને કોઈ સરળ ભાવે પૂછે તો વાત ખુલાવતો નહિ, નહિ તો દોષિત ફરીશ. વળી તું સિદ્ધિનિદિમાં ફસીશ નહિ. તું પોતે આત્મા સિદ્ધ છે. તેને વળી ખીણ સિદ્ધિની ઇચ્છા શી? તું જોતો નથી કે આ બધું ચર્ચ રહ્યું છે તે મારી સિદ્ધિ અથવા મારો ચમત્કાર જ છે. એનાથી વધુ ચમત્કાર બીજો કયો થવાનો હતો? x x x તમે બધા કહેશો કે ચંદુભાઈ ઘડીમાં જ્ઞાન, ઘડીમાં યોગ, અને ઘડીમાં ભક્તિની વાતો લખે છે. ના, એ સૌ એક જ છે. કંઈ જ ભુલું નથી. ભુલું ભુલું દર્શિનિદુથી એક જ વાત અનુભવ લખાય છે. એ જ

સાચું વેદાંત છે. ચંદુ વ્યવહારમાં રહી કેમ આચરણ કરી શકાય તે લખી રહ્યો છે. કદાચ લખવામાં દોષ હોય તો ક્ષમા આપશો. ભાવાર્થ સમજી લેશો તો ઉપકારી થઈશ. x x x તમારા સૌને પ્રેમ લખાવે છે. ચંદુ તો નિમિત્તમાત્ર છે ને ! વિશેષ શું ! આવા પત્રો બધા માટે હોય છે.

*

૫

ક

શહેર ૧૪-૪-૪૦

આત્મસ્વપ બાઈ ગણપત !

x x x કરવાનું કંઈ નથી પણ આત્મામાં દક્ષતા ન હોય તો વખતે વખત થોડી થોડી વારે મનને આત્મામાં ભેડવા કરવાની ટેવ પાડવાની છે. આમ કરતાં કરતાં ઘાટ બેસી જશે. આપણું અને આખા જર્માનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ તો 'આત્મા'—સાક્ષી—પરબ્રહ્મ—વગેરે છે, એટલે જીડીએ ત્યાંથી પ્રમ પૂજાં જ જીડીએ કે, 'કાણુ જીડયું' ! શરીર જીડયું. શરીરને કાણુ જીડાડયું ! મને જીડાડયું. અને 'હું' શું કરતો હતો ! 'હું' તો શરીર જીડયું, મને તેને જીડાડયું એ કિયાને યાચીયે કયાક 'સાક્ષી' માફક જાણવા કરતો હતો. એ શરીર, મન વગેરે જનમનાં હતાં ત્યારે કે જિંવતાં હતાં ત્યારે પણ 'હું' તો અખંડિત જનમ્મા કરતો હતો. 'મારા'માં કંઈ ફેરફાર થયો નથી. શરીર મન વગેરેના બાવને લીધે 'સાક્ષી' બાવ કહેવો પડે છે. બાકી 'હું' સાક્ષી—અસાક્ષી બાવથી પર જ છું. 'હું' શું કુઃખને રહું ! કે યાનિ-બાવનું વર્જન કરું ! આ બાબો સિધ્ધિ છે. આ સિધ્ધિ મીઠાની બાવમાં કદીએ તો અંત સુધી ગ્રખવાની છે. જેને વિષયો અને મન

ઉપર સંધ્યમ છ તેને માટે સરળ છે. જેને વિષયો ઉપર અને મન ઉપર સંધ્યમ નથી તેને માટે અધરી છે. આ વાત એટલી બધી સરળ છે કે નાનું બાળક, સ્ત્રી, લાણેલો કે અણથ આટલું ક્યાં કરે તો શાંતિ-મય જીવન ગાળી શકે. જગત્ તરફ જોઈએ ત્યારે લાગે છે કે તે બદલાયા કરે છે. એ બદલાતા જગતને સત્ તરીકે માનીએ તો શાંતિ આવવાની ક્યાંથી ? એ બદલાતા જગતમાં એક અવિકારી તત્ત્વ રહેલું છે તેનો અનુભવ કરતા રહેવાનું છે. બંગડી વિકારી છે-સોનું અવિકારી છે. જગત્ એટલે નામ અને રૂપ. વિશેષ શું લાખું ? આપ અગાધ છો, આ સાડાગણુ હાથનું પીંજરું નથી એટલું તો ઘૂંટ્યા જ કરજો. x x x

મુધીના અનુભવ ઉપરથી જોઈ લ્યો, અને એ શત્રુઓને છૂતવા માટે હું દેહ, મન, બુદ્ધિ, વગેરે નથી, પણ હું તો સાક્ષાત્ સમ્યક્-દાનંદ દેવ છું, એ જ અનુભવી પરમાનંદ છૂટવા જોવો છે. અહંકાર-ચાહે તો તે શરીર, સર્ગાસંબધી, પૈસો, ટકા, વગેરેનો હોય, પણ તેને ઠેકાણે, હું સાક્ષાત્ પરમાત્મા છું એ અહંકાર ગોઠવવાનો છે, અને તે એક દિવસમાં ગોઠરાઈ જશે એમ માનવાનું નથી, પણ તેને માટે સતત પ્રયાસ કરશો તો ફાવશે. પરમાત્મસ્વરૂપ બગવાન શંકરાચાર્ય કહે છે:—

મા કુલ જનઘનયોગનગર્વેમ્ દરતિ નિમેષાત્ કાલઃ સર્વમ્ ।
માયામયમિદમલિલં ક્ષિત્વા દક્ષપદં ત્વં પ્રવિશ ચિદ્રિત્વા ॥

માણસે તણુ ચીજનો ગર્વ કરવો નહિ. ૧ જન, ૨ મન, ૩ મૌલન. કારણ એ તણે આખા મીઠવાની સાથ ચાટ્યાં જાય એવાં છે. એમ સમજી, માયાથી બધા હણાયલા હોવાથી, ધનના સ્વરૂપને ઓળખી, તેમાં તું પ્રવેશ કર. xxx

શ્લોક મામા

૩

શ્લોક - સંદેશ-તા. ૯-૯-૨૪

આ કાગળ બધાને વંચાવશો

શિ. બહેન કવસંત સ્વરૂપે બિરાજમાન ચંદ્રનો પોતાનો આત્મા ।

xxx શિ. બહેન મનાના કાગળમાં પ્રણામ લખી નાખ્યું છે તે વાંચી લેશો. હવે તમારું જીવન બદલાઈ ગયું છે. વિદ્યાર્થી-જીવન મરી સંસારી-જીવન થવાનું છે તે માટે બધી તૈયારી કરનાં હશે. માણસે શાંતિ ગુણ ખાસ રેગવેલો જોઈએ. સ્ત્રીમાં નીચે પ્રમાણે ગુણો હોવા જોઈએ અને તે આ પત્ર વાંચી મોટે કરી લેશો. શિ

* શ્રી મણિબહેનનાં પુત્રી.

બહેન લક્ષ્મી,* મના વગેરેને પણ વંચાવશો. ૧ સૈય, ૨ ચાતુર્ય,
૬ શીલ, ૪ પતિપરાયણ (શુભ કાર્યોમાં), ૫ કાર્યકુશળતા, ૬
સહનશીલતા, ૭ હૃદય મૃદુ ૮ વિકાર રહિત અને ૯ નિશ્ચલ રાખવું.

આટલું જોનામાં ન હોય તે સ્ત્રી થવા લાયક જ ન કહેવાય. એ
ગુણો ન હોવાને લીધે ગૃહસ્થાશ્રમ એક જોવાનાં અને નરક બની
જાય છે. આમાંથી આપ સર્વેમાં કેટલા ગુણો છે તે શોધી લેશો
અને તુડી હોય તે સુધારી લેવા પ્રયત્ન કરશો. ચંદુને તો ખરેખરી
સ્ત્રીઓ ભેદ્ય છે. ઉપર લખેલા ગુણવાળી સ્ત્રીઓ યશો ત્યારે હિંદુસ્તાનનું
દળદર પીટશે. તમે ત્રણ બહેનોમાંથી કેટલી પાસે ચંદુ આવી આશા
રાખી શકે ? આવા ગુણો જે સ્ત્રીઓમાં હશે તે જ નર પેદા કરી શકશે,
બાકી તો વેશધારી મુઝાળો નાર જ (મરદો) કહેવાશે અઢંકાર તો
ઠાઠો જ નાખશે. કરકસર કરતાં શીખજો. પોતાની વસ્તુઓને જાળ-
વતાં અને દેકાણે રાખતાં શીખજો. પ્રભુપરાયણ. રહ્યા સિવાય તો
છૂટકો જ નથી. પોતે દેહ નથી, મન નથી, બુદ્ધિ નથી, પણ સાક્ષી
—આત્મા—પરમાત્મા છે એ અનુભવ ક્યાં સિવાય દુઃખમાંથી છૂટાય
એમ નથી. XXX

લિ. મામા

૪

ૐ

રાંદેર, તા. ૨૩-૩-૨૫.

પરમાત્મસ્વરૂપ બહેન મહિબહેન !

XXX થવાનું થાય છે, નહિ થવાનું થતું નથી, ધીરજ રાખવી
અને સત્યને પથે ચાલ્યા જવું, એ સૂત્ર જોખી રાખી દરેક જણ
ચાલ્યો જાય તો મુખ્ય રહિત સિદ્ધિમાં પણ આનન્દ કરે છે. ચંદુ

* શ્રી મહિબહેનનાં પુત્રી.

દમણાં જ દલાપીની 'આપની યાદી' નામની દલિય ગાઇ રહો છે અને સજાવી રહો ॥ —

“ ઝિમ્મત દગવે બૂલ તે બૂલો કરી નાખુ બધી,

“ છે આખરે તો એકલી ને એક યાદી આપની ”

“ બૂલી જવાની છે બધી લાફો કિનાઓ સામગી,

“ જોવું ન જોવું છે અને એક યાદી આપની ”

જે જ રીતે આનન્દ મને છે એક તો એ કે હાં તો પોતે કાઈ જ નથી-જે કાંઈ છે તે જ સર્વ છે અને બીજી વાત એ કે પોતે જ સર્વ જ, સર્વ રૂપ છે પહેલી રીતથી જોયો આનન્દ છે, તેટલો જ બીજી રીતથી આનન્દ છે પહેલી રીતમાં હું ખરો અભાવ છે બીજી રીતમાં મસ્તી ભરી છે પહેલી રીતથી હું ખાભાવ કરી, બીજી રીતથી મસ્ત મઈ વિચરવું અહુ બને ગીતનો ચોખ્ખો સમયે ઉપયોગ કર્યા કરે છે અને જગનની દૃષ્ટિએ કાંઈક ગાંડા જેવો કરે છે નથી ખાવાની પરવા, નથી ઓઢવાની પરવા, નથી જાહેરાતની પરવા, નથી ગરીબાઈના બોગ નીચે હું ખ બધી સ્થિતિઓ સમાન છે મૂં કેન્દ્રની લાગી હુકો રેખાઓ ॥ સુખ એ વ્યાવહારિક દૃષ્ટિએ કેન્દ્રની લાગી લીગી છે અને (સુખાભાવ) હું ખ એ દૂરી લીગી છે હું ખ એવો કોઈ પદાર્થ નથી, પણ જોણુ સુખ એવું બીજું નામ હું ખ જેમ અધાર એ મઈ પદાર્થ નથી અથવા પ્રમશનો અભાવ એમ નથી-પણુ જોણુ અજવાળુ એવું નામ અધાર ચોરોડક વિચાર કરી મનમાં ગોઠવશે તો સમજશે. જોજ લૂટવી હોય તો પધારો મસ્તના દરબારમાં-ત્યા અખૂટ દોલત ભરી છે દરરોજ ખજાના લૂટાય ॥ અને પાછા જાય છે ' હાથ તો એ જ

મસ્તી !

ૐ

શાંતિ:

મસ્તી !

ૐ

શાંતિ:

મસ્તી !

ૐ

શાંતિ:

લિ૦ સ્વરૂપમસ્ત ચંદુ-

૫

ૐ

રહેર તા. ૧૧-૪-૨૫

પરમાત્મસ્વરૂપ અ. સૌ. મહિષાસુર તથા સાય સર્વે !

આ કાગળ જિતાવળમાં લખી રહ્યો છું, કારણ હમણાં જ...
ઝોરપાડ જવું છે...આરે તરફના બોજમાં મન કંટાળતું હોય ત્યારે,
પ્રભુશરણે જવું. એટલે પ્રભુને શરીર, મન, વિ. અર્પણ કરવું.
એટલે મનની દોડ અટકી જાય છે. ચંદુ તો એવી રીતે કરી શાંતિ
ધણી વખત અનુભવી ચૂક્યો છે.....સર્વત્ર. ૐ ૐ ૐ ૐ ૐ
ૐ ૐ ૐ ૐ ૐ ૐ ૐ નું જ્ઞાન! કરી શાંતિ અનુભવો. પ્રભુ
ઉપર શ્રદ્ધા રાખવાથી તે બધું સુધારી લે છે. નિરાશામાંથી આશા
પ્રકટે છે. x x x

લિ૦ ચંદુબાઈના સપ્તેમ જય સચ્ચિદાનંદ

૬

ૐ

રહેર, તા. ૧૬-૪-૨૫,

પરમાત્મસ્વરૂપ અ. સૌ. મહિષાસુર !

x x x આપના પત્ર ઉપરથી સમજાય છે કે રા. બાઈ...ની
તેમજ અ. સૌ...બહેનની તબિયત બરાબર નથી, તેમજ નોકર
આકર વગેરેની હાડમારી છે. આપણે જે કાંઈ અનુભવ્યું હોય,
વાંચ્યું હોય તેને દુઃખદ પ્રસંગે યાદ કરી આચરણ કરવું જોઈએ.
શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્માએ જ્યારે અર્જુનને વિવાદ-ઉદ્વેગ થયો ત્યારે
ઉપદેશ કર્યો હતો; જ્યારે તે હિંમત હાર્યો શોક-મોહમાં ડૂબ્યો ત્યારે

તેને જે ઉપદેશ કર્યો હતો તે યાદ કરી આશ્વાસન મેળવતું અને આસ-
પાસના જે પી શકે તેટલું પાવું. સંસાર એ ધર્મક્ષેત્ર અને કુરુક્ષેત્ર
-છે. ધર્મ કરવાને આવ્યા છીએ અને સાથે સાથે વિરુદ્ધ સંતોગો
-સાથે લડાઈ કરી તેમાં જીત મેળવી ધ્યેય પર પહોંચવાનું છે.
અર્જુનની માફક ગભરાઈ ગયે સિદ્ધિ નથી, સંસાર એટલે સર્વો
જય તે. તેમાં એકસરખી સ્થિતિ રહેતી નથી, અને રહેવાની નથી.
માટે જ જ્ઞાનરૂપી ખડ્ગથી એ બદલાતી સ્થિતિમાં વગર ગભરાયે
કામ લેવાનું છે. થઈ ગયું હોય તેના ઉપર હવે વિચાર કરવાનો
પ્રસંગ નથી. હાલ કેમ છે અને હવે શું શું કરવું એટલું જ
વિચારવાનું છે. સાક્ષી-દ્રષ્ટા ઉપર દષ્ટિ રાખી નિર્ભેપતાથી જાણે
-કામ કરતા હોઈએ તેવી રીતે કામ કર્યું જવાનું છે. ચંદુને પણ
ગભરામણના પ્રસંગો આવ્યા છે, આવે છે, પણ તેવે વખતે
વાંચેલા વિચારેલા પ્રસંગો યાદ કરી ચાલુ સ્થિતિને આનંદમય
કરવા પ્રયાસ કરી આનંદ છે. જ્યાં મનુષ્યકૃત હારી જાય ત્યાં
દૈવકૃત છે એમ વ્યાવહારિક દષ્ટિ કરી સંતોષ માને છે. બાકી
યથાર્થ દષ્ટિથી જુએ છે તો જગત પણ નથી, અને તેની વાતો
પણ નથી. એ તો જીવતાં પૂતળાં કોઈનાં પ્રેરેલાં કામ કરી રહ્યાં
હોય તેવું લાગે છે. વિષમ પ્રસંગો ઉત્પન્ન થાય નહિ તો
જગત તરફ-યથાર્થ વેગવ્ય ઉત્પન્ન થાય નહિ. એમાં દોષ
કેનો કાઢવો ? વ્યાવહારિક દષ્ટિથી જીવન છે ત્યાંસુધી એવું
'અનુભવાયા કરાવાનું'. અહંકાર કરવા “હું” જ ન રહ્યો તો “તું” જ
ક્યાં છે ? જે કાંઈ છે તે તે છે, જ્યાંસુધી ઘડો પાણીમાં ડૂબેલો રહે
છે ત્યાંસુધી પાણીમાં ને પાણીમાં ગમે ત્યાં લઈ જાઓ પણ તેડું
વળન લાગતું નથી. ઘડને પાણીની બહાર કાઢ્યો કે તરત જ
વળન લાગવાનું. તેમ મનને જ્યાંસુધી જલ-પ્રભુમાં ડૂબેલું
-રાખીશું ત્યાંસુધી જગતનો બોલો લાગવાનો નહિ. પ્રભુને આપ-
ણાથી મિત્ત જોયા કે દુઃખરૂપી બોલો તરત જ લાગવાનો. વસ્તુ-
સ્થિતિ બધાની એમ જ થયા કરે છે.

“આ દિવસ પણ વહી જશે” તું મૂન થાદ કરી હિંમત ધરવી અને પ્રભુ સદાય થશે એમ શ્રદ્ધા રાખવી. અગ્રિયમાં કહેવત છે કે, “રોગ એક દિવસમાં જધાયું નહોતું” તેમ દરેક પ્રસંગને-ફેરફારને વખત અને સંજોગો જોધએ છે.

પત્ર ફરી ફરી વાંચી વિચારો અને વંચાવો. આપણા સંકલ્પો આપણને હેરાન કરે છે માટે સંકલ્પને રોકતા જાઓ અને સ્વરૂપ-સ્થિતિ કરો. એ જ ઇલાજ છે. “સર્વસંકલ્પસંન્યાસી યોગાન્મુક્તઃ”-સર્વ સંકલ્પનો સંન્યાસ-સમાપ્તિ એ જ યોગાર્થ સ્થિતિ. આ કૃષ્ણ પરમાત્માનું વાક્ય ચંદુને બહુ જ ગમે છે અને તેમ જ કરે છે. લખતાં લખતાં પેનમાં લાઠી ખૂટી એટલે હોશ-રથી ચલાવવું પડે છે. તેમ જ એક વસ્તુ ખૂટે એટલે હાનર હોય તેનાથી ચલાવી લેવું. વિશેષ શું લખવું? પત્ર લખવામાં વિષય હાય આવે તો પત્ર લખવામાં પ્રેત્સાદન મળે છે. એથી પત્ર પહોંચે છે (પહોંચ મળે છે) તો તેની શી અસર થાય તે સમજાય.

x

૭

૭૦

રોડેર તા. ૩-૧૦-૨૫

પરમાત્મસ્વરૂપ સૌં મહિબહેન !

x x x આપના તરફની ઉપાધિઓ વધી પડી છે જાણી દિલગીર. ચી. બહેન.....ની તબિયત ઠીક નથી, પણ શું થયું છે તે લખ્યું નથી. માનાસિક ઉપાધિની અસર શરીર પર થઈ છે કે શારીરિક ઉપાધિની અસર છે? ગમે તેટલી ઉપાધિઓનો ઇલાજ એક જ છે, અને તે પોતાના સ્વરૂપ પર મનને વખતો વખત ગોઠવવાથી દૂર થાય છે. બાકી ન્યાંમુધી જગત છે, ત્યાંમુધી ઉપાધિઓ રહેવાની. એ ઉપાધિઓ વૈરાગ્ય કરાવવામાં અગર થયેલા વૈરાગ્યમાં દહતા કરે છે. એ સૂચવે છે કે જગતના પદાર્થોમાં મન ચ્યું કે અસ્વસ્થતા કર્મમાં લખાયેલી છે. જંગતના

પદાર્થો એટલે પંચમહાબૂતથી માંડી શરીર, મન, બુદ્ધિ, પ્રાણ, વગેરે બધાં જ (જગતના પદાર્થોમાં આવી જાય છે. જગતના પદાર્થો અગ્નિ જેવા છે. તેને અડક્યા કે દાઝ્યા જ સમજવું. ઇંદનું લાંબું અને દીર્ઘ ઉચ્ચારણ કરવું અને પછી તેની સાથે સ્વર-પનો વિચાર કરવો એટલે સ્વરૂપમાં દૃઢતા બહુ જલદી થાય છે.

વયમાં ચંદુને સળેખમ થયું હતું, દાદ દુઃખતી હતી, પણ હવે તદ્દન આરામ છે. ચંદુ એકલો પડ્યો પડ્યો મસ્તીની મોજ મોગવે છે. આનંદ ચાલે છે.....હરેક જણે સ્વરૂપ તરફ આખા દિવસમાં થોડી થોડી વારે વળતા રહેવું, એ જ સહેલામાં સહેલો માર્ગ છે. સ્વરૂપમસ્તી વધતી જાય છે.

શિ. ચંદુસાધના જય સચ્ચિદાનંદ

૮

૩૦ સપ્ટેમ્બર. ૧૦-૧-૨૬

પરમાત્મસ્વરૂપ સૌ. બહેન મણિબહેન તથા સાથ સર્વે !

x x x આપના તરફનો પત્ર મળ્યો. ત્યાંની રચના વાંચી દિલ્લગીર. ચંદુની તબિયત હાથ નરમનરમ ચાલે છે. હરસે લોહી પુષ્કળ પડતું હતું તે ગઈ કાલથી નરમ છે. વયમાં તાપીદાહ કાકાની મુઠ્ઠાકાત હોય છે, એટલે કવીનાઈન લેવું પડે તેની અસર હરસ ઉપર ચાય છે, દવા ચાલુ છે અને આશા છે કે હવે નરમ પડી જશે. x = x

ચંદુને તો એક ચેતન્યનો વિશ્વાસ છે. આટે, તે દરેકનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ છે એ લક્ષ્યમાં રાખી સંસારરૂપી કુરુક્ષેત્રમાં ઝુકાવવું. હવે ગભરાયે સિદ્ધિ નથી. જે જે આવી પડે તે પ્રમાણે સંતોગો જોઈ વર્તતા રહેવું. અગ્નિજાત જે પ્રમાણે ચાલે છે તે પ્રમાણે તેથી વિદ્યવના પ્રાપ્ત થાય; પણ તેનો ચાલે તો હાથ નાહક વિચાર કર્યે વળે

એમ નથી. સંનિગો પ્રમાણે વર્તી લેવું. એમ વર્તતાં બૂલ થવાના ઘણા પ્રસંગો આવવાના, પણ તેને માટે પણ તૈયારી કરી રાખવી પડે છે અને તે સામે ઊભા રહેતાં શીખવું પડશે. દરેક પ્રસંગ પ્રભુ કંઈ નવું નવું શીખવવા માટે લાવે છે અને એ પ્રમાણે સંપૂર્ણતાએ પહોંચવામાં સહાયક નીવડે છે. એક પથ્થરનો ટુકડો મહેલ અગર મંદિરમાં જડાવા પહેલાં ફટકા ટાંકણાના-વા સહન કરે છે ? તેમજ આપણે બધાંએ પ્રભુરૂપી મંદિરમાં જડાવા માટે અનેક આધાતો સહન કરવાના છે. કોઈને એક જન્મે તો કોઈને અનેક જન્મે એમ થયા વગર છટકો નથી. સત્યને પથે ચાલવું, ધીરજ રાખવી, શાંતિ ધરવી, ક્ષમા શુણ્ઠ કેળવવો-જે થવાનું છે તે થાય છે. નથી થવાનું થતું નથી. એક રાઈ પૂર વધતું નથી કે રાઈપૂર ઘટતું નથી. માટે ધીરજ રાખશો અને બધાંને આસપાસ ધીરજ આપશો. જે સમજે તેણે ધીરજ વગેરે રાખવાં ઘટે અને તેમાં જ ખરો આનંદ છે.

x

x

x

૯

૪૪ રાંદેર-તા. ૧૭-૪-૩૬

સમિત્યાનંદસ્વરૂપ સૌ. બહેન મણિબહેન !

x

...

x

x

x

સૌ બહેન...ના નણુંદ તથા ભત્રીજાના પ્રભુચરણ થયાના સમાચાર વાંચી દિલ્લગીર. પ્રભુનું ધાર્યું ચાય છે, અગર આરબ્ધ પ્રમાણે બન્યા કરે છે; એમાં કોઈનું કંઈ ચાલતું નથી; પણ જ્ઞાતાનંદમાં મસ્ત રહેવું એ માણસના હાથની વાત છે-એ જ પુરુષાર્થ છે. આસપાસના સંનિગો માણસને પ્રભુ તરફ પ્રમાણ કરાવવા સાધનરૂપ બને છે, એ, બતાવે છે કે તમારે કોઈ મંદીર-ચરિત્ર જ આપણું નથી,

તો તેના સંબંધી અને સંબંધો આપણા કેમ હોઈ શકે? એમ બધા સંબંધો સાનુકૂળ ચાલ્યા કરે તો માણસને વૈગુણ્ય ઉત્પન્ન થાય જ નહિ. અને પછી કાઈ પ્રભુ તરફ પ્રયાણ કરવા પ્રેરાય જ નહિ. બનવાનું બન્યા કરે છે, એમાં ધટતું એ નથી અને વધતું એ નથી. સંબંધોના વિચાર કર્યા કરશું તો ત્યાંના ત્યાં જ રહી જવાના! આપણે તો 'હું કાણુ?' અને વિચાર કરનાર કાણુ? મારે અને જગતને શો સંબંધ? મારે અને પરમાત્માને શો સંબંધ? વગેરેનો નિર્ણય મેળવી, દહતા કરી, તે પ્રમાણે 'વર્તતા રહેવું' એ જ કર્તવ્ય બાકી રહે છે. જ્યાંસુધી દેહાધ્યાસની નિવૃત્તિ થાય નહિ ત્યાંસુધી એવી રીતે વિચાર કરવાની, જોવાની દેવ ચાલુ રાખવી એ જ કર્તવ્ય છે. જગત છે અને ચાલ્યા કરવાનું, એને નહિ વિચારશું તો અટકી જવાનું નથી.

x

x

x

x

૧૦

૬૦ રાંદેર, તા. ૨૧-૯-૨૧

સચ્ચિદાનંદસ્વરૂપ સૌ. બહેન મહિબહેન તથા આથ સર્વે !

x

x

x

x

આપણે આપણું કામ કર્યું જલુ-લગામ શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્માના હાથમાં સોંપવી: ચાહે તો તે ધારી સડક ઉપર રથ ચલવે કે ચાહે તો આડો ચલવે. અર્જુનની માફક આપણે સંસારસંભ્રામમાં દહતાથી સડતા રહેવું-માર્ગ હાપના રહેવું. વિખો આવે તેનાથી ન કરતાં આગળ ધપે જલુ. વિખો તો આવવાનાં જ. શ્રીકૃષ્ણ રામચંદ્ર જેવા પણ બચ્યા નથી.

ચંદુના દરસ નરમ પડે છે-પાછા ઊભા છે-ચારીરિક નિર્જનતા બોગરી લે છે પણ મનને નિર્જનતા આવતી નથી-અને કામ આવી જાય તો યે મું? જૂલ સુધારી પાછા દહ જનવું. x x x

ભોધપુરથી, હુસાવલથી મોલાવવા માટે કામગીરી ઉપર કામગીરી આવે છે પણ શું કરવું? શરીરસ્વાસ્થ્યની ખામી અને સંભોગો કયાંય પણ જવા દેતા નથી. હશે! રામજીની ચરણ !

x

x

x

૧૧

૪૬ રોડેર, તા. ૧૦-૧૦-૨૬

૪૬

સમિત્યદાન-દસ્તરૂપ સૌ. મણિબહેન !

x

x

x

હું વગેરેનો જાપ માલે છે કે? અગર મનન કાંઈ થાય છે કે? સૌ. બહેન...કલ્યા પ્રમાણે કરે છે કે? દરેક જણુ કરે તો બહુ સુંદર વાત છે. દરેક માણસે કાં તો ગીતા, સ્વામી સમતીર્થ, યોગવાસિષ્ઠ, વગેરે આધ્યાત્મિક પુસ્તકોમાંથી કાંઈ ને કાંઈ તો જરૂર દરરોજ વાંચવું જોઈએ. જેઓ સાક્ષાત્ વેદમૂર્તિ છે-જેમની વૃત્તિ તદાકર થઈ રહી છે-તેમને કદાચ જરૂર ન હોય, પણ સામાન્ય જ્ઞાતિના માણસ માટે તો વાચન અગર શ્રવણની ધણી અગત્ય છે. તો જ સંસારને જૂલવાની ટેવ પડે. સંસારને જૂલોએ અને તેને બહારે પ્રભુદર્શન કરીએ તો જ આનન્દ માણીએ.

x

x

x

ઉપર પ્રમાણે લખ્યા પછી આપનું કવર મળ્યું છે.....દુકાન સંબંધી હકીકત જાણી. એ ઉપરથી સમજાય છે કે પાછી દાપડની દુકાન ખોલવા વિચાર છે. દરેક ધર્મામાં ખંત, જાતમહેનત, જાતિ દેખરેખ, તેમાં જ ઓતપ્રોતપણું વગેરે હોય તો સફળતા મળે છે જ. એ જ. દા. પોતે.

૧૨

ૐ

રાંદેર, તા. ૧૩-૮-૩૨

સચ્ચિદાનંદસ્વરૂપ સૌ મણિબહેન !

x x x આજસને લીધે જ પત્ર લખાયો ન હતો બાકી તબિયત થત તો બનેલી સાધારણુ આત્મા કરે છે વખતોવખત તબિયત સબધી શુ લખવું ? કાંઈ દિવસ કાંઈ તો કાંઈ દિવસ કાંઈ એમ આત્મા કરે છે મીસીસ ચકુભાઈ મોટા શુ થાય ? એમના પોતાના માથી જ પરવારતા નથી ગતના સાતિ લઈ રહે છે તે વખતે થોડે વખત કાંઈ વાચવાનું અને તેથી મનને આનંદ આપવાનો વખત રાખ્યો છે ચાર પાંચ જણા બીજા રાતના એમના થાય કે એટલે સાતિથી આનંદ લઈએ છીએ, અને દિવસ નિર્ગમન કરીએ છીએ.

જ્ઞાસુધી શરીર કે ત્યાસુધી ઉપાધિઓ આત્મા જ જવાની, પણ તેમા આનંદ લૂટી શકાય છે એ જ મહા કૃપા છે શાંતી, મહાત્મા, વગેરે કાંઈની ઉપાધિ મટી નથી અને જગવાની નથી પણ સાથે શાંત, ભક્તિરૂપ હથિયાર હોય તો આનંદ કરી શકાય છે નાનપણથી એ તરફનું લક્ષ્ય છે અને કાંઈક સરખાર પડ્યા છે એથી આનંદ ન મૂળવળુ યતી નથી મૂળવળુ ઉપર વિચાર કરવાથી કાંઈ વળે તેમ નથી. એથી એ બનાને ખૂણામા ફેંકી દઈ આનંદ લૂટવો એમ નક્કી કર્યું છે, અને એવી રીતે કરવા બધાને સલાહ છે કે ઉપર મનને બેસતો દેવુ નહિ. દેહનો વિચાર આવે કે બધા સગા સબધીઓનો, સન્નેગોનો વિચાર આવે ? તેથી એ વિચારથી ચોક્કસ જ નથી, એમ કરી તેઓનો વિચાર ઓડા આવવા દેવો થવો થયા કરે છે તેમા આપણે “સાક્ષી આત્મા” ને શુ ? જાણે આજે પણ દેહના ઉપર મમત્વ આવી ચડે છે કે બધા આનંદમાં ભગ્યદ પડી જાય કે માટે રસતો એટલો જ કે એ દેહરૂપી બાધા મરી જઈ બે-દેહ એ મુદ્દુ જ છે-એને આપણે ગાડી ચલાવીએ એ

એ મુઠ્ઠું ચાલે. તેમ એ દેહનો પણ વિચાર શાને માટે કરવો ? જે છાત્રે છે તેને લાય છે, પણ જે મૂંઝો તે નિર્ભય છે. શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્મા ત્યારે અર્જુનને ઉપદેશ કરે છે, ત્યારે એમ જ સમજાવે છે કે જ્યાં તારી દૃષ્ટિમાં છાત્ર છે, પણ મારી દૃષ્ટિમાં તો જ્યાં મરી રહેલા છે.

યોગવાસિષ્ઠમાં શ્રી વસિષ્ઠ મહારાજ રામચંદ્રજીને એમ જ કહે છે કે, જગત્ છે જ ક્યાં ? ત્યારે જગત્ છે જ નહિ ત્યારે તેનો વિચાર કેવો સંભવે ? અને કદાચ જગત્ હોય તો પરબ્રહ્મ સિવાય બીજું કંઈ નથી. બધે એક જ તત્ત્વ વિત્રસી રહ્યું છે, જેનો અનુભવ કરીએ ત્યારે વાસના, ક્રુષ્ણ વગેરે કંઈ હેરાન કરતા નથી.

શરીર દુઃખી થતું હોય તો તેનો દવાથી ઈલાજ કરીએ; અને શાંતિ શાંતિ થઈ તો વાહવાહ અને નહિ થઈ તોય વાહવાહ ! આપણું કહી શકીએ એવું તત્ત્વ આખા જગતમાં કંઈ છે જ નહિ, અને છે તો તે આત્મતત્ત્વ ! એટલે જો તેને આપણું માનીએ ત્યારે તો કંઈ ક્રુષ્ણ છે જ નહિ. x x x

૧૩

ૐ

તા. ૧૬-૯-૧૯૩૭

અગ્નિદાનંદસ્વરૂપ સૌ. બહેન વસંત તથા સાથ સર્વે !

.....વધુ આનંદની વાત તો એ છે કે આપને પ્રભુ તરફની જાગૃતિ થઈ છે. મનુષ્યજન્મનું ધ્યેય તો પ્રશુભાસિ કરી લેવાનું છે. તમારા આટલા વૈભવ સાથે એ તરફ જવાની વૃત્તિ થઈ છે, એ તમારા શુભ સંસ્કારની વાત છે. એક સંત લખે છે કે—આ સંસારમાં તથા વસ્તુ દુર્લભ છે. (૧) મનુષ્યજન્મ (૨) મુક્તિની ઇચ્છા (૩) મહાત્મા પુરુષોનો સમાગમ. પૈસાટકા, ધરનાર, સંતાન,

સગાંસંબંધી, મિત્ર વગેરે તો મળે; પણ પ્રભુ તરફ જવાની-તેને પ્રાપ્ત કરવાની પ્રયત્ન હવે જ ચલી એ મહાલાજની વાત છે.

હું મુંબાઈ આવ્યો હતો ત્યારે આપને કાંઈ કાંઈ સૂચન કર્યા હતાં. તેમાં હું જૂલોતો નહિ હોઈ તો એક સૂચન કર્યું હતું કે આખા દિવસમાં કેટલાં શુભ અને કેટલાં અશુભ કર્મો કર્યા તેનો રાતના સૂતા પહેલાં વિચાર કરવો. અશુભ કર્મો કર્યા હોય તેમાંનાં કાંઈ પણ અશુભ કર્મ બીજો દિવસે ન કરે એવો સંકલ્પ કરવો. દાખલા તરીકે, ક્રોધ થયો હોય તો રાતના સૂતા પહેલાં વિચાર કરવો કે મારે આવની કાલે ક્રોધ કરવો જ નથી. બીજો દિવસે સવારે પાછો સંકલ્પ કરીએ કે આજે મારે ક્રોધ કરવો જ નથી. એવો જો 'દહ સંકલ્પ' કર્યો હોય તો ક્રોધનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થવા છતાં ક્રોધ જરૂર અટકી જશે. આથી આપણી તુરીએ નીકળતી જશે અને હૃદય અશુદ્ધ થતું અટકી જશે. પછી શુભ કર્મો કર્યા હોય તેનો વિચાર કરીએ. દાખલા તરીકે, કોઈને પાંચ રૂપિયા આપ્યા એ થયું શુભ કર્મ, પણ તેમાં અહંકાર આવવાનો સંભવ છે. મારે વિચારીએ કે એ શુભ કરનાર હું દોષી માત્ર ! મારાથી તો પાંચ પછી હાલતું નથી. મારે જેની ચક્રિયથી આ શુભ કર્મ થયું, તેને એ બધું માન થયે છે. આમ કરવાથી અહંકાર નિવૃત્ત થાય છે. જ્યાં આવી વૃત્તિ થાય ત્યાં અંતઃકરણ એકદમ નિર્મળ થઈ જાય છે અને પ્રભુ તરફનો પ્રેમ એકદમ દૃઢકે ને બૂલકે આગળ વધે છે.

મહાત્મા શ્રી ગાંધીજીનું પ્રિય લગ્ન “ વૈષ્ણવ લગ્ન તો નેને રે કહીએ, જે પીડ પરાઈ બનશે રે ” મોટે કરીએ, અને એ લગ્નમાં કહેલા બધા ગુણો આપણા જીવનમાં ઊતારવાને પ્રયત્ન કરીએ.

શ્રી અંબુમાયાના સપ્રેમ આશિષ

૧૪

૪૯ અમદાવાદ, તા. ૨૮-૧૦-૪૭.

સચ્ચિદાનન્દસ્વરૂપ, સૌ. બહેન વસંત !

x

x

x

આપના પત્રમાં હું કે લકિત, શ્રદ્ધા વગેરે વધે એવું કાંઈક મારે લખવું, પણ હું શું લખું; લખાણ તો આપણા શાસ્ત્રમાં ઘણું લખાઈ ગયું છે. શ્રી ભગવદ્ગીતાના શ્લોક મોટે કરવાના શરૂ કરી છો અને સાથે સાથે એના અર્થ પણ સમજતાં નહોત. સ્વામી શ્રી રામતીર્થનાં પુસ્તકો વાંચો અને તેની ઉપર વિચાર કરો. સ્વામી શ્રી વિવેકાનંદના ગુરુ શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસનાં બોધવચનો વાંચો, એમાંથી ઘણું જાણવાનું મળશે. આપ કાંઈ પ્રશ્ન પૂછો તો તેના જવાબ હું લખું. વાંચતાં કાંઈ ન સમજાય તો તે પૂછવો.

મને એમ લાગે છે કે કાંઈક પણ પદ્ધતિસર જાણવું જોઈએ. જો તેમ થાય તો સમજવામાં ઘણી સરળતા આવી જાય છે. મનુષ્યજન્મ કેવળ ભોમ ભોગવવા માટે નથી, એ બધી ઇન્દ્રિયોના ભોગો તો પશુ-પક્ષીની યોનિઓમાં પણ મળે છે; પણ મનુષ્યને મન, બુદ્ધિ, વિ. આપવામાં આવ્યાં છે, તે વિવેક કરી, મનુષ્યજન્મનો હેતુ જો તે સમજવા માટે છે, અને તેમ કરી વિષયો ઉપર ઠાણ મેળવી પ્રભુ તરફ જવા માટે મનુષ્યજન્મ છે એમ માફ માનવું છે, અને તેથી જ મારું આ તરફ જવું યત્ન છે. વિષયોનો વિચાર કરતાં ઉપર લખવા પ્રમાણે મને સમજાયું અને ગીતા વગેરે એ બાબતની સાક્ષી પૂરે છે. જન્મવું, બાળવું, ગયવું, પરણવું, છોકરાં વગેરે પેદા કરવાં, એમનાં લગ્ન કરવાં, તેમને જણાવવાં એમાં જ માણસનું જીવન સમાપ્ત થતું નથી. અત્યારે ધર્મની પણ એ જ રજા થઈ રહી છે કે ઉપર પ્રમાણે બધા પાલકાર કરવો અને ત્યાં

સૌ. ખહેન લક્ષ્મીને પણ કહેશે કે હૈંનો ખૂબ જખ કરે અને સ્વામી રામતીર્થનાં પુસ્તકો જરૂર વાંચે. વહેલું મોકું, એ રસ્તે ગયા સિવાય શાંતિ મળવાની નથી, માટે જોટલા જલદી ચેતીએ તેલું સારું. કેમ કરશે કે ?

x

શ્રી. ચંદુભાઈના જખ સમિચ્છાનન્દ.

૧૬

ૐ સોહેર, તા. ૨૩-૨-૩૮

સમિચ્છાનન્દસ્વરૂપ, ખહેન મણિખહેન !

.....ઘઈ કાલે મંગળવારે અને ખધા હરિપુરા કૌમિસમાંથી સુખરૂપ રહિર આવી ગયા છીએ... ..કૌમિસ વખતે ઠંડી સારા પ્રમાણમાં પડી. નોંધપુરવાળા બાબુજી સાથે હાથ, તે ગયા રવિવારે કૌમિસમાંથી બાણાવાર નોંધપુર ગયા છે.

.....શરીર વજેરને બૂલી આત્મરય રહેવામાં જીવનનું સાક્ષ્ય છે. આધાતો આવવાના અને જવાના—(કારણ જગત)—તેમાં મનનું સમતોલપણ રાખવાનું છે. માણને પોતે જ પોતાના પ્રવાસથી શાંતિ મેળવવાની છે, ગુરુ કે શિષ્ય, સસુ કે વહાણું કોઈ કામમાં આવનાં નથી; એ ખધા માર્ગદર્શક હોઈ શકે, પણ આપણી શાંતિ તો આપણે પોતાની મેળે મેળવવાની છે, એ જ ખરો પુરુષાર્થ છે. બધું સીધે સીધું આપનું હોય ત્યારે તો ખધા શાંતિ રાખે, પણ ઠપરા પ્રસંગો આવે ત્યારે શાંતિ રાખવાની છે, અને તે આત્માનુભવથી જ આવે. બીજે કોઈ ઈલાજ નથી. ઝાકતો, યાનીઓ, પોગીઓ ખધા રાયા (રકયા) છે અને રુવે (રડે) છે, પણ એમાંથી જોને આત્માનુભવ થયો છે તેઓ જ ખધા છે. કોઈના આગળ આપણું કુખ રાખથી કુખ દેખાતું નથી, તેથી

દુઃખની યાદ તાજી થાય છે. દુઃખની પણ કોઈ વ્યાખ્યા નથી. મારી સમજમાં તો આત્માનુભવથી વંચિત થવું, એ જ દુઃખ છે. જે જે કામ સામે આવે તે ક્યો જાઉં છું. કયા કામને શ્રેષ્ઠ માનવું અને કયા કામને ક્ષણિક માનવું? દરેક કાર્ય (આપણું) આત્માના રંગથી રંગાયેલું હોય એટલું જ જોવાનું છે. મારું તો દરેક કાર્ય પ્રભુમય થયા હશે છે, કારણ-મારું શરીર વગેરે એનાથી કયાં જિજ્ઞ છે? જગતમાં એક જ તત્ત્વ છે-બીજું તત્ત્વ છે જ નહિ. હું મારું અહમ્ ઉપાડી ભેદ પાડું એમાં મને કાણુ રોકે અને અભેદ અનુભવું (અહમ્ ને મટાડી દઈને) તો પણ રોકે કાણુ? આ રીતે વિચારવાનું છે. જગત્ તો બોધ્યા જ કરવાનું છે, પણ આપણને જે ઠીક લાગે તે, હૃદયપૂર્વક, કોઈનું ખૂટું ચિત્તવ્યા સિવાય ક્યો જવું, એ જ બ્યવહારમાં વર્તવાનો માર્ગ છે. કાંઈ પણ દુઃખમય કે વિરોધી લાગે ત્યારે એટલું જ વિચારવાનું છે કે અહમ્ એકદમ છોડવું છે અને તેણે હવે પોતાનો પ્રભાવ ચલાવવા માંડ્યો છે. એ અહમ્ની જાગૃતિને રોકવી એ જ યોગ, એ જ ભક્તિ, એ જ જ્ઞાન છે. ચોપડી વગેરે આમાં કાંઈકામમાં આવતાં નથી. આ તો જીવન જીવવાની દૃષ્ટી છે.

x

x

x

લિ૦ ચંદુભાઈનાં જય સમિચ્છાનંદ

૧૭

૩૬

અમદાવાદ ૯-૨-૩૯

સમિચ્છાનંદસ્વરૂપ બહેન મહિયબહેન!

x

x

x

જૂતપિશાચના સબંધમાં ચંદુની માન્યતા એવી છે કે આપણું મન જ જૂતરૂપ બની જાય છે. જ્યારે સર્વજ્ઞ આત્મા સિવાય બીજું કંઈ નથી ત્યાં જૂત-પિશાચ કેવાં? આપણે આત્મા છીએ-સાક્ષી.

છીએ-એમા જો દંડ હોઈએ અને રહીએ તો સામા માણુમની કાઈ પણ વાત આપણને અસર કરી શકતી નથી આત્માને કાઈ અસર પહોંચતી નથી. જ્યારે શરીર અને મનને “હું” તરીકે માનીએ ત્યારે જ જગનની ઉપાધિ ચારે તરફથી આપણને ઘેરી લે છે, પણ તે શરીર, મન આદિ આપણે છીએ જ નહિ, તો પ્રાણ કોને અસર કરી શકે? જો સૌ, બહેન ને ખરામ સ્વમા આવના હોય તો રાત્રે સૂતી વખતે હાથ-પગ મોઢું ઠંડા પાણીએ ધૂએ, હેંનો જાપ કરે, અને હેં એક કાગળ ઉપર લખી ઉશીકા નીચે મૂકી મૂંઠ જાય તો કાઈ અસર થશે નહિ, પણ મીઠી ઊંઘ આવશે અને આનંદ થઈ જશે. સાથે સ્વામી શુભતીર્થમાથી ઉપાસના અને પ્રાણાયામ ઉપરના કાપણો બેઠણ વખત કરી કરી વાચે બધી નિર્ભયતાએ ધોવાઈ જશે અને આજી વાતાવરણ પ્રદુષિત લાગશે.

આપણને કાઈ કાઈ કરી શકતું નથી માટે નિવકુલ ગમરાશે નહિ. આપણે આપણા મનને અમુક જાતનો રંગ આપીએ છીએ, અને એ રંગ જ્યારે દેખાય ત્યારે ગભરાઈએ શાના? ભૂત દેવ અને પિશાચ દેવ? અને કદાચ સ્વપ્નમા દેખાય તો તેથી ડરીએ શાના? સ્વપ્ન મનને આપ્યું કે આત્માને આપ્યું? તો જોને (મનને) સ્વપ્ન આપ્યું હોય તેનો જાણનાર મનથી-સ્વપ્નથી-“હું” જુદો છું એવા તો લાફેખો અપના અને લાફેખો જગત ઉત્પત્ત થયા કરે છે અને કરે, પણ તેથી મને (આત્માને) શું? આ સૌથી સહેલો શાંતિનો ઉપાય છે, તે ડાહી દૂર ક્યા જતું? લગ્નર પણ ગમરાવું નહિ, બધું શાંત થઈ જશે. થોડો નિવેક કાગળો બેંધએ ત્રિવેકનો અર્થ સ્વયં શું છે તે શોધી મલવું-છે અને તે શોધ્યા પછી તેમના વસ્તીન રહેવું એ છે બેંધએ તો આ કાગળ સૌ બહેન ને પાચવા મોકલી આપશે, અગર જમને બોલાવી બેસાડી સમજાવશે. ખૂબ શાંતિ આવી જશે. જરા પણ ચિંતા કરશે નહિ.

આપને એક ફેરા લખી આપું હતું તે યાદ હોય અગર લખેયું હોય તો સૌ બહેન...ને આપશે. તેની સરઆત નીચે પ્રમાણે થાય છે.

હું	સત	છું	તે	લાલ,	હૈં	હૈં	હૈં	હૈં	હૈં
હું	ચિત	(ચિતન્ય)	છું	રે લાલ,	”	”	”	”	”
હું	આનન્દ	છું	રે	લાલ,	”	”	”	”	”
હું	સાક્ષી	છું	રે	લાલ,	”	”	”	”	”*

...વગેરે, વગેરે ખૂબ હૃદયપૂર્વક બોલવું જોઈએ.

આનાથી બધાં દુ ખો ટળી ના જાય તો ચંદુ જીભેદાર છે. હૃદયપૂર્વક શ્રદ્ધાથી બોલો. જગનનો કાઈ પણ પદાર્થ એવો નથી કે તમારી સામે થૂંચાં કરે (આ પ્રમાણે) લાઈ. જાતે કરે તો બધી ઉપાધિમાથી છૂટી જાય, પણ તેમ કરશે નહિ, માટે તમારે એની પાસે બેસી ઉપર લખ્યા પ્રમાણે જોરથી બોલ્યા કરવું, એ એની મેજે આ વાત પકડી લેશે. એને એમ ન કહેવું કે તું પણ આ પ્રમાણે બોલ...

લિ ચંદુભાઈના જય સન્નિવ્ધાનક.

૧૮

હૈં અમદાવાદ, તા ૧૭-૨-૩૬

સન્નિવ્ધાન દરવરૂપ સૌ બહેન વસત !

.. ..આપની શારીરિક સ્થિતિ શારી નથી એ જાણ્યું, તેમજ માનસિક સ્થિતિ પણ જોવી જોઈએ તેની નથી. ચંદુ આપને એક જ વાત પૂછે છે કે, આપ કાણુ છો ? આપ શરીર છો કે મન છો, કે સાક્ષી છો ? જો આપ શરીર છો તો શરીર પચ્ચૂતનું છે, આપનું નથી ત્યારે જે શરીર તમારું નથી, તમે નથી, તેની તમે ચિંતા શું

*આ આખી લાવના વિસ્તૃતરૂપમા “લાવના” શીર્ષક હેઠળ ‘સરઆતમાં “મુમુક્ષુઓને સચ્ચા” પછી આપેલી છે.

હે જ, પણ તે વખતે તેમણે શાંતિથી સહન કર્યું અને તેથી તેઓ મહાન થયા. એવી તો કેટલીએ વ્યક્તિ હશે, જેમને આપણા કરતાં વિશેષ દુઃખો પડ્યાં હશે પણ તે સર્વેએ દુઃખને વખતે હિંમત છોડી ન હોય, પણ હસતે મુખડે તેમનો સામનો કર્યો હશે અને કરે છે. આ બધું કોની ઉપર છે તેનો આપણે વિચાર કરતા નથી, માટે જ એ દુઃખો મહાન લાગે છે. આપણે પહેલો વિચાર એ કરવો ઘટે છે કે, એ દુઃખોનો ધક્કો ક્યાં સુધી પહોંચે છે? વિચારતાં દેખાશે કે એનો ધક્કો મન સુધી પહોંચે છે, મનની પેલે પાર એ ધક્કો લાગતો નથી. આપણા દરરોજના અનુભવની વાત છે કે જીંઘમાં જીંઘી જટાએ છીએ ત્યારે મુખ કે દુઃખ એમાંથી કાઢી આપણને લાગતાં નથી. એટલે ત્યારે આપણે શરીરને જૂલ્યા, બુદ્ધિને જૂલ્યા, ત્યારે એ મુખ-દુઃખ, મારા તારા (ગગદેવ) કામ, ક્રોધ, લોભ, વિ. યી પર થયાં. એટલે સમાધાન એટલું જ આવ્યું કે, જાતમાં એ શરીર, મન, બુદ્ધિ વિ. ને જૂલવાં, પણ જૂલાય કેમ કરી? :: જો આપણે જાતમાં થઈએ કે, “હું” આત્મા છું, “સાક્ષી” છું, શરીરના બધા વ્યાપારને, તેમ જ મન, બુદ્ધિ વગેરેના વ્યાપારને જાણીએ છીએ, અને એ બધાથી જુદા છીએ, એમ વિચારથી અનુભવી તેમાં દહ થઈએ તો જ બને. બાજે નહિ, તો થોડા દિવસ, મહિના કે વર્ષો પછી, કે જન્મો પછી એ અનુભવ ક્યાં સિવાય છૂટકો નથી. આપણાં દુઃખો વગેરે એટલા માટે હોય છે કે આપણે પ્રજુ તરફ, આત્મા તરફ વિશેષ દહનાથી જઈએ. જે જે પદાર્થને આપણે જાણીએ તે બધાથી આપણે જુદાં છીએ, એ આપણા અનુભવની વાત છે. એટલે આપણું ખરું સ્વરૂપ (આત્મા) બધાથી જુદું છે જ. એમાં જ્યાં આવવાપણું, જન્મવા કે મરવાપણું છે જ નહિ. એ તો દેહનું જનું આવવું થાય છે. આપણને જન્મારનું દુઃખ લાગે છે તેનું કારણ પણ જન્મારની ઉપ-યોગિતા, પ્રેમ (ગ્રાહ) વિ. છે. બાકી શરીરદૃષ્ટિથી કંઈ ગયું નથી. પંચમહાભૂત પંચમહાભૂતમાં મળી ગયાં. આપણને જે રડાવે છે તે

આપણો મોહ છે. ઉપર લખેલું સમજાય તો એ શ્રેષ્ઠ માર્ગ છે. એ સિવાય પણ ખીજી રસ્તા એ દુઃખને બૂલવાના છે. પ્રભુના નામનો સતત જપ કરીએ, પ્રભુનું ભજન ભાવપૂર્વક કરીએ, ધૃતસહ હોય તો પ્વાન થરીએ, અને પ્રભુ સર્વત્ર છે, નજીકમાં નજીક છે એટલે મારાં અને સર્વેનાં રોમે રોમમાં, આણમાં એ જ છે, એટલે દુઃખ હોય કે સુખ હોય તે બધું તેને છે. મારી બધી ક્રિયાઓ અને ક્રિયામાં એ જ પ્રેરક જ્ઞાતા છે. પછી મને દુઃખ કેવું ? ચવાતું થાય છે, ન ચવાતું થતું નથી; રતીભર ઘટતું નથી કે રતીભર વધતું નથી. એમાં મારે શોક કેવો ? મોહ કેવો ? આટલું પણ ન થતું હોય તો સ્વામીશ્રી રામતીર્થ જેવાનાં પુસ્તકો વાંચો, અને વાંચ્યા પછી પચાવવા પ્રયત્ન કરો. એમ કરી સત્સંગ મેળવવો. અનુભવી મનુષ્યો સાથે સત્સંગ થાય તો સારો, પણ આજઠાણ જો આપણને તેવાની પરીક્ષા કરતાં ન આવડે તો તે બવળે માર્ગે લઈ જાય અગર પોતાના સ્વાર્થને માટે ખાડામાં પણ ઊતારે અને ધારેલા ખેપને ન પહોંચાડતાં ક્યાંય આપણું નાવહું અથાણી મારે. મારે પુસ્તક દ્વારા સત્સંગ મેળવવાની વાત લખી છે. મને જે સમજાય છે તે રસ્તા લખ્યા છે. એમાં લખ્યા પ્રમાણે જો આવરણ થાય તો જરૂર લાલ થયા વિના રહે નહિ. કાગળમાં પૂછ્યા સિવાય શું લખુ ? મારે કંઈ ગૂંચ હોય તો પૂછાવશો. x x x

લિ૦ ચંદુમામાના શુભાશિર્વ-

૨૦

ૐ અમદાવાદ, તા. ૨૯-૭-૩૯

મન્વિદ્વાનન્દસ્વરૂપ સૌ બહેન મનોરમા !

અત્રે સર્વે કુશળ. આપનો પત્ર મળ્યો. વાંચી આનન્દ કે ગયા પત્રથી આશ્વાસન મળ્યું. આ પત્રમાં મનમોહી નિર્બંજતાના

વિચારો કેમ કાઢવા તે પૂજાવ્યું. પણ લખવામાં આજસ હોડશે કે ?
 પહેલું તો એ વિચારવું કે જે જે પદાર્થોનું હું જાણું છું તે તે પદાર્થોથી
 “હું” જુદો છું. શરીરને હું જાણું એટલે શરીરથી જુદો. આથી
 શરીરના રોગો અને સંબંધીઓ હું નથી અને તે મારા નથી, એ
 તો શરીરના કહેવાય. ઇન્દ્રિયોને હું જાણું, એટલે બધી ઇન્દ્રિયોથી
 જુદો, તેમજ મન તથા બુદ્ધિને જાણું એટલે મન, બુદ્ધિ વગેરેથી
 “હું” જુદો. શરીરનાં સુખ-દુઃખો, તેમજ મન વગેરેનાં સુખ-દુઃખને
 હું જાણું એટલે શરીર, મન, વગેરેનાં સુખ-દુઃખો “મને” સ્પર્શ
 કરતાં નથી. આમ વખતોવખત જોણતા જઈ પછી એ જાણ
 પ્રકટ કરવો. એક એકાંત ઓરડીમાં જઈ એસી પહેલાં
 “હું શરીર છું ?” એમ પ્રશ્ન પૂછવો. જ્યાં સુધી હૃદયમાંથી
 જવાબ ન મળે ત્યાં સુધી એ પ્રશ્ન સતત પૂછવે રાખવો.
 થોડીવાર થયે અંતરમાંથી જવાબ મળશે કે-“ના, હું શરીર
 નથી.” ત્યારે આ શરીરનાં સુખ-દુઃખો અને તેના સંબં-
 ધીઓનાં સુખ-દુઃખ મને સ્પર્શ કરે છે ? તરત જ એક પછી એક
 અંતરમાંથી જવાબ મળવા લાગશે. “ના, એ સુખ-દુઃખો મને
 સ્પર્શ કરતાં નથી.” ત્યાર પછી બીજો પ્રશ્ન પૂછવો કે, “મન
 હું છું ?” ના, મન હું નથી; એટલે મનનાં સુખ-દુઃખો મને સ્પર્શ
 કરતાં નથી, કારણ શરીર, મન, વગેરેને હું જાણું છું, અને હું
 બધાથી જુદો હતો, છું અને રહેવાનો. આપણને નાનપણથી જોધો
 અભ્યાસ કરવાની ટેવ પડી ગઈ છે કે, “હું શરીર, મન, વગેરે
 છું.” એ જોધા અભ્યાસને સાચી ટેવ પાડવી છે. આ નિર્જાળ
 વિચારને કાઢવાનો સહેલામાં સહેલો અને અનુભવસિદ્ધ ઇલાજ મે
 જાણ્યો છે. એ ટેવ આજે નહિ પાડીશું તો કાંઈ દિવસ પાડ્યા
 સિવાય છૂટકા નથી, આ સિવાય બીજો રસ્તો જ નથી. આટલું
 થઈ જાય પછી આગળ વધવું કે, હું શરીરને જાણું, મનને જાણું,
 બુદ્ધિને જાણું, એટલે એ બધા જાણેથી પર, જાણને જાણવાવાળો

“સાક્ષી” છુ, એ સાક્ષી કેવો ? “અચરીત, અમન, અધુરિ, એટલે નિરાકાર, નિર્વિકલ્પ, નિર્વિકાર, સત્ છુ, જન્મ મરણ રહિત છુ ” હવે મને સુખ કેવુ અને દુઃખ કેવુ ? ગગ (હુ અને માર) કેવો, અને દેવ (તુ અને તાર) કેવો મને લાય સાનો ? મારામા અર્થાત કેવી ? મારે સગા કેવા અને સગાઈ કેવા ? મારે આ શરીર જોડે સગાઈ નથી તો તેના સગાઈ જોડે સગાઈ હતો જ ક્યારે ? પણ આ બધુ અતરમા સમજવાનુ-અનુભવવાનુ છે, બહાર બોલવાનુ નથી બહાર તો જેવી લાગ બોલતા હોઈએ તેમજ બોલીએ આમ અતર આનંદની માત્રા વધતી જશે

પછી આગળ વધતા જવુ પછી બિંધમાથી જોડીએ ત્યારે પહેલો પ્રશ્ન પૂછીએ કે, કાલુ બિંધુ ? તરત જ સમજાશે કે મન બિંધુ, અને એ મને ઈંદ્રિયો તેમજ શરીરને બાંધત ના, અને “ હુ ” (ખરો “ હુ ”) તો તેમનો તેમ રહ્યો છુ, આ મવી ક્રિયા એને જાણી નહો છુ એવી રીતે વ્યવહારમા દરેક ક્રિયા બદલાય કે પૂછીએ એ ક્રિયા પ્રભુ કરી, અગર એ ક્રિયા કાલુ કરશે ? આમ જો ક્યાં કરશુ તો મારી તો ખાતરી છે કે દરેક રીતે, દરેક સ્થિતિમા આનંદ સિવાય કાંઈ અનુભવી શકીશુ નહિ આ જ વાગવાર વાચી જોશો અને હૃદયમા બરાબર દેખાવશો તો જરૂર દુઃખને દેખાવશો મળશે અને આનંદનો ઝરો વહા કરશે આમ મહાવરો (પ્રેક્ટિસ) કરો તમને એમ જ લાગશે કે આત્મામા બધી ગીતા, બધા ધર્મો આવી ગયા વિગેળ શુ ? પાછુ પૂછાવી ઉપદેશી કરશે x x x હાલ શ્રી બહેન તરફથી કાંઈ પત્ર નથી તેમજ તમારા પત્રમા તે સગાઈ કાંઈ ઉલ્લેખ નથી તેમના સંબોગ પ્રતિકૂળ હશે, પણ એ તો દિમતવાળાં અનુભવી બાઈ છે, એટલે દિમાલય જેવી મુશ્કેલી આવે તો એ કરે એમ નથી કારણ-અનુભવે એમ સમજાય છે કે આત્માને-સાક્ષીને કાંઈ લેપન

નથી. કદાચ જુલેચૂકે નીચે આવી જવાય તો જરૂર અસર થાય; પંજું
પાછા સાક્ષી તરફ મનનું વલણ આવવું જોઈએ.

x

x

x

લિ. ચંદુભાભાના સુભાસિત

૨૧

ૐ અમદાવાદ, તા. ૧૩-૮-૩૬

સચ્ચિદાનંદસ્વરૂપ બહેન મણિબહેન !

x

x

x

આપનું આયત્રીનું રટણ ચાલુ હતું, નહિ તો કાયમ ચાખસો.
બળતા હૃદયને શાંતિ આપવા રટણ એક અમલનો પાક લગતો છે.
પણ એનો અર્થ અને લાવસક્ષિત રટણ અનેરો આનંદ આપે છે.
એ મારો જાતિ અનુભવ છે. મનને વખતોવખત તપાસના રહેતું
પડે છે. એ મનને એની મરહુ પ્રમાણે છૂટું મૂક્યું કે જનજનના
ધોડા દોડાવે છે, એક પછી એક સંકલ્પની હારમાળા ચાલુ થાય છે.
એ સંકલ્પને પૂર વેશમાં ચાલતો હોય ત્યારે અધવચમાં નોડી નાખવા
જોઈએ, અને તે વખતે “હું કાણ ?” એ પ્રશ્ન પૂછવાથી જલ્દી
દોઢ અટકી જાય છે. હું તો “સાક્ષી” “પરબ્રહ્મ” છું એના
વિચારમાં મન ગૂંથાયું કે વરન એ મનનું મનપણું જીડી જાય છે.
એ જ સર્વ ૧૫, ૮૫, જાડિયા, યોગ, જ્ઞાન, વગેરેનું અંતિમ ખેવ
છે એટલે આ વખતે લાવ દિવસ થાય છે અને એક મમ્મ દશા
અનુભવાય છે. મેં ઘણા પ્રયોગો કરી જોવા અને મને ઉપર જાણી
ને કે સી લાધી છે. અને તેથી જ શાંતિ મને છે અને રડી ગયે છે.
આવો યોગ જે આપણને મને નો પછી જીવનનું ખેવ મિત્ર થયું
જણાય જાકી અસાગનો નો એક વા બીજો રૂપે એટલે વિચાર
કરીએ નેટલી અસાંનિ દેખવાની. આ પ્રેક્ટિસ કર્યા સિવાય
કુટક નથી.

આપને કદાચ લાગતું હશે કે ચંદુભાઈ તો એમના કાગળમાં એકજાધારી આત્માની વાતો લખ્યા કરે, પણ તેને ખીજામાં મળ આવતી નથી. બહુ હૃદયમંચનને અંતે આ એક જ વાત સત્ય લાગી છે એટલે એ વાત જ-એ અનુભવ ખીજા શબ્દોમાં લખાયા કરવાનો: ઠીક લાગે તેણે તેમ કરતું, નહિ તો કાતરિયા-ગેપ માણસનું કથન સમજી ફેંકી દે તો વાંધા નથી. ખરે “હું” તો કાંઈ ફેંકી દઈ શકવાનો નથી, એ “હું” તો કાયમ જ રહેવાનો બહુ આલ્સુ જશે પણ એ “હું” ક્યાં જશે ?

×

૨૨

ૐ

અમદાવાદ, તા. ૪-૧૦-૩૯

સચ્ચિદાનંદસ્વરૂપ, મહિબુલ્લેન તથા સાથ સર્વે,

× × × ભાઈ...નાં ધર્મપત્ની પ્રભુસરણ ચવાના સમાચાર વાંચી દિલગીર થયો. એ ભાઈને માથે ભારે આકૃત આવી પડી. કાંઈ ગેતું ન રહ્યું કે જ્યાં જઈ પોતાની દેવાવરાળ કાઢી શાંતિ મેળવે. માપ એતું સ્થાન તેમને માટે છે. એમની આપના કુટુંબ પ્રત્યે પ્રસ લાગણી છે. આપે પૂરતુ આશ્વાસન આપ્યું હશે. થનાર અને ઈ ગયેલી વસ્તુ ઉપર માણસ વિચાર કર્યા કરે તો આણુ પણ પગડે, તેથી જ આણુ હોય તે મુંગે મોંદે સહન કરે જ છૂટકા. જેમની મૂંઝવણનો પાર નહિ હશે, પણ શુ કરી શકાય ? સર્વેને સદ્બુદ્ધિ મળે અને તે દ્વારા નવો માર્ગ કાઢવા શક્તિમાન થાઓ. એટલું માણસ પ્રાર્થી શકે, દુઃખનો વિચાર કર્યા કરીએ તો દુઃખ જ નોતપાં કરીએ. “હું કાણુ?” “આ બધા બોળે કાના ઉપર છે !” વગેરે વિચાર માથે તો ઘણું આશ્વાસન મળે, અગર બધું પ્રભુનું છે, માફ કાંઈ નથી, એની ઈચ્છા પ્રમાણે થાય છે; એમ કરી સમર્પણ કરે તો પણ શાંતિ મળે. આપણે પ્રભુને આપણી મરજી પ્રમાણે દોરી

શક્તા નથી, પણ પ્રભુની મરજી એ જ આપણી મરજી એમ કરી અહમ્ને ઓગાળી નાખવાનો છે.

આ બધું લખવું સહેલ છે, પણ અણીની વખતે તેવું થવું મુશ્કેલ છે: અશક્ય નથી. આટલું પણ ન થઈ શકે તો સતત રટણમાં મનને લગાડી દેવું. એટલી ગદા રાખે કે મને તો કાંઈ આવડતું નથી, પણ હું તો તારું નામ રટયા કરું. તારે પ્રભુ 'જે કરવું હોય તે કર્યા કર ! આ દરેક જણ સહેલાઈથી કરી શકે એમ છે. મને—કમને પણ કર્યા કરે તો કાંઈ દિવસ ઘાટ ખેસી જશે. વિશેષ શું લખું ?

x

૨૩

૨૦ સેપ્ટેમ્બર, તા. ૩-૭-૪૭

સત્તિચ્છાદનદસ્તરૂપ, બહેન મનોરમા :

x એકાદ વખત તમે અંગે આવી જાઓ તો ધણો લાભ થાય. આ વિષય Practical છે, અને તે સામે ખેસી સમજો તો વિશેષ લાભ. મુખાઈ આવવાના સંજોગો નથી તેમજ હવે મને મુખાઈ આવવા તરફ પ્રીતિ થતી નથી. જ્યારે ખરે સમજવાનો સમય હતો ત્યારે તમે કાંઈ તૈયાર થયાં નહિ. પણ તમારી ખાસ લગની તૈયાર થશે ત્યારે કાંઈ મળી રહેશે. આ મારો અનુભવ છે.

છત્ર અને આત્મા બંને જુદા નથી, પણ જુદા થયા તોય એમ જાણે છે. જેમ ચંદુ મામા એક જ છે, પણ કાંઈ એને મામા, દાદા, બાઈ, વિ. રહે છે, તેમ ચંદુ એક દૃષ્ટાંત આપે તેનાથી જગજર સમજી લેશે.

સમુદ્ર, મોણું અને જળ એ ત્રણે વ્યવસ્થિત રીતે એક જ છે, પણ આમ વ્યવસ્થાસ્થાયી જોઈએ તો જ્યે એક નથી લાગતાં

પણ જુદાં જુદાં જાસે છે મોજી એ જળ છે, સમુદ્ર એ જળ છે,
પણ નામ-રૂપની ઉપાધિથી જુદાં જુદાં લાગે છે અને એમ કથન
પણ થાય છે.

મોજી = જળ + નામ (મોજી) + રૂપ (આકાર)

સમુદ્ર = જળ + નામ (સમુદ્ર) + રૂપ (આકાર)

આમા જળ તો સામાન્ય છે, પણ નામરૂપની ઉપાધિથી
બિન્ન જાસે છે. મોજી એ જીવને સ્થાને છે, સમુદ્ર ઇશ્વરને સ્થાને
છે, અને જળ (ઉપાધિરહિત ધ્યામા) જેમતુ તેમ બ્રહ્મ છે. બ્રહ્મ
સાકારરૂપે જાસે છે, નિરાકાર રૂપે પણ જાસે છે, અને સાકાર પણ
નથી અને નિરાકાર પણ નથી, પણ જે છે તે છે. જેને તાનથી
(દૈવ્ય દૃષ્ટિથી, અલૌકિક દૃષ્ટિથી, યોગદૃષ્ટિથી, ઋષિ દૃષ્ટિથી) સમજાઈ
ગયું છે તે સર્વત્ર એક જ દૃષ્ટિથી જુએ છે—અનુભવે છે) એને માટે
બિન્નતા પણ નથી—અબિન્નતા પણ નથી, પણ મન વાણીથી પર,
ન બોલાય તેવું થઈ જાય છે. મૂંઝાથી મોળ ખાધો પણ નથી કહેવાતો
કે નથી સમજાવાતો, તેવું થઈ જાય છે. મોજી હતું ત્યારે પણ જળ
તો કાયમ છે, સમુદ્ર હતો ત્યારે પણ જળ તો કાયમ છે. તેથી
જળ ઉત્પન્ન થયું જ નથી, એ તો જેમતુ તેમ છે. માટે વસિષ્ઠ
મહારાજ કહે છે કે જગત્ ઉત્પન્ન થયું જ નથી, જેને ઉત્પન્ન થયું
જાસે છે તે તેની બ્રમણ છે.

હવે આપનો ખીલે પ્રશ્ન લઈએ .

સમજો કે આપણી સાત્ત્વિકી વૃત્તિ હોવાનું થઈ પછી રાજસી
ઉત્પન્ન થઈ. એટલે સાત્ત્વિકીનો લવ અને રાજસીની ઉત્પત્તિ એ
બંને અવરથાને જાણનાર ‘સાદ્વી’ રૂપે આપણે જિજ્ઞાસવા છીએ,
ત્યારે એ બંને વૃત્તિની વચ્ચે જે શાંત રૂપે અનુભવનાર છે તે જ
‘સાદ્વી’ યા ‘પરમાત્મા’ આપણું સ્વરૂપ છે. આવી રીતે જે

.બને અવસ્થાને સવારથી જીડીએ ત્યારથી તપાસતા રહીએ તો સ્વરૂપનો અનુભવ જલદી થાય. આમ જિંડા બિતરી શાંતિથી જોશો તો મારા લખવાનો અને સમજાવવાનો આશય સમજાશે. આથી વિશેષ સરળતા મારી લાપામાં આવતી નથી. જો એક વખત પણ તમે આવી જાઓ તો એકદમ સ્પષ્ટતાથી સમજી શકશો. તમે સમજ્યા છો તે પણ સામે હો ત્યારે બરાબર સમજાય. આપના બધાંના પ્રેમ માટે હૃદયપૂર્વક ઉપકાર, અને આપના તરફ નથી આવી શકાતું તે માટે દિલગીર.

x

આપની બહેનપણીને શુભાશિષ. આપની બહેનપણીને લઈ એક વખત રહિર આવી જાઓ.....સાથે શ્રી મણિબહેનને ખેંચતા આવશો. અમારૂં ગામડિયું ઘર દેવીઓના પધારવાથી પાવન રશે.

x

લિ૦ ચંદુભાઈના શુભાશિષ

શ્રી જનાર્દન રામકૃષ્ણ ઇંગ્લિશ ઉપરના પત્રો

૧

૬૦ રોડેર, તા. ૮-૧૧-૩૦

આત્મસ્વરૂપ બાઈ જનુ, મધુ* વિ.

આપનો પો. ડા. મધ્યો. ફેરલાંક ઇંગ્લિશ વાક્યો લખ્યાં હતાં તે ઉપરથી લાગે છે કે તમારા છવ્વને ઉચાટ રહે છે. શ્રી રામતીર્થ કહે છે કે યંદા (dandi) જોય તો તેને જડમુળથી કાઢી નાંખવી, એ આપણી સહજ અનેક વિધો પૈકી કરે છે. યંદા હોવાથી-રહેવાથી-આપણી પ્રભુ ઉપરની શ્રદ્ધા ઓછી થાય છે. શ્રીમદ્ યંદરાચાર્ય કહે છે: કા સેડશદશદેશે મિત્તા વાગુલ ત્વ કિ નસ્તિ નિયતા ॥ અરે બાઈ! તને અડાર ખંડમાં શી મિત્તા છે ? કેમ કે તારો કાઈ નિયંતા નથી. આમાંથી આપણી વિશેષ ઉન્નતિ શ્વાની છે એમ કેમ નહિ ? કદાચ ચોડા વખત ચોલવું પડ્યું તો ઘણા પાડો અને અનુભવો સીખવાના મળશે. xxxઆપણું તો કાઈ અનિષ્ટ કરી શકે એમ નહિ નહિ: હોયો! જમી વાન તે “મનમોહન” ઉપર તે આપણી મંલાગ લીધે જ જાય છે અને દહી પથ લેગે એમાં યંદા કરવી નહિ. “જે” એ ૮/૮૫ ગુરુ દેવ જગદીશને, તે તજો! ખરખરો ફાક કરવો; આપણો

ચિંત્યો અર્થ કાંઈ નવ સરે, ઊગરે એક ઉદ્દેગ ધરવો " વગેરે શ્રી નરસિંહ મહેતાના ચબ્દો ફેંકી દેવા જેવા છે ? શું બિનઅનુભવી છે ? શ્રી કૃષ્ણ પરમાત્મા એ જ વાત કહે છે, "સર્વધર્માન્ પરિત્યજ્ય મામેકં શરણં મમ" આપણે તો વ્યવહારદયામાં તેનું જ શરણ મહણ કરવાનું છે, અને પરમાર્થદયામાં તો પરબ્રહ્મ સિવાય કાંઈ છે જ નહિ. પછી બ્યાંબીજો પદાર્થ જ નથી ત્યાં સુખદુઃખ કેને અને શેમાં લાગે ? ઈ અગર ગાયત્રીનું રટણ એ જ આપણો ધર્મ ! યજ્ઞાનાન્ જપયસોડસ્મિ ॥ હૃદયપૂર્વક અર્થ સહિત રટણ કરશે તો આનંદનો પાર રહેશે જ નહિ. કેમ તે પ્રમાણે અનુભવ કરી જોશો કે ? અને તે આનંદની વાત અત્રે પણ લખી જણાવશો કે ? ચંદુનું જીવન ઉપર લખ્યા પ્રમાણે કાંઈક ચાલ્યું જાય છે. વ્યવહાર ચાલ્યો જાય છે, તેનું ચિંતન કરવું એ જ મહાદુઃખ છે, એ જ પાપ છે. જો તેનું વ્યવહારનું-ચિંતન થતું નથી તો પછી કાંઈ ઉપાધિ દેખાતી જ નથી, આનંદ છે. આનંદ કરો અને આનંદ પ્રસરાવો એ જ.

સિં. પ્રેમી ચંદુ.

૨

ઈ અમદાવાદ, તા. ૨-૧૧-૩૭

આત્મસ્વરૂપ બાઈ જનુ વિ. !

તમારી તનિયત ધર્મી સારી છે અને દવે કાંઈ જનની દારી-રિક કે માનસિક ફરિવાદ નથી તે વાંચી બધાને ધજો જ આનંદ થયો. આનંદમાં રહેતું એ મનુષ્યજન-મનો પદેયો દક્ષ છે. સાંસારિક ઉપાધિઓ આત્મા જ કરવાની. કાંઈ એમાંથી બચ્યું નથી, બચતું નથી, બચવાનું નથી. ધર્મીખરી આપણી માનસિક ઉપાધિઓ દોષ છે. વ્યવહારમાં નીચેનાં મૂલો ગોખી રાખવા જેવાં છે:—

(૧) આપણે જગતના દેવાદાર છીએ-દેવ ચૂકવવા આવ્યા છીએ-દેવ ચૂકવીએ તેમા ફરિયાદ શાની? બલદો આનંદ, કે દેવ જલદી અપાય છે અને ત્રણમુક્ત થઈએ છીએ. (૨) યવાનુ થાય છે, ન યવાનુ થતુ નથી. (૩) આપણે જાતે જેટલી ખતે તેટલી ઝોછી ભૂલો કરવા પ્રયત્નશીલ રહીએ. (૪) ગમે તેવા સંજોગોમા શાંતિ અને ધીરજ રાખીએ. (૫) ન્યાય તોળવો એક તરફી ફેસલો આપવો નહિ. (૬) સામા આશુસના વર્તન માટે કોવ કે ઈર્ષ્યા ન કરીએ, આપણે સૂચન આપી શકીએ. (૭) સત્યને પથે ચાલીએ. આટલુ યાદ રાખવા જેવુ છે. બાકીનુ જેટલુ લખાનીએ તેટલુ લખાય.

સૌ.....અને સૌઅને સગી બહેનો માફક રહે. તેમા સૌએ વધુ સાવધાન રહેવાનુ રહ્યુ સૌ ... એ નવા ધરમાં આવ્યા તેને અનુરૂપ વર્તન કરવા પ્રયત્નશીલ રહેવાનુ ન્યા સ્ત્રીવર્ગ શાંત રાખે ત્યાં પુરુષવર્ગમા શાંતિ રહેતા વાર લાગતી નથી. આપણા હિંદુ સંસારમાં કુટુંબકલેશમા કારણભૂત સ્ત્રીઓ જ મોટે ભાગે હોય છે. છોકરીઓને પારકે ઘેર મોકલવાની હોય છે. એટલે આપણા ધર્મમા જ ઉત્તમ સંસ્કારો પડ્યા હશે તો ન્યા જશે ત્યાં-વેરીમા પશુ-વામે કરી શકશે. ગીતાના સત્તરમા અધ્યાયના ત્રણ મ્લોકોમા શારીરિક, વાચિક અને માનસિક તપ સખધે છે. બધાએ આબાલવૃદ્ધે મોઢે કરી લેવા, અને દરરોજ વખતોવખત મોઢે બોલવા એમા બધી કૃત્તીઓ આવી જાય છે. આ બધું લખી રહ્યો છું તે આપણા ધર્મમા કેમ શાંતિ જળવાય એ હેતુથી, મારી પોતાની સ્તુરણાથી લખી રહ્યો છું. દમણા દમણાં મને લખવાના ઉચ્ચક્ર આવવા માડ્યા છે. અદુ દોષ-મુક્ત છે એમ તો માનતો નથી, પણ પોતે દોષમુક્ત થવા પ્રયત્ન-શીલ છે જ. જેમનો તેના પ્રત્યે પ્રેમ છે તે મધાને કડવા

ઘૂંટડા (પ્રેમના ઘૂંટડા) ધાય છે. આશા છે કે આપ જધા તે પ્રેમભાવે સ્વીકારશે. તુટી તરફ જશે નહિ.

લિન્ડ પ્રેમી ચંદુ

૩

૬૬ અમદાવાદ, તા. ૨૬-૧૨-૭૭

આત્મસ્વરૂપ જાઈ જનુ, મધુ વિ!

“સ્થિતમ્” ના લક્ષણોવાળું ગુજરાતી સ્તોત્ર ફરેક જણ સમજીને ખેલે તો જરૂર શાંતિ કેળવાય. કાઈને પણ એક જ દિવસે શાંતિ મળી ગઈ હોય એવું ઘણું ઓછું બને છે; પણ એને કેળવવી પડે છે, અને તે માટે પ્રયત્ન જતરી રાખવો પડે છે. જરા પણ અશાંતિ થાય કે તરત જ સ્તુતિ, સ્તોત્ર, ધ્યાન, વિચાર આમાંથી કાંઈ પણ કરવું જોઈએ. એવે વખતે આમળની ટેવ હોય તો જ શાંતિ રહે. આપણા ઘરમાં અશાંતિ થાય એટલે તેની અસર છોકરીઓ ઉપર તત્કાળ થાય છે. આપણાં બધાંનું અડધું છવન તો ગયું, પણ આપણે તો તેમને કેળવી એવાં બનાવવાં છે કે વિરહ વાતાવરણમાં પણ તેઓ આનંદથી રહી શકે. આમણે જે આપણા નાનપણના સંસ્કારોને વિચાર કરીએ તો એ જ અનુભવ મળશે અને બીલું છે, બીતે છે; માટે મારા અનુભવ ઉપરથી વાત લખું છું. મારી સાથે બધા સ મન થાય છે અને તમે બધા પણ એ જ સાક્ષી પૂરશે x x x સાક્ષીમાત્ર રાખી દેહમાન જતણી જોઈને જૂલી રહેવામાં અને તો શાંતિની ચાવી મળી છે. માટે જ હું એ વાત વખતો વખત લખ્યે જાઉં છું અને પુનરુક્તિદોષ વહેરી લઉં છું. કદાચ એને ગાંડપણ પણ કહેવાય, પણ એ શાંતિજનક ગાંડપણ છે x x x દરિયુરા કમિસમાં જવા દિયાર થાય છે એટલે દેશબારીમાં બધાં આવીશું એમ લાગે છે. તે વખતે

જોધપુરથી બાબુજી સહકુટુંબ રહિર આવવા લાગે છે. 'એક પંથ ઔર દો કાળ' જેવું થશે.

લિ. કાકાના સુભાષિય.

૪

૭૬ અમદાવાદ, તા. ૧૯-૩-૩૮

આત્મસ્વરૂપ બાઈ જનુ, મધુ ત્રિ. !

ચિ. બહેન ઘેર આવી ગઈ, અને તમિલત સુધારા પર છે જાણી બધાને આનંદ થયો છે. તદ્દન સારૂ થતા સુધી બધા નિયમો અને દવા વિ લુ પાલન કરે અને મનને શાંત રાખે અને તે માટે હું નો કે બીજો કોઈ એને ગમે તેનો જાપ તો જરૂર કરે હું જાપ વિ. ની વાત લખુ ત્યારે જૈરાઓને તો માથાવાદ જેવો લાગતો હોઈશ, અગર એને મારે એક ગાંડપણ સમજતા દરો જોધપુરથી સૌ .. નો પત્ર હતો, તેના જવાબમાં લખ્યું કે સ્ત્રીઓને પુરુષ ક્રૂતા આ-ધ્યાત્મિકતાની વિશેષ જરૂર રહે છે એક પોતાની શાંતિ માટે અને બીજી પોતાની સતતિને ઉચ્ચ સસ્કારો પડે તે માટે. જે સ્ત્રીમાં પ્રજ્ઞતા, શાંતિ, ઉદારતા, દયા, ક્ષમા, પ્રેમ વગેરે સદ્ગુણો ખીલ્યા ન હોય તે સ્ત્રીપણાના નામને લાયક છે કે કેમ એ પ્રશ્ન છે આપણે તો છાંદસાં છાંકરીને એવાં કળવવા છે કે જે વેરીમાં વાસો (પ્રેમપૂર્વક) કરી શકે. જેટલા મહાન પુરુષો થઈ ગયા તેમને પેદા કરનાર અને સસ્કાર આપનાર તેમની માતાઓ હતી, અને એથી જ સ્ત્રીઓનો દરજ્જો મોટો ગણાયો. હિંદુસ્થાનમાં સીતામાતા એ સ્ત્રીઓનો આદર્શ હોવો જોઈએ. શ્રી રામચંદ્રજી અયોધ્યા ખાજા દુર્ગા બાદ સીતામાતાને રામચંદ્રજી પર્ણકુટીમાં મોકલી દે છે, ત્યારે પણ સીતામાતાને શ્રી રામચંદ્રજીનો વાક લાગતો નથી. બાવનગરવાળા દક્ષિણામૂર્તિના અધ્યાપક શ્રી

નાનુભાઈએ સીતા ઉપર ચોપડી લખી છે તે દરેક સ્ત્રીએ વધુ નહિ
 તો એકાદ વખત વાચી જવા અને વિચારવા જેવી છે એ ચોપડી
 બધા સાથે મળી ગતના દરરોજ પાઠ્ય-અધ્યો કલાક પણ વાચે તો
 નુકસાન થવાનું નથી એની ખાતરી આપું છું, અને તે ચોપડી
 સંદેશી શ્રી નરસિંહ પામેથી લઈ આવશે અગર મગાવી લેશે
 આનો અર્થ એવો નથી કે સ્ત્રીઓએ જ બધું કરવાનું છે અને આપણે
 પુરુષોએ કોરા ઘડા જેવા રહેવાનું છે એમને માથે તો ભુએદારી
 છે કે એમણે મોક્ષમાર્ગ ચર્ચ પોતાની સહધર્મચારિણીને એ માર્ગે
 લઈ જવાની છે, અને એ આપણા લગ્ન વખતે બનેના કાલકરાં છે
 અનન્ત, સ્ત્રીએ પુરુષના માર્ગને સરળ બનાવવાનો છે-શાંતિમય
 જીવન ધરમા રાખવાનું છે તો જ પુરુષ શાંતિને માર્ગ શોધી તે
 માર્ગે સહધર્મચારિણીને લઈ જઈ શકે મારી કલમ ચાલી જાય છે
 અને આ બધું લખાઈ રહ્યું છે હિંદુસ્તાનના નાના બાલુડાઓ
 એ રસ્તે વિચરે, એ મારી જિંદગીની એક અભિલાષા હતી અને કે
 મહાત્મા ગાંધીજીએ પણ એવું જ કહ્યું છે એમણે કહ્યું છે માટે
 લખું છું એમ પણ નથી. વગી તમે કહેશો કે આજે તો કામની
 પાછી ચસકી લાગે છે ના, ના, કાતરિયું ઢેકાણું છે મારા અંદર
 જીવનમાં અને મારી આ પ શક્તિના પ્રમાણમાં મેં ઠીક ઠીક કહ્યું છે,
 પણ તેના ફળ જેવા જોઈએ તેવાં આનંદ નથી એમ મને લાગ્યા
 કરે છે. પણ હું નિરાશવાદી ક્યા છું ? મારી તપશ્ચર્યામાં ખામી છે
 એમ હું માનનારો રહ્યો, એમને તે માર્ગે ચાલ્યો જાઉં છું મારા
 આવા આવેના કામળો સદરી રાખી પ્રગટ વખતે કોઈ કોઈ દિવસ
 અવલોકન કરી જશે તો ખૂબ શાંતિ આવશે અને આગળ વધશે,
 કેમકે આજકાલ શ્રી રામતીર્થ, વિવેકાનંદ, ગાંધીજી જેવાનું સાહિત્ય
 વાંચવા તરફ તમને વખત ક્યાથી મળે ?

લિ. પ્રેમી ચંદુ

૫

ૐ અમલવાદ, તા. ૨૮-૬-૩૮

આત્મસ્વરૂપ ભાઈ જનુ, મધુ વિ. !

આપણે થોડો વખત મળ્યા પણ અધ્યાત્મ સંબંધે વાત કરવાની તક જોઈએ તેવી સાંપડી નહિ. આપ બધા મારા પ્રત્યે પ્રેમ બતાવો છો, પણ મારાથી તેનો જોઈએ તેટલો બદલો વળતો નથી. મારી પાસે કાંઈક અધ્યાત્મશક્તિ છે; બીજી શક્તિ અગર બળ નથી. તે શક્તિનો પણ જોડો ઉપયોગ થવો જોઈએ તેટલો થતો નથી. આપણે તો સાદાશુ રહ્યા એટલે આપણું ધન અગર બળ પ્રભુ ઉપરનો વિશ્વાસ હોવો જોઈએ. બહારના દેશો સાથે સબંધ થવાથી આપણે તેમનું અનુકરણ કરતા થયા, અને આપણો વારસો પ્રભુપરાયણ થવાનો છે તે ભૂલતા જઈએ છીએ અને તેથી અસાંત હવન જેમતેમ છવી રહ્યા છીએ. પ્રભુ સર્વેને એ તરફ વાળો એ પ્રાર્થના છે. આપણા મનમાં લાગી જવું જોઈએ કે અન્ન-જળ વિ. સિવાય ચાલે, પણ પ્રભુ સિવાય ધડીભર છવી શકીએ નહિ. એથી આપણી દરેક ક્રિયા પ્રભુમય કરવા પ્રયત્નશીલ રહીએ. ન મળે આવું વાચન કે ન મળે સતસમાગમનો અવસર ! નહિ તો એવા સતોના આબકા પકતા રહે તો પરાણે પણ તે તરફ વળવા પ્રેરણા મળતી રહે. ધરમાં દરેકે દરેક જાણુ તે પથગામી થાય તો સસાર એક નદનવન બની જાય. એવી દશામાં દરેક જાણુ પ્રભુ સિવાય બીજા કશાથી ડરતો હોય નહિ, તેમજ જે સંજોગો આવી પડે તે હસતે મુખડે ભોગવતો રહે.

સૌ...દવાની સાથે પ્રભુ તરફનો પ્રેમ અને તે માટે ૐનું રક્ષા જરૂર કરતી રહે એટલું ખ્યાલ.

લિ. હાહના શુભાશિષ્ય.

૬

૬૦ અમદાવાદ, તા. ૨૮-૧૧-૩૮

આત્મસ્વરૂપ ભાષ જનુ, મધુ વિ ।

આપણુ મધુ જ કામ પ્રભુ કરી રહો છે અથવા આત્મતાત્પ્ર કરી રહ્યું છે, એ દિવ્ય શક્તિ સિવાય કોઇથી કરુ જ થઈ શકતું નથી એવો દૃઢ નિશ્ચય થવો જોઈએ એટલે આપનો કુત્સક અહ ભાષ આપોઆપ નિવૃત્ત થઈ જાય છે આપણા અને પરમાત્મા વચ્ચે આપણો અહ મગ એ અતરાય છે એ અહ કાગને લઈને જ આપણે સુખી દુખી થઈએ છીએ એવે સુખમા છલમટ ન આવે અને દુખમા ગભરામણ ન થાય એ ખસો બોલો તે આત્મા-સાક્ષી-પ્રભુ ઉપર છે, મારી ઉપર કોઈ બોલ નથી મોળને બાળુ ઉપર ગખીએ કે તે બોલો માયા ઉપર ગખીએ, તો પણ બોલો તો એની ઉપર જ છે માટે નાહકનો બોલો પોતાના માયા ઉપર રાખી હેરાન શા માટે થયું ? આટલો વિચાર કરે, તો માણસ વ્યવહારમાં આનંદથી વિચરી શકે છે આવા વિચારો પોતાની સન્મુખ ગહેવા જોઈએ જોઈએ તો કમળનો દરેજ પાઠ કરે અને તેમ અનુભવો તો પૂરી શાંતિ રહેશે લગભર પણ ત્રિહજતા થાય કે સમજવું કે અહ મારે ક્યાક પ્રવેશ કર્યો છે વિશેષ તો શુ વધુ ? જેને શાંતિ જોઈતી હોય તેને આ વિચાર સલજાવો એથી બેવડો લાભ છે આપણી દગ્તા વધશે અને સામાને પણ શાંતિ લાગશે આ કમળ ફરી ફરી વાવો અને દરેજ (એક પણ દિવસ પડે નહિ) થોડો સમય આનો અનુભવ કરો તમે કોણ છો એ સમજાયું એટલે સમજવામા મુશ્કેલી આવશે નહિ બધા આનન્દમા રહો, આનંદની હેલી વરસાવો ! આનંદ ! આનંદ ! આનંદ !

લિ. પ્રેમી અદુ

૭

ત્રી

અમદાવાદ, તા. ૨૮-૮-૩૬

આત્મસ્વરૂપ ભાઈ જનુ, મધુ વિ !

બંને ભાઈઓ જિંતા કરશે નહિ. અત્યારસુધી જેણે નિભાવ્યું છે તે જ નિભાવી લેશે. એટલું ખરું કે પ્રસૂતિવેદના થયા પછી જ બાલક જન્મે. એ કુદરતી નિયમનું ઉલ્લંઘન થઈ શકે એમ નથી. આપણે જ આવું છે અને જીજ્ઞાસુ નથી એવું નથી; ત્યાં બીજી જાતની ઉપાધિ હશે. કુર્કુબના માથુસો સારા મળે છે અગર સરળ સ્વભાવના હોય છે તો પ્રસૂતિવેદના આનંદથી ભોગવી શકાય છે. માફી તમે લખો છો તેમ સાક્ષી (દ્રષ્ટા) થઈ ભોગવ્યા કરીએ, અને તેને સ્વપ્નના જેવો ખેલ છે અને તે બધો સ્વપ્નદ્રષ્ટાનો ખેલ છે એમ અનુભવી શકીએ તો પછી બધી ઉપાધિઓ આનંદથી ભોગવાય છે. બધા પ્રપંચોને ઉપાસના કરી ભોજાવ્યા છે એટલે એમાં દોષ કોનો ? હવે એ ભૂત (પચમદાભૂત-શરીર વિ ની) ઉપાસના છોડી ચૈતન્યની ઉપાસના કરીએ એમ અનુભવ શીખવે છે. અને ઉપાસના કરી આપ્યા છે તેનું કશું હસતે મુખડે ચૂકવીએ. હું સોગદપૂર્વક કહું છું કે ચૈતન્ય સિવાય કંઈ નથી. આપણું મન ઉત્પન્ન થઈ, અલભાવ પેદા કરી, જેપણાને પેદા કરે છે અને તેથી જ બધી ભાજગડ થઈ છે. એટલે હવે બધાં જ-સગાંસબધી, શત્રુ, મિત્ર, ઝાડપાન, પશુપક્ષી વગેરે બધા બધાં જ પોતે પોતે ચૈતન્ય ચૈતન્ય છે એ ઉપાસના. બની રહે એ પ્રાર્થના. સાચી પ્રાર્થના જ આ છે. સાચી પ્રાર્થનામાં પોતે ચત્યવત્ બની જાય. સર્વત્ર ચૈતન્ય સિવાય દર્શન નહિ. પછી માંગવું પાંગવું વિ. કંઈ નહિ. બધું જ મળી રહ્યું છે. આપણી જ બધી ચાપણ છે. કોઈ વખત એ ચાપણ જલદી મળે છે અને કોઈ વખત યોદી મળે છે

અને કોઈને જરૂર પડે કે તારે લઈ પણ જાય છે' આપણા સગા સબંધી, પૈસોટકો બધી જ એ યાપણ છે પણ એ સાવ બહાર બોતવામાં મળતું નથી. અહર અનુભવવામાં મળતું છે આવી જાતની મરતી તમે બધા અહર્નિશ અનુભવો એ આકાશ ખરી.

લિં. પ્રેમી ચક્ર

૮

૭૭

અમદાવાદ, તા. ૨૧-૮-૩૮

ગાંધીજી જેવા પોતાની રૂઝાસ અને કામકાજનું પ્રદર્શન ન કરે, બાકી સાધારણ માણસો તો એવા જ રહેવાના એવા જો પ્રદર્શન ન કરે તો તેમની ગણતરી સમાજમાં ન થાય એની એમને ધારતી રહે છે સાધારણ મનુષ્યો મનુષ્યો જ રહેવાના દેવકોટિમાં પ્રવેશો એટલે મનુષ્યપણુ ખોવાઈ જાય એની એમને ધારતી રહે છે' પતન પણ અહીં બાવમાં જ થાય છે મને તો આમાં વ્યવહારની કેટલીક સમજની ખામી લાગે કે આ બધા ખરથી આપણે ખોધ લેતા જઈએ અને નમ્રતા કેળવીએ. ગાંધીજી અને શુભાષ બોઝનો સબંધ જોઈ (યો) ગાંધીજી લગ્ન પણ બળગતા નથી બોઝ સાહેબ ગમે તેમ બોલે છે પણ ગાંધીજી સંપૂર્ણ સયમ જાળવે છે, અને એથી જ ગાંધીજી સમક્ષ શ્રી બોઝ પોતાનું સિર ઝુકાવે છે અને ઝુકાવવું પડે છે મને પોતાને તો ગાંધીજી એક આદર્શ જીવન જીવી રહ્યા છે એમ સમજાય છે હું તો આમ જ શીખ્યો છું, શીખતો રહું છું મારી પોતાની નાની જૂલ મને મહાન લાગે છે, અને સામા માટે એની પ્રકૃતિ છે અને સુધરે એવી પ્રાર્થના કરી લઉં છું પછી એ પ્રાર્થનાનું ફળ મળે છે કે નહિ તેની અધીરાઈ છોડી દઉં છું, અને પ્રાર્થના ફળે તો કહું છું કે પ્રભુની એમ જ ઇચ્છા છે

ઐતલે એમ થયું પણ એ બીજા વડામાં તે વહેલાં મોડાં કોગરો
ખરાં. બીજી વાત સાથે સાથે લખી દઈ કે કોઈને પણ આપણા
ગળે માપવા નહિ. દરેક માટે જુદો ગજ રહે છે. આપણે પોતાને
માટે આદર્શ બહુ જ ઊંચો રાખવો, આપણી લગાર પણ કુટીને
અલાવી ન લેવી; એમાં સહન કરવાનું કંઈ નથી, પણ જિલટો
આનંદ છે. લોકોની ભાષામાં સહન કરવાનું કહેવાય. ઐતલા માટે હું
સંયુક્ત કુટુંબને તપશ્ચર્યાનું તીર્થસ્થાન માનું છું. જો બધા સમજદાર
હોય તો સ્વર્ગ છે. સંયુક્ત કુટુંબજીવનમાં ગુણ-દોષ બને છે. જે
ભણી જોઈને એકાંતસેવન કરે છે તે ખુશીથી તપશ્ચર્યા કરે છે,
અને આમાં મનેકમને તપશ્ચર્યા થાય છે. એથી ગૃહસ્થજીવનની તપ-
શ્ચર્યા આનંદથી કરાય તો ખૂબ મજાદ છે. x x x બધાના સમાચાર
પૂછાતા. એમ કરના કરતાં એકમેકના કુટુંબ પ્રત્યે પ્રેમભાવ
વધતો જાય છે. આપણે આપણું કર્તવ્ય બજાવીએ અને તે પણ
હૃદયપૂર્વક. સામે ભાણુમ કર્તવ્ય ન બજાવે એ તેનો પ્રશ્ન છે. એ જ
ગીતાનો નિષ્કામ કર્મયોગ છે. આપનો બધાનો પ્રેમ હું ઐતલે બોધપ્રદ
વાતો લખવાની ધૃષ્ટતા કરું છું. મારો તો એવો અનુભવ છે કે
બોધપ્રદ વાતો લખતાં કે કહેતાં સામાનો ખોડ પણ વહોરવો
પડ્યો છે, પણ તેનું મને દુઃખ નથી. મારું કર્તવ્ય બજાવ્યું એ જ
મારી સફળતા છે. ઐતલે બીજો બહોલો ક્યો માણ ? અને શુભ
કાર્યનો બહોલો માણ તો મૂર્ખતા જ કહેવાય ને ! x x x કારખા-
નાની સ્થિતિ સંબંધે જાણ્યું ત્યામુધી ચાલે ત્યામુધી નિભાવવું
રહ્યું. ચિંતા કર્યે વળે એમ નથી. બીજે ક્યાંય તૈયારી થઈ હશે ત્યારે
જ બનશે. દહામ થોડો વખત બેકાર રહેવું પડે. જે આત્મામાં-
પ્રભુમાં શ્રદ્ધાવાળો છે તે ડરતો નથી. તે તો પ્રભુના દરેક કાર્યમાં
શુભ શુભ જ જુએ. જર્મની, પોલાન્ડ, ચીન, વિ. તરફ જોઈએ તો
ત્યાંના લોકોની શી સ્થિતિ હશે ? તે લોકો શું કરતાં હશે ? આ બધા
આપણે માટે પ્રભુએ મોકલેલા અનુભવ જ છે ને ? ઐતલું યાદ

લાવિક રીતે જ બળ મેળવી બહાર આવશે આમ કરી શરીર, મન વગેરે પાસે વળી પાછું કામ લેવું. આમ કરતા રહેશે તો તમને બળની ખોટ જણાશે નહિ. બધા જ મહાપુરુષો ઉપરની રીતે અથવા બીજી રીતે-જેને જેમાં શ્રદ્ધા એસે તે રીતે-બળ અને ઉદ્ધાસ મેળવતા રહે છે. માટે દરેક જ થોડી થોડી વારે હજારો મારતા શીખ્યા છે તે રીતે કરતા રહેશે, એટલે તમે હ મેરાં આનન્દમાં જ રહેશો.

૨

ૐ અમદાવાદ, તા. ૨૨-૮-૩૬

આત્મસ્વરૂપ, બાઈ નારાયણ !

x x x હવે કાગળની પૂર્ણાહુતિની આરતી કરવાનો સમય થયો. એ આરતીનો મોટો મહિમા “જે કાઈ ગાશે, લગ્ને શિવાનંદ સ્વામી વૈકુંઠ ગશે.” તેમ આપણે પણ પ્રેમપૂર્વક પોતાના સ્વરૂપનો વિચાર કરીએ અને તેમાં એટલા બધા ઓતપ્રોત યજ્ઞએ કે આપણાં દેહ, ઇન્દ્રિયોની કપૂરની માફક આરતી થઈ જાય અને સાચો આત્મભાવ જાગે. એ આત્મભાવ તો સંહોદિત જન્મત છે; ફક્ત કહો કે મન એને યાદ કરવા જાય તો મનનું અસ્તિત્વ રહેતું નથી. એથી એને યાદ કરવું ગમે ક્યાંથી ? મનલાઈની એટલી કુટેવ છે, અને એ કુટેવ છેડે તો જ સુખી થાય. ભક્ત ક્યારે જ નેવાને પણ લખતું પડ્યું કે “મન તોહો કિસ નિધર સમજવું ?” ચંદુને તો લાગે છે કે બધા ભક્તો, યોગીઓ અને ઝાનીઓએ મનોનાશ ઉપર જ ભાર મૂક્યો છે. ભક્તિથી કે યોગથી કે ઝાનથી એ મનોનાશ આપોઆપ થાય છે. જ્યાં દહતા થઈ ગઈ કે પછી એ બધાનો આશરો લઈએ કે નહિ એ આપણી મરદાની વાત છે. સૌથી પ્રથમ તો જાદુગરીના ખેલમાં બધાઈ ગયા છીએ તેમાંથી બહાર નીકળવાનું છે. એ બહાર આવવા માટે જે પ્રયત્નો કરવા પડે છે તે જ સાચું તપ છે.

આત્મસ્વરૂપ ભાઈ નારાયણ !

× × × આપના તરફ મેધરાજની કૃપા અર્થે બાણી આનંદ થયો. અત્રેથી પણ દુકાળનો ક્ષય તો ગયો જ છે. લોકોમાં શાંતિ છવાઈ છે. ખેડુતોનાં મોં હસતાં થયાં તો સૌને આનંદ જ આનંદ છે × × ■ અધિક માસમાં તાપીસ્નાનની વાત વાંચી. એમાં તો જેવી જેવી ભાવના તેને લોકો ધર્મ માનવાનાં. બધાને જ્ઞાનની વાતો નહિ ગમે અને બધાને વિવેકદષ્ટિ પણ ન મળી શકે; કદાચ થોડી ઘણી મળે તો પણ અમુક વાતો હૃદયમાં કસી ગઈ હોય છે, તે નીકળતી મુશ્કેલ પડે છે. જે આપણે હૃદયના સાચા પ્રેમથી કહેતા હોઈએ તો × × × ને વહેમ દાળવા કહી શકાય; પણ સાથે સાથે આપણા ઉપર નાસ્તિકનાનો આરોપ આવે તો તે સહન કરવા હૈયાર રહેવું જોઈએ. તમારાં ભાતુશી રાકાયાં એ ડીક થયું. આપના કહેવાથી ન ગયાં હોય તો એ પાપ થયું નથી. આપને માટે નદીએ નાહવું, ઉપવાસ કરવા, ફળાદાર કરવો વગેરે તિનિશાની દષ્ટિએ સારું છે, પણ તેમ કરવાની શરીર અને મનની અચક્તિ હોય તો એ બન્નેને શીમજાવીને કશું ન થાય. તળિયત સારી ન હોય છતાં ઉપરના નિયમો પાળવાનો આગ્રહ રાખવો, એ તો શરીર ઉપર ધાતકીપણું વાપર્યું ગણાય. બાકી તો કાઈ જાને પૂર્ણ નથી કે અક્રમે અધુરો નથી. તમારાં સૌ ગહેન કેમ ચાલે છે ? “ કાયા તુને કળી ન સુખ પાયા, કાયા તુને કર દિયા કાચર. ” શરીરને ગમે તેટલું સંભાળશો છતાં અંતે તો પોતાના સ્વભાવ ઉપર જવાનું જ. એનો અર્થ એ નથી કે એનો કંઈ ઈલાજ ન કરવો. ઈલાજ કરવામાં આજસ કે પ્રમાદ ન હોય.

૪
૭૭જોષ્ઠપુર, તા. ૬-૬-૩૬
મહારાજ દેવીદાનજી આશ્રમ.

આત્મસ્વરૂપ ભાઈ નારાયણર !

× × × ચંદુને જ્યાં જાય ત્યાં આનંદ જ આનંદ છે. લોકો આવે છે તો પણ આનંદ છે. કોઈ નથી આવતું તો પણ આનંદમાં ગતીભાર કभी નથી આવતી. આ વખતે આજા લોકો નથી આવતા. લાગે છે કે લોકો હવે અધ્યાત્મવિષયથી અગર મારા કથનથી કંટાળ્યા હોય. મને તેનું દુઃખ નથી. સ્વરૂપસ્થિતિમાં વિશેષ દૃઢતા થયા કરે છે. આપને બધાંને કંટાળો આવે છે, પણ ચંદુ પાસે હતું તે બધું જ આપ સૌને ચરણે ધરી દીધું છે. જરા ચંદુને ખાતર તો આત્મચિંતન કરો. × × ×

૫

૭૭ અમલવાદ, તા. ૨૦-૧-૪૦

આત્મસ્વરૂપ ભાઈ નારાયણર !

અત્રે સર્વે કુશળ. આપનો પત્ર આજે મળ્યો, વાંચી સમાચાર જાણ્યા છે. × × × આપની તબિયત નરમગરમ ચાલે છે જાણી દિલગીર. સૌ બહેન અમથીએ પણ આપને તાવ આવ્યાની હકીકત કહી હતી. સ્વરૂપસ્થિતિ કોઈ દિવસ કોઈની ગઈ નથી અને જવાની નથી. એ તો મનની સ્થિતિ ડામાડોળ થયા કરે છે. આપ તો જેમના તેમ હતા, છે અને રહેવાનાં. × × ×

આપને મારી વાત ગળે ઊતરતી નથી. તમે તો એમ જ માને છે કે મનની સ્થિતિ ચોવીસ કલાક જેવી ને તેવી રહેવી જોઈએ. જ્યાંસુધી શરીર છે ત્યાંસુધી તેટલા પૂરતું મન રહેવાનું. એ મન એના સ્વભાવ પ્રમાણે વર્તવાનું. જો મનનું ચક્ર અટકી જાય તો એક જડ જેવી અવસ્થા આવી જાય; પણ આપણા એક અનુભવને

આપણે વિસરી જઈએ છીએ. અને મનમાં હુંપણું મૂકી વિચારીએ, કે ગમે તે ક્રિયા કરીએ તો ગમાડાળ સ્થિતિ થવાની. માટે પહેલું તો તેમાંથી હુંપણું છાંતી પછી વિચારશો તો બધું સરળ થઈ જશે, અને એ જ ખરી સ્થિતિ છે ! તમે પોતે 'નાશંકર' છો, તે વખતો વખત ગોખવું પડે છે કે ? એમાં નિશ્ચય થઈ ગયા છો. બીજા કોઈ પણ નામથી કોઈ પુકારે તો જવાબ દુર્લભ આપશો ? પછી ભૂલ એ થાય છે કે આત્માનો અનુભવ થાય ત્યારે બધી વાસના પૂર્ણ થવી જોઈએ. એ વાત સાચી નથી, પણ ગમે તે સ્થિતિ આવે—સારી કે નરસી, તે સ્થિતિ આપણને ડાલાવતી નથી, એ જ મોટામાં મોટી સિદ્ધિ છે. આપણે જોઈએ છે શાંતિ, તે આવી જાય એટલે ખેંચને પહોંચી ગયા. આપે મહર્ષિ રમણની ચોપડીની વાત લખી તે વાંચ્યું, પણ શું તેમને દુઃખ ન આવ્યાં ? તેમને ચોરોએ માર્યા પણ છે. આજે એમના પ્રશસક અને નિંદા કરનારા બન્ને છે. મેં એમના સંબંધે બહુ વાંચ્યું નથી, પણ એમના પ્રશંસકો મળવા આવે છે, ત્યારે તેમની વાતથી જાણવા મળ્યું છે. ઉપાધિથી તમે સ્વાભાવિક રીતે મુક્ત છો. ઉપાધિને છોડવાની નથી, પણ ઉપાધિ હોવા છતાં મને તેનો સ્પર્શ હતો નહિ, હાલ નથી અને રહેવાનો નથી. જે કામ થાય તે હું અને મારું એવું ધ્યાન રહી થાય છે, તેની ફિકર નથી; પણ દરેક કામ થયા પછી વિચારવું કે તે કાણે કર્યું અને કામ શરૂ કરતાં પહેલાં વિચારો કે કામ કાણુ કરનાર છે ? આટલો પણ વિચાર ન કરીએ તો બીજું શું થાય ? આ બધાં જ કામો નિષ્કામભાવે થયા જ કરે છે, પણ આપણે અહમ્ મૂકી વર્તીએ છીએ, તે દુઃખનો હેતુ થાય છે. એ અહમ્નો તો જાતે જ દૂર કરવાનું છે. બીજા કોઈનું કાંઈ ચાહે એમ નથી. બીછ વાત એ છે કે ચિંતા કરીએ તો પણ આપણી મરજી પ્રમાણે યવું જ જોઈએ એમ અહમ્ પુકારે છે. બાકી જરા ગંડા બેતરી જોઈએ તો ધાંજાંનાં કાચો આપણી ઇચ્છા

પ્રમાણે જ થાય છે. સ્વર્ગની સેધ એ જ અહીંના નાશ છે. તમે તો બધાંના વાલી છો, પણ સગીરપણું માની લીધું છે; તેને મૂકી દેવાનું છે. તમે તો સગીર કે વાલી કંઈ નથી.

શિ. ત્રેમી ચંદુ.

૬

૪૦ અમદાવાદ, તા. ૩૦-૧-૪૦

આત્મસ્વરૂપ બાઈ નારાયણ !

x

(૧) પ્રત્યેકનું અચાન તે અવિદ્યા કહેવાય, અને સમષ્ટિનું અચાન તે માયા કહેવાય. એટલે આપણા પ્રત્યેકના જન્મનું કારણ અવિદ્યા થાય છે. માણસને જ્ઞાન થાય છે ત્યારે માણસ વ્યક્તિગત વાસના કરતો નથી, જ્ઞાનના ઉચરગળામાં એના વિચારો સમષ્ટિહિતના હોય છે. હવે સમષ્ટિહિતના વિચારો પણ ફળીજીત થવા જોઈએ એટલે એ વિચારો ઘણાના એકા થાય તો તે પૂર્ણ થવા માટે કોઈ વ્યક્તિ આવરી જોઈએ. એટલે એવા માણસના જન્મમાં અવિદ્યા કારણ નથી, પણ માયા કારણ થાય છે. એટલે એવા માણસને જ્ઞાન પોતાની મેળે થવું જોઈએ, અને એમની મારફત કામ થાય તે અઘોરિક હોય, સાધારણ માણસથી એવાં કામ ન થાય. આથી એની મુક્તિનો પ્રશ્ન રહેતો નથી. આવો માણસ તે અવતારી પુરુષ કહેવાય. પરમાત્મા મારાથી બહુ રમણ ન થાય પણ આપણે મળીએ ત્યારે વધુ ચર્ચા કરીશું. (૨) શક્તિનો નાશ થતો નથી. વિચાર એ શક્તિ છે. વાસના એ વિચાર છે. એટલે વાસનાનો નાશ થતો નથી. એક જન્મમાં સૌ વાસના બેઠે તો તે બધી ફળીજીત થતી નથી. તેમાંથી ધારો કે

પચ્ચીસ કૃષ્ણભૂત ચર્ચ તો બાકીની મોણો સો સચિત ચર્ચ વાસના
 હુ કરે અને મીઠાભોગને એ તો ન બને, એ તો મારે જ ભોગવવી
 રહી સચિત ચર્ચેલી વાસનામા જે મુખ્ય હોય તે ભોગવના શરીર
 મારણુ કનુ રહ્યું આથી શરીર એ પ્રારબ્ધનું છે એ તો એણે
 ભોગવવું રહ્યું જ્ઞાન થયા પછી સચિત બળી જાય, પણ પ્રારબ્ધ
 નષ્ટ થતું નથી જ્ઞાની શરીરને માનતો નથી એટલે પ્રારબ્ધને પણ
 માનતો નથી, તેથી તે પ્રારબ્ધ પણ ભોગવતો નથી બીજાને
 સમજાવવા માટે જ્ઞાનીઓ પ્રારબ્ધ ભોગવે છે એમ કહી શકાય આમાંથી
 ન સમજાવ તે પૂજાવશે બહુ દૂકાવીને લખ્યું છે આના ઉપર
 મરામત વિચાર કરશો તો બહુ સ્પષ્ટ થશે

લિ ચન્દુ

૭

ૐ મહાત્મા દેવીદાનજી દેવધ્યાન જોધપુર.

(મારવાડ) તા. ૧૮-૮-૪૧

આત્મસ્વરૂપ લાઈનારૂથ ૨

આપ બેઠક જણુ ગમે તે વિચાર કરવાને અનન હો બીજા
 નના શરીરો મારશે અને ને આજના કમતા સારા હશે એ વાત તો
 ભરિખ પડે છેકાની રહી આપ પોતે જ લખો છો કે એક ત્રિસ
 ખૂમ અ નદમા ગયો ત્યારે આ વિચારે આનંદ આપ્યો તે તો આપના
 અનુભવની વાત હ જે લોકો સાગ કામ કરી ગયા તેમના વિજયની
 દુઝી એ જ હતી કે જે જે કામ કર્યું તે હૃદયપૂર્વક કર્યું, પછી તે
 નાનું હોય કે મોટું એક યાવહારિ વાત લઈએ તો પણ મ્હી
 શકાય કે જેણે શરીર આપ્યું તેણે પહેલેથી નક્કી કર્યું હતું કે આ
 શરીર પાસે આપ્યું જ મમ લેવું તેમા આપણે પોતે વિદ્ય નાખ્યું
 કે તેણે આપ્યું શરીર કેમ ન આપ્યું? એટલે આપણે તેને આપણી

મરણ પ્રમાણે ચલાવવા માંગીએ છીએ. સર્વોપરિ સત્તાને આપણી પોતાની મરણ પ્રમાણે ન નચાવાય. એ જ આપણું અહાન, એ જ આપણો મોહ, એ જ આપણી લાલસા. આપણે વગર ભૂલે કામ કરતાં શીખીએ. ભૂલ થાય તો સુધારીએ, પણ હતાય ન ચવાય, એમાં આપણી શેખા. આપણે નિમિત્તમાત્ર છીએ, તેમ આપણું ક્ષણિક પણ છે. બીજી વાત, આપણને લોકો કેમ ઓળખતા નથી એ એક લાલસા છે. લોકો લાલે કહર કરતાં નથી, પણ કામ પોતાની મેળે વખત જતાં બોલી બિડશે. જો હવે અધ્યાત્મિક દૃષ્ટિએ વિચારીએ તો મારાં અનંત શરીરો હતાં, છે અને રહેશે, તો બાકી રહેતું આપોઆપ થઈ જશે; પણ આપણે આપણો અહમ્ બિડાવી અમુક પાસે જ કામ કરાવવું છે, તે કેમ નહિ કરે એ વિચાર આપણને નિર્બળ કરી મૂકે છે.

આ શરીરમાંથી નીકળતાં ખેદ નથી થવાનો. એ વાત અસારે સાચી લાગે તેટલી કદાચ અંત સમયે સાચી ન લાગે. તે પહેલાં કોણ શરીરમાંથી નીકળવાનું છે અને કોણે શરીરમાં પ્રવેશવું છે અને 'હું કોણ' ? એ વિચાર આપણે કરીએ તો વધુ બળવાન બનીએ. આપ જેવા આવા વિચાર ન કરશો તો બીજા કોની પાસે આશા રખાવ ! મારા વિચારો જે હું મોટેથી કહી ચકું તેટલા લખાણમાં લાની ચકતો નથી, એ મારી નિર્બળતા છે; પણ તેનું મને દુઃખ નથી. (કોઈ વખત લખાણમાં મૂકાય છે ખરા.)

લિ. ગ્રેમી ચંદુ

૯
જી સોદર, તા. ૧૨-૬-૪૨

4

આત્મસ્વરૂપ જાણ નારશંકર !

× × × મારી પાસે પૂણીએ છે તેમાંથી જોઈતાં મોકલી આપીશ. × × × મને તો કાંઈ રહ્યું વગેરે કરે તો ખૂબ આનંદ થાય. જીવનમાં માણસ એકાંત શોધે છે; કારણ પોતે એકલો છે. એ એનો ક્ષયભાવ છે; છતાં એકાંતમાં પણ વિચારદ્વારા કંઈ ને કંઈ ઘાટ ધડાકા કરે છે અને એમ કરી સુખી દુઃખી થયા કરે છે. એ એકાંતનો લાભ આત્મચિંતનમાં ગાળે તો પ્રભુદ્વાર ખુલ્લા થઈ જાય છે. છતાં એ તો એના જ કૂટના જગતમાં જ રાખ્યા કરવાનો. × × × સંજની પ્રાર્થનામાં જિ. બહેન શારદા, સૌ. નાની બહેન, સૌ. ધની બહેન, ચિ. સૌ. બહેન કપિલા વગેરે પણ જોડાય છે, અને હું મારી શૈલી પ્રમાણે તોત્રોના અર્થ સમજાવું છું. × × × બપોરે સરસ્વતીચંદ્ર વાંચીએ છીએ. એ પુસ્તકમાં ગૃહસ્થ, સાધુ, સંન્યાસી, ધક્કચારી વગેરે ગદ્યાં માટે વાનગી પીરસેલી છે. સ્ત્રીઓને માટે ગુણ-સુંદરીના ઠીક આદર્શ છે. તમે તો એ પુસ્તક વાંચ્યું હશે. સૌ. બેન ચંદ્રભાગા વક્તા છે અને અમે ગદ્યાં શ્રોતા છીએ. લીલાવતીની જીવન કથા આ પહેલા વચાઈ ગઈ. × × × તમે ત્યાં રહીને ત્રણ પાઠ શીખી આવશો. પહેલો બ્યવસ્થિતપણાનો, બીજો ઘોડા ન દોડાવ્યા કરવાનો અને ત્રીજો માથે બોળે લાઈ ન ફેંપા કરવાનો. આ ત્રણ પાઠ શીખી આવશો તો મને ઘણો આનંદ થશે. હજી ખૂણે ખૂણે લોકપણા કોઈ કોઈ વખત દેખા દે છે, તેનો છેદ ઊડાવ્યા કરશો. જગત તો બાવા આદમના વખતથી એવું ને એવું જ ચાલ્યું આવે છે. રામાયણ, મહાભારત અને ઇતિહાસો એ વાતની સાક્ષી પૂરે છે. બહુ બહુવાની જિજ્ઞાસા ન રાખીએ. કાણુ શું કરે છે? આમ કેમ કરે છે? એ રીતે આપણી આસપાસના જગતમાં ગૂંચવાયા કરીએ તો વિશાળ કાગળ કરવાનો કે વિચારવાનો સમય રહેતો નથી. એને માટે સમય ન આપવો એમ નહિ, પણ એમાં જ દરાઈ

જઈએ એ ઠીક નહિ. મારી પાસે કાંઈ પંડિતાઈની આશા ન રાખે. હમણાં તો પેલા કતારગામવાળા* ચાર પાંચ દિવસે અનુભવપ્રકાશ વાંચવા આવી જાય છે. તેમની સાથે પ્રથમ સર્ગ પૂરો કર્યો. રોકડાં તેવીશ પાનાં વાંચ્યાં છે. આવી વ્યક્તિઓ આવે છે એટલે શ્રવણ, મનન, નિદિધ્યાસન અને સાક્ષાત્કાર થયા કરે છે. કારણ એ મનના ધર્મ છે અને હું તો જેમનો તેમ રહ્યો છું ને? એ બધું હોય તોયે હું ક્યાં જવાનો હતો? એ બધું હશે ત્યારે સાક્ષી થઈ અનુભવ્યા કરીશ, અને નહિ હોય ત્યારે સ્વ-મહિમામાં સ્થિત થઈ શકીશ. વ્યવહારમાં સાક્ષી, અને વ્યવહાર નહિ ત્યારે જેમનો તેમ-મન વાચા બંધ. એટલે બધું બધ! ઈં શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ:

૯

ૐ

(જેલમાં) નવો મહિનો મુબારક

રહેર, તા. ૧-૧૦-૪૨

આત્મસ્વરૂપ ભાઈ નારાયણ!

x x x માણસ દરેકજા જાગ્યે જ થોડો સમય નિવૃત્તિનો શોધે છે, છતાં ધ્વજ છે કે શાંતિ-નિવૃત્તિ મળે તો સારું. પ્રજા તેની અરજી સ્વીકારે છે ત્યારે તે શાંતિ—નિવૃત્તિમાં પણ પાછી. પ્રવૃત્તિ શોધે છે! આમ પોતે વર્તે છે અને દોષ દે છે વખતનો, સંજોગોનો કે ફરજોનો! આપણું પણ એવું ન થાય તેનાથી ચેતીએ. હવે તો જે સમય મળ્યો છે તેનો સદુપયોગ કરી લઈએ. આપણી દરેક પ્રવૃત્તિ—નિવૃત્તિ છે, અને તે દરેક ક્રિયામાં આપણે પ્રભુતાનાં

* હવાફર અર્થે હું (સંપાદક) કતારગામ જઈ રહેલો તે વખતે સદગત શ્રી ચંદુલાલના રહેર મુકામે બાર તેર વાર જઈ આવ્યો હતો, અને તેમની સાથે બેસીને “અનુભવપ્રકાશ” વાંચેલો તે જાળન આ ઉલ્લેખ છે.

દર્શન કરતા રહીએ આ સ્થિતિ પ્રાપ્ત થવી કેટલી ઉત્તમ છે અને તેમ છતાં કેટલી સરળ છે ? આપણે અને પ્રભુ જરાય જુદા નથી. પ્રભુને આપણી મરજી પ્રમાણે નચાવવાનું ન સૂઝે એવી સંસ્કૃતિ મળે તો કેવું સારું ? x x x અને હાલની શિક્ષણપદ્ધતિ માટે માન નથી ફક્ત ભણવાનું છે, પડિતાર્થ છે; સંસ્કારિતા કેળવાતી નથી અને અત્યારની કેળવણીથી તે આવે એમ પણ નથી. એ સરકાર તો ધરમા નાનપણથી પાડાય તો જ કંઈ વળે. માતાપિતાને સમય મળતો નથી સમય મળે છે તો તેમનામા જ કંઈ હોય નથી. અગર એ તરફ પેદરકાર રહે છે

અનુભવપ્રકાર પાનુ ૫૩૧, પ્રેરક હવ છે કે બહા ? એ તો તમે જાતે અહીં હો ત્યારે અત્યક્ષ સમજાવવામા સફળતા મળે. પહેલાં હવનું સ્વરૂપ એવું ક'પ્યું છે કે—“ જળ-પ્રતિબિંબને કુ કરી માનવો એ હવલાવ છે ” અત કરણ એ જળને સ્થાને છે. એ અત કરણમા મૂળ બિંબ પરબ્દનું પ્રતિબિંબ પડે છે. એકલો મિગલાવ સત્ત છે પ્રેરકનો અર્થ આપણે સાધારણ અર્થમા કરીએ છીએ તેવો નથી પણ જેની સત્તા વડે પદાર્થોનું અસ્તિત્વ લાગે છે એ બીજો કોઈ પદાર્થ જ નથી પણ જેના વડે પદાર્થો ભાસમાન થાય છે તે સ્વપ્નમા પ્રતીત થતા પદાર્થો સ્વપ્નદ્રષ્ટા છે અથવા તેના વડે તે પદાર્થોનું અસ્તિત્વ લાગે છે માત્ર અનુભવથી એમ કહેવાય કે સ્વપ્નમા પદાર્થોની સત્તા-સૂતિ આપનાર અગર પ્રેરક સ્વપ્નદ્રષ્ટા છે, એટલે કે સર્વ કાઈ છે તે સ્વપ્નદ્રષ્ટા જ છે. સ્વપ્નમા જે દેખાય છે તેનું અસ્તિત્વ સ્વપ્નદ્રષ્ટાને જ આભારી છે. આપણે પ્રથમ ભિન્નતા કટપીએ છીએ, તેને સાચી માની વ્યવહાર કરીએ છીએ, અને પછી સગજવામા ગોટાળો બિંબો ગાય તો અજરાધ્ય છે છીએ બહુ વાચન કરવાથી જ્ઞાનમા વધારો થાય છે, પણ ઘણી વખત જોવું પણ બને છે કે વાચનાર સાવધાન ન

હોય તો ભિન્ન ભિન્ન વિચારથી મગજ ડહોળાઈ જાય છે, અને એક જાતની માનસિક કળજિયાત થાય છે આવે સમયે મને તો એક જ વિચાર સાન્ત્વનરૂપ નીવડ્યો છે કે મારા ઋષિ-મુનિઓ ભક્તો અને સતો કદ કોલેજમાં લખ્યા હતા ? અને તેમ છતાં તેમના શબ્દો, ભજનો વગેરે આજે કોલેજમાં અભ્યાસક્રમમાં ગોઠવાઈ ગયા છે x x x

૧૦

૨૧ ફેબ્રુઆરી, તા. ૨૦-૧૧-૪૨

આત્મસ્વરૂપ જાણ નારાયણ !

x x x અમદાવાદમાં પૂ રવિશંકર મહારાજ ગીતા ઉપર મીઠું મધુરુ પ્રવચન કરતા હતા, તે સાજ નાસિક આવવાથી આવ્યો ગયો ગણાય હવે તો ત્યાના હવાપાણી અને આધ્યાત્મિક મિત્રોના અને તેઓ 'લાઠી લેશો આપણે દુખી થઈએ તેથી કદ કોલેજ ગીતામાં રસ નથી જેવાના જેમને જે રસ ગમે છે તે રસ તેઓ લઈ ગયા છે કેટલાંને અગીતમાં રસ હોય છે, તો કેટલાંને જો તિથમાં રસ હોય છે, કેટલાંને હસ્તરેષા જેવામાં, પહેલાં જાન જનવામાં, શરીરને પપાળ્યા કરવામાં, નાટક જેવામાં કે બીજા મોજમંડા કરવામાં રસ પડે છે, કેટલાંને કુદરતી દેખાવો જેવામાં રસ પડે છે કેટલાંને સેવામર્થોમાં રસ છે તો કેટલાંને મસ્તરામની માફક જમણું કરતા ગહેવામાં રસ છે મૌના રમ એકસરખા નથી હોતા, છતાં દરેકને કઈને કઈ રસ તો છે જ. જેમાં જેને રસ તેમાં તેને સુખ કે આનંદ જણાય છે x x x આપણે અને પ્રભુ જુદા છીએ ત્યાંથી તમારા વિચારનો પ્રવાહ શરૂ થાય છે એટલે પ્રભુને આપણી મરજી પ્રમાણે નાચ નચાવવાનો આરિયો મનમાં રહ્યો છે આપણે છપ્પીએ તેમજ થુ

નેઈએ. ચોરી કરવાની ઇચ્છા થાય, સુખી થવાની અને કાઈને સુખી કરવોની ઇચ્છા થાય, કાઈને દુઃખી કરવાની ઇચ્છા થાય કે ખીલું કંઈ કાર્ય સાધવાની ઇચ્છા થાય; પણ ઇચ્છા થઈ કે તે પ્રમાણે તરત થવું જ નેઈએ—આ તમારી નહિ પણ સૌની મનોદશા હોય છે. આપણે સૌ ઇચ્છીએ છીએ કે ચોવીસે કલાક મનીગમને આપણી મરણ પ્રમાણે જ શાંતિ અને સુખ મળતાં રહે; આવી આવી કંઈકે વાસના અંતરમાં પડેલી છે. એ સૌને છેડા ન આવે ત્યાંસુધી સાચી શાંતિ આવે ક્યાંથી? ઇશ્વરાધીન થવાની વાતો દોઢ્યા કરીએ, પણ મનમાં તો ઇશ્વરને આપણી ઇચ્છા પ્રમાણે નચાવવાની ભાવના રહી હોય છે! એથી ત્યાંસુધી મનના કલા પ્રમાણે થાય ત્યાંસુધી શાંતિ લાગે છે, પણ ન થાય તો તો “રહુ છ યેના થડે જ રહે ને!” x x x આપણે જેમ વધારે વાંચીએ તેમ વધારે પાગલ થઈએ છીએ. આપણે વાંચીએ છીએ ધણુ પણ તેને પચાવતા નથી. આખી જીતા મોઢે ન આવડે તો ફિકર નહિ, પણ ફક્ત એ સ્લોક જ આચરણમાં લીનરે તો બહુ છે. આપણને ગીતાકારના કયન ઉપર પણ શ્રદ્ધા નથી. દુનિયાના લોકો એનાં મુક્તકંઠે નખાણુ કરે તે આપણે વાંચીએ કે સાંભળીએ; પણ “An ounce of practice is more than ten thousand tons of big talk.” (દશ હજાર ટન જેવડી વાતો કરતાં એક અંધોળ આચરણ ચઢી જાય છે) x x x આપણે શું કરવું નેઈએ એ પ્રશ્ન સાચો છે; પણ લોકોએ શું કરવું નેઈએ એ પ્રશ્ન નો.

૧૧

ૐ

શૈલેષ, તા. ૨૮-૪-૪

આત્મસ્વરૂપ બાઈ નારાયણ !

■ x x આજના જમાનામાં માણસે બહુ

ન થયું, પણ ધીરજનો ગુણ કેળવવા મથતા રહેવું સસારમાં આપણે માટે બદલાઈ જાય એમ નથી એ તો બાવા આજના વખતથી એવો ને એવો જ ચાલતો આવ્યો છે 'સ્વામી રામતીર્થ' એક રેટની વાત લખી છે, એ સવાર પોતાના ઘોડાને પા પાસ મથતો હતો, પણ રેટના અચળથી લડકતો હતો રેટ અવાજ બધ કરે તો પાણી બધ ચાય અને ધીરે તરસ્યો ગ્રહે ઘોડાને પાણી પાવુ હોય તો તેને છુચકાવે જોઈએ-પ પાગ જોઈએ સસારનો અવાજ તો ચાલુ રહેવાનો જ તેમાં મન બદલ કરે તો કામ કેમ આવે? માટે જ સસારમાં આનંદ લેવો હો તો મનરૂપી ઘોડાને છુચકાવે જોઈએ x x x બાઈ ઉપર એમ પિતાશ્રીનો પ્રેમ અપૂર્વ ગણાય, પણ પ્રેમ અને કહેરો એ સબ ચક્ર તો કલા કરે છે કે (૧) પ્રેમમાં સાદુ નથી, કુમનદારી નથી (૨) પ્રેમમાં રૂપધા નથી (૩) પ્રેમમાં ભય નથી (૪) પ્રેમ આપ જ કરે છે, લેનાની ઇચ્છા જ નથી ગખતો પ્રેમ શબ્દ સાધારણ ભાષામાં પણ વપરાય છે, પણ જ્યાં ઉપરનો પ્રેમ હોય છે ત્યાં સાચો પ્રેમ છે ગેમ ચક્રને લાગે છે, બાકી તો પ્રેમને બદલે 'સારે ભાવ' રાખે છે એમજ કહેવું બગાડે ગણાય x x x આપણે ઈન્દ્રિયો આપી છે, તે તેમના ઉપર કાળ રાખવા માટે આપી છે, ગમે તેમ વેડફી નાખવા માટે નથી આપી તેમ તેમનો નર નરોત્તો ઉપયોગ ન કરીએ તો તે મિથ્યાચારમાં આવી જશે. કેટલી વખત એ કાળમાં ન હોય ત્યારે તેમને શિક્ષા જવા પૂતો તેમનો ઉપયોગ બધ કરીએ તો તે તપ ગણાય બાકી દેખાદેખી બધ કાળી એ તો નિ ન ગણાય વાણીનું મૈત્ર ગીતામરને મન્યૂ નથી, પણ મનનું મૈત્ર એ કહે છે સસારમાં અધ્યાયમાં ગણુ તપ કલા છે તે કદરવ કરી લેતા

જેવા છે તે પ્રમાણે જો આચરણ કરીએ તો બીજા તપની જરૂર નથી રહેતી ગીતાની ખૂબી જ એ છે કે એનું આચરણ ગમે તે વ્યક્તિ ગમે તે દેશકાળમાં કરી શકે વ્યક્તિ જાતે જ પોતાની ગતિનો તાબો મેળવી શકે છે કે હિસાબ કરી શકે છે. એમાં કાંઈના પ્રભિપ્રાયની જરૂર નથી પડતી x x x જેને થોડી ઘણી સમજણ પડી હોય અને તે જો આચરણની શરૂઆત કરી દે તો તેને ધીરે ધીરે સમજવા લાગશે કે, “હું મનના અગર અત કરણના બધા ભાવેથી પર હટો અને રહેવાનો છું. એ બધા ભાવોને હું જાણું છું મને કાંઈ જાણતું નથી” એ પોતાના અનુભવ ઉપર મુસ્તાફ રહ્યા શ્રે તો તેને આખો મનો કટાણા વિનાનો, સરળ, અને સીવો લાગશે એ ભાવ સમાગમથી આવે, ધાર્મિક પ્રયોના મનનથી આવે, વિચારથી આવે કે ભાનપૂર્વકના શરૂઆતથી પણ આવે છે એને માટે તમારે “અનુભવપ્રકાશ”નું તારણ સારું છે કર્તવ્યનો બોલો માથે લઈ ક્યારે જીએ તેમાં સિદ્ધિ નથી જ કામ થાય તે ક્યારે જીવે હા, તેમાં આજસ કે હરામખોરી ઘૂસે નહિ એ તપાસતા રહેવું x x x પછી તો ધીરે ધીરે જાણવા ન જાણનાના ભાવને તિનાજનિ આપવાની છે કારણ કે ભાવમાત્ર અત કરણ સુધી જ છે જો ત્યારે આટનો વિચાર કરી જોડો થોડી થોડી વારે વચમાં વચમાં મનથી મોન કરી શાંતિ જાળવી લેશો, તો ૧૦૦% ઉપર ગયેલું મન ઠેકાણે આવી જશે આ તો અનુભવ કરીને જોઈ લેવાની એક નક્કર વસ્તુ છે આલે હિંદુ, મુસલમાન, પારસી, ખ્રિસ્તી, કે કાંઈ પણ ધર્મ કે મત-પચનો અનુયાયી હોય તે કરી જુઓ અને શાંતિ મગે છે કે નહિ તે જોઈ શકે છે જેમાં તો શકા જ કરવા જેવું નથી અનમત, જરા સુચરકારી જુદી હોય, જરા વધારે લગતી લાગી હોય, અને સતસમાગમ હોય તો પછી આનન્દનું મૂળવું જ શું ? શ્રી આત્મારામજી પાસે કાંઈ કાંઈ સમય જરાનું શાય છે ત્યારે આવી જ વાતો નીકળે છે તેમને ખૂબ ગમે છે અને

જાણે કંઈ આરામ યા સાંત્વન મેળવતા હોય એવું લાગે છે. મારા ઉપર ખૂબ સ્નેહ છે. ન જાઉં તો પણ અમારો સ્નેહ તો નિકટના સ્નેહીની માફક બન્યો રહે છે. ખરેખર, આવા સ્નેહીઓ મળવા દુર્લભ છે. x x x

૧૨

ૐ

રાંદેર, તા. ૨૮-૫-૪૩

આત્મસ્વરૂપ બાઈ નારાયણ!

x x x તમે નવું સાહિત્ય વાંચ્યો છો અને તેના વિચારને સાચા માની ચાલવાના પ્રયાસ કરો છો એ પણ તમારી માનસિક અસ્થિરતામાં કારણભૂત છે. જન્મત એટલે વિવિધતા. તેમાં વિચાર વિવિધતા હતી, અને રહેવાની. વળી મન પણ એવું છે કે કોઈપણ સમયે ધરાયું એમ કહેવાનું જ નથી. ‘આત્મા સિવાય બધું જ અનિત છે’ એ વાત વાંચતાં, લખતાં, કામ કરતાં કે વિચારમાં ધ્યાનગ્રહ થઈ જાય છે. આપણે આપણી મરણ પ્રમાણે જન્મતને નચાવવા માગીએ છીએ એ ખીણ નિર્બળતા ગણાય. પણ જન્મનની વિવિધતા એ સાર્થ વિવિધતા નથી, સ્વપ્ન જેવી એ છે. એ વાત દૃઢ થવી નથી પણ ધીરે ધીરે સમજાઈ જશે ત્યારે દૃઢ થશે. જે જે વિચારો કે જે જે ચંકાઓ ઉત્પન્ન થાય તે લખી રાખીએ, આપણું ધ્યાન, મનન, વિચાર વગેરે ચાલુ રાખીએ અને પછી ચોક્કસ દિશાએ એ જ ચંકાઓ વગેરેને તપાસીએ તો તેમાંની ઘણીખરી આપોઆપ શાંત થઈ ગયેલી જણાશે. આ બધી ચંકા મનની છે, જન્મત અવસ્થાની છે, મારે તો દૃઢ પણ ચંકા નથી, હું નિઃશંક છું, શાંત સ્વરૂપ છું અને રહેવાનો; એમ વિચારો. મને શંકા કેવી ! x x x આનંદની તમે વાતો લખો છો

પણ તમારે અર્થ તો સુખનો નીકળે છે. સાચો આનંદ એટલે સુખ અને દુઃખ બંનેથી પરની સ્થિતિ. એ બંનેને જે બાણે છે તે આનન્દસ્વરૂપ છે. કાઈપણ સ્થિતિ તે મનની સ્થિતિ છે. સાચો આનંદ તો કાઈ પણ સ્થિતિમાં શાંત સ્વરૂપે એક અને અખંડ એકરસ રહ્યો છે. એ તો દરરોજના અનુભવની વાત છે. “ જે પોતાના અનુભવનો જ ઈન્કાર કરે તેને બીજો કાણુ સમજાવે ? ” એવું એક સંતતું કથન છે. આપણે જે આનંદ માગીએ છીએ તે તો મનને માટે માગીએ છીએ: અને તે આનંદ પાછો ચિરસ્થાયી રહેવો જોઈએ ! આનું જ નામ વદતો બ્યાધાત કહેવાય. એક સતે હમણાં જ એક ચોપડી બહાર પાડી છે. તેમાં તે લખે છે કે જાત્રત-અવસ્થામાં મન બહુ બહુ તો ૫-૭ મિનિટ જ એકી સાથે શાંત રહી શકે છે. એટલે એટલો સમય જ તે સમાધિ કરી શકે છે. યોગથી, ભક્તિથી, જપ વગેરેથી લાંબા સમયની શાંતિ (જે બધી ક્રિયાઓ ચાલતી હોય તે હરમિયાન) રહે છે. પણ તેને સમાધિ ન કહી શકાય. એટલે જેટલો સમય તમે વાંચો, યોગ સાધો, ભક્તિ વગેરે કરો તેટલો વખત મન શાંત રહે છે એ વાત બરાબર છે. x x x મહેમાનોની વાત સાચી છે. આપણે દોડાના અભિપ્રાય માટે છવીએ છીએ, કે કાંઈને કાંઈ પ્રસિદ્ધિ માટે છવીએ છીએ ! હું વધારે કંઈ રીતે કહી શકું, વધારે કંઈ રીતે કરી શકું ? એ બધી પણ લાલસા જ ગણાય. લાલસા કે વાસના હોડવા માટે “ હું આત્મા સિવાય બીજું કાંઈ જ નથી, ” એ જ વિચાર ઉત્તમ છે. એ જ એક યોગ છે. જગત નથી ત્યાં બીજું શું હોઈ શકે ? મનને સત્ય માનીને વ્યવહાર થાય એટલે જાણુ નિરાશામાં આવ્યા કરવાનું. દરરોજ પૂછવાની વાત કરો, પણ અહીં એક મહિનો રહ્યા ત્યારે એક દિવસ પણ પૂછ્યું નહિ ! જે વસ્તુ જાતે મળીને પૂછવાની હોય ત્યાં પુરતક કામ નથી આવતું. એક વિદ્યાર્થી તેના શિક્ષકને પૂછે, “ એક ને એક ત્રણ કેમ નહિ; એ જ શા માટે ? ” આનો જવાબ શો અપાય ! બાઈ ! એમ જ છે. છતાં જ માને તો કાંઈ નહિ.

અનુભવે સમજશે. આને માટે મારા સબધમાં એટલું જ લખ્યું છે
 મારાથી આપને સંતોષ ન અપાતો હોય તો ક્ષમાર ! માણસ
 શરીરથી કામ કરતો હોય છે ત્યારે તેને ‘હું શરીર છું’ એવું જાન
 નથી હોતું પણ એથી થુ એ-પોતે શરીર છે-એ અનુભવતો બધ
 થઈ ગયો : તેમ ચિત્-શક્તિ પણ બધા મારફતે કામ કરી ગઈ છે,
 પછી એ વાત કોઈ જાણે કે ન જાણે જાણીને “હું એને મારી મરણ
 પ્રમાણે નચાવીશ ” એ ભ્રમણા છે એ તો હું જાણું ન જાણું તો ય
 કામ કરી રહી છે શરીરની અને મનની શક્તિ હોય તેટલું તેમની
 પાસે કામ લેવું આ આપણું અજ્ઞાન બીજા આ પ્રમાણે વિચારશે તો
 અધિર ફેલારો, એવો વિચાર આપણે કરવાનો નથી બેસી રહેવાનો
 વિચાર આવે તો બેસી રહેવું પણ બે ચિત્-શક્તિનો કામ લેવાનો
 વિચાર હશે તો તે બેસવા દેશે નહિ પછી આપણે આપણા અહ
 ઉમેગ્વો નહિ કોઈ પણ વિષયમાં ઝડપી દલીલમાં જીતવાની જરૂર નથી
 ફેટલાકને તો બિનજરૂરી વિષયમાં માથું મારવાની ટેવ પડી જાય
 છે બધા જ વિષયો આપણે હાસન કરી શકવાના નથી ગણિતના
 વિષયમાં આપણે કેમે કરી નિષ્ણાત નહિ થઈ શકીએ સાધન્યત્વ
 પણ એવું જ ‘આર્થશાસ્ત્રમાં પણ તેમ જ ‘સૌ સોની મર્યાદા પ્રમાણે
 વતે’ તો સાફ પૂર્વજ્ઞે કરતા આપણે નમ્રમાં વિષયોમાં માથું મારના
 થઈ ગયા છીએ તેથી પણ અશક્તિ રહે છે જેને સત્ય વસ્તુ જાણવાનો
 આમહ નથી તે બધા વિષયોમાં માથું મારવા જાય તો-“jack of all
 and master of none’ બને x x x સ્વામી શ્રી વિવેકાનંદ
 કહેતા કે હવે હું કયા વિષયમાં પડું ? આર્થિક વિષય પડું ? સામાજિક
 પડું ? રાજકીય વિષયમાં પડું ? બીજું કઈ લઉં ? આમ વિચાર
 કરે છું તો મગજ બાવડ બને છે, કશું નથી કરતું માન એક જ
 વાત સૂઝે છે કે “Educate” “સરકારી” બનું એ દ્વારા લોકો
 પોતાની મેજે હિપદેશ મહણ કરશે, બાકી બધી ચિતાઓ છોડીએ
 લોકો મહણ કરશે નહિ તો આપણે તો સરકારી રહીશું ને ! x x x

૧૨

રાદર, તા. ૧૭-૬-૪૩

આત્માસ્વરૂપ લાઇ નાશ કર !

x x x મારા કાગળમાં કોઈ દિવસ રસ ન પડે, માસિક અટકાયત જેવું લાગે । તેમાં હું શું કરું ? તમારું ખાતું એવું છે કે ગમે તે ચોપડી વાગે, તેમાં તમને રસ પડે. શકા જોડે તો તેના જવાબ મારી પાસે આગે । પણ લાઇ રે, એક શ્લેષ નિશ્ચિત થયું તો તે ગસ્તે ચાલવા માડ્યું ધીરે ધીરે બધું જ સમજાશે બહુ શંકા જોડાવતી નહિ શકાયો જોડે તો તે એક કાગળમાં લખ્યા કરતી, એ રાખી મૂકવી. અમુક દાઈમિ પત્રો એ શકાયો જોડે તો જવાબ આપોઆપ મળી ગયા હશે અગર પ્રશ્ન કે શકાયો નદામાં હતાં એમ લાગશે પૂર્ણ તો એક જ છે બધા પ્રશ્નોના જવાબ મનમાનતા નહિ મળે અગર સમાધાન અપૂર્ણ લાગે એમ પણ બને; પણ તેથી ગભરાઈએ નહિ વ્યવહારમાં તો અપૂર્ણતા લાસવાની બને વિવિધતા પણ દેખાતાની આપણે શરીર, મન અને વાણીથી પર છીએ અને મનથી પ્રશ્ન પૂછીએ તેમાં બધા જ પ્રશ્નોનું સમાધાન ન પણ મળે, અગર અધુરું મળે. મને પોતાને તો કોઈ શકા ઉત્પન્ન જ નથી થતી શકા ઉત્પન્ન થાય છે તો પૂછું છું કે એ શકા કાણે કરી ? ‘હું’ શું કરે છું ? જવાબ દીવાની જ્યોત જેવો છે. મારે ખીજાનું શું કામ ? મનમાં બળ આવવાનું એક જ સાધન છે, અને તે એકે મન “હું” નથી. એ બૂલ કરે, એાણું કામ કરે, અકલ્પ વિનાનું કામ કરે તેમાં “હું” તો દુ.ખી થતો નથી જ, પણ “હું” દુ.ખી થાઉં છું એમ માની લેવાય છે. હવે જે પોતાના અનુભવને પણ ગણકારે નહિ તેને કાણું સમજાવી

થકે ' We are always putting the cart before the horse આપણે ઘોડા પહેલા ગાડુ કે ગાડી મૂકવાની જૂન કરી બેસી છીએ ક્યારેતે બેતુર મડમા જાઓ તેથી ખુશ છું, પણ કોઈ નવો વિચાર હશે કે તરત જાળખની માફક તેને અનુસરવાની પદ્ધતિ અખતાર કરી એ તો હિંમતીય નથી * * *

૧૪

ૐ શેરેર, તા. ૭-૭-૪૩

આત્મસ્વરૂપ નારાહર્ષી

* * * કોઈ ભાષના અચુક જાતના વર્તનથી તેને પોતાને નુખ્તાન થયું તેથી તમે કોઈ વસ્તુ ન વેવાનો નિશ્ચય કે પ્રતિજ્ઞા કરી લો છો એ હિંમતીય નથી. તમે * * * ન લેવાનો નિશ્ચય કર્યો તે મને ન ગમ્યું અસનની ચીજે ચાહ, બીડી તપખીર, ભામ, ગાળો વગેરે માટે તેમ કરી શકાય, પણ શરીરને જરૂરી વસ્તુનો ત્યાગ ન કરાય એ તો મારા વિચારો કયા ભાષ લાલુભાષના કોમળ હૃદયની વાત વાચી એમને માટે માન થયું કદાપી કહે કે -

પડ્યા જખમો સૌ સલા, સહીય હજી થે બહુ,
મરના નવ કદી, ગણ નવ કદી, પડે છે હજી.
અપાર પડમે ને જગત દાય। આગું થયું,
પગુ હૃદય કડિન ન બનો, એ જ હજી પ્રભુ હું

આધ્યાત્મિક વિષયમાં જેનું હૃદય મગમ છે, જેનું જીવન નિર્મળ છે અને જેનો વિષયો ઉપર કશું છે તેને જ સ્વાન છે શ્રી સ્વામી વિવેકાનંદજી કહે છે, " It is heart that plays the most important part in religion, only brains die of dryness ! " આ બધા આધારો એ માટે થકું છું કે

તમારી દૃઢતા વધે. અમારે ત્યાં કામ કરતી ગ્રેમી ડોશીના બન્ને દીકરા પ્રભુશરણ થયા છે. એક સ્ટીમરમાં ગયો ત્યાં ફૂળી ગયો; બીજો અહીં મોઢો હતો તે અજો સવારે ગયો છે. આ મોંઘવારીમાં વૃદ્ધાવસ્થામાં, અજ્ઞાનથી લરેલા વાતાવરણમાં આ ડોશીમાના શા હાલ થશે? આવા કેટલાય કિસ્સા જગતમાં જનતા હશે? ફક્ત તે આપણી જાણબહાર એટલે આપણને ખબર ન પડે, સૌ પોતપોતાનાં દુઃખને મહાનથી પ મહાન ગણે છે; પણ દુનિયામાં બીજાઓના કિસ્સા જુએ તો જ સમજાય કે પોતાનું દુઃખ કાંઈ જ વિસાતમાં નથી. મોટેભાગે લોકો પોતાના કરતાં ચઢિયાતાને જોઈ દુઃખી થયા કરે છે, અગર અસતોષી રહે છે. પણ એક વિચાર બહુ આશ્વાસનરૂપ છે. "I am superior to many & inferior to few." માણસ આનંદમાં રહેવાથી જેટલા નવા વિચારો શોધી શકે છે તેટલું દુઃખના વિચારોથી તે આગળ વધતો નથી. માટે જેમ બની શકે તેમ આનંદમાં રહેવાને માણસને પ્રયત્ન હોવો જોઈએ માણસને હડો લાગે છે તો તે તેને શમાવવા અગ્નિ શોધે છે. પણ તે ધૂધરાતા અગ્નિ પાસે ન બેસતાં બડબડ બળતા અગ્નિ પાસે જ બેસશે. x x x લખતાં લખતાં આડે અટ્ટી જવાયું પણ આનંદમાં રહેજો અને આનંદના સંદેશાઓ મોકલજો. આનંદસ્વરૂપ એ તમારો સહજ સ્વભાવ છે, પણ આપણને નાનપણથી કે જન્મોજન્મથી દુઃખના વિચારો કરવાની ટેવ પડી ગઈ છે, અને એ ટેવે ગંભીર સ્વરૂપ ધારણ કર્યું છે. રાગ કષ્ટ-સાધ્ય છે પણ અસાધ્ય નથી જ. રાગી પામે કે દુઃખી પાસે રાગની કે દુઃખની વાતો કરીશું તો તેથી તેને સુખ થવાનું નથી, પણ આરામ્ય કે આનંદની વાતો કરવાથી જ એ સૌનું મેલાણું થશે.

૧૫

ૐ

જોધપુર, તા. ૭-૯-૪૩

આત્મસ્વરૂપ બાઈ નારાયણ !

× × × પ્રેમનો બદલો શા માટે ? જોડો હું પ્રેમ કરવાને
સ્વતંત્ર છું તેટલા તમે પ્રેમ નહિ કરવાને સ્વતંત્ર છો. ગીના આપ-
ણને શીખવે છે કે તને પ્રેમ કરવાને અધિકાર છે પણ તેનો બદલો
એટલે ફળ માગવાનો અધિકાર નથી. ગીનાનું આ મહાન સૂત્ર છે.
કહો કે મનને શાંત રાખવાની આ એક મહાન શૈલ છે. આપણે
એ સૂત્રને જીવનમાં બિનારીએ તો અર્ધા કપડા મટી જશે. ત્યાં બૂધ
બતાવવાથી આપણને કે તેને ફાયદો થતો હોય ત્યાં જરૂર બૂધ
બતાવીએ; પણ જો તેનું ફળ એ વધવામાં થતું હોય તો માંડી
વાળીએ. આપણે કાઈને આપણો સંબંધી ગણતા હોઈએ, જો તે
આપણને ગણતો હોય તો જ; નહિ તો કાઈને સલાહ આપવા ન
દોડવા કરીએ. ગધેડાનું પૂછકું લાત વાગે તો ચે છોડવું નહિં એવું ન
કરીએ. વિચાર કરી જોશો. ચંકુ ખોટો હોય તો જણાવશો, તે
પોતાની બૂધ સુધારવા તૈયાર છે. × × ×

આત્મસ્વરૂપ !

× ■ × ત્યાં આવી જાય પછી એનો શો ધરિદો છે એ જાણી લઈને નોકરી પર ચઢાવી દેવો અને પ્રેમથી કામ લેવું. પ્રેમ વડે હિસક ગ્રાણી પણ મિત્ર બની જાય છે તો મનુષ્યજીવનું તો બોલવું જ શું રહ્યું ? કાઈ પણ મનુષ્ય સ્વભાવે પૂર્ણ નથી, અને શારીરિક કે માનસિક દૃષ્ટિએ પણ પૂર્ણ નથી હોતા; કેવળ આત્મા જ પૂર્ણ છે. એટલે દરેક મનુષ્યજીવ તેના જીવનમાં ભૂલ ને ગફલત કરે એવી દૃષ્ટિ રાખવાથી મનુષ્યમાં ક્ષમા ગુણ આવી જાય છે. આપણે પોતે જ બ્યવહારમાં કેટલી ભૂલો કરીએ છીએ કરી છે અને કરીશું એ પ્રત્યક્ષ અનુભવની વાત છે એ ધ્યાનમાં રાખવું મનુષ્ય પોતાના સફળ્યોને ઝોઝા આઠ અને દુર્ગુણોને મોઢું રૂપ આપે તથા બીજા-ઓના સફળ્યોની મોટી કિંમત આદી એમના દુર્ગુણ તરફ દુર્લક્ષ્ય રહે તો શાંતિ બહુ રહેશે આપને આ બાબત લખવાનો મને અધિકાર નથી, કાચુ આપ તો ચંદુના મોટાભાઈ હો, તેથી ક્ષમા કરશો. ચંદુ પોતાના બ્યવહારમાં કઈ રીતે શાંતિ રાખે છે તે લખ્યું છે.

પરમાત્માશ્રીનું પુસ્તક* હપાઈ ગયું હોય તો અહીં મોકલી આપશો

લિ આપને પ્રેમી ચંદુભાઈ

* “શ્રી દેવીદાન અનુભવ પ્રકાર” નામનું હિંદી ભાષામાં હપાયલું પુસ્તક જેમાં મહાત્મા શ્રી દેવીદાનજીના પચાસ વર્ષોથી વધારેના નેષકને લગતા અનુભવગ્રન્થ નુસખા-પ્રિન્ટીંગશન ઉપદેશોની નોંધ છે, અને જેમાં તેમનું હુંક જીવનચરિત્ર તથા તેમણે આપેલા ઉપદેશોનો સાર આપ્યા છે આ પુસ્તક હમણા મળ્યું નથી

୨ ।
ॐ

15-7-33

Dearest Blessed Self,

× × ×

Surrender completely everything to the will of the Divine Self when you are on the material plane-mind always fixed on the Self, and you will realise that we enjoy highest Heaven on earth.

The Real self is just like a *magnet*, and body mind, intellect are just as many needles. If these needles are in touch with the magnet they become magnetised & we see the world & every thing in a different light. The whole plane is changed. As the body does not belong to us but it is given to us in trust, we should take proper care of the same × × × Do not look to money when there is the question of health × × × Never lose your balance but always keep cool & collected × × cannot stay in the Ashram and do and act as Bapji (Devidanji Maharaj) Changing of clothes would not make a man fit to conduct an Ashram. He must have a lot of Tapasya, of heart (pure Love) & deep spiritual insight.

Yours Own
Chandu

૩

ૐ સિંદર, તા. ૯-૪-૩૪

પરમપ્રિય આત્મસ્વરૂપ !

ગઈ કાલે આપનો તાર Sister died to day મળ્યો, તે વાંચી દિલગીરી થઈ કેટલાક સમય મુઠી એના ગુણ અને મનની પવિત્રતા યાદ આવ્યાં. જે જન્મે છે તે જાય છે એ જગતનો સદજ સ્વભાવ છે. આજે મેં આપને તાર કંઈ છે કે Sympathise, take courage letter follows એ મળ્યો હશે. x x x આપ તો સમજી છો. વળી પૂરા યાત્રી છો. આપ જાણો છો કે આત્મા અમર છે અને એ જ સૌનું સ્વરૂપ છે. બરાબર જ્ઞાનદ્રિષ્ટી નેશો તો દેહ જેવી કાંઈ વસ્તુ નથી. આપણા બધાપણથી જ દેહમાં અહં કરવાનો અભ્યાસ પડી ગયો છે તેથી રાગદ્વેષ ચાલુ રહે છે. જેટલા આપણા શરીરના સંબંધી છે તેમના તરફ “આ મારા” એવો ભાવ થાય છે. આત્મ નામ તે રાગ. અને રાગ થયો કે સુખદુઃખ લાગવાનાં. અને જે કાંઈ આ સંબંધીઓથી અલગ છે (જેઓ સંબંધી નથી) તેમના તરફ ત્વમ્ (તું-તમે એવો) ભાવ થાય છે, જે દેવ ઉત્પત્ત કરે છે. રાગદ્વેષ બનેને દહાવવા એમાં મનુષ્યજન્મની સફળતા છે. આપનો સ્વભાવ ધણો પ્રેમી છે તેથી આપને જરૂર થોડું દુઃખ તો થવાનું. પરંતુ આપ વિવેકી છો. વિચાર કરશો તો માફ લખવું યથાર્થ લાગશે. ખીછ રીતે વિચાર કરશો તો આપને આનંદ થવો જોઈએ કે, શરીરને તો એક દિન જવાનું તો છે જ, તો જેના પર આપનો પ્રેમ હોય એ સુખી થાય એવું આપ જરૂર ઈચ્છો. એ દ્રિષ્ટી એ આપના પહેલાં ગઈ ને સુખી થઈ. પ્રેમપાત્રને સુખી કરવામાં પ્રેમીના પ્રેમને સતોષ ને આનંદ મળે છે. હું તો એમ સમજું છું કે આપનું એક કરજ દંતુ તે આપે ઈંદીધું, અને આ કરજ દેવામાં યે આનંદ થવો જોઈએ. આપ ધૃતિસ્વરૂપ છો તો વીરની માફક વીરતા ધારણ કરો. Be bold & take courage.

any of you. Trees do not take water for nearly eight months. Atman is the Siddhi. It requires no other Siddhi. The Siddhis are all in Maya or in Prakriti. While looking Jagat from the material standpoint, give everything its due, but looking from the Atmic standpoint, all are YOU (the Real Self) Read Ram Tirtha and Anubhava Prakasha* at least once daily, then meditate upon what he has said for that day. Such letters are meant for all who are treading this path

૭

૪ Rander 28-1-37.

Dearest Blessed Self,

Chandu has not heard from you for a pretty long time. After leaving service you have grown a little bit lazy. Is Chandu right? Or if otherwise please disprove it by writing regularly. Chandu, when he left Jodhpur, asked you to be very regular in your habits, especially in taking regular diet & in sleep. My dear self I mind, this is old age and one need not be careless & irregular.

* પદ્યપાત રહિત અનુભવ પ્રકાશ. હિંદી પુસ્તક. સ્વામી વિશ્વદા-
નંદજી: પ્રસિદ્ધ કાલી કામલીવાળા બાબા વિરચિત.

મળવાનું ઠેકાણું—શ્રી ખેમરાજ શ્રીકૃષ્ણદાસ, શ્રી વેંકટેશ્વર ગ્રીમ
પ્રેસ, ખેતવાડી, મુબમ્બી.

Do you read Anubhava prakasha & Ram Tirtha regularly ? Please do so for Chanda's sake. Whether one believes it or not, he is સાક્ષી-અનુભવ- nothing short of it. So please take your firm seat on that highest Self & enjoy real Bliss, & make others partners of that Anand. One need not worry about Jagat. It is going on & will go on, even if one does not think about it.

૮

ૐ રાદેર, તા. ૨૩-૧-૩૭

આત્મસ્વરૂપ કિશોરીરમણ !*

x x x આપ એકલા એકલા પણ “ અનુભવ પ્રકાશ ” વાંચતા રહો છો એ જાણીને ઘણો આનંદ થયો. જે દેશ જવું છે તેનો વિચાર કરી રાખીએ તો રસ્તો અનેક રીતે મુગમ થઈ પડે છે. ટારણ, અચપણથી દેહાધ્યાસ આણુ રહ્યો છે. તે દૂર કરવા સાર અધ્યાસ તપ, વગેરેની આવશ્યકતા છે. નિદ્રાની દરમ્યાન નિરતિશય આનંદ (આત્માનો આનંદ) લૂંટવો એમાં મનુષ્યજન્મની સફળતા છે સૌથી પ્રથમ ટેવ પાડવી જોઈએ. આપ તો સમજી છો. આપને શું લખવું ? વિષયો આપણી સામુ હરહમેશ જિજ્ઞા છે તેમને આધીન ના થવું એમાં શૌર્ષ છે. મિત્રના વેશમાં વિષયો આવીને ચતુરું કામ કરી રહ્યા છે; આપણા સામર્થ્યને લૂંટારા પેડે લૂટી રહ્યા છે, તેઓ આપણે આધીન જોઈએ, તેને બદલે આપણે તેમના ગુલામ બની જઈએ એ ઠીક નથી. વિષયો આત્મા તો મિત્ર થઈને, અને હવે બની ગયા દુરમન.

* બાણજી ઓ ગુરુપ્રસાદજીના પુત્ર.

સરસ્વતી (પુત્રી) સૌને બોધ આપી ગઈ છે કે મારામાં અહં-કાર ન હતો, તો પણ (હું) શરીર પ્રારબ્ધને વશ છું. સૌનાં શરીર પ્રારબ્ધને આધીન છે, અને ન્યારે શરીર મારું નથી ને હું શરીરથી જુદો છું, તો તેના સંબંધીઓ મારા ક્યાંથી યસે ! હું તો સૌનાં શરીરથી જુદો છું અને તેવો રહેવાનો. શરીર તો પંચભૂતાનું છે અને તેમને આ શરીરનું દાન દેવું જોઈએ. અને આવું દાન દેવા કંઈ ઉપકાર નથી, કારણ એ તેમનું જ છે—આપણા અહંકારે વચા પડીને તેને પોતાનું કરી લીધું હતું—તેમનાથી છીનવી લીધું હોય આપણો સાચો અહંકાર આત્મામાં જોઈએ; જે જૂડો—ખોટો—અહંકાર શરીર ને મનમાં રાખ્યો છે તે ત્યાંથી જોઈ લેવો જોઈએ અને તેમ કરવામાં શ્રમ નથી પડવાનો.

શ્રી. ચંદ્રાણીને જુદો પત્ર નથી લખતો. તમે 'જ' સમજીને આપણો એવી આશા છે. હું સાક્ષી છું, અને હું મારું સ્વરૂપ જેવું સમજીને હું ના જમ હરહમેશ કરતા રહેવા એવી મારી આ સૌને વિનંતિ છે.

મહાત્મા જે ગુણમાં બિરાજે છે તે પોતાની સમજ મુજબ બોધશે ને વર્તશે. સિદ્ધિઓ મનુષ્યને કૃપાવે છે. તેઓ માયાનું સ્વરૂપ છે, તેથી અહં વધે છે. નમ્રતા નથી આવતી.

૯

હ

રોંદેર ૨૬-૩-૩૭

પરમાત્મન બાબુજી !

આપ સૌ કુશળ છો અને સ્વરૂપચિંતનમાં થોડો સમય ગાળો છો એ વાંચી આનંદ થયો. સ્વરૂપમાં સ્થિર થવું એ જ કર્તવ્ય છે. અહં જે શરીર, ઇન્દ્રિયો અને મન વગેરેમાં લાગે છે તેને (અહં-કારને) ઊઠાવીને આપણા સ્વરૂપ આત્મામાં લગાવતા રહેવું એ હવે

કરવું રહ્યું. આપણાં શરીર-કહો કે સૌનાં શરીર-એ તો મુકદ્દા
dead body છે. તેને તો ન્યારે મન અને આણુ બિઠાવે ત્યારે જ
ચાલી શકે. આ શરીર અને મનને બાંધી રાખનાર “કુ” દરેક અવ-
સ્થામાં હાજર હજુર છું, એ વિચાર કાયમ રાખવો જોઈએ. આ
કર્તવ્ય છે, એજ મનન છે, અને એજ સાક્ષાત્કાર છે. આપને
વિશેષ શું લખવું ?

બસ. આવા વિચારમાં જ આનંદ આનંદ રહે છે ને સંસારની
ગંધ માત્ર રહેતી નથી.

૧૦

ૐ રહેર તા. ૮-૪-૩૭

મારા પ્રિય સ્વરૂપ !

x

x

x

શ્રી રામતીર્થ અગર અનુભવપ્રકાશનો અભ્યાસ વારંવાર કરતા
રહેશો, અને મસ્ત થઈને આપના દિવસ આનંદથી માળશો. સારું
બ્રહ્માંડ આપણાથી ભરેલું છે, હું સૌનો માલીક છું, મારો માલીક
કોઈ નથી. આજ તો સમજી છો એટલે વધુ શું લખવું ?

૧૧

ૐ રહેર, તા. ૮-૬-૩૭

આત્મસ્વરૂપ બાણુજી !

x x ■ જોઈશો ઘણે છે કે હવે બપું છાંડીને એકાંતવાસ
લેવાનો વિચાર ચાલે છે, એ પણ ઠીક છે. જ્યાં એસો ત્યાં એકાંત
છે. શરીરની માત્ર ચાલી રહી છે. થોડા દિવસ માટે એકાંત સારું
લાગે છે. મનનો એવો સ્વભાવ છે કે જે વસ્તુ એની પાસે ના
હોય તેની ઇચ્છા કરવો. ન્યારે એકાંત મળી જાય ત્યારે બીજાની
સાથે મળવાનો વિચાર આવે છે. ન્યારે ઘણાનો સંસર્ગ થાય છે

ત્યારે એકાંતની ધૃષ્ટિ રાખે છે. જ્યાંસુધી આ મન 'આત્મા-સાક્ષી-ચૈતન્ય'ને મળીને શાંતિ નહિ મેળવે ત્યાંસુધી એને કશી શાંતિ મળવાની નથી. તેથી મનને તો હરહંમેશ આત્મામાં સ્થિત કરવાનો પ્રયત્ન કરવા રહેવું. એટલે હું આત્મા સિવાય બીજો કાંઈ નથી એવું ચિંતન કરવું એક છે. શરીર અગર અંતઃકરણ સાથે મારો સંબંધ છે નહિ અને થવાનો નથી. આ સાચો આનંદ છે, આ સાચી શાંતિ છે. x x x આપ સૌ આનંદસ્વરૂપ છો, અને તેમાં જ શાંતિ રાખી પોતપોતાની શરીરધારા પૂર્ણાનંદથી કરતા રહે એવી આપ સૌને મારી પ્રાર્થના છે. x x x

૧૨

૩૦

૧૭-૭-૩૭

આત્મસ્વરૂપ બાબુજી !

x x x આપનો પ્રેમપૂર્ણ પત્ર મળ્યો. આપ સૌ-આપ સૌનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ-ચૈતન્ય જાણ છે. આપ સૌ મારે જ સ્વરૂપ છો. આપ સૌને શું લખવું ? હેઠ આંદોમાં અહં થવાથી મનુષ્યને સુખદુઃખના માર્ગે ફસાવે છે. અહં એ એટલી માયા છે. એને તોડવી એ યોગ છે, એ જ્ઞાન છે, એ ભક્તિ છે, એ કર્મ છે. એ અહં મેટો ફસિા છે. જે એમાં ફસે નહિ તે માયાજાળમાંથી નીકળી જાય. જ્ઞાની, ભક્ત, યોગી વગેરે સૌ ફસાય ■ જો થોડું સરખું થે ધ્યાન રખાય અને પોતાના સર્વ કર્મોપર નજર રાખે તો મનુષ્ય સીધો થઈ જાય અને "આત્મા"-"સ્વરૂપ"માં દર બને. કાંઈ સ્થળે (જિને) ગાંધવાની જરૂર નથી. એની પાછળ દલતાથી મંડ્યા રહેવું જોઈએ. એ સારું કાંઈ સિદ્ધિની જરૂર નથી.

મારે-"આત્માને" કાંઈ વસ્તુની જરૂર નથી. પ્રારબ્ધવશાત્ જે મળવાનું હશે, તે અવશ્ય આવી મળશે. ન મળે તો તેની

ચિન્તા શા સારૂ કરવી ? મનને શ્રુતપિશાયની માફક અહીંતહીં દોડવાની ટેવ પડી છે. હવે મનને રોકવું જોઈએ. મન રોકવું કે સંસાર મટયો, અને મનને રોકવા માટે હું આત્મા “-સાક્ષી” છું એવો હૃદયપૂર્વક (અંતરથી) અનુભવ કરતા રહેવું. આ જ સત્સંગ છે. વિશેષ શું લખવું ?

૧૩

૪૬

અમદાવાદ, ૧૭-૭-૩૭.

આત્મસ્વરૂપ કિશોરીરમણ !

.....ખાણજી ઉપર આજે પત્ર લખ્યો છે તે બરોબર વાંચશો અને તે પર વારંવાર મનન કરશો. મનની ચંચળતા દૂર કરવાની યુક્તિ તેમાં લખી છે.

મારા ધ્યાનમાં એવો એકે ધધો નથી જે હું આપને બતાવી શકું. આદમીને ધન કમાવાની ઇચ્છા જરૂર સાથે છે. ધન કમાવામાં બે વાત ધ્યાનમાં રાખવી-એક તો એ કે આ શરીરનો નિભાવ કરવા સારૂ કેટલું જોઈએ; અને બીજી, ઉપબોગ સારૂ કેટલું જોઈએ ? વળી એ પણ ધ્યાનમાં રાખવું કે, ધન કમાવાની એકે તક હું જવા નહિ દઉં. ત્રીજો વિચાર એ કરવો કે; જોટકી ઇચ્છા મેં કરી હતી તેટલી યા તે પૂરતું મને તુરત મળ્યું હતું અગર આજસુધી મળ્યું છે ખરૂં ? આવા વિચાર રાખવાથી મનુષ્યને શાંતિ મળી જશે. હું તો આપને એ કહું છું કે આપ જ્યાં છો ત્યાં જ લાલ મળી જશે. Rome was not built in a day, પ્રારબ્ધમાં હશે તો લાલ મળી આવશે. Have patience. We do not know what is in store for us, speaking from the material standpoint-Spiritually speaking, everything is in us-we are it. We need

not stop our spiritual progress when we are not well off materially. On the contrary, we should stick to our goal with more zeal & confidence. There is some higher power that directs me to that realisation of Atman Root out all thoughts of body consciousness, & in its state put the "Atmic idea" that I am nothing but the "Atma". What more ? x x x

૧૪

ૐ Ahmedabad. 5-3-38.

Dearest Blessed Self,

x x x In every act of ours please see how much of ego is there ! This અહમ્ is the root cause of all our miseries. This alone brings separation between ourselves & Paramatman. It is this ego alone which is Maya, જ્ઞાન, Jivabhava, or call it by any name If this thief of ego is caught the whole mischief is at an end; then there is no birth, no death. It is all peace & that is the goal of life. x x x

૧૫

ૐ Ahmedabad. 14-3-38.

Dearest Blessed Self,

x x x Your Chandu is ever Blissful. He knows, if he turns his head towards Jagat there

is no Bliss. A man has to live all the while in Jagat, then how is it possible to turn towards Atman & be away from Jagat ? But there is a key to that also, & what is it ? Is not Jagat the Atman ? So let the head turn in any direction; there is on all sides the God-head-God-Atman-सर्व. Is your Chandu right ? Does that experience tally with that of yours ? Let all of us see the same Self manifested in all names & forms. Where is Jagat ? It is the Self. The idea of separatedness creates the Jagat. There is no creation. It is only the projection of the Self—as in dream the dreamer is projected as dream. Where is Jagat ? There is Jagat, because we see it as such. Our enemy & friend, our superior & servants, animals, birds, insects & even inanimate things are all our Self. What a Bliss ?

I have requested and still request dear Kishori to meditate or think or read Ram Tirtha or Anubhava Prakash, & have asked him to take up any one idea and ruminate over it at least for some days, so much so that the idea penetrates every pore of your body. Feel the idea—there lies the beauty.

૧૬

ૐ અમદાવાદ, તા. ૧૧-૨-૩૮

, સમિચ્છાનંદ સ્વરૂપ સૌ. ચંદ્રાણી !

આપનો કુશળ પત્ર જ્ઞાપ્તિસાહેબને રહિર મળ્યો હતો અને તેનો જવાબ ભાઈ નારાયણે આપી દીધો છે, એવા સમાચાર છે, શ્રી. બાબુજી અગર શ્રી. દિશેશીરમજી પર હું જે જે કાગળ લખું છું તે બધા વાંચવા, અગર ન વાંચ્યા હોય તો માગીને વાંચી લેવા.

સમજો બ્યવહાર મન ચલાવે છે તેથી બ્યવહારના ચિંતનમાં જે રીતે મન લાગી જાય છે તેવું આ ચિંતનમાં પણ મન લાગી શકે. એટલે હવે વિચાર કરી લેવો કે ક્યા ચિંતનથી મનને આરામ મળે છે. જગતના વિચારથી આનંદ મળે છે કે પરમાત્માના. આત્માના વિચારથી આનંદ મળે છે? એ તો અનુભવથી તપ્તી જશે કે જગતના વિચારે થોડો કાળ સારા (સુખદાયક) લાગે છે, પરંતુ તે પછી તો તે દુઃખદાયક થઈ પડે છે, અને પરમાત્માનું ચિંતન-વિચાર જ્યાં લગી ગહે છે ત્યાંસુધી આનંદ જ રહે છે, અને એ વિચાર બંધ પડે છે ત્યારે જીલકું દુઃખ થાય છે. સમજાં દુઃખ મૂલવાનો ઈલાજ જ પરમાત્માના વિચાર, ચિંતન આદિ છે. આ પરથી એટલું સ્વાભાવિક રીતે સાબીત થાય છે કે, મનુષ્ય-જીવનની સફળતા પ્રભુપ્રાપ્તિ અને ચિંતન છે. આ બાબત વારંવાર મનમાં ઠસાવીને પ્રભુનું ચિંતન કરતા રહેવું. સુવાવસ્થામાં આ સમજી થઈ શકશે; જુદાવસ્થામાં નહિ બને. જુદાવસ્થામાં સમજી દિશો નિર્મળ બની જાય છે, મુત્ર સંતતિ આદિ પરિવાર વધતો રહે છે, એટલે તેની જાળમાંથી બહાર આવવું મુશ્કેલ થઈ પડે છે. આપને યાદ હશે કે એકલી લક્ષ્મીની ઉપાધિથી વિકલન-રિમાં આપનો કેટલો સમય જતગાદ જતો હતો. પુરુષ તો

* શ્રી ગોદાવરી જાહેન

એના કામધંધે ચાલ્યો જાય છે (એટલે એ રીતે એનું મન રાક્ષ-
યેનું રહે છે). હું તો એટલે સુધી કહું છું કે પુરુષ કરતાં સ્ત્રીને
આધ્યાત્મિક વિષય અધિક હિપચોગી છે—પોતાને સારૂ તથા પોતાની
સંતતિ સારૂ. વળી પુરુષ કરતાં સ્ત્રીનું હૃદય વિશેષ કામળ હોય
છે. જે સ્ત્રીમાં હૃદય નથી, અને પ્રેમ, શાંતિ, દયા આદિ ગુણ
નથી તે સ્ત્રી સ્ત્રી—નામને લાયક નથી.

હું આપને વિનંતિ કરું છું કે, સાદાઈથી રહેશો, આજઠાકની
દેશનમાં કસાશો નહિ. જે તેમાં કસાયા છે તેમને તે વેળા તો
ખખર નહિ પડે, પરંતુ તેમણે યાદ રાખવું કે બધા દિવસ એક-
સરખા જતા નથી; કાલે શું થશે તેની જાણે ખખર છે ? તે મુજબ
ખાવાપીવામાં પણ સાદાઈ રાખવી. સારાંસમાં એ કહેવાનું કે
દરેક વસ્તુ પર અંકુશ રાખવો. આપ તો સમજી છો અને આપ
સૌની મારા પર કૃપા છે તેથી આ લખેલી અને સમજાવેલી બાબતો
પર વિચાર કરશો અને તે મુજબ પોતપોતાનું જીવન ગાળશો.
આપનું મૂળસ્વરૂપ આ શરીર નથી, કે મન—શુદ્ધિ નથી; આપનું
વાસ્તવિક સ્વરૂપ તે પરબ્રહ્મ—સાક્ષી ચૈતન્ય છે. એ કંઈ દૃષ્ટિથી
જોવું—અનુભવવું એ મે સમજાવ્યું છે. સૌ સાથે એસીને રાત્રે અડધા
કલાક વિચાર કરો, ચર્ચા કરો તો સત્સંગ થતો રહેશે.

“આપનો પત્ર મળ્યો તે વાંચી આનંદ થયો”, એટલું તમે
લખો તેથી મને સતોષ મળવાતો નથી; પરંતુ આપ સૌ કેટલી
Practice કરો છો, આનંદ કઈ રીતે લો છો એ જાણવા ચાહું
છું. ખૂબ Practice કરો અને ખૂબ મસ્તી—આનંદ કરો
એવી પ્રાર્થના છે.

'Educate the people. Give them the right sort of education. His description of education stands thus: Education is the manifestation of the Perfection already in man, and Religion is the manifestation of the Divinity already in man.

એટલે પ્રથમ તો આપણે આપણી જાતને જ કેળવવી જોઈએ. દા ત એક આખી ઇંટ કે અક્ષર કરેલો પત્થર રસ્તામાં પડ્યો હોતો નથી, તે મુજબ આપણે પૂર્ણ થવા હોઈએ તો આપણને—આપણા વિચારોને લોક પકડશે જ તેની ચિન્તા રાખવા કારણ નથી.

સ્વામી વિવેકાનંદ વળી કહે છે કે, If I have told this truth આત્માનુભવ to twenty persons in my life. I have done a great work.

મારા લખવામાં, સમજાવવામાં શૂલ થતી હોય તો માફ કરશો. માફ કામ (માફ વ્યવહાર) ક્યે રસ્તે ચાલી રહે છે, કઈ રીતથી કરી ગયો છું તે મેં લખ્યું છે.

x

x

x

સૌ. ચંદ્રાણીને જુદો પત્ર લખ્યો નથી. મારા આ પત્રમાંથી થોડી વાત સમજી લે, અને જે ન સમજી શકે તે તમને પૂછે.

૧૮

ૐ HAJIRA-(Dist. Surt)

24-4-38.

Dearest Blessed Self, Babuji,

x x x There is a letter from Dear Ambalal Jaoriji. You can tell him that one need not be

afraid of my health. After all body is a body. I am not careless about it, nor it creates any anxiety for me. My EXPERIENCE—realisation—about the Self is so very firm that none—even the miseries—can create any doubt in me. I am, was & will be the same through Eternity. My joy knows no bounds, Even the miseries, from worldly standpoint, I take them to be myself, so where is the harm ? If I am Bliss, am I not happiness & misery both ? When we take body, mind, or understanding as the Self, than miseries & every other undesirable thing assail us.

૧૯

૬૦ રોડેર, તા. ૨૫-૫-૩૮

ત્રેમી આત્મસ્વરૂપ !

x

x

x

અહીં મારી કાઠીએ અધિક માસ વ્રત નિમિત્તે ઉઘાપન કરાવ્યું, વળી બ્રાહ્મણોબોજન થયું એ કામોમાં પડ્યો હતો. આપની કૃપાથી સબળું નિર્વિઘ્ને પાર થતાયું. x x x અહીં સર્ગા-સબધીઓમાં લક્ષ્મણોદ્ધના પ્રસન્ન ચાલે છે તે જુન માસ સુધી પહોંચશે તે પછી પુરસદ્દ મળશે.

આપને બીજું શું લખવું ? આપ તો અનુસવથી જાણો છો કે આપણે તો સાક્ષી-આત્મા છીએ. જ્યારે મન વિદ્વજ બને છે ત્યારે દેહદષ્ટિ થઈ જાય છે. આત્મા વગર કેઈ થયું નથી-થવાનું

નથી. આ દષ્ટિ આનંદ દે છે અને એ જ યથાર્થ દષ્ટિ છે. કોઈનું સાંભળ્યો નહિ. સમાધિ તો ત્યારે યાવ જ્યારે સધળાં સર્ગાંગબંધી દષ્ટિમાંથી સાદુ ચર્ચા જાય, માત્રમિલકત વિષય જળા દરી વળે, અને જ્યાં ત્યાં ચૈતન્યસમુદ્રની રેડ રહે. સધળા આત્મા આપ જ છે. જ્યાં ત્યાં આત્મા-આપ પોતે જ ઝો-જુદા થયા નથી, જુદા થવાના નથી. આ જ યથાર્થ જ્ઞાનસ્વરૂપ દષ્ટિ છે. આપણા પોતા (આત્મા) સિવાય કોઈ વિચાર આવવો ન જોઈએ. સાંધો પહેલાં શરીર અને મનથી અલગ થઈને વિચાર કરવો કે, મારા સિવાય ખીજી કોઈ દેખાતું નથી. જો હું નથી તો જગત ક્યાં છે? માગ અસ્તિત્વ વડે જગત પૂરવાર થઈ શકે છે. હું આનંદસ્વરૂપ છું તો જગત પશુ તે સ્વરૂપે છે. આપની કૃપાથી અહીં તો આનંદ આનંદ છે. સધળાં કામ સ્વાભાવિક થતાં રહે છે. તેમાં મારે સંકરપ શા? સાદુ ઊઠાવવા! મંકરપ કરવો એ જ સંસાર છે. હું પૂર્ણ હોઈને સંકરપ ઊઠાવું તો અપૂર્ણ જાણું છું. શરીર, ઇન્દ્રિયો, મન-સૌ પોતાના સ્વભાવ અનુસાર કામ કરતાં રહે છે. કોઈ નહિ કરવા યોગ્ય કામ કરે તો તેને શંકા છું. સ્વાભાવિક રહે તો કોઈ ખોટું કામ ન થાય. વાણી અહીં સુધી લખી શકે છે. એથી આગળ એની શક્તિ નથી.

આ સધળું ધણું અનુભવ પછી લખ્યું છે, તેથી જરૂર વાંચરો. આનંદ યશે x x x

કામજની પહેલેય આપશે અને ‘અપની’ મમ્તીમાં રહેશે. શરીર-મનનું ચિન્તન કરશે નહિ. એ શરીર-મન વિચાર કરવા યોગ્ય નથી. જે કંઈ કામ સ્વાભાવિક મળી જાય તે કરતા રહેતું આવી મને તો કીક ન મળે તો મે કીક.

૨૦

ૐ

Rander 9-6-38.

Dearest Blessed Self,

× × × It is generally nature's law that when one desires for a thing, the thing seems going further & further. In this way there is no end to people's desires, & thus no peaceful state of mind is acquired. The best course then left open is to centre all our activities to one who is present twenty four hours & who never deceives or disappears, & that ONE is the fulfilment of all our desires. The task is hard but the path is simple. There is no chance of being misdirected. To fulfil this aim in life, let one take path either by chanting, singing, devotion or knowledge. All these are means for a desired goal.×××

૨૧

ૐ રાંદેર, તા. ૭-૮-૧૯૩૮

પરમપ્રિય બાબુજી !

×

×

×

આપ સૌના પ્રેમથી બેચાઈને લાદપદમાં જોધપુર આવવા વિચાર છે. હમણું તો શરીર ઠીક રહે છે. આપ તો યાત્રી પુરુષ છો. આપને શું લખવું ? દરેક સ્થિતિમાં આનંદમાં રહેવું. ભૂતકાળને ભૂલી જવો, ભવિષ્યનો વિચાર ના કરવો અને વર્તમાનકાળમાં જ રહેવું એ ઉત્તમ રસ્તો છે. જે ભૂતકાળનો વિચાર કરે છે તે

વર્તમાનકાળમાં આનંદ શુભાવે છે, અને ભવિષ્યનો આનંદ તો હરે છે. આ રીતથી વિચાર કરશે તો ભૂત ભવિષ્યના વિચાર કરનાર કદાપિ આનંદમાં રહેતા નથી અને જે વર્તમાનકાળમાં આનંદમાં રહે છે તે ત્રણે કાલના આનંદનો બોક્તા છે. આજે અને હમણાં શું બની રહ્યું છે તેના જ વિચાર કરવા બોધાયે. શું થઈ ગયું ને શું થવાનું છે તેના વિચાર કરવા ઘટતા નથી. આ આનંદમાં રહેવાની ચાવી છે. આંશા છે કે આપ આનંદમાં રહેશે, “આપની મસ્તીમાં રહેશે. સંસારનો સ્વભાવ તો આપ બળ્યો છો. શરીર અને મનનો જે સ્વભાવ છે તે જ સંસારનો સ્વભાવ છે. જે પિડે તે બળ્યોડે. x x x

૨૨.

Ahmedabad, 30-10-38.

Dearest Blessed Self, Babuji & Kishori,

x x x Remember, the Yoga is never complete as long as the body lasts. So meditate from time to time. None but the Atman is the perfect Yogi. Don't you be misled by any hypocrite. If any one says he is the saint, or the perfect Yogi please do not believe him; do not listen to him. The Atman is the real saint, and Atman never speaks—HE IS. Existence is the nature of the Self. All are the different manifestations of the same Atman. One thing & the only one Tapas charya to be done is that we are the Atman. Realise it in life; manifest it in the daily life without any show. x x x

૨૩

૪૨ અમદાવાદ, તા. ૧૧-૭-૩૯

સ્વાત્મસ્વરૂપ !

x

x

x

આપના તરફ ડામી હુલક થવાના સમાચાર પેપરદારા વાંચી
 દુઃખ થયું. વળી કટલાક દિવસ થયા આપનો પત્ર નથી. શ્રી.
 દિશારીને બે પત્ર લખ્યા તેનો જવાબ પણ મોડો મળ્યો. મનનો
 સહજ સ્વભાવ એવો થઈ ગયો છે કે, જેમની સાથે રોહસંબધ
 બધાય તેમના તરફથી સમયસર પત્ર નથી આવતા. તો મનને
 દુઃખ થાય છે. આ એક જાતની માનસિક-કમગેરાઈ છે જે ખૂંટી
 જાય તો માણસ સમજી શકે નહીં. આજે તો આવી લાગણી
 થાય છે અને થવી જોઈએ. હા, તે સાથે એટલું પે ખરૂં કે આ
 ગમગીની કે દુઃખ લાંબો કાળ ગહેવાં ન જોઈએ. આવા પ્રસંગે
 વિવેકબુદ્ધિ મદદ આવે છે, અને દુઃખને દૂર કરે છે.

નવા બાળકનો જન્મ થયો તેના તો આપના પત્રમાં કંઈ
 ઉલ્લેખ નથી ! અમારા સૌની તરફથી એને ખૂબ હસાવવું, અને
 આશિષ આપવી નામ શું રાખ્યું છે ?

સ્વરૂપમાં તો આપ મરત રહ્યો છો ને ? એ મસ્તી આણું
 રહેવી જોઈએ એમા જ મનુષ્યજન્મની સફળતા છે આપણું
 મન તેના અસલ સ્વરૂપને જૂલો જાય છે, પરંતુ આપણું અસલ
 સ્વરૂપ ડાઈને બૂલતું નથી આપણે પરમાત્માને જૂલો જઈએ
 છીએ, પરંતુ પરમાત્મા આપણને બૂલતા નથી, હમેશાં હાજર
 હજીર રહે છે. સ્વરૂપમાં મન લાગી રહેવું જોઈએ. કિલકરી વગે-
 રેની (તે સાથે) જરૂર નથી. શરૂઆતમાં મનના સમાધાન સાથે

બધાની (વાચન પગરખા) જરૂર રહે છે. એકવાર મનમાં વાન
હસી ભય તે પછી કથાની જરૂર રહેતી નથી. દરેકના અનુભવની
આ વાત છે. 'મેન અને પ્રાણુ શરીર રૂપી મહાત્માને અહીં તહી
ધુમાવે છે. એ બંને શરીરના નોકર છે. અને "હું" સાક્ષીરૂપી બની
ગ્રેવીસે કલાક ત્યાં (શરીરમાં) રહ્યો છું, મારે નથી આવવાનું, નથી
રાગ, નથી દ્વેષ, નહિ ભૂખ, નહિ તરસ—આ અનુભવ એ જ સત્ય
સાર છે (આ અનુભવ થયો એટલે સર્વસ્વ મળ્યું). આમ આવા
અનુભવમાં મસ્ત રહેવું. દરેક ક્રિયાને આ દૃષ્ટિથી જોવી. જરાયે
અશાંતિ થાય તો ઉપર મુજબ સ્વરૂપ તરફ વળવું.

*પરમાત્માશ્રીની પુણ્યતિથિ સપ્ટેમ્બર માસની શરૂઆતમાં
આવે છે. *

x

x

x

શ્રી ચંદ્રાણીના શા સમાચાર છે? પરમાત્માને શાદ કસ્વાને
વખત મળે છે કે નહિ? એમની સંતતિ સાર (બાળકમાં ઉચ્ચ
સંસ્કાર જન્મત થાય તે અર્થે) પણ જરૂર. શાદ કરવા કરો.
માતાની પ્રથમ ફરજ એ છે કે તેનાં પુત્ર-પુત્રીમાં ઉત્તમ સંસ્કાર
નાખે. મહાત્મા ગાંધીજી પ્રથમ પંક્તિના મનુષ્ય જોવામાં આવે છે
તેનો વય તેમનાં માતાજીને ઘરે છે.

૨૪

ૐ લખ્યો તા. ૨૧-૭-૩૬

પોસ્ટ બો. ૨૩-૭-૩૬

આત્મસ્વરૂપ !

x

x

x

આપ આપના સ્વરૂપનું ચિંતન કરવા રહેા છો એ જાણીએ

*મહાત્મા શ્રી દેવીદાસજી બાગન ઉત્તેજ છે.

આનંદ થયો. હમેશાં એમ બનતું રહે એ ઇચ્છું છું. સ્વરૂપને યાદ કરવું એ પણ વ્યર્થ (અંતિમ સત્ય) નથી. હું મને શું યાદ કરું? મન વગેરે મને ભૂલી જાય. હું તો તેમને કદાપિ ભૂલતો નથી. તે (મન) ફાલે ત્યાં જાય, તો પણ હું તો કહું છું કે તું ત્યાં જઈશ ત્યાં હું તો તારી સાથે હોઈશ. એના (મનના) નાટક તમારા જોવામાં મગ્ન છે, એની સાથે એકમેક થવામાં (લગી જવામાં) મગ્ન નથી આખરે તો (વસ્તુતઃ) હું જ સંકલ્પ બિઠાવીને મન બંધું છું, પરંતુ હું એટલું જ (મન જ) છું એવું લાગે છે ત્યારે સુખદુઃખની ચપ્પડ લાગે છે, એ મન પણ હું આટલા શરીર પૂરતું જ છું એવા ફંદામાં-બ્રમમાં ફસાય છે ત્યારે જ હેરાન થાય છે. આ જ માયા છે.

આપની આરા મુજબ હું હિંદીમાં લખવાની કાશિય કરતો રહીશ. લખવામાં તો વાર થાય છે. બોલવા કરતાં લખવાનું શ્રેષ્ઠ છે.

શ્રી. અંદાજી શું કરે છે? પોતાને યાદ કરે છે ખરી કે નહિ! અત્યારથી ટેવ પાડશે તો તે અત સુધી ગ્રેશે. યુવાવસ્થામાં જ બધું ઠીક ઠીક થઈ શકે છે. વૃદ્ધાવસ્થા સુધી રાહ જોવાની જરૂર નથી.* પહેલે પ્રથમ તો પાંચ વિષય (રાખ્દ, સ્પર્શ, રૂપ, રસ, ગંધ) રૂપી બધન સામે હોંશિયારી રાખવી જોઈએ. મન સાબ્દત રહે તો મગ્ન છે. એને જ છૂતવાનું છે; મન છૂતાયુ તો સર્વસ્વ છૂતાયું, મન હારે તો ચોતરફ હાર (અધિકાર) છે. મનના સપજા વ્યવહાર (ગતિ) શુદ્ધ કરતા રહેવું. કાઈને જાંચ નીચ ન સમજવા.

* માળા, પૂજા, લગ્ન પત્યાદિ વૃદ્ધાવસ્થામાં કરીયું એ વિચાર વિરુદ્ધ આ લખાણ છે.

Chandu is in receipt of letters of both of you & he is sorry to learn about the plight in which all of you are placed. Take courage. All the so called miseries are the great instructors in life. Really speaking, these miseries do not at all touch You. They are all creations of mind. While in deep sleep state where are they? Have they vanished then? No, they are there, but as the mind is not attached either to the body or to the senses or to other worldly things, we do not feel.

One thing then is certain. We must learn the art of detaching our mind from these objects in the wakeful state. This act is the real Tapasya. In either-Hath Yoga or Raj-Yoga this does not happen; it is only the Vichar that is quite essential. This Vichar or Abhyas is much needed in daily life. This must be carried to such a state that it becomes natural.

Now to do this, chant ॐ with its meaning & Bhava (भाव). Sing ॐ in any tune, but it must be constant. Not a second passes without chanting ॐ. Everything will be alright. Health & everything will tune harmoniously. One gets all that he wants. Instead of losing in weight you

will get weight. Have faith. Don't doubt. When anybody is ill, feel that he or she is in all health. Don't harbour any weak idea. Weakness is sin. "I am all powerful. I am all Bliss." Only this idea can take away all weakness. "Let anything happen, what is that to ME?" Will you all practise this? This is the only idea which should be studied in the heart.

Love from all to all. Bai Saheb &.....
remember you all with Love

Yours own,

Chandu.

૨૭

૬૦

રોજર, તા. ૬-૧૨-૪૧

આત્મસ્વરૂપ બાબુજી, (ચ. કિશોરી, સૌ. ચ દ્રાણી, ચિ.* લક્ષ્મી,
સ્વામ, સુશીલા વિ.)

x

x

x

સૌને એક વાત યાદ કરાવવી કે બિહતારે વાર પોતાને એક
પ્રશ્ન પૂછી લે-(૧) કોણ બિહયું? કામ કરનાર કોણ છે? (૨) કામ
કરાવનાર કોણ છે? (૩) હું કોણ છું? પહેલા પ્રશ્નનો ઉત્તર
અનુભવ વડે એ મળશે કે, મન અગર અંતઃકરણ બિહયું, તે પછી
શરીર ને ઇદિયો કામે લાગે છે. બીજા પ્રશ્નનો જવાબ એ મળશે
કે, આ શરીર અને ઇદિયોને મન તથા પ્રાણ કામ કરાવે છે.
ત્રીજાનો જવાબ એ છે કે. "હું" આ સમગ્રો વ્યવહાર જાણુતા

* ચિ. લક્ષ્મી, સ્વામ અને સુશીલા એ બાબુજીનાં પૌત્ર ને પૌત્રી.

રહો છું; એ સાચો “હું” સૌથી (સવળી પ્રતિષ્ઠા) અલગ હતો, છું અને રહેવાનો. આ હમેશના અનુભવને લઈને કોઈ આદમી કબૂલ કરે ના ન કરે; પરંતુ એ જ વાત સત્ય છે ને પાકી છે. એમાં આપ સૌ મશગૂલ રહો એવી અભિલાષા છે. આથી વિશેષ આપ સૌને શું લખું? આ પત્ર.....સૌને વંચાવશે.

શિવ, આપનું સ્વરૂપ ચંદુ.

૧૮

ૐ

રોડેર, તા. ૨૬-૧-૪૨

આત્મસ્વરૂપ બાબુજી, ચિ. કિશોરી, સૌ. ચંદ્રાણી, ચિ. લક્ષ્મી,
સ્વ. મ, સુશીલા, વિ. !

એક અકવાડિયું થયાં ‘હરિજન’, ‘હરિજનબંધુ’ અને ‘હરિજન-સેવક’ પ્રસિદ્ધ થયાં હતાં છે, આપ સૌ તે અવસ્ય વાંચો અને બીજાઓને વંચાવો એવી ભારી વિનંતિ છે.

x

x

x

રહિરની આસપાસના ગ્રામમાં ચોરી ને લૂંટફાટ શરૂ થયાં છે. આદમી રમતામાં એકમેકો મળી જાય તો તેને પશુ લૂંટી લે છે. મને તો એમ લાગે છે કે, આપણું સૌને પરમાત્મા લૂંટી રહ્યો છે; કારણ એને આપણે યાદ પશુ કરતા નથી. આપણે એવાં કદામાં કસાયા છીએ કે તેમાંથી નીકળવાનો વિચાર સુધ્ધાં સુઝતો નથી; જેમ કોઈ ચોરનો માર્ગ મળતો નથી. હિંદુસ્તાનની આ દશા છે. “આત્મા”નું રાજ્ય લેવું છે અને તે ખાતર તો અહીં આ-ના છીએ (જન્મ લીધો છે) દિવસમાં કમમાં કમ એક કલાક તો જરૂર વિચાર કરવો ઘટે છે કે, “હું કોણ છું? અહીં કેમ આવ્યો છું? મારા લાઈ બહેનો મારે શું કરવું જોઈએ?” જે જે સંત થયા છે તે સૌએ નિર્જન થવાના ને શાંતિ મેળવવાના રસ્તા

ખતાવેલા છે. મહાત્મા ગાંધી આ જમાનાના સત ને પેગંબર છે. તેઓ પણ માર્ગ ખતાવતા રહ્યા છે; અને તે છે પણ સરળ. પરંતુ આપણે તે મુજબ વર્તવા તૈયાર નથી. છેવટે તો એ માર્ગે જવું જ પડશે. અહિંસા-પ્રેમનો માર્ગ સારી દુનિયા માટે તેમણે ખતાવ્યો છે. હિંસા તો હમણાં પરાક્રમ્યે પહોંચી છે. આખી દુનિયા શાંતિ તરફ ઝૂકી રહી છે; શાંતિ મંગે છે, પણ મળતી નથી. મહાત્માજી શાંતિના દૂત છે. ખુદ પરમાત્માએ 'મોકલ્યા' છે. તેઓ કહે છે તે મુજબ લોકોએ આલ્પ જ પડશે.

૨૯

૭૭

રાંદેર, તા. ૧૮-૨-૪૨

આત્મસ્વરૂપ !

x .

x

x

આપ શિવજીનું મંદિર બનાવી રહ્યા છો એ ઠીક છે. શિવજીની ત્યા સ્થાપના થાય તે પછી પૂજા થતી રહે તો સારું; બપૂજ રહેવા ન જોઈએ. સમસ્ત સસારમાં દરેક મનુષ્ય મનુષ્ય છે-સેવક છે: શરીર-મનદ્વારા સેવા કરી રહ્યો છે. સૌની અંદર આહે તો પરમાત્માને જુએ, આહે તો ખુદ પોતાને જુએ, ત્યારે જ નિષ્કામ સેવક બને છે. નિષ્કામ સેવક બનવું એ જ જિંદગીનું ધ્યેય છે. જે નિષ્કામ સેવક બને છે તે સત્ય, અહિંસા, અહમ્યા, અરતેય, અપરિમલ, આદિ મતોમાં મસ્ત બની જાય છે. કોને જુકું કહે? કોની હિંસા કરે? કોનું ચોરે? કોનું ત્રહણ કરે? (કોની માલમત્તા ભેગી કરે? નિષ્કામ સેવકની ઈશ્વરો વચેરે આપોઆપ સરળ બની જાય છે, આ સઘળું હૃદયગી (આતરથી) થવું જોઈએ, હિપર ચોટિયા દેખાવ સાર ન કરવું. (કક્કા બાલોપચારરૂપે ન જોઈએ) સ્ત્રી પુરુષો પોતાના કુટુંબીઓમાં "પ્રભુ"નાં દર્શન કરે તો આખા જગતમાં "પ્રભુ"નાં જ દર્શન થશે.

આપ “હરિજનસેવક” વાંચો છે એ બધી સારી વાત છે.
હું તો ઇચ્છું છું કે આપ સૌ (સર્વ કુટુંબ મંડળ) તે વાંચો.

લિ. આપનો સ્વરૂપ

—ચંદુ—

૩૦

૬૦

રોદેર તા. ૪-૪-૪૨

આત્મસ્વરૂપ બાણુજી, ચિ. કિશોરી, સૌ ચંદ્રાણી, ચિ. લક્ષ્મી,
સ્વામી, સુશીલા, વગેરે!

x

x

x

મનન ન થાય ત્યારે પણ જપ તો જરૂર ચાલુ રાખશો.
એથી કંઈ નુકસાન નથી. આખો દિવસ જપ, બજન, યોગ, જ્ઞાન
કાંઈ પણ સાધન ચાલુ રાખવું. ત્યાંલગી દેહ ■ ત્યાંલગી યોગ
પણ છે. યોગ કરતા રહેવું. કદાપિ છોડવો નહિ. આપ સૌ તેનો
આનંદ તો લઈ જુઓ ! સૌને ચક્રબાઈની એટલી વિનંતિ છે.

વિશેષ શું લખવું ? સર્વે આનંદસ્વરૂપ છો અને સર્વેને મારા
પ્રેમપૂર્વક વંદન હો.

રોદેર, ૨૩-૧૨-૩૩

આત્મસ્વરૂપ સૌ. તારાગૌરી ! *

અત્રે સર્વે કુશળ-આપનો પણા લાંબા વખતે મોડા મોડા
પણુ પત્ર આવ્યો ખરો. વાંચી આનંદ. વળી એ પ્રમાણે પત્ર
લખતા રહેશો.

એક બહેને તેમના દરેજના જીવનમાં ઉપયોગી થઈ પડે
એવી રીતની કેટલીક સૂચનાઓ મંગિલી તે લખી મેકલેલી. તે
તમને પણ ઉપયોગી થઈ પડશે જાણી તમારે માટે લખી મોકલું છું.
આશા છે કે તેનો સફ-ઉપયોગ કરશો. સ્ત્રીઓમાં સાધારણ રીતે નીચે
લખ્યા પ્રમાણે શુભો હોવા નોંધ્યો.

(૧) "ધૈર્ય"-ધૈર્ય ગુણ તો દરેક સ્ત્રીમાં હોવો નોંધ્યો. ગમે
તેના સન્નેગોમાં પણ ધીરજ છૂટવી નોંધ્યો નહિ. જેટલા પ્રમાણમાં
ધીરજ ખિસતીએ છીએ તેટલા પ્રમાણમાં આપણે આગળ વધીએ
છીએ. ધીરજ સ્ત્રી અને પુરુષ બંનેમાં હોવી નોંધ્યો, પરંતુ
સ્ત્રીમાં એની ખાસ અગત્ય છે. ઉર્જાજળા પણે કંઈ
પણુ કામ કરીએ નહિ; પણ ધીરજ ગળી વગર ભૂલે દરેક કામ
કર્ચે જઈએ. જે ધીરજ ખૂએ, તે વાસણ ઉપર રીસ કરે, ડોકરોને
અકાળે, ચાકર સાથે ખીજાય, ધરના માણસો સાથે તથા સગાં-
સંબંધી નેડે પણ ચાંતિથી કામ લઈ શકે નહિ. માટે એની તો
દરેક જાણુને જરૂર છે. એ ચકી ક્રોધ છતાય છે, કામમાં સરળતા
આવે છે અને હમેશાં આનંદી રહી શકીએ છીએ.

(૨) "ચાતુર્ય"-જેમ ઉત્તમ કારીગર ખરાબમાં ખરાબ

* સૌ. તારાગૌરી-તે શ્રી ચંદ્રસાહબ નાનામાઈ શ્રી અમૃતસાહબ
ગીર્ધ પત્ની.

હથિયારથી પણ સુંદરમાં સુંદર કામ કરે; તેમ જ માણસમાં ચાતુર હોય તે ગમે તેવા સંજોગોમાં ગમે તેવા માણસ સાથે નિભાવ સુંદરમાં સુંદર કામ કરી શકે છે. જેનામાં ચાતુર્ય છે તે પોતાના અને ધરની બધી વસ્તુઓ વ્યવસ્થિત રાખી શકે છે. કાંઈ પણ ગંદવાડ-મેલાપણું રહેવા દેતો નથી. આ ગુણ દ્રૌપદીમાં હતો; તે પોતાના ચતુરાઈના કામથી બધાને આદર દેતી. આથી એની સામે કોઈ કાંઈ બોક્ષી શકતું નહિ અને એ બધાની માનીતી થઈ પડતી. દરિયો તોફાની હોય, વહાણ ચકડોળે ચડ્યું હોય, અને તે વખતે જે સુકાની પોતાનું વહાણ સુરક્ષિત રાખી હિંમત ધરી અવસ્થિત રીતે ચલાવે તેનું નામ ચતુરાઈ છે. આપણું દરેક જાણતું સસારરૂપી વહાણ એવા પ્રકારનું છે. તેને સુરક્ષિત-અવસ્થિત રાખવામાં જ ખરી ચતુરાઈ છે. આ ગુણ પણ સ્ત્રી-પુરુષ બંનેમાં હોવો જોઈએ. અને સ્ત્રીમાં તો ખાસ હોવો જ જોઈએ; કેમ કે ચરનું સુકાન તેના હોથમાં હોય છે.

(૩) “પવિત્રતા”-જ પવિત્રતા એ જાતની છે. શરીરિક અને માનસિક. શારીરિક પવિત્રતા બહારની છે. જ શરીરને તો પવિત્ર-સ્વચ્છ-રાખીએ તેમજ ધરને પણ પવિત્ર રાખીએ. ક્યયે અવ્યવસ્થિતપણું ન દેખાય. જે કામ કરીએ તે પ્રભુનું છે એટલે સંકાધિવાળું, સુંદર રીતે ગોઠવાયલું હોય; બહારથી કોઈ આવનારને એમ થાય કે થોડો વખત અહીં બેસી. આરામ કરીએ અને પવિત્ર થઈએ.

જ આત્મિક અથવા માનસિક પવિત્રતા. આંતર પવિત્રતા સત્યનું આચરણ કરવાથી (કાંઈનું શરીર, વાણી અને મન દ્વારા ખૂન ન કરવું, ન ધમ્મવું) વિષયો ઉપર કાળ મેળવવાથી, વાસનાઓને નિર્મૂળ કરવાથી, પ્રભુપરાયણ રહેવાથી આવે છે. આંતર પવિત્રતાથી આપણા શત્રુઓ (કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ, મત્સર) ઉપર દ્રુત મેળવી ચકાય છે.

(૪) “પતિપરાયણતા”—પતિને પ્રભુ માની એની શુભ આચાર-
ઓને આધીન રહી, તેનામાં એટલાં બધાં ઓતપ્રોત થઈ રહીએ કે—
શરીર બુદ્ધિ પણ મન તો એક જ લાગે. નીતિ વિરુદ્ધતી, કે કાઈનું
ખૂન કરવાની કે એવી કાઈ ભતતી આગાં હોય તેને તાબે થઈએ
નહિ, પરંતુ પ્રેમપૂર્વક દહતાથી એવે વંચતે વિરોધ કરીએ.
તેવો વિરોધ ગાંધારી માતાએ કરી બતાવ્યો હતો. અનીતિ સામે
પોતાના દીકરાની પણ પરવા કરી નહોતી.

(૫) “કાર્યકુશળતા”—ચતુરાઈના મથાળા હેઠળ એનો સમા-
વેશ થઈ શકે. એમાં સ્ત્રી ધનના દરેક કામમાં કુશળ હોવી જોઈએ.
નાથનું, વાળનું, ઝાડનું, વાસણ અન્નવાળવાં, કપડાં ધોવાં, સીવવાં,
અથાણાં, પાપક વગેરે કરવાં, ધરના દરેક કામ ઉપર દેખરેખ રાખવી,
અને તે કામ સફાઈપૂર્વક પ્રરામર કરવું અને કરાવવું—એ બધાનો
આ મથાળા હેઠળ સમાવેશ થાય છે. આ સિવાય છોકરાઓની
કેળવણી, ધરનો હિસાબ રાખવો, અનાજ વગેરે પારખતાં રીખવું,
જરૂર પડ્યે વગર ઉતરાયે ખરીદી કરી બાંધવી, અને કુરસદ હોય
તો પતિના કામમાં, સાતિના હિતમાં, દેશના કાર્યમાં ભાગ અને
રસ લેવો.

(૬) “સહનશીલતા”.—આ શુભ સ્ત્રી-પુરુષે ઉભયે ખીલવવો
જોઈએ આપણે સસારમાં જેમાં એટલે સુખદુઃખનાં વાવાઝોડાં
લાગ્યા કરવાનાં, તેમને સહન કરતાં રીખવું જોઈએ. સહન તો બધા
કરે છે, પણ આનંદથી ગભરાયા સિવાય સહન કરે તેમાં જ મહત્ત્વ
છે. સુખને પણ સહન કરવાનું છે. કારણ કે સુખ હોય છે
ત્યારે માણસ પ્રમાદી-અહંકારી બને છે. ‘મારે ખીજાની શી
પરવા છે ?’ ગરીમ દુઃખી વગેરે ઉપર નિરસ્કારની લાગણીથી જોવાય
તે વખતે વિચારવું જોઈએ કે બધાને—સુખી, દુઃખી, પૈસાદાર, ગરીમ
વગેરેને પેદા કરનાર પ્રભુ છે. તેણે મને આ સ્થિતિમાં મૂકી, અગર

મુક્યો આથી તેનો મહાન ઉપકાર-એટલે તેની કૃપા: નહિ તો હું આવત જ કેમ ? એમાં જોય કાણુ અને નીચ કાણુ ?

“બાહુમાં છે પરમ પ્રજાનાં સૂત્ર એ યાદ રાખો.”

“મદારે તદારે વીસરી સૌના દુઃખમાં ભાગ લેજો.”

આથી સુખમાં જલકાદ આવતો નથી. હવે દુઃખમાં તો ગભરાટ થાય એ સ્વાભાવિક છે. એવી વખતે ગભરાટ ન થાય તેવી ચિતિ કેળવવી એમાં મનુષ્યજનની સફળતા છે. કારણ સંસારમાં બેકેશને સુખદુઃખ અને આવવાનાં. કોઈ એમાંથી બચ્યું નથી. એ દુઃખમાંથી બચવા-સામે ચવા-ટકકર ઝીલવા જે કોઈ પ્રજામાં માનતો હોય તે વિચારે કે સુખદુઃખનો આધાત શરીર અને મન સુધી છે; કિન્તુ હું તો “આત્મા” છું. માટે મને સુખ-દુઃખ સ્પર્શી શકતાં નથી એમ હૃદયપૂર્વક માની, વિચારી બળ મેળવવું અને આનંદ કરવો.

(૭) હૃદય મૃદુ પણ વિહારરહિત અને નિશ્ચય હોવું નોંધ્યે. કવિશ્રી કસાપી “એક ઇચ્છા” નામના કાવ્યમાં લખે છે.

“પરન્તુ કડિન ના બનો હૃદય એ જ ઇચ્છું પ્રજુ”

ખીજનાં દુઃખ નોંધ આપણું હૃદય દ્રવી જવું નોંધ્યે. સામાનું દુઃખ નોંધ એમ ન વિચારવું કે એનાં કર્મફળ જો ભોગવી રહ્યો છે, પણ આપણાથી ખની શકવું હોય તો તેના દુઃખમાં ભાગ લેતાં શીખીએ. આજે મદાતમા ગાંધીજી દુઃખ વેડી રહ્યા છે તે એમના હૃદયની મૃદુતા-વિહારરહિત અને નિશ્ચય બાવના ઇ. શ્રી રામચંદ્રજીએ દુઃખ-વનવાસ વેડ્યાં એ પેણુ હૃદયની મૃદુતા. એમણે “માયું” હોત તો (રામચંદ્રજી) વનવાસ જાત નહિ; પણ રાત્ર્ય કરત. સીતા માતાએ વનવાસ વેડ્યો એ પણ એ જ કારણે. જેટલી સનીએ થઈ ગઈ તેમના જીવન તપાસીએ તો પણ એ જ નીકળવાનું. ૬૨૬

મનુષ્યને પોતાની ત્રુટીઓનું જ્ઞાન હોય છે, પણ એની તરફ આંખ આડા કાન કરી તેને દાંકવાનો પ્રયત્ન કરે છે. આપણી ત્રુટીઓ એક ક્ષણ પર લખી નાખીએ, (એ જીભ કાઢીને દેખાડવાની જરૂર નથી) ને રાતના સૂતા પહેલાં વિચાર કરીએ કે હવેથી એને તાણે થાકે નહિ. સવારે પણ પ્રભુનું ધ્યાન ધરી પોતાની નિર્જનતાનો- ત્રુટીઓનો વિચાર કરીએ અને તેને તાણે નહિ થવા દડ સંકલ્પ કરીએ. દાખલા તરીકે, આપણાથી ઘણું દોષવાર જૂઠું બોલી જવાનું હોય ભારે રાતના સૂતી વખતે દડ નિશ્ચય કરવો કે હવેથી જૂઠું નહિ જ બોલું. જૂઠું બોલવું એ મારી નિર્જનતા છે. આવી રીતે ક્રોધ, કામ, લોભ, વગેરે પર છત થાય છે. આપણું મન અને જીવન પ્રભુમય-નિર્મળ બને છે.

ન્યાય તોલતાં પણ શીખીએ. એથી આપણાં મન્યાં વગેરેમાં પણ ન્યાય તોલવાની શક્તિ આવે છે. ગીતાનો એકાદ શ્લોક મોઢે કરીએ અને તે પ્રમાણે એ એક જ શ્લોક જીવનમાં ઊતારીએ. એ જ ખરો વિદ્યાભ્યાસ અને જીવણી છે.

એ સિવાય ઘણું લખી શકાય એવું છે ક્ષેત્ર ઉપરના લખાણમાં બધી વાતો સમાઈ જાય છે. જોઈએ તો દરરોજ વાંચી એના પર વિચાર કરજો અને પૂછવા જેવું લાગે તે પૂછાવશો. એ જ. સર્વને સર્વના સત્રેમ યથાયોગ્ય. તમારાં બાળીજીએ આપ બનેને શુભાશિષ લખાવ્યા છે અને બનેના પ્રેમ માટે ઉપકાર માને છે.

લિ. મોટાભાઈના શુભાશિષ.

આત્મસ્વરૂપ !

આપણે આપણા સ્વરૂપને નહોતા જાણતા ત્યારે પણ તે સ્વરૂપ હતું, અને જાણીએ ત્યારે પણ તેનું તે છે. એમાં કંઈ ફેરફાર થયો નથી. જે કંઈ ફેરફાર થાય છે તે શરીર મન, છુદ્ધિ વિ. માં થાય છે. શાંતિ અશાંતિ એ પણ મનના ધર્મ છે. આપણે તો શાંતસ્વરૂપ હતા જ, માટે મનને શાંતિ લાવવાની છે. અને તે આપણા પોતાના અરૂપનો વિચાર કરીએ એટલે મન પોતે જ અમન સ્વરૂપ થઈ જાય છે. આત્માનો વિચાર કરીએ ત્યારે મન આત્માકાર થઈ જાય છે—એટલે આત્મમય—આત્મા જ—થઈ જાય છે. જેટલો વખત આત્માનો વિચાર કરીએ તેટલો વખત જગતનો વિચાર થીડી જાય છે, એટલે મન અમન થઈ જાય છે. એ દશામાં આપણે સુખદુઃખ, કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ વિ. થી પર થઈ જઈએ છીએ. અને એ ઉચ્ચ સ્થિતિ છે. એ સ્થિતિમાં મનને જેમ જેમ રહેવાની રેલ પડે છે તેમ તેમ આનંદ-શાંતિ વધતાં જ જાય છે. શાંતિ નવી લાવવાની નથી. જે શાંત સ્વરૂપ છે તેને શોધ્યા કરવાનું છે.

જ્યારે જ્યારે કુરસદ મળે ત્યારે ત્યારે પોતાના સ્વરૂપનો વિચાર કરવાનો છે. કંઈ ઊડવાનું નથી. કંઈ ગ્રહણ કરવાનું નથી. હૃદયથી પોતાને આત્મા અનુભવીએ એટલે બધું આપોઆપ છુટેલું માલમ પડે છે. દેહ અને મનમાં “હું” મૂકીને આપણે હેરાન થવા કરીએ છીએ. ત્યાં “હું” મૂકવું જોઈએ ત્યાં મૂકના નથી, અને ત્યાં “હું” નહિ મૂકવું જોઈએ ત્યાં મૂકીએ એટલે જ આ જાતી ગડ-મથલ, ધમાલ ઊભી થઈ જાય છે. સર્વઆત્મા એવું રહ્યું તેના અર્થ—

‘સાક્ષી’ ચૈતન્ય હું છું-એ સહિત કરવું જોઈએ. પણ પોતાને સર્વસ્વરૂપે જોવાની ટેવ પાડીએ. એથી ખરા આનંદ પ્રકટશે. પ્રયત્ન-શીલ રહીએ અને પોતાની ત્રુટીઓને તપાસતા રહીએ. હાથ જોજ.

લી. પ્રેમી ચંદુ

૨

૬૦

શંદેર, તા. ૧૫-૩-૩૫

આત્મસ્વરૂપ !

દૈનિક કાર્યમાં આશાવાદી યદ્ય શ્રદ્ધાવાળા યવું, ગભરાવુ નહિ જગત્ જોઈએ જ મભરાટ ઉત્પન્ન કરાવનાર. બદલાતા રંગોમાં એકના મભવે જ નહિ જગતનો સમૂત મૂળ અર્થ-જે સર્વ જાપ એક-સરખુ ન રહે તે

મારું કાર્ય નિયમિત નથી થતુ એ એકચર માટે આનંદ, પણ તે માટે (નિયમિત થવા) પ્રયાસ તો કરવો રહ્યો કાર્ય કરે એ એ જાણી આનંદ.

શાંતિ રાખી હાથ તો વાંચવા ઉપર ચિત્ત લગાડો. પરીક્ષા અધરી લેવામ કે ગહેલી તેની સાથે આપણે કાંઈ લેવા દેવા નથી. આપણે આપણું કાર્ય કર્યું જતુ, ફળનો સ્વામી બીજને છે. પરીક્ષા અધરી થશે એમ ધારી મનને પહેલેથી નિર્જળ બનાવતુ નહિ; એથી પરીક્ષા વખતે બેઆકળા બની જઈએ. આપણે તો હમેશા આનંદી અને હિસાહી રહેવું: મને જે જે આવડે છે તે જ પરીક્ષામાં પૂછારોએમ શ્રદ્ધા રાખીએ.

લી. પ્રેમી ચંદુ

૩

૬ કલ્યાણીય ચતુર્થા આરોગ્યભવન
 ઠાકંદીવલી. તા. ૨૧-૪-૩૫.

આત્મસ્વરૂપ !

આપે મોકલેલા “હરિજન-બંધુ”ની બને નક્કો મળી તે માટે હૃદયપૂર્વક ઉપકાર મને લાગે છે કે તમે પણ તેમાંથી થોડું ઘણું વાંચ્યું હશે. મારે તો “હરિજન બંધુ” વાંચવું હતું; એમાં વિશ્વંબનો પ્રશ્ન નહોતો.

રશિનના કામળની હકીકત વાંચી. એ તો એમ જ થાય. આપણાથી બનતો પ્રેમ અને સેવા કરી લઈએ, બદલાની આશા રાખવાની જ નથી. જેમાં બદલાની આશા છે એ સાચો પ્રેમ નથી; એ તો દુકાનદારી કહેવાય. આપણે તો બધાને પ્રભુભાવર્યા જોવાના છે-અનુભવવાના. છે. એનો અર્થ એ નથી કે સામાન્ય શુદ્ધરોપ આપણે જોઈ શકતા નથી. અપણું બાળક ગમે તેવું કદ-રૂપ હોય (એ કદરૂપતાનું બાળ પણુ દોષ છે) છતાં તેને માટે પ્રેમ તો હોય જ. તેવી રીતે આ બધા અલ્લાહમાં પ્રભુનાં આલોકા-આપણાં જ મિન્ન બિન્ન સ્વરૂપો છે. કાંઈ નાના, કાંઈ મોટા, કાંઈ નીચા, કાંઈ ઊંચા પણ બધા એક જ તત્ત્વના છે. સોનીની દૃષ્ટિ સોના ઉપર રહે છે, પણ તેના આકારની તેને દરકાર નથી.

બિ. પ્રેમી ચક્ર.

૪

ઠાકંદેર, તા. ૨૨-૬-૩૫.

આત્મસ્વરૂપ !

દુનિયા બધી સ્વાર્થી છે. આપણે પણ તેમાંના એક હોઈએ. કાંઈ વધારે યા ઓછા પ્રમાણમાં સ્વાર્થી છે જ. દુનિયાનો વ્યવહાર સમજી આનંદ માણીએ. જ્યારે આપણે વ્યવહારને સત્ય માની

વર્તન કરીએ તો દુઃખ જ દેખાવાનું. તેથી જ યાત્રીઓએ આત્મ-
દષ્ટિ રાખી વ્યવહાર કરવાનું લક્ષ્યગિંદુ રાખ્યું છે. આપણો (મનુષ્ય)
જન્મ જ એ બધાથી પર યવા માટે છે; અને એ દષ્ટિએ જ ખરો
આનંદ લૂટી શકાય છે. જગત્ તે એવું ચાશ્યું જ આવ્યું છે. એને
આપણે સુધારી શકીએ એમ નથી. અને તેથી જ ગીતાકારેના
મહાન સિદ્ધાંત “તને કર્મ” કરવાનો અધિકાર છે પણ તેના ફળની
આશા રાખવાની નથી” ખૂબ અનુભવે દેખાયો છે; હું
આત્મા જ છું, શરીર, મન, વગેરે હું નથી પણ મારે કામ કર-
વાનાં એ સાધનો છે. જો સાધનોને ખૂબ સુંદર બનાવીએ તો જ
સુંદર કામ કરી શકાય. એ સાધનોને સુંદર બનાવવાની ક્રિયા
એ જ તપશ્ચર્યા. આપણે જાતે એમને સુંદર બનાવીશું તો આનંદ રહેશે
બાકી કુદરત યા પરમાત્મા એને સુંદર બનાવ્યા સિવાય રહેશે
નહિ, તેથી જ સમજીને આપણે પ્રયત્ન ચાલુ રાખીએ. એટલા
માટે આપણી દરેક ક્રિયા પર આપણી ચોકી રહેવી જોઈએ,
જેથી આપણે પોતે જ આપણા પોતાના સુધારક બનીએ. કાયરી
રહ્યું, વિ. નો આ જ હેતુ છે; એથી એમાં પ્રમાદ રાખશો નહિ.
આત્મજગૃતિ રાખી ખૂબ આનંદ લૂંટો. શરૂઆતમાં કદાચ અગર
લાગશે પણ જેમ જેમ આનંદ લૂંટશો તેમ તેમ શ્રદ્ધા વધતી જશે.
દાગળતો જવાબ લખવામાં વિશંખ થયો છે તો દરગુજર
શો. બાળક એ જ કારણ છે. એવા નાના દોષો પણ જોતા
રહેવા પડે છે; એની સાથે આંખબાકા કાન કર્યો ચાલે નહિ.

લિ. પ્રેમી ચંદુ

૫

ૐ રાંદેર, તા. ૬-૭ ૩૫

આત્મસ્તરપ!

ગીતાઝ, રામપ્રસાદી, Heart of Ram વખતોવખત.

વાંચતા રહેજો અને ઈંનું રટણ તથા ડાયરી પણ ચાલુ રાખજો. એથી આત્મનિરીક્ષણ કરવાની રેલ પડે અને અતઃકરણ મુક્ત થશે.

તમે તો આત્મા છો ગોટલે શરીર-મનથી પર છો. જાગૃતી અસર મન સુધી પહોંચે છે. મનની પેલે પાર આત્માને કંઈ અસર મતી નથી, એ દૃઢતાપૂર્વક અનુભવ કરતા રહો આનંદ કરવો (ગાઠ નિદ્રાનો) ઉઘનો અનુભવ દરેક જાણુને ખબર છે. ડાયરી લેઈ મનના દોષો નિવારણ કરવા પ્રયત્નશીલ રહેજો.

ફક્ત જણુ વખત જુદું, ૯ વખત કોપ, ૬ વખત ખરાબ વિચાર, ૭ વખત નિંદા વગેરે, ૫ વખત અહંભાવ ધર્મી વગેરે થયા છે. મને જાગે છે કે તમારો પહેલાંના કરતાં ઘણો સુધારો થયો છે. ડાયરી અને દાગગળાને ફાડી નાખ્યાં છે, તાં ૭ મી જુલાઈના 'હરિજન ખંધુ'ના અંકમાં મહાત્મા તરફથી રાજનીતી સંબંધે મહાદેવભાઈના સાત્તાઈક પત્રમાં સારું સૂચન ■ તે લેઈ જશો. આપણું સારું વર્તન છતાં દોષલાગે તેમાં આપણે શું કરીએ? અહંભાવ, આપણા ખોટા વર્તન માટે આપણે દોષવાન ખર અને તે દોષતા નિવારણ-અર્થે જરૂર પ્રયત્ન કરવો જ લેખકો.

સિ. પ્રેમી ચંદુ

૬

૪૦ વડોદરા, તાં ૯-૯-૩૫.

આત્મસ્વરૂપ !

ડાયરી રાખો એ તેમ રાખ્યે જાઓ તો સારું.* વાસદા જઈ આવ્યા તે જાણ્યું કેટલુંક તો પતિએ પત્નીને સિદ્ધિ આપવું જ રહ્યું આપણું ચારિત્ર્ય શુદ્ધ હોય અને હૃદયનો પ્રેમહોય તો જીવન-

*આ અગ્રાહિના તાં ૯-૯-૩૫ ના પત્રમાં વખેલું કે, ડાયરી ઉપરથી આપ પોતે લેઈ શકશો કે કેટલી પ્રગતિ થઈ છે. એથી ડાયરીની ઉપયોગિતા લેઈ શકશો, અને પોતાની ત્રુટીઓ સુધારવા શુ શુ કરવું લેખકો તે પણ સમજી શકાશે.

સમામ સુખરૂપ નિવડે એવો અનુભવ છે, પણ કોઈ અપનાદ પણ હોય પુરુષો સુદર સ્ત્રીને શોધે છે પણ પોતાનામા કેટલી સુદરતા છે તેનો વિચાર નથી કરતા. તેવું સ્ત્રી પણ શોધે છે (સુદર પુરુષને) — પણ અસ્વસ્થ સુદર હોય તો બધું સુદર થાય છે, એટલે ગુપ્ત તરફ લક્ષ્ય રહે એ જ ઇચ્છાસ્થાન છે.

મનુષ્યસ્વભાવ એવો છે કે પરીક્ષા કર્યા સિવાય મિનતાની ગાંઠ બાધવા નથી છે પહેલી જાળખાણ હોય કે-મિનતા નથી હોતી જાળખાણને મિનતા નામ અપાય છે, જાળખાણમાથી મૈત્રી જન્મે છે તેમા સ્વાર્થને ધ્યાન હોવું જોઈએ નહિ. એટલે એક વખત મૈત્રી રીએ તો નિલાની લેવું સામા માણસનું વર્તન ઠીક ન લાગે તેટલો સબધ ન રાખીએ જેમ ઘણા લોકો કરે છે તેમ તદ્દન મૈત્રી તોડી નાખી દુસ્મનનો બાવ તો ન પ્રગટ કરવો જોઈએ.

સ્વામી રામતીર્થનું વાચન અને ઝંઝોળાપ કથે જગો.

તિ. ચદુ

૭

૩૩

સંદેર, તા. ૩-૧૧-૩૫

આત્મરક્ષક !

સ્વામી રામતીર્થના બધા બાગો ખરીદ્યા બહુ આનંદ થોડે થોડે હપતે દરરોજ વાચ્યા કરશે વાચવામા આજમ લાગે ત્યારે રાત્રી કરવું — મજન કરવું વિ પણ કાંઈને કાંઈ પ્રભુ તરફ જવા પ્રયાસ મળે કાયરીમા વિવેચન કરવાની મારે કાંઈ જરૂર નથી હોતી તમે પોતે તમારી પોતાની ભૂલો જોઈ શકો છો અને એ ભૂલો કાઢવા પ્રયત્નશીલ રહેવું કાયરી રાખવાથી કાંઈને નુકસાન થયું બહુ નથી આ કાયરી બહુ જુદા પ્રકારની છે એને બીજી કાયરી સાથે બોળવાની નથી આ કાયરી બહુ પવિત્ર વસ્તુ છે.

લી. પ્રેમી ચદુ

લાગે છે કે આપણામાંના લાગ્યે જ સોમાથી પાંચ જણુ શાંતિ ગમી શકીએ આજે તો આપણી સમક્ષ મહાત્મા ગાંધીજી આદર્શ પુરુષ તરીકે મેં ડે તેમનાગાથી ઘણુ શીખી રહીએ તેઓ સાધારણ મનુષ્ય માથી અગ્રગણ્ય મન્યા છે એ પે તે લખે છે કે, જ્યારે પોતે લણ્યા હતા ત્યારે તેમના શિક્ષકને તેમને માટે માન લેવા જેવું મર્ષ નહાતું

માણસે વ્યવહારમાં હમેશા યાદ રાખવું કે તે કુટુંબનો, ન્યાતનો, ગામનો, દેશનો અને જ્ઞાતનો દેવાદાર છે, કાર્ધપણુ દ્વિસ લેણુ દાન નથી. પણ આપણે તો જે કાર્ધ કરીએ તે-જગત જાણે અગર તો જાણે મને એવી આશાથી છવન છીએ છીએ છીએ. તેમા પણ આપણુ ખૂબ કાર્ધ જાણે નહિ અને સાર હોય તે જ જાણે એ લાવ હોય છે. અરે કાર્ધ જાણે તે પ્રત્યે પણ રાજ રહે છે.

લિ. પ્રેમી ચક્ર

૧૨

જી રહેર, તા. ૨૪-૧-૩૮

આત્મસ્વરૂપ કાર્ધ દક્ષપતરામ જની.

જે જે વખત મળતો રહે તેનો સુખયોગ થતો રહે અને સ્વરૂપામર વૃત્તિ રહે જગતના પદાર્થો હમેશા બદલાતા રહે છે- એકધારે છવન રહેતું નથી-એથી બદલાતા સંનિગોમા (ચિત્ત, સંનિગોમા) પણ શાંતિ રહે એટલી હદ સુધી માનસિક સ્થિતિ ટળવવાની છે અને એ ક્યારે બને કે જ્યારે સ્વરૂપગ્નિપ્રતિમા એકદમ દટતા થઈ જાય જે દટ સ્થિતિ ટળવવા જ જપ, તપ, યોગ બક્ષિ, ચિચાર કરવાના છે વિષયો આપણા ઉપર હલ્લો કરે નહિ અને માનસિક સમતા જળવાઈ રહે તો જ મનુષ્યજનની સરૂળતા કાર્ધ વખત વિચાર ન થઈ શકે ત્યારે જપ કરવા જપ કરતા કંતા એના અર્થમા વૃત્તિ જાય અને લાચી આગળ વધી એ અર્થની બવાના-

મા તરબોળ થઈ જઈએ એ ગ્વાનુ કે જપ, તપ નિ સવળુ
ચાને વાચન પણુ એ દિશાસૂચન કરનાર કે, માટે વખતોચખત
શ્રીગમનાર્થે ગ્યાય તો જોડુ નથી સાથેસાથે સેવા વિ કરાની
બાલ પ્રવૃત્તિ અગ્રની જોઈએ નહિ ખરો માર્ગ તો એ છે કે બાલ
પ્રવૃત્તિ પણુ આત્મગતિગતિ ગેટને મનનુ સમતોચપણુ-મન એ મન
ગેતા-૬ સાક્ષી આત્મા ૪ છુ એ દદ થઈ જાય તો સમત્ય આવે
સુખમા હર્ષ નહિ અને દુખમા ઉદ્વેગ નહિ આ યોગ જ્યામુખી
માણસ છવે કે લામુખી કરતા જ નહેરાનો કે મન કે વિષયોને
જગ પણુ દીક્ષા મૂઝ્યા કે ગમેલાથી ૮ નો આવવાનો આપણા
દૈવક કર્મ અગર ક્રિયા ઉપર ચાનવાનો આ યોગ છે, પણુ યોમા
ધારતી જેવુ કાંઈ નથી સાવચેત ગડે તો પડવાનો ભય નથી

લિં. પ્રેમી ચક્રુ

૩૩

ૐ અમહાવાહ, તા. ૧૪-૧૨-૩૮

આત્મસ્વરૂપ બાઈ દલપતગમ જાની તથા સાથ સર્વે ।

તમે લખો કે ચક્રુ કાંઈ આપના ઉપર લખતો નથી, પણુ
શુ લખે ? આપ કાંઈ પૂછાવો તો તેનો પ્રત્યુત્તર આપે જે વાત
મનુષ્યજીવનમા જિતાગવાની છે તે કહી ચૂક્યો છુ મનુષ્યજીવનનુ
ધ્યેન પ્રભુપ્રાપ્તિ અગર આત્મચ્ચ રહેવુ એ છે જોડવે એ રસ્તે
ચા મા જવાનું છે શરીર અને મનદ્વાગ કર્મ થયા કરે છે તો તો
કોઈએ અટકાવવાના નથી પણુ અશુભમા જતા અટકવુ, શુભમા
પ્રવૃત્ત થવુ અને શુભ પ્રવૃત્તિનો અહકાર થાય તેને આખરે ધોઈ
નાખવાનો છે તે અહકાર પણુ જો આત્મસ્થ થયા તો જ ધોવાય
આપણામા જે દોષ હોય તેને કાઢતા જવુ અને એ રીતે સરળ
અને સુદ્ધ થવુ એ માટે જ રદણુ, મનન, ધ્યાન વગેરે કે માણસે
એક પણુ દિનસ પાડયા સિવાય પોતાના સ્વરૂપનો વિચાર અમુક

વખત તો કરવો જ. એમાં આજસ કે પ્રમાદ ભેદજો નહિ. જેમ અન્ન અને જળ માટે માણુસને તાલાવેલી થાય છે તેમ પ્રભુરૂપ માટે તાલાવેલી થાય ત્યારે જ માણુસ ખ્યેયને પહોંચે છે. વાચન જરૂર થાય, પણ તે પ્રમાણે વર્તન પણ થવું જ ભેદજો ને. સાચું બોલવું, સાચું 'બોલવું' એમ જોખ્યા કરવાથી સાચું બોલતાં આવડી જતું નથી; પણ તે પ્રમાણે વર્તીએ ત્યારે જ વાંચેવાની કે સાંભળેલાની સિદ્ધિ કહેવાય.

એક દિવસ વહેલા કે મોડા શરીરને જવાનું છે, તો બાળથી જ સમજી લઇએ કે શરીર છે જ નહિ. એમ કરવાથી અંતઃકાળે પણ એ જ મતિ રહેશે. પણ આ બધું કાયમનું થાય ત્યાંસુધી પ્રયત્ન કરતા જ રહીએ. આજે સંસારમાં રહીએ કે સંસારને છોડી આત્મા જઈએ; પણ ઉપર લખ્યા પ્રમાણે ક્યાં સિવાય છૂટકો નથી. એ સિવાય શાંતિ આપવાની નથી, કાંઈને આવી હોય એમ ભણ્યું નથી. દૂંકમાં, સંસારમાં લપટાયા સિવાય બધો બ્યવહાર ક્યાં કરીએ. રોગ અનેક છે પણ ઉપચાર તો એક જ છે—કે અહંમતતા છોડી આત્મસ્થ થઈ વિચરે. એ કરવા માટે જે કાંઈ તે સાધનને ઉપયોગ કરે. એમાં જ સાચો ધર્મ આવી જાય છે. 'પ્રેક્ટિસ કરતાં બધું સમજાઈ જાય છે. આમાં તર્કવિતર્કને સ્થાન નથી. આ નમ્ર સત્ય છે માટે બોલો! જાગ્રત થાઓ! પોતાની જાનને તપાસતા રહો અને નિજ સ્વરૂપમાં મસ્ત થઈ વિચરો! એ જ. ઈ શાંતિ :

શ્રિ. પ્રેમી ચંદુ

૧૪

ૐ અમદાવાદ તા. ૧૩-૨-૩૬.

આત્મસ્વરૂપ !

આવા ઠોઠાકરીના પ્રસંગે મનની સમતા જાળવી શક્યા તે બધું કહેવાય. તમે પોતે—સાક્ષી સમતા—અસમતા વગેરેથી પર હતા

અને છે. તેમાં (સાક્ષીમાં) તો કાંઈ બનતું નથી, આવતું નથી, જતું નથી.

તાવ એ તો આપણે ઘેર મહેમાન હતો, આપણી ચૂક થઈ તેથી ઘૂસી આવ્યો. જેવો દેવ-મહેમાન-તેવી તેની આકરી-પૂજા કરવી જ જોઈએ. પણ એવે સમયે ગલરાટ ન થાય તો આકરી વગેરે પણ વગર ભૂલે કરી શકાય.

ચિંત્ર યોગેન્દ્ર આપ બનેલો બોધાવેલો અતિથિ (નિમંત્રિત) છે. એ અતિથિનું પણ વિધિપુરસ્કર આતિથ્ય કરવું જોઈએ. એ આનિત્ય કરવામાં આપણે ભૂલ કરીએ સારે જ તાવ, ઉધરસ, શરદી, ગોરી વિ. મહેમાન પધારે. નાના હોઠ્ઠાના સબધમાં-સારા કે નદારા-થવામાં મોટે ભાગે મા જુમ્મેદાર હોય છે. એથી બાપની જુમ્મેદારી ગોછી છે એમ સમજવાનું નથી માની જીજ્ઞાસુ બાપે પૂરી કરવાની છે, અગર સ્પષ્ટ બાપામા કહીએ તો માતાએ અધૂરા રાખેલા સસ્કાર પિતાએ પૂરા કરવા રહ્યા; તે ન કરે તો પોતાની ફરજ ચૂકે.

ક્યાંસુધી બાળક ધાવતું હોય સ્વાંસુધી પિતાએ માતાનો સ્પર્શ પણ કરવાનો નથી, તો બીજી બાબતમાં તો કહેવાનું જ શું હોય? જો પિતા દલીલ કરે કે એમ તો ક્યાંસુધી સયમ પાળીએ, તો તેના જવાબમાં કહેવું જોઈએ કે પિતાનો બાળક ઉપર કે માતા ઉપર સ્નેહ પ્રેમ જ નથી-એ તો વિષયોષ છે. કદાચ બીજી દલીલ એમ થાય કે આવું તો બાળકે જ શક્ય છે અગર ધણા ગોઠા કરી શકે. તેથી સત્ય વાત જૂઠી કરતી નથી, તે બધા જ ગુનેગાર છે અને તેથી જ આપણું બધા ગુલામ રહ્યા છીએ. વિષયોષ-પણ એ વિષયની ગુલામી નહિ તો બીજું શું? પોતાના પાંચ વિશેષ (સ્પર્શ, સ્પર્શ, રૂપ, રસ, ગંધ) ને શકવા-કાળ મેળવવા મનુષ્ય જન્મે છે. જો તેમ નહિ થયું તો તે પણ કરતાં પણ

હલકો કે પણ પણ વિધોના ગુલામ જોવા નથી જોતા મનુષ્યો છે

બને જણા ખૂબ પવિત્ર રહેજો અને ચિંત્ન યોગેન્દ્રની સેવા પ્રભુભાવે ધીરંવશો આપણે ત્યાં સાક્ષાત્ પ્રભુ પધાર્યા છે એ ભાવથી એની સેવા કરવાની છે, એટલે એવા સરખર આપણે કેળવવા છે, અને તેની છાપ ચિંત્ન યોગેન્દ્ર ઉપર પાડી ઠ યોજ આપણે આપેનો એ વારસો પૈસા દમ બધુ ચાલુ જગે પણ સરખર ચાલ્યા જશે નહિ

ખીણુ આપ લખો ઠા કુ 'કેના મળ્યા ત્યારે નહુ જલ્ વાનુ મળ્યુ અમે તે મીળને વહીએ ળીએ ત્યારે તેમને રચતુ નથી હું તો એ કુ ધુ કે જેઓ એવા હોય તેમને કહેવાની જરૂર નથી, જે સાબરો, સમગ્રે તેને વહીએ જેને આપણા ઉપર થકા ન હોય તેવાને કહેવાથી ફાયદો પણ નથી આપણે તો આપણુ જ ફાયદે જઈએ પ્રસંગ આવ્યો, વહેવા મોડા બધા જ એ મરતે આવવાના છે આન્યા સિવાય છૂટકો નથી શ્રીગમનીયં છબે છ કે સુખદ સ્થિતિમા પ્રભુપ્રેમ નહિ કમો તો કુળી સ્થિતિ ઉત્પન્ન થશે પ્રભુ પ્રેમ કમન્યા સિવાય રહેવાનો નથી ચાતા તો હમેશા એમ જ છવ્છે કે મારો દીકરો ક્યારે ઘેર આવે વ તેને ઘેર બોલાવવાના અનેક રસ્તા યોજે છે આત્મસ્વરૂપ-પ્રભુ બહુ પ્યારો છે એની ગોઠમા ગયા પછી જેને નીકળવાનુ મન થતુ નથી તેના અહોભાગ્ય ! એક વખત જાણે અગણ્યે પણ જઈ ચડવુ, પગી એનો રસપ્રેમ સમજારો

મદ્ય આપને લાગજે કે ચક્રભાઈ તો આના આ આડે મરતે વખવા મડ્યા, પણ ક્ષમા જે વિચારા આવ્યા તે લખ્યા, કાગળ લખતા પહેલા ॥ લખવુ તેનો વિચાર નથી હોતો, પણ જાણે 'પ્રરણાથી લખી રહો છુ વિશેષ શુ લખુ' ખૂબ આત્મમરત બનો અને આનંદ કરો !

લિં પ્રેમી ચકુ

૧૫

ૐ રોહર, તા. ૨-૧-૩૯

આત્મસ્વરૂપ બાઈ દયપતરામ ।

પ્રેરણા તો એક જ છે કે આપણે શરીર, મન, વાણીથી પગ-
એ બધાના સાક્ષી છીએ એ જ ધ્યેય છે અને એમા વખતોવખત
સ્થિતિ કરવાથી શાંતિ મળે છે ન્યા શરીર અને મનમા 'અહમ્'
જમાન્યુ કે સુખદુઃખ વિ ઘેરવા માટે છે, માટે કાંઈ પણ વિગેમ
કે દુઃખમય દેખાય કે સમજવું-શરીર અને મન વિ મા જાણે
અનન્યે 'અહમ્' ધૂસ્તુ છે એથી જો બધામાંથી 'અહમ્' ઊઠાવી
સાક્ષીમા મૂક્યા કરવું એ તપ આચારવાનું છે ૐ નો જપ થયા પ્રે
તો પોતાની માદ ગયા કરે મનને શરીરમા 'અહમ્' કરવાની
ટેવ પડી ગઈ છે તે જૂલાવની ભોમ્મએ એ ટેવ જપથી, ભજનથી
યોગથી, ભક્તિથી કે નિત્યાગથી છૂટે છે, માટે જે કાળે મનનું
વલણુ જેમા હોય (જપ, ભજન વિ મા) ત્યા ભોડતા જવું યોગ
એક કે માન એક ભજન એક કે જપ એક કે ભક્તિ એક એની
ભાજકમા પડવું નહિ જે કાળ માટે જેની જરૂર તે એક
આપણુ છારન નીતિમય રહે અને ઉપર પ્રમાણેની સ્થિતિ રહે
તો ।ઈ કરવાપણુ છે નહિ સાથે દદતા અને શ્રદ્ધા પણ
હોવી ભોમ્મએ વ્યવહારના કાર્યો કરવામા હાનિ નથી પણ પ્રગતિમા
આવતા પોતા તરફ મનનું વલણુ આપ્યા કરવાનું શ્રી રામતીર્થનું
વાચન તો રાખીશો જ

લિ. પ્રેમી ચક્ર ,

૧૬

ૐ

રોડેર, તા. ૨૪-૬-૩૬

આત્મસ્વરૂપ !

જેનો ખૂબ સહવાંસ થાય તેનાથી છટું રહેવાનો પ્રસન્ન આવે ત્યારે એમજ થાય. એજ આપણી અસક્તિ છે. પણ એ બધાનું બીજા આપણા પોતાના શરીરમાં 'હુ'પણું જીકયું અને પછી બીજામાં 'મારાપણું' જીકયું છે તે છે. વિવેકથી વિચાર કરી, એ મોહ કે આમકિતને છાદીએ તો નીકળે. જ્ઞાન કહે છે કે હું બધાથી છુટો છે અને એ તારા શરીર સહિત આપું બધાંક તારું સ્વરૂપ છે. ભક્તિ કહે છે કે બધું જ ભગવાનનું છે તેમાં હું તારાપણું શું કામ મૂકે છે ! યોગની છેલ્લી પરાકાષ્ઠા પોતાને અને પરમાત્માને એકમેક અનુભવવામાં છે, આવો ભાવ આપણે આપણા દરેક વર્તન કે ક્રિયામાં અનુભવવાનો છે. આજે અમુક ભાવ પ્રકટ કર્યો અને પછી થોડા દિવસ આગસમાં એ ભાવને વિસારી દઈએ તો પાછા બ્યાંના ત્યાં રહેવાના. એ ભાવ તે જન્મીત રાખ્યા કરવાનો છે. એથી જ સાચો યોગ બિલકુલ ગાફીલ રહેવામાં નથી. માટે જ જપ, વિચાર, વાચન વિ. દરરોજ આપુ રાખવાનાં છે, અને તેથી જ શાસ્ત્રકારોએ ત્રિપાળ સધ્યાનો કમ રાખ્યો હશે.

લિ. પ્રેમી ચંદુ

૧૭

ૐ અમદાવાદ, તા. ૧૬-૧૧-૩૬

આત્મસ્વરૂપ ભાઈ બની !

જે તત્ત્વવડે આપું બધાંક અને બધાંકે! ચાલી રહ્યાં છે તે તત્ત્વ ન વિસરાય તો જીવનની સફળતા છે. બહુયે જો જન્મ રહ્યો

તો મેળવવાનું છે, પણ આવેલો અવસર ફરી ફરી મળતો દોઢલો છે. આપણને તો આવું સમજાયું કે અને તે સાચું છે કાર્પિય ન થઈ શકે તો આખરે અને કે કમને જાપ તો ચાલુ રાખશો.

લિ. પ્રેમી ચક્ર

૧૮

ૐ અમદાવાદ, તા. ૧-૧-૧૯૪૦

આત્મસ્વરૂપ ભાઈ જાની !

મનુષ્યસ્વાભાવ એવો છે કે તેને ચોતાનો દોષ જોવાની ટેવ નથી બીજા ઉપર દોષનો ભાર ઢાળે અને મદ્યાની આસા રાખે. તેમ મારા અને તમારા સબધે બન્નુ હશે. આપણે પ્રેમ કર્યો જઈએ, બીજો માણસ તેનો બદલો આપે કે નહિ તે આપણું કામ નથી ગીતાકારનું સુવર્ણ સૂત્ર છે કે “તને કર્મ કરવાનો અધિકાર છે, ફળનો નહિ” એને જરા આગળ લેવાવીએ તો કહી શકાય “તને પ્રેમ કરવાનો અધિકાર છે, બદલો માગવાનો નહિ” આપણે પ્રેમ કરવાથી દુખી થતા નથી, પણ પ્રેમનો બદલો પ્રેમથી નથી મળતો તેથી દુખી થઈએ છીએ હું પ્રેમ કરવાને જોડેલો સ્વતંત્ર છું તેટલો સામે માણસ પ્રેમ નહિ કરવાને સ્વતંત્ર છે આ સૂત્ર જો આપણા જીવનમાં વણાઈ જાય તો અપેક્ષા દુખ ખતમ થઈ જાય કે પ્રજા આપણી ઉપર પ્રેમ કરે છે. આપણે મોટે ભાગે તેનો ઉપકાર માનતા નથી અને ક્રેટલાક તો જોડેએક ગાળ દે છે પણ પ્રજા તો કહે છે કે તમે મમે તે કહો, હું તો મારો ધર્મ ચૂકવાનો નથી શ્રી રામચદ્રજીને વગર મુળાએ પિતાશ્રીએ ૧૪ વર્ષનો વનવાસ આપ્યો અને તેમણે તે સદર્શ ઈન્દ્રીકાર્યો એનું નામ પ્રેમ આપ્યું એવા ક્રેટલા પુત્ર છે જે

પિતાની આવી આજ્ઞા સ્વીકારવા તૈયાર થાય ? આ આદર્શ જીવન અને એ માટે જ તેમને આપણે પૂછણે છીએ. શ્રી લક્ષ્મણ પણ સાવકો બાપ. એણે બાપની સાથે વનવાસ વેડી તેમને દરેક રીતે સહાય કરી: આનું નામ ઉચ્ચ પ્રતિભા પ્રેમ ન ટાક જોઈ, ન તકરો જોયો અને દરવાન માફક જાગરણ કરી ચૌદ વર્ષ સુધી ચોકો કરી. એથી પણ ચડી જાય એવો બંધુપ્રેમ શ્રીભરતજનો. દેવપ્રી માતાએ ગાદી અપાવા છતાં સ્વીકાર ન કર્યો. ઉલટું માતાને કહી દીધું, “ગાદી-વારસ તો શ્રી રામચંદ્રજી છે એટલે જંગલમાં રખડી મારું જીવન વ્યતીત કરીશ, પણ હરગીઝ ગાદી ઉપર નહિ બેસું. મારો હક જ નથી.” તેમણે જંગલમાં જઈ શ્રીરામચંદ્રજીને ગાદી માટે વિનવ્યા, અને તેમણે ન માન્યુ ત્યારે શ્રી રામચંદ્રજીની આજ્ઞા શિરસાવ ઘ ગણી, અને પાછા અયોધ્યા આવી ગજપાટ સંભાળ્યુ પણ ગાદી ઉપર ન બેઠા, અને શ્રીરામચંદ્રજી ચૌદ વર્ષ બાદ પાછા પધાર્યા ત્યારે ગાદી મોંપી દીધી. આ ભાતૃપ્રેમ ! આગળ વધી જોઈએ તો શ્રીરામચંદ્રજીનો મીતા માતા ઉપર અપૂર્વ પ્રેમ છે, તેમજ સીતા માતાનો શ્રીરામચંદ્રજી ઉપર અપૂર્વ પ્રેમ છે. પણ રાવણને ત્યાં રહ્યા પછી સીતા નિર્જેષ રહ્યાં દેશે એમ એક શહેરી જનની સહજ શંકા ઉપરથી તેમનું સતીત્વ બતાવવાં શ્રીરામચંદ્રજીએ મીતાજીને સમર્થાવસ્થામાં જંગલમાં મોકલ્યા. તેઓ ત્યાં રહ્યાં; પણ શ્રીરામચંદ્રજીનો લગ્નરે પણ દોષ કાઢતાં નથી. એનું નામ શુદ્ધ નિર્મળ પત્નીપ્રેમ !

રામાયણ તો જીવન કેમ જીવી શકાય તેનો નમુનો છે. વેદાંત તો ધણા જાણે છે, જાણે છે; પણ રામાયણમાં ત્યાગી જીવન શું છે તેનો અનોકો આદર્શ છે. દાર્ઢ્ય માટે દ્વેષ નથી પણ પ્રેમ, પ્રેમ અને પ્રેમનું દર્શન વ્યવહારમાં કરાવે છે, એથી જ એની કિમત છે. આવાં જીવનો આજના જીવનની આગેાને ગમે કે કેમ એ સવાલ છે.

અત્યારે ન્યાં-ત્યાં કાપડો બતાવાય છે, પણ પ્રેમ આગળ બધા કાપડા ઊંધા પડે છે. જીવનમાં પણ જિંદગી બિતરી જોઈએ તો એક જ પ્રેમનો કાપડો પ્રવર્તે છે. પ્રેમ સિવાયનું જીવન શુષ્ક છે. પ્રેમ સહન કરે છે-સહન કરાવતો નથી. પ્રેમ આપે છે-લેતો નથી; પ્રેમ ભય પમાડતો નથી પણ ભયને દૂર કરે છે. કાગળમાં આવી આપત કટલી લખાય ?

લિં. પ્રેમી ચંદુ

૧૯

૧૯મી માર્ચ તા. ૨૩-૨-૪૦

આત્મસ્વરૂપ લાઈ જની !

જે મને તેમા સતોય રાખ્યા મરીએ અને વધુ માટે પ્રયાસ કર્યા કરીએ તેમાં વાધો નથી પણ લોભની દૃષ્ટિએ કાંઈ કરીએ નહિ. આપણે આપણું કામ ચીવટથી અને હૃદયપૂર્વક મન કચવાયા સિવાય ક્યે જઈએ, અને જાણે પ્રભુનું કામ કરીએ છીએ એ લાવના હોવી જોઈએ ન્યાં Denial of the little Self થાય એટલે Assertion of the Real Self આવી જાય છે. અગર Assertion of the Real Self થાય એટલે Denial of the little self-આપોઆપ થઈ જાય છે વાચીએ તેના ઉપર વિચાર કરીએ અને તેને જીવનમાં બિતારીએ તો તે સાચું જીવન છે. એકલું વાચન કર્યા કરીએ તો માનસિક બદલાઈ (Mental Dyspepsia) થવા સંભવ છે.

લિં. પ્રેમી ચંદુ

અ. સૌ પ્રેમી બહેન ભુ. શાહ ઉપરના પત્રો

૧

ૐ અમદાવાદ, તા. ૧૯-૧૦-૩૭

સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ સૌ બહેન અમથી*

xxx તમારા પૂજ્ય બા (સાસુ) હાલ ભાઈ દેવનાથના માતૃશ્રી પાસે માદગીને કારણે તેમની સારવાર કરવા રહે છે એ જાણી ખુશ થયો. સેવાધર્મ તો જેને જેટલો આવડે તેટલો અને જેટલો જાણી શકે તેટલો સૌએ પાળવાનો છે જાની પાસે પૂરતા માણસો હોય તેની સારવાર તો થાય કે, પણ આવા એકલા અને નિરાધાર માણસની સેવા કરવામા આવે અને થાય એ તો અનશ્વ લાભ ગણાય xxx તું શુ કરીશ? એમ તું પૂછે છે તેના જવાબમા શુ વખુ? જો તારા વાસ્તવિક સ્વરૂપનો વિચાર કરે છું તો દેખાય છે કે તે શુ નથી કર્યું? અને હવે પછી શુ નથી કરવાની? તારી જ પ્રેરણાથી આખો સસાર ચાલેો જાય છે. વચમા અહંકાર ઉપન થઈ આપણને બધાને આમતેમ અજ્ઞાવી મારે છે, અને તે જન્મમરણને સત્ય માની તેમા પોતે ફસી ફસાવી દે છે સસાર નથી અને તેની વાતો પણ નથો મન માત્રથી સસાર છે મન નથી તો સસાર નથી સસાર મનોમાન કે એ સુધૃષ્ટિ-અવધ્યાનો અનુભવ મોજુદ છે જ્યાં અહમ નથી ત્યાં સસાર શાનો? ત્યાં જન્મમરણ કેવું? એ જ આપણી બ્રમણ કે એ જ આપણું અજ્ઞાન આવી વાતો તારા જેવાને લખાય બીજાને લખુ તો ગાંઝામાં ખપુ સસાર હોવા છતાં, દેખાવા છતાં તેને ભૂલેો એમા જ મજાદ છે ને! માટે જ કાકા વખતોવખત

*શ્રી પ્રેમી બહેનનું ઉપનામ

કહીને કાઢીને નીચે-દેહ ઉપર બેસવા દેતા નથી. પોતે બેસી ગય
 છે તો ખંખેરી નાખે છે અને એ જ એનું લક્ષણ છે. આપણે શરીર
 છે 'ત્યાંસુધી તો મન, બુદ્ધિ, અહંકાર, વિષયો, વગેરે સાથે
 લડ્યા જ કરવાનું છે. એ જ મહાભારતનું યુદ્ધ છે અને એ સનાતન
 યુદ્ધ ચાલ્યું આવે છે અને ચાલ્યા કરવાનું છે. કાંઈ બચ્યું નથી
 અને બચવાનું નથી. જે સાક્ષી રૂપે અનુભવ કરીને એ યુદ્ધના
 પંજામાંથી મુક્ત થઈને આનંદ કરશે તેનું છાન્નું સફળ થયું કહે-
 વાશે. ધ્યાન કરવું હોય તો એક જ ધ્યાન કાવમ રાખજો, કે જેમ
 નું આખા બ્રહ્માંડનાં શરીરોને જુદાં જુદાં છે તેમ તારા શરીરને
 પણ જુદું જોઈ ચૈતન્ય-સમુદ્રમાં જેમ બરફના દુકડા છે તેમ-
 આપણા શરીર સહિત આખા બ્રહ્માંડનાં શરીરો એક જ ચૈતન્યના
 દુકડાઓ છે એ રીતે જોતા રહેવું. x x x મન પણ ક્યારે થાય
 છે? પોતે જ સંકલ્પ કરી, પોતાનું શરીર એટલું "હું" અને બાકીના
 બધા તું-તે થાય ત્યારે. પોતે જ મનરૂપ-અહંકારરૂપ યઈ સુખ-
 દુઃખનાં વવાઓમાં લપટાય છે. એ જ બંધન છે. એથી મન જ
 એટલે સંકલ્પ જ બંધનરૂપ છે. તેથી ગીતાકાર કહે છે કે 'સર્વ-
 સંકલ્પમન્યાસી' યોગારૂઢસ્તદોચ્યતે '—જેણે સંકલ્પનેા સંન્યાસ
 છે તે જ યોગારૂઢ છે; અને 'સમત્વ' યોગ ઉચ્યતે '—સમત્વ (સમ
 દષ્ટિ: હું-તું રહિત દષ્ટિ) એ જ યોગ છે. x x x કાકાનું આ
 હોય તો બધાને જ છવતાં મારી નાખે! મરવું એટલે દેહાધ્યાસનો
 સાગોપાંગ ત્યાગ. છવવું એટલે હું સમ્યક્દાનંદ સાક્ષી શિવ
 કલ્યાણુરવરૂપ છું, દેહ વગેરે હું કદી પણ નથી, એ ભાવ હૃદયમાં
 સ્થિર થાય તે. કાકાનો પણ દોષ તો છે જ; કારણ આવી પરાકાષ્ઠાએ
 તે પહોંચ્યો નથી; નહિ તો એના મોઢામાંથી નીકળતા શબ્દો
 સૌંદર્ય તીર માફક હૃદયમાં પેસી જતા કેમ નથી? એટલી
 કાકાની તપશ્રવણી ખામી ગણાય. તપશ્રવ્યા ચાલુ છે, હોડી દીધી
 નથી; પણ લોકો જાણે તેવી રીતની એ તપશ્રવ્ય નથી એટલે

વિચારને ખૂબ દબ કરો; એટલે સુધી કે ભંધમાં પણ તે જ અનુ-
ભવાય. પછી છેલ્લે તેને પણ તિલાંજલિ આપી દેવી પડશે. પણ
તે, તો આપોઆપ જની જશે. તેની ચિંતા કરવાની જરૂર નથી.
વિચારા શુદ્ધ ભાગવાનને આ કૃત્તી કાંઈએ બતાવેલી નહિ એટલે
તેમને ખૂબ જ પરિશ્રમ કરવો પડ્યો હતો તે સમય માટે તેમને
તેની જરૂર પણ હતી. આપણા સમય માટે આપણને તેની જરૂર
પણ નહિ, હોય એમ કેમ ન બને? x x x આપણા ચૈતન્ય-સાગરમાં
રામ, કૃષ્ણ, શુદ્ધ, શંકરાચાર્ય, વિવેકાનંદ, રામતીર્થ, ગાધીજી
જેવાં તો કેટલાંએ મોળાઓ ઉત્પન્ન થયાં છે અને ઉત્પન્ન થઈ લય થઈ
જવાનાં છે. કાકાએ ખીજાં નામો નથી ગણાવ્યાં તેથી તેઓ ભૂત
રતાં નથી. સૌ નાનાંમોટાં મોળાઓ જ છે. ચૈતન્ય-સાગરમાં પેદા
થાય છે અને શમી જાય છે x x x કાકા આજે થોડું લખે છે તેવું
કારણ તમે પોતે જ છો. તમે પોતે લખવાનો વિષય આપ્યો છે.
x x x ચિ. બહેન શારદા અંગ્રેજી શીખે છે એ તો ઠીક-પણ
ધરતું કામકાજ કરતાં એટલે શરીરશ્રમ કરતાં આનંડોટ તો નથી
લાગતીને? એટલો પ્રેમ અંગ્રેજી શીખવા માટે હોય તેથી ઝોઝો
પ્રેમ શરીરશ્રમ માટે નહિ હોવો જોઈએ. એ કામ પણ
પ્રેમપૂર્વક કરતાં આવડવું જોઈએ. હૃદય પણ તેટલા પ્રમાણમાં
ખીસવું જોઈએ. શુદ્ધ ખીસે અને હૃદય ઢંકાઈ જાય એ
તો ન જ થવું જોઈએ. હૃદયને ભોગે શુદ્ધ ખીસે એ
ઈચ્છવા જેવું નથી. હાલના 'હરિજનબંધુ'ના અકો વાચકો
જેવા આવે છે. હવે પાછો રેટિયો પકડવાનો સમય નજીક આવતો
જણાય છે. એ બહેનને રેટિયો ઉપર બેસાડીને કેળવણીનું
આપું કેન્દ્ર ફરવા બેઠું છે. મહાત્માજી જનરજસ્ત પરિવર્તન કરી
કરાવી રહ્યા છે. જે અત્યારથી રેટિયો ચડ કરી દેશે તે કાળો

૨

ૐ

તા. ૧-૫-૪૧

સન્નિધાનંદસ્વરૂપ સૌ. બહેન અમથી !

મારી તબિયત અહીં આખ્યા પછી આપ બધાની શુભેચ્છાથી સારી થઈ છે. અમુક વિચારો તો આવે અને આવવા બેઠાં. વિચાર સિવાય અનુભવ રહી શકતો જ નથી. પણ પોતાને અને બીજાને બહુ બેઠતો નુકસાન થાય એવા વિચારો ન હોવા બેઠાં, એની કાળજી રખાવી બેઠાં. જિ. બહેન શારદાના વડાદરાથી ૧-૨ પત્ર આખ્યા હશે. ત્યાર પછીનો તે પહેલો કાળજી હશે. સંસાર એટલે ત્રિવિધ તાપઃ તેમાંથી કેમ બચી શકાય એની તાલીમ તે બહેને તમારી પાસે લેવી બેઠાં. પણ એ બધાથી બચવા માટે ખરી દાલ તો પ્રજ્ઞચિંતન છે. એમાં થકા હોવી બેઠાં; અર્ધદગ્ધ મને એ ન થાય. જેજે મને અને સાગં બધાંડોને રચ્યા તેનો બક્ષો કઈ રીતે વાળી શકાય ? માત્ર ખરા દિલથી એનું સ્મરણ એના પ્રત્યેની ભક્તિથી અને યાનથી થઈ શકે છે. આશા છે કે બહેન શારદા ધરમ માણસના વિચાર હસી કાઢે નહિ. જેનામાં નીતિ છે, હૃદય છે અને શારીરિક સંપત્તિ ઠીક છે તેને માટે પ્રજ્ઞ-પ્રાપ્તિ સહેલી છે. એ સંસ્કાર જે માતામાં અગર પિતામાં ઉદય થાય છે એનાં ઇંકાતેર કુળ તરીકે ગ્યાં એમ ભક્તરાજ નરસૈયાજી કહે છે. માતા પ્રજ્ઞ કરવાનો હેતુ એ છે કે એવી માતા સંતાનોને ઉચ્ચ સંસ્કારનો વારસો આપે છે. હું તો તને પણ લખું છું કે તું પ્રમાદ આગસ કરીશ નહિ. પ્રજ્ઞ તરફ હૃદય સ્વાભાવિક વળેતું રહે એની કાળજી રાખવી રહે. તમારા કાકાને એક જાતનું ગાંડપણ લાગ્યું છે એટલે લખાઈ જાય છે. તેથી ક્ષમાવૃત્તિ કેળવજે. એ જ.

લિ. કાકાના શુભાશિષ

૩

જોધપુર તા. ૧૬-૬-૪૧

સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ બહેન અમથી !

કાઈ નાકચંકરના લખવા ઉપરથી જાણ્યું કે આપની તબિ-
 મત વચમાં બગડી હતી. આપ લોકો મને જાતજાતના
 ઉપદેશો કરવામાં કુશળ હો તો આપ લોકો પણ શરીર વિ.
 સંભાળવામાં કેમ ગાફેલ રહી શકો ? શરીર આપણને દ્રષ્ટર્માં
 મળ્યું છે, તેની સંભાળ નહિ રાખીશું તો ફેજાદારી કાપદાની
 કલમ લાગુ પડશે. એમાં કાઈની વકીલાત ચાલવાની નથી, કે
 લાંચ ફરવત કે લલામણુ પણ કામ આવવાની નથી. હશે; એ
 તો થવાનું થયું પણ હવે સંભાળ રાખશો. જેટલા જોઈએ તેટલા જ
 વિચાર કરીએ: નકામા બહુ ધોડા દોડાવ્યા કરીએ નહિ. તેમ જ
 શરીર પાસે 'પણુ જોઈતું' કામ લઈએ; હદ ઉપરાંત બોલે લાદીએ
 તો કમરે તૂટી જાય, હિંમત મૂકાઈ જાય. આ બધાંના તમે સાક્ષી
 છો જ. અંતર્યામી છે તે જાણે છે; બસે જીજ્ઞાસુ જાણે. પણ
 એ જ બધાને અંતર્યામી રૂપે કહેશે. કારણુ તે એક જ છે.
 અંતર્યામી જુદા જુદા નથી. એ રીતે પોતાને અંતર્યામીરૂપે અનુ-
 જીવે. મારી દરેક ક્રિયામાં-શારીરિક, વાચિક કે માનસિક-‘હું’
 સાક્ષી-રૂપે રહ્યો જ છું, રહું છું અને રહેવાનો છું. શરીર જવાબી
 કે મન જવાબી એમાં કંઈ ફેરફાર થયેલો નથી.

આપ સર્વેને જેટલો સંભાળવાનો લાભ મળ્યો છે તેટલો
 બીજાને મળ્યો નથી. માટે હવે તો એમાં જ દરતા અને નિષ્ઠા
 રહે એ ઇચ્છાયોએ છે.

લિ. કાકાના મુખાલિપ

૪

૪૦

મહાત્મા શ્રી દેવીદાનજી મહારાજનો આશ્રમ
જોધપુર (મારવાડ) તા. ૭-૬-૪૩

સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ સૌ. બહેન અમથી !

x x x મારો વખત અદિ' પુરાપુરાલથી ચાલ્યો જાય છે. સવારનો વખત કાંઈ વાચનમાં, વિચારમાં, આધ્યાત્મિક વાતો કરવામાં અને કદાચ કાગળોના જવાબ આપવામાં ચાલ્યો જાય છે. શ્રી બાબુજી ચિ. કિશોરી રમણ વિજેરેનો મારા ઉપર અપૂર્વ પ્રેમ છે. એમના પ્રેમનો બદલો-ધરતો બદલો આપી શકાતો નથી. મારા અને એમના સંલોગો અનુકૂળ હોત તો એમને મારી સાથે જ રાખત. ગઈ કાલે વાતમાં ને વાતમાં કહેતા હતા કે આપણો સંબંધ ધણી જન્મનો હોવો જોઈએ. મારે માટે એમનો પ્રેમ હોય તો એ કદાચ સ્વાભાવિક કહેવાય; પણ મારા કુંટુંબીજનો અને મારો જન્મનો ઉપર પ્રેમ હોય છે તે બધાં પ્રત્યે તેવો જ પ્રેમ છે. x x x એમનું શરીર વય ૭૨ વર્ષનું છે. આ વખતે એમના શરીર ઉપર કચ્છરી જેવામા બાવી. થોડી શક્તિ ઝોછી થઈ છે, પણ કહે છે અને લાગે છે કે મારા અહીં આવ્યા બાદ તમિલત ધણી સુધરી છે. એમની સાથે દરરોજ ઝોછામાં ઝોછે એક દોઢ કલાક 'અનુભવ પ્રકાશ'ના વાચનમા જાય છે. મારે તો એ બહાને સંતસ્રમાગમ ગ્રન્થો રહે છે, અને દહતા વધે છે. x x x અહીં આખા જોધપુરમા બાળકેળવણી સંબંધી તદ્દન 'અધાર' છે. એક માસ્તર હોદરાંએને પોતાની મગજ પ્રમાણે એકમા, બગડા અને મૂળાદારનું જ્ઞાન આપે છે, પ્રેમથી શીખવે છે, જરાપણ જોર-જુલમ કરતા નથી, મારા જેવાને કેળવણીનું કાંઈ જ્ઞાન છે પણ એટલી દુરસ્દ નથી. એટલી મારી કમજોરી ગણાય. મારામાં બધા વિષયની ખીચડી જેવું તો ઘણું જ્ઞાન છે, પણ બધાને વ્યવહારમાં ઊતારવા એટલી ધીરજ નથી. એથી એક જ તરફ વલો મળે છું.

x x x જાઈ કવિ, વિનોદી અને છવનનાં સ્વપ્ન સેવનાર છે, તેમાં આ સુમેળ બેસતો નથી. આવાં તો કંઈ છવન વેડાઈ જાય છે પણ સોનું અને સુગંધ બને સાચે ક્યાંથી મળે ! કુદરતમાં જ કાંઈ એવું છે અગર હશે તેથી બધા વૈગમ્ય તરફ વળી પૂર્ણતા તરફ દોડતા તો નહિ હોય ! જ્યાંસુધી માણસને અપૂર્ણતા તરફ અસંતોષ ન થાય ત્યાંસુધી અધ્યાત્મમાર્ગ અગર પરમાત્મા તરફ તે વજ્રે ક્યાંથી ? ધણુનિ શોધવા છતાં રરનો નથી મળતો ત્યારે તેમની અકળામણનો પાર રહેતો નથી. એ અસંતુષ્ટ સ્થિતિમાં-‘તાસાવેચી’માં જે પ્રેમનું જ્ઞાન થાય છે એ પ્રેમ જડવા પછી અગર તેમાં હડ થવા પછી જહાર ઊછળતા ફોમાં તે મળતો નથી. ત્યારે તો એમ લાગે છે કે જહારનો કાલાહલ નકામો છે. અને આપણની આગળની સ્થિતિ નેઈ હસવું આવે છે. કદાચ આપ કહેશો કે “કાકા તો બીજાના દોષોનું દર્શન કરવામાં પડ્યા કે શું ?” દેખાઈ આવે છે ત્યારે કહેવાય, બાકી ખાસ શોધવા જતો નથી. અને એ દોષ કહેવાય ત્યારે જાઈ x x x જેવા અસંતુષ્ટ બને છે. એ એમ માને છે કે મારે તો એમનું નેટકું સારું તેટલું કહેવું અગર સારું માહું મિમિત કહેવું, પણ એ તો મારે બીજા સમક્ષ કહેવાનું હોય. એમના દોષો બીજા પાસે પ્રગટ કરે તો મુંઝેગાર ખરો, આપને પણ આવું થતું હશે કે ! x x x માત્રી તબિયત આમ ઠીક ઠીક ચાલી જાય છે. મારું અહીંથી નીકળવાનું શ્રી ખાનુછના પ્રેમ ઉપર નિર્ભર છે. પછી મારવાકે જ કશનવાળા શ્રી પંડિત સુનીલાલજીના આગ્રહને વશ થવાનું છે. પછી અમદાવાદવાળા યંબીઓનો પ્રશ્ન છે. મારે ચાલ્યા જ આવવું હોય તો તો કાંઈ વધી નથી, પણ બધાને નારાજ કર્યાં પડે ખરાં ! મને એ લોભ-સ્વાર્થ તો ખરો જ છે એ બદલે મારી સ્વરૂપનિશ્ચળતા વધતી જાય. રહિશમાં તો કાંઈ ને-અચુક ગણા-ગાંડ્યા સિવાય-ખાસ લગની નથી. “હસ્તે ફિરતે રામછ મિલ

નય તો મુઝે બી ખોલના" એવી રિયતિ છે. હાલ તો લક્ષ્મીયુગ
આલે છે. કેટલાકને (ધણીને) પેટની પડી છે ત્યાં પુરસદ ક્યાંથી
લાવવી? થોડી પણ ચિંતા ઝોછી થાય તો બીજી તરફનો પાલ
આવેને? વ્યવસાય એટલો બધો વધી નય છે કે પછી વખતનો-
પુરસદનો અભાવ લાગવા માંડે છે, ને કે એ પણ કમળેરી તો
છે જ. x x x તબિયતની દૃષ્ટિએ તેમજ વધુ અવલોકનની દૃષ્ટિએ
આ તરફ આવવાનું થાય તો આપ જેવાને ઘણો લાભ થાય.
મેવાના ઘણા માર્ગો ખૂલે. અહીં નોંધપુરમાં એક વનિતા-આશ્રમ
ખોલવામાં આવ્યો છે; ન્યાં ત્યકતા, કાઠને હાથે ફક્તી ગયેલી
અગર ગમે તે રીતે જીવન વ્યનીત કરતી સ્ત્રીઓને
લેવામાં આવે છે. માસિક રૂપિયા નવસોથી હજાર સુધી તો એક જ
વ્યક્તિ તરફની મદદ છે. આ ઘટપાધિપતિઓ અને લક્ષ્મી
ધિપતિઓનો દેશ છે; પણ હૃદયના કાર્યકર્તાઓની કમી છે. x x x
મને પોતાને તો એમ થાય છે કે પુરુષ કાર્યકર્તા તરફ સ્ત્રી
કાર્યકર્તાઓ (સુંદર ચારિત્ર્યવાળી અને જરા પણ ફેશનવાળી નહિ
એવી) હિંદુસ્તાનભરમાં પેન થાય તો દેશનો ઉદ્ધાર હાથવેંતમાં છે.
મહાત્માજી જેવાને બાદ કરીએ તો હૃદયપૂર્વકના પુરુષ કાર્યકર્તાઓ
કેટલા! કેટલીક વખત થાય છે કે આ જ્ઞાન સંહિત ચંદુ સ્ત્રી
જન્મ્યો હોત તો ઘણું શક્ય થકત ખરું; પણ તેથી મારે જ સ્ત્રીરૂપે
જન્મવાની જરૂર નથી. મારો એવી તો ભાવના ખરી કે ઘણી
સ્ત્રીઓ આ દેશમાં સેવાકાર્ય માટે જન્મે અને દેશનું અમાપ-
દગલાખ-ધ-કાર્ય ઉપાડી લે એમ થશે જ એ મને લાગે છે. પુરુષો
મારફત કામ કરાવવાનો કુફરતે ઘણો પ્રયત્ન કર્યો. હવે સ્ત્રી
મારફત કરાવવાનો આરભ કરાવવા માંડ્યો છે. ગતિ ઘણી
ધીમી છે. મારો નજર સમક્ષ બની રહ્યું છે એમ 'લાગ્યા' કરે છે.
સ્ત્રીઓ બધાં જ કામો ઉપાડશે અને ઉપાડવાં જોઈએ. સ્ત્રીજાતિનો
વિચાર કરું છું ત્યારે આપની કાકીનું ભાન પ્રથમ થાય છે, અને

તેથી તેમનાં દરેક કાર્યોમાં પૂર્ણતા ધ્યાની રહ્યો છું. તેમાં પ્રેમની તો પરાકાષ્ઠા હોવી જોઈએ. જો સ્ત્રી કાર્યકર્તા પેદા થઈ તો મારું સ્વમ આપ સૌને સાચું લાગશે. આટલાટલા પુષ્પો લગાઈમાં મરી રહ્યા છે, એ જલદાને કંઈ સ્ત્રીઓ. પશ્ચિમમાં શાંતિ માટે પાકશે અને નવી ઓશાદમાં શાંતિ અને આશાનાં ફિરોજ પ્રસારશે. મારી સાથે સંમન થતા હો તો કટિગદ્ધ થાઓ! બાળબાળ કામ પડ્યું છે: પ્રતિની કુરસદ નથી: કુદરત ક્યાં આરામ લે છે? રાત-દિન કામ ક્યે જ જાય છે. જેટલો અદ' જોએ તેટલી આરામની ગરજ જોઈ. x x x આજે તો લખતાં લખતાં આકું અવળું આપ્યા જવાયું. કામા કરશે, તમે કહેશે, કાકા તો પુરુષ માટે આગમ આણે છે અને સ્ત્રીઓ માટે અવિરત શ્રમ ધ્યાય છે! પણ આ રીતે કાર્ય કરવાને માટે જ્યાં તમન્ના છે ત્યાં જ' ખરી તપોશ્રમિ છે. મહાત્માજીએ આપણે માટે એક આદર્શ મૂક્યો છે. એમણે તો આપણને સો વર્ષ આગળ મૂક્યા છે. અત્યારે એ ધણાં જોઈને સમજાશે, સદાઈ તો માણસનું જીવનન જોવું જોઈએ એમ એમણે સિદ્ધ કરી બતાવ્યું છે.

x x x
શ્રી નરસિંહજી. સોદા ઉપરના પત્રો

૧
હા અમદાવાદ, તા. ૧૭-૧-૩૭

આત્મસ્વરૂપ!

આપનો પત્ર ગઈ કાલે મળ્યો. અત્રે સર્વે કુશળ. x x x ખીજું મારું જતાવેલું ચૈતન્યસમુદ્રવાળું - રાજ્ય પણ કરી છે જાણી આનંદ. મારા જતાવેલા ચૈતન્યસમુદ્રના દર્શનમાં સાક્ષાત્ સ્થિતિ છે-અનુભવ છે. જેટલો વખત વિચાર રહે તેટલો વખત મન, શુદ્ધિ, સિત્ત વગેરે કાંઈ નથી; પણ ચૈતન્ય જ છે. જેટલો મન,

શુદ્ધિ અને ચિત્તનો લય થઈ જાય છે અને સ્વરૂપસ્થિતિ થાય છે, અગર આપની ભાષામાં કહું તો Realisation થયું. ત્યાંસુધી એ રહ્યું રહે ત્યાંસુધી શરીર વિ. નું પણ જ્ઞાન ક્યાં છે? આપ પોતે જ Almighty છો એ વિચારને બદલે શરીરનો ખ્યાલ કરી તેમાં “હું” અને મારાપણની” શુદ્ધિ કરી આપણે નીચે જીતારી પડીએ છીએ નહોતાં જાણતાં ત્યારે પણ એ સાક્ષી-ભાવ ચેતન-ભાવ મોજુદ હતો અને કદી એ ભાવ બૂધાર્થ જાય તો પણ એ સાક્ષી-ભાવ તો છે અં રહેવાનો. હવે જે કરવાનું બાકી રહે છે તે વખતોવખત દેહાધ્યાસ જોડ્યા કરવાનો છે અને એ જ ખરી તપશ્ચર્યા છે. ભક્તિ, ધ્યાન કર્મ, યોગ વિ. કરવાનું પ્રયોજન તો એ જ કે દેહાધ્યાસનું પણ જે બોલું ઉત્પન્ન થઈ ગયું છે તેને નિવૃત્ત કરવાનું છે. જો ભક્તિ, ધ્યાન, કર્મ, યોગ વિ. એ ન કરી શકે તો પછી કે બધાની ખરી ઉપયોગિતા નથી. જ્ઞાન સાથે ભક્તિયોગ મિશ્રિ થઈ પૂર્ણ યોગ-ગીતાયોગ થાય છે; એમાં જોડવાનું કંઈ નથી. પણ આપણે જે Limited (પરિમિત) ને હું માની રહ્યા છીએ તેને જોવાનું છે. એટલે બધામાંથી આસક્તિ છૂટી મૂકી પણ બહાર બોલવાનું નથી; અંતરમાં સમજવાનું છે અને બહાર કહેવું હોય તે એટલું કહેવાય કે જેમ પ્રભુ રાખે ■ તેમ રહીએ છીએ. અને દરે જણુ જેમ જ કરે છે. પોતે ‘હું’ કરી કરેડીયાં તો પુષ્કળ મારે । પણ કાઈનું કાંઈ ચાલતું નથી.

“હું” કરે હું કરે એ જ અજ્ઞાનતા,
શક્ટનો માર જેમ જ્ઞાન તાણે.
સજિમંડાણુ છે સર્વ જોણી પેરે,
જોગી જોગેશ્વરા ઝાક જાણે.

આ ભક્તરાજ નરસૈયાનું વાક્ય છે. બ્યવહારમાં બહુ મુંઝવે છે. પરમાર્થમાં તો જ્ઞાત પણ નથી ને તેની વાતો ખણુ નથી, પણ પોતે જ

છે એટલે ત્યાં તો બેલવા ઠ નવારના નથી મોટે કહેવામાં
જે સ્પષ્ટતા થાય છે તે લખવામાં થાય કે નહિ તે ખબર નથી.
જેટલું બને તેટલું સ્પષ્ટ લખુ છું

લિં. પ્રેમી ચંદુ

૨

સૈં અમદાવાદ તા. ૨૪-૧-૩૮

આત્મચરિત્ર

અને સર્વે કુશળ આપના તરફની કુશળતાને પા ગઈ
ગયે મળે છે, અને અંજે “સત અ” પણ ગુણસ્થિતી
મળે છે આપના પ્રેમ મદ્ય હૃદયપૂર્વક ઉપચાર મેં એ અ
જોધપુરમાં પણ જોયેનો x x x અવગત આપે મોખેલી ચોપડી
ઓતો ખીજા (પણ) ઉપયોગ કરે છે ધરમાં બધા સાથે મેં
હોઈએ ત્યારે તેમથી કોઈ કોઈ ફરાર વાચી સંભળાવું છું જેને
ગ હાગે તને ખરો એવું વાચી સંભળાવેલું નમસ્તુ જણ નથી
તેની પણ થોડી ધણી અચર તો થાય હ જ

માગ ગયા મગગમાં લખેનું બરાબર સમજાયું હશે? તમે પોતે
“સાક્ષી” ચિંતન દેવ જ છે” એમાં દરતા રાખતો શરીર, મન વિં
આપણે નથી, પણ આપણે એ બનાથી પર, એ બધાંને જાણનાર
“સાક્ષી” છીએ નહોતા જાણતા ત્યારે પણ એમ જ હતું અને
જાણીએ છીએ ત્યારે પણ એમ જ છે એ શાશ્વત સત્ય છે આપણે
પોતાના વાસ્તવિક સ્વરૂપને જૂલી શરીર મન વિં ને હુ મા િ
વ્યવહાર દરીએ છીએ ત્યારે જ સુખદુઃખ, રાગદોષ વિં ના ચક્રમાં
ફસાઈ જઈએ છીએ નામરૂપ એ જ જાત છે એ સિવાય
ખીજું કંઈ જગતનું સ્વરૂપ જ નથી. એ નામરૂપમાં (અ) સત્ય
શુદ્ધિ થાય ત્યારે એકત્વ જુલાઈજઈ જિજ્ઞાસા બાંધે છે સમુદ્રમાં મોળ

લિન્ન લિન્નદેખાય છે, પણ તે બધાનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ જળ જ છે તેવી રીતે આપણે અને આપ્ત ઘણાડ અને ઘણાડો એક જ છે, પણ લિન્નતા ભાસે છે વાસ્તવિક નથી તેથી ચક્રરમા પડી જઈએ છીએ એ જ કમણા છે, એ જ અજ્ઞાન છે અજ્ઞાનનું બીજું કાંઈ સ્વરૂપ જ નથી આમા બોલવાનું કે કહેવાનું કાંઈ નથી ફક્ત આમ અતરથી અનુભવવાનું છે વાચન અનુભવગમ્ય બનાવજો, શબ્દની જાળમા ફસાવું નહિ એ બધા શબ્દો જ્ઞાની જનોએ આપણને સમજાવવા માટે બોલેલા છે એ સિવાય એની કાંઈ મિત નથી સમજ બેસી ગઈ એટલે પછી મજા અને આનંદ છે

ખરી વસ્તુ વણા ઓછા સમજે છે, અને ઘણા ઓછા તે પ્રમાણે અનુભવે છે અને વર્તે છે

આપણે તો સારા સ સારા સાથે અભેદ છે આપણા મન લિન્નતા ન ઉત્પન્ન પ્રે એટલી જ દાળદાળ ગણ્યા રવાની છે તેમા બહાર પ્રેરાતી > બોલવાની પણ જડ નથી કાંઈ મૂકાતો હોય અને તેને ખરી વસ્તુ સમજવાની ઇચ્છા હોય અને નિમ્મ આપણા કહેવા ઉપર શ્રદ્ધા હોય તો તે વખતે સત્ય હોય તે બોલી નાખવું માને તો તેની મગજ

આમા કોઈનું કોઈ ચાલે ગેમ નથી, તેમજ એમા કાંઈ કોડવાપણું પણ નથી એ બધું આપણાથી છૂટી જ રહેતું છે-લુદ્ધ જ છે, પણ બ્યાસુધી દેહ ગ્રહે ત્યાસુધી જેમ વ્યવહાર ચાલતો હોય તેમ ચલાવે જવાનું છે કાંઈ કોઈનું ઇષ્ટ કે અનિષ્ટ કરી શકતો જ નથી શરીર, મન વિ હોય ત્યાસુધી આપણે બધાની સેવા જ કરીએ છીએ, અને તે પણ કાંઈ જ્ઞાનાની આશાથી નહિ, આ યોગ નિષ્કામ કર્મયોગ અને બદનો જેઈતો હોય તો તેજેણે ચક્રિત આપી છે તેને ભાગે જાય કે જધાને આપણા પ્રજ્ઞના સ્વરૂપે જેઈએ

એટલે શ્રેષ્ઠ લક્ષિત થઈ. જ્યાં જ્યાં મન જોડાય-તે બધાથી મારું રૂપ-આરૂં છે એ થયો. શ્રેષ્ઠ નિર્વિકલ્પ યોગ અને જ્ઞાન તો સાથે ચાલે છે. એ કર્મ, લક્ષિત, યોગ અને જ્ઞાનનો સમન્વય થયો. એમાં કોઈ જિંદગી નથી અને કોઈ નીચું નથી. બધાં એક જ છે અને સાથે બધાની જરૂર પડે છે; અને એ જ પૂર્ણ યોગ છે.

x

x

x

૩

ૐ અમલવાદ-તા. ૧૧-૩-૩૮

આત્મસ્વરૂપ !

અત્રે સર્વે કુશળ. આપની કુશળતાનો પત્ર અને શુક પોસ્ટ (૪૩ ઉપનિષદ) બંને મળ્યાં છે; વાંચી આનંદ થયો છે. વળી એ પ્રમાણે કુશળતા જણાવતા રહેશો. x x x

આપનું મનન ચાલુ છે જાણી વિશેષ આનંદ થયો. આપણી અને પરમાત્માની વચ્ચે જો કોઈ અંતરાય હોય તો આપણો પોતાના અહંકારનો છે. જોઈએ જાણી જાણી ત્યારે તો એકતા છે-એપણું દેખાતું નથી, એટલે સુખદુઃખ કંઈ નથી. એ એપણાને કાંઈ અને એકત્વમાં રિંચત થયું એ મનુષ્યજીવનની સજ્જતા છે. ઈશોપનિષદમાં:-તદ્વત્ કો મોહઃ કાં શોકઃ પક્ત્યમનુષ્યજાતઃ ક્ષયં છે, તે પૂર્ણ અનુભવપૂર્વક તપિમુનિઓએ કહ્યું છે. આપણે તો એ એકત્વ અનુભવવું એ એમાંની ફલિતાર્થ છે. જોઈએ અજ્ઞાનતા છે જ્યાં એકત્વ થતાં કેવળ આનંદ રહે છે. જો જાતમાં એકત્વ અનુભવ તો જ ખરો આનંદ ભોગવાય અને એ જ જીવન્મુક્તિ છે. આપણું દેહ, મન, શુદ્ધિ વગેરેના અહમ્ને લઈને એપણું દેખાય છે. એપણું થયું નથી. એ કોના જેવું છે-જેમ એક પાંજીનો ઘોષ વની રણી છે તેની વચમાં આપણે એક લાકડી મૂકી દઈએ તો લાકડીની

બંને બાજુનું જુદું દેખાય છે: લાકડીએ પાણીને જુદું બતાવ્યું પણ લાકડી પાણીને જુદું કરી શકી નથી. તેમ આપણા અહમ્મે આપણી અને પરમાત્મા (ચૈતન્ય-સમુદ્ર) ની વચ્ચે જેવણું બતાવ્યું, પણ આપણામાં અને પરમાત્મામાં ભેદ થઈ શકતો નથી. હવે એ અહમ્મે જાણવવા માટે ચાહે તો જપ કરો, ભક્તિ કરો, યોગ કરો કે જ્ઞાન કરો. એટલે એ અહમ્મે જાણવવા માટે આ બધાં સાધનો છે. જે વખતે જેવી મનની સ્થિતિ તે વખતે તે મનને અહમ્ રહિત કરવા માટે જપ, ભક્તિ, યોગ કે જ્ઞાન કરી તેમ કરી લેવું. મેં જે ચૈતન્ય-સમુદ્રના દૃષ્ટાંતથી practicalમાં સમજાવ્યું હતું તેમાં જપ, ભક્તિ, યોગ અને જ્ઞાન બધું સાથે ચાલે છે; પણ એ વાત ધણી ઝોઝો સમજે છે. અને એટલી જ એમાં કહેનાર ઉપર શ્રદ્ધાની જરૂર છે. એટલું જ જે કોઈ ક્યાં કરે તો જરૂર બ્યવહારમાં પણ સ્વર્ગ જ બની જાય છે. એ અહંકાર જ મહામાયા છે: અજ્ઞાન છે. એ અહંકારને તોડ્યો એટલે માયા વિ. બધું આપોઆપ ચાલ્યું જાય છે. આ કંઈ બનાવટી વાત નથી.

મારો આવેલા કાગળ સંઘરી રાખી તેનો જ વખતોવખત અનુભવ કરો તો બધું મળી જશે. બધું સમજાઈ જશે. આજ આદેક દિવસ થયાં હું એકલો આવ્યો છું. તમારાં સૌ બહેન ફાગણ વદ ૨ ને દિવસે સંદેરથી અમદાવાદ આવી જશે. મારી શારીરિક સ્થિતિ વચમાં ખરાબ નહોતી, પણ એની ઉપર હું શું વિચારું? એ તો થવાનું થયાં કરે છે અને થશે. પ્રકૃતિ પોતાના ધર્મ પ્રમાણે વર્તે છે, જે જન્મ્યું તે જવાનું. એક દિવસ એમ જ થવાનું છે. તો મારે શરીર છે જ નહિ અને કદાચ શરીર હોય તો અનંત શરીરો છે: દરેક જ ઉત્પન્ન થાય છે, અને મારા ચૈતન્ય-સમુદ્રમાં લય પામે છે. એમાં શું ઉત્પન્ન થયું અને શું ગયું અને જવાનું? અસારે એ શરીર છે ત્યારે પણ ચૈતન્યસ્વરૂપ જ છે. મારા ચૈતન્યસમુદ્રમાં અનેક

લહેર મોળાઓ ઉત્પન્ન થાય છે, રહે છે અને છૂટી પામે છે; પણ તે બધાં ચૈતન્ય-જળ જ છે. કેમ એમ જ લાગે છે તે ? કૃપી શાંતિ ! મસ્તી ! આનંદ ! આનંદ ! આનંદ ! x x x

કેમ આ કાગળ સ્વરૂપમસ્તીમાં મોજ કરાવે છે કે ? પત્રવાચ આપતા રહેશો. વાચનથી મનને કામગાવતા નહિ. એ જ.

શ્રી ૦ પ્રેમી ચંદુ

૪

૪૪ અમદાવાદ તા. ૨૬-૩-૩૮

આત્મસ્વરૂપ બાઈ નંદલાલ !

x x x આપ લખો છો કે શિક્ષાઓ લખતા રહેશો, પણ લખવાનું, કેટલીક વખત કાગળો આવે છે તેના ઉપરથી થાય છે. ન્યારે એવું કાંઈ નથી હોતું ત્યારે શું લખવું તે સમજતું નથી.

વેદાંત એટલે કાંઈ પણ નહિ પણ સત્ય સ્વરૂપ આત્મા. ન્યારે માણસ કાંઈ પણ પક્ષમાં બધાઈ વિચરે છે ત્યારે બીજા પ્રત્યે તેને ધૂણા ઉત્પન્ન થાય છે. જે સાચો વેદાંતી છે તે કાંઈ પક્ષમાં બંધાતો નથી, પણ બધા પક્ષો તેના છે. He belongs to no faith, but different faiths are his. ક્યા દર્શિર્નિદુષી બીજા પક્ષો જુએ છે તે તે શોધી કાઢે છે અને તેથી તેને આનંદ થાય છે દરેક જાણતું વાસ્તવિક સ્વરૂપ તો આત્મા-સાક્ષી-પરસ્ક્રાંત છે. આદિ તો તે હિંદુ, મુસલમાન, ખ્રિસ્તી, પારસી, ચાદુદી, બૌદ્ધ વા જૈન તો કે ગમે તે હો; તો આત્મા ક્યા ધર્મનો-પક્ષનો કહેવાય ? ગણતું નેટવા ધર્મો, પણ વગેરે છે તે બધા આત્માને લઈને છે. જુદી જુદી સમજવાળાએ જુદી જુદી દૃષ્ટિથી તે સિધ્ધિ પ્રાપ્ત કરવા પ્રયત્ન કરીને અનુભવ થયો છે તે કાંઈ પક્ષમાં બંધાતો નથી. પાતિાઈમાં

બધું ચાલે. જેટલા ક્ષયક થયા છે અને જાય છે તે ધર્મને લીધે, જ્યાં નથી, પણ તેને ન સમજનારને લીધે થયા છે ધર્મ તો આચરવાનો છે, મોટે ભાવી જવાનો નથી. એટલું ખરૂં કે હિંદુ ધર્મ ધણી દૃષ્ટિબિંદુથી જોઈએ છે, અને તેથી અત્યારે જેટલા ધર્મ ચાલે છે તે બધાનું દૃષ્ટિબિંદુ તેમાં મળી શકે છે. કેઈ પણ માણસ જેમાંથી, તેને શાંતિ મળી શકે તે practice કરી શકે; પણ તેથી તેણે ધર્મ બદલવો જોઈએ, તે ધર્મમાં baptise થવું જોઈએ એ હું માનતો નથી. દેાઈ પોતાના પિતાશ્રીના ચાલતા આવેલા ધર્મમાંથી ખીસત ધર્મમાં જવાથી મુક્તિ સાધી શકે એમ માને તો એ અજ્ઞાન સત્યક કહેવાય.

મારી વાત પૂઝે તો લડિનમાં પસાર થઈ, સાથે રાજયોગ સાધવા તરફ વળ્યો. તે બધામાંથી ઠીક ઠીક લાભ થયો. પણ સાચી શાંતિ તો આત્માનુભવમાં છે તેથી બધાએ એમ જ કરવું જોઈએ એમ હું ન કહું એમાં પણ જેણે યમ-નિયમનું પાલન કર્યું છે અને પદ સપત્તિ યમ, દમ, ઉપરતિ, તિતિક્ષા, શ્લઘા અને સમાધાન મેળવ્યા છે તે મહુ જલદી ફાળ્યો છે. અગર આ માર્ગ ઉપર ચાલતાં એ બધાની જરૂર તો છે જ. એમ કરતાં હૃદય નિર્મળ મની જાય છે અને દૈવતા જલદી આવી જાય છે. XXXXયમ=સત્ય, અરતેય, અહિંસા, અહમકાર, અપ્રગિયલ નિયમ=તપ, શૌચ, સનોષ, વ્યાખ્યાન અને ઇશ્વર-પ્રવિધાન આ તો અપૂરતા ખાતર યમ-નિયમ વગર છે-આપને ખબર તો હશે જ.

અપૂરતા ખાતર લખું કે માણસ, હૃદયપૂર્વક હું સાક્ષી-આત્મા છું, અને આ બધા લિન્ન લિન્ન પ્રતીત થતા સ્વરૂપો તે જ પોતે જ છે અગર તેનાં છે એમ અનુભવાય, તો ઉપર લખેલા યમ, નિયમ, પદ-અપત્તિ વગેરે માથે માથે થઈ જાય છે. મારણુ જ્ઞાને પોતાને લિન્ન લિન્ન સ્વરૂપે ન અનુભવે ત્યારે કાનાથી દ્વેષ કરે ? કાનું ખરું કરે ?

ઇન્દ્રિયો, મન વગેરે પણ આપોઆપ કાળૂમાં આવી જાય છે માર્ગ
 ધણો સરળ છે પણ તેની practice ચરી જોઈએ. વાયન હતા
 practice વાળો છો તે જુઓને, શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહસનુ યુ
 વાયન હતુ? જીસસ ક્રિસ્ટ, નરસિંહ મહેતા, મીરા વગેરે ખ
 મુનિવર્સિટીમાં પાસ થયા હતા? આપણા ઋષિમુનિઓની મુનિવર્સિટી
 તો કુદરત હતી. અને કેવા સત્યો જોવા કે જોને આજે મહાન વિદ્વાન
 પુરુષો પણ પૂરેપૂરે સમજી શકતા નથી x x

વિ. પ્રેમી ચંદુ

૫

૬૦ અમદાવાદ, તા. ૩૦-૩-૩૬

આત્મસ્વરૂપ જાઈ નદલાલ સોહા!

x

x

x

મને તે રિયલિટીમાં આપણે એટલે શરીર કે મન જોઈએ તો પણ
 આપણુ વાસ્તવિક સ્વરૂપ-સાક્ષી-તો એકસરખો રહ્યો છે. આપણે
 શરીરને જાણીએ એટલે શરીરથી જુદા-કરણુ “The Knower
 is always separate from the Known”-મનને જાણીએ,
 પ્રાણને જાણીએ એટલે એ બધાથી જુદા છીએ, હતા અને રહે
 વાના, આમ હાલપૂર્વક અનુભવુ જોઈએ શરીર, મન, બુદ્ધિ
 વગેરેમાં ફેરફાર થયા જ કરવાનો. એ બધાં પ્રકૃતિની અદર છે
 પ્રકૃતિમાં ફેરફાર ન થાય તો તે પ્રકૃતિ ન કહેવાય. એથી જ, ગીતાકાર
 કહે છે કે સર્વ સકલ્પ છોડી આત્મરથ યા જોમ ચકુની અદર
 ફેરફાર થાય, પણ તેથી તમે કદી કહેતા નથી અગર કહેવાના
 નથી કે, “મારામાં ફેરફાર થયો છે,” કારણુ ચંદુ આપનાથી ભિન્ન છે
 તેમ આપણું વાસ્તવિક સ્વરૂપ આત્મા-સાક્ષી-ચૈતન્ય શરીર, મન,
 વાણી, બુદ્ધિ વગેરેથી ભિન્ન છે અને રહેવાનુ આમ અનુભવવાથી

આપણી શાંતિ જતી નથી—કોઈની શાંતિ ગઈ નથી, પણ શરીરને મનને કે શુદ્ધિ વગેરેને “હ” માની વ્યવહાર કરીએ તો જરૂર અશાંતિ થવાની. આ સિવાય શાંતિને ખીજે મર્યા ઉપાય નથી અને એ દરેકના અનુભવની વાત છે—પછી એ અનુભવને ન માનીએ તો આપણા મનની વાત છે, પણ સત્ય તો રહેવાનું જ. શરીરથી એટલે પાંચ ભૂતોથી માંડી પ્રદિયો, મન, શુદ્ધિ, પ્રાણ વગેરે પણ જગત ના પદાર્થો છે અને જગત એટલે જેમા ફેફફાર થયા કરે તે એક-સરખું ન રહે તે. આ બહુ સરળ વાત છે, એમા પડિતાર્થ નથી—ફિલસૂફી નથી શરીર પોતાનું કામ કરે, મન વિચારે, અને એ બધાએ તેમ કરવું જ જોઈએ, પણ આપણે તો એ બધાંના વ્યવહારને જાણવા-વાળા જુદા જ હીએ ને ? એમા સદેહ કેવો ? અને કદાચ સદેહ હોય તો પણ એ સદેહને જાણવાવાળો તો જુદો જ છે ને ? કેમ, આ વાત સત્ય હાથે છે ને ? આમ અનુભવનામાં આનંદ છે—શાંતિ છે. પણ બહાર તો જેમ બોલતા હોઈએ તેમજ બોલીએ: તેમા ફેફફાર ન કરીએ, પણ અંતરથી ઉપર પ્રમાણે અનુભવીએ: જેમ (હું) ચંદુ બ્રાહ્મણ છું એ બહાર વારંધડીએ બોલવાની જરૂર નથી પણ તે સત્ય છે અને એ મારો નિશ્ચય છે, તેમ “હું” સાક્ષી શરીર, મન, વિં થી જુદો છું એ જ નિશ્ચય અંતરનો હોવો જોઈએ. કાઈ પૂછે કે તમે આ શાંતિ કેની રીતે અનુભવો એ તો ઉપર પ્રમાણે આપણી સમજ બોલીએ અને ‘સામા માણુમે માનવું હોય તો માને, ન માને તો તેના મનની વાત છે ફરીથી કહ્યું છું કે મહાર તો દરેકજનું કામ જેમ જરૂર હોઈએ તેમજ કર્યા કરીએ અસં-ખત, નીતિવિરુદ્ધ આપણુ—શરીર, મન વગેરેનું—વર્તન ન હોવું જોઈએ જે નીતિવિરુદ્ધ કાઈ કરીએ તો તેટલે અશ અશાંતિ થવાની જ. તેથી નીતિ ઉપર સાધુપુરુષોનો આગ્રહ છે

૬

૨૦૨૨. તા. ૧-૨-૪૧

આત્મસ્વરૂપ ભાષ નંદલાલભાઈ !

x

આપ રૂઢી વિ. કરતા હશે એટલે એ સંબંધે આપને લખવાનું હોય નહિ. પણ સાથે સાથે એટલું તો લખું કે કુરસદને વખતે કોઈ કોઈ વખત સ્વામી રામતીર્થ, વિવેકાનંદ અને યોગવાસિષ્ઠ રામાયણ પણ વાંચતા રહેશે. આપનું મન નિર્મળ થયું છે તો ઉપર લખેલાં પુસ્તકોનું વાચન જરૂર કરશે; પણ પહેલાં સ્વામી રામતીર્થ વાંચશે. વાચન કર્યા કરશે તો મન કોઈ દિવ્ય ધામમાં ફરતું ન હોય એવું લાગશે. જેટલી રૂઢીની કિંમત છે તેટલી અગર તેનાથી અધિક કિંમત આ અધ્યાત્મ શાસ્ત્રની છે.

૭

મુ. દામકા (જીલ્લા મુસ્ત)

૨૦૨૨ તા. ૧૭-૫-૪૧

આત્મસ્વરૂપ ભાષ નંદલાલ !

xxx

xxx

મને પોતાને બ્લડ-પ્રેસર રહ્યા કરે છે તથા કોઈ વખત હાર્ટમાં કુખાલો મઠ આવે છે તેમ જ તબિબત બરાબર રહેતી નથી. એ કારણે દરિયા કિનારાના એક ગામડામાં એક ખાસ સ્નેહી સાથે તેમના આમલને લીધે ઉપર લખેલી જગ્યાએ લવંડર માટે આપના સૌ. બહેન સાથે ૪-૫ દિવસ થી રહું છું. થોડા ઘરનું ગામડું છે. મુસ્તથી ૧૩ ૧૪ માઈલ દૂર છે. મોટરસર્વિસ ચાલે છે, પણ જેએક માઈલ ગમડાની મુસાફરી કરવી પડે છે. બહોં આનંદ છે-એકાંત છે. જાંઘ સારી આવે છે, એક વેધ (બનારસ હિંદુ યુનિવર્સિટીના ગ્રેજ્યુએટ) મારા દરના બનીગની

દવા ચાલે છે પહેલા કરતાં સારું છે આપ સર્વેની શુભેચ્છાથી આરામ થઈ જશે.

વાચવાનું આખરું કારણે આ બધું ક્યું તે જાણેશું રહ્યું ચાલે છે તે જાણ્યું અને આનંદ થયો રહ્યું ક્યું જ રાખજો ચારિત્ર્ય નિર્માણ છે તેવું રાખશો કોઈ ઉપાધિ ગણુશો નહિ અલાર મુધીના અનુભવે જોયું હશે કે આપણું ધાર્યું થતું નથી જો અદૃષ્ટ શક્તિ—આહે તો તે પરમાત્મા હોય કે જો તે આખા બ્રહ્માડને ચલાવી રહી છે, તેણે જ આપણા બધા કામ કર્યા છે અને હવે પણ કરશે જ એ બ્રહ્મા ગામી, બધી ચિંતાઓને દેશવટો આપી, નીકરતાથી સાવચેતીથી કામ કરતા ગુણે એ શક્તિને આપણને રાખવા હશે તો રાખશે પુરો-પત્ની લગાઈ જોતા લાગે છે કે એમા પણ પ્રભુતો હાય હશે એમ કરી તે શું કરવા માગે છે, ક્યા લઈ જવા માગે છે તે આપણું જાણ્યું નથી આશય તો શુભ જ હશે માણી બીજીઆના કામકાજમા કાંઈ કાંડોને કાપે છે, કાંઈને જડમૂળથી બાંધેલી નાખે છે અને કાંઈને નવા રાપે છે એમા માણીનો હેતુ તો શુભ જ હોય છે ને ? Balance of mind (મનનું સમતોલપણ) રાખવાનું કામ આપણે માટે નિર્માણ થયું છે. બકતોને બગવાનું કહે છે તમારો બધો બોલો મારા હિંમત નાખી દો દુઃકમા, તમારું જેટલું હોય તેટલું બધું મને સમર્પણ કરી દો, (પણ તે અર્ધદગ્ધ મને નહિ—હૃદયપૂર્વક), ગીતાકાર શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્મા તો અભય વચન આપે છે કે, “બકતોનું યોગ (જે વસ્તુ ન મળી હોય તે મેળવી આપવી) ક્ષેમ (મળેલી વસ્તુને જાળવવી) હું વહન કરે છું * આપે તો ખુબ વાચ્યું છે એટલે હું આપને શું લખું ? આપ

* ગીતા ૯, શ્લોક ૨૨

અનન્યાશ્ચિન્તયન્તો માં યે જના પર્યુપાસતે ।

તેષાં નિત્યામિયુન્મત્તાનાં યોગક્ષેમ વહામ્યહમ ॥

તો શુદ્ધ પરમાત્મસ્વરૂપ છે. શરીર, મન વિ. આપણે નથી અને તે આપણાં નથી. એ તો પ્રભુ તરફની સેવા કરવાને મળ્યાં છે; માટે તેની સેવાયે જોટલાં વપરાય તેટલાં સારાં. એ તો દ્રષ્ટ-પ્રાપ્તી છે, તેનો દુરુપયોગ ન થાય એ જોવાનું રહ્યું. સૌ શાંતા બહેન તથા સર્વે છાકરાંજોને અમાગ અનેના સપ્રેમ મથાયોગ્ય કહેશે.

લિ. પ્રેમી ચંદુ.

સ્વામી શ્રી યોગાનંદજી ઉપરના પત્રો

૧

ૐ

તા. ૯-૫-૩૯

આત્મસ્વરૂપ !

.....આપણું વાસ્તવિક સ્વરૂપ સાક્ષી-અક્ષ-પરબ્રહ્મ સુખ-દુઃખથી-રાગદ્વેષથી (મારા-તારાપણાથી) પર છે: એને માયા વગેરે કંઈ વળગ્યાં જ નથી. એ સ્વભાવે જ મુક્ત છે; તેમાં મુક્તિની ઇચ્છા એ જ બંધન છે. ન્યારે ન્યારે શાંતિનો લગ થાય ત્યારે સમજવું કે શરીર, ઇન્દ્રિયો કે અંતઃકરણમાં હુંપણું જાગે-અગાળે ગોઠવાઈ ગયું છે. એ જ સમયે ‘હું કોણ’ એ પ્રશ્ન પૂછી “હું” સાક્ષી સમ્યક્દર્શન પરબ્રહ્મ સિવાય બીજો કોઈ નથી, શરીર મન વગેરેનો હું સાક્ષી છું, એવા વિચારમાં તરબોળ થઈ જવું: ન્યાં સુધી એ ભાવ પ્રકટ ન થાય ત્યાંસુધી “હું કોણ” એ પ્રશ્ન વારંવાર પૂછવો. અને પછી આપણા વાસ્તવિક સ્વરૂપમાં મરત

બની વિચરવું. આપણે મોક્ષ-સ્વરૂપને પામવાનું નથી; આપણે સ્વાભાવિક રીતે જ મુક્તસ્વરૂપ છીએ. ત્યારે એ સાક્ષી-ભાવમાં મસ્ત થઈએ ત્યારે સર્વ પદાર્થનો ત્યાગ આપોઆપ થઈ જાય છે. શરીર એ જ સાડા પાંચ ફૂટ જગત છે. અને એ જ અનેક જાતના પ્રપંચમાં રૂસાવે છે. શુદ્ધ સ્વરૂપ નિર્લેપ આત્માને કાદવમાં રંગદોળાવે છે અર્થાત આત્મભાવમાંથી દેહભાવમાં ઘસડી જાય છે. દુઃખ એનું ખીલું નામ બધન. માણસ બધનમાંથી એટલે દુઃખમાંથી છૂટવા મથે છે. પોતાના સ્વરૂપનું દેહ જ્ઞાન ન થાય ત્યાંસુધી આમ ચલા કરે છે. કાગળ લખતાં જો ભાવ આવે કે, હું જાને કાગળ લખું તો તે પણ સૂક્ષ્મ અહંકાર છે. એ ભાવને તોડી “હું” કાગળ જોને લખું છું તેનો, કાગળનો અને મારો આત્મા (સ્વરૂપ) એક જ છે. આપણે સ્વરૂપભાવ વખતોવખત દરેક ક્રિયામાં અનુભવી શાંતિ ધારી મૌન ખેસવાનું છે-વાણીનું નહિ-મનનું મૌન કરવાનું છે.

શરીરને તેની હયાતી સુધી ક્યાય ને ક્યાય જત્રા કરવાની છે. બધે પંજાબ લઈ જવું હોય તો ત્યાં લઈ જવું. પણ તમે પોતે ક્યાય પણ જવાઆવવાનો ભાવ ધરશો નહિ: એટલે કે દદતાયી અનુભવશો કે શરીરનું જવું-આવવું એ મારું જવું-આવવું ચલું નથી અને થવાનું નથી.

૨

ૐ

૧૯-૫-૩૯

આત્મસ્વરૂપ !

.....જેમ એક રાજા ભાંગ પીએ અને પોતાનું રાજપણુ છૂલી જાય તેમ આપણે પોતે પરબ્રહ્મ છીએ, તે મોહથી, માયાથી કે અજ્ઞાનથી પોતાપણું છૂલી-દેહે આવી, હું છું જેમ કસી ગયું છે. જેમ દેહ આદિમાં હુપેણું કસી ગયું છે તેમ આત્મામાં “હું”પણું

દહ થઈ જતું જોઈએ. એ જ કરવાનું છે. નવું કંઈ લાવવાનું નથી, છોડવાનું નથી, જવાનું નથી, આવવાનું નથી.

એક રાજકુંવર બીજા સાથીઓ સાથે રમત રમ્યા કરે છે. એ રાજકુંવર છે એવી એને ખબર નથી, પછી એને સમજાવવામાં આવે. છે અને રાજ્યગાદી ઉપર બેસાડવામાં આવે છે, છતાં રમત રમતાં પાછો ભૂલી જાય છે. વળી પાછો વખતો વખત એને ગાદી ઉપર બેસાડવામાં આવે છે. એમ કરતાં 'કરતાં' એને દહ થઈ જાય છે કે પોતે રાજકુંવર છે. પછી રમતો રમે છે, પણ પોતે રાજકુંવર છે એ બાવ જતો નથી. તેમજ, આપણે દહતા થતાં સુધી આત્મસ્વરૂપ મનન કર્યા કરવાનું છે. રમત રમતાં બંગાણ પડે કે રાજગાદી ઉપર બેસી જવું. આપણે પણ સંસારરૂપી રમત માંડી છે—જાણી નોંધે. અસક્ષ તો રાજકુંવર: પણ એ વાત રમતમાં ભૂલાઈ ગઈ. કેમ, એમ જ છે ને?

દરેક ક્રિયામાં આપણા સ્વરૂપનું જ્ઞાન રહ્યા કરે એ કરવાનું છે. આપણી ઈદ્રિયો, મન, વિન્ એજ આપણો સંસાર છે; એટલુંજ આપણને દુઃખ દે છે. બહારનું જગત આપણને બહુ દુઃખ દઈ શકતું નથી. આપણા મનનું ઉપગ્રવેલું જગત દુઃખ દે છે, અને તેથી જ આપણા મનનું પૂજન કરવાનું છે, એને જ મનાવવાનું છે. એ જાતજાતના ઘાટ ધડી આપણી અને પરમાત્મા વચ્ચે બિન્નતા દેખાડી આમ તેમ અફાળે છે. એ એને ઠેકાણે રહે તો બધું ઠેકાણે રહેવાનું છે. એથી જ આત્મસ્વરૂપના ચિંતનની જરૂર છે. ચિંતન કરતાં કરતાં દહતા આવી જશે. એની ચિંતા છોડીએ. x x આપણે જે પહેલાં અજ્ઞાનપણે કરતા હતા તે હવે યાનથી કરીએ.

આત્મસ્વરૂપ

.....જીવતા જ જોને નિશ્ચય થઈ ગયેલો છે, જેણે પોતાના માક્ષી સ્વરૂપને અનુભવ્યું છે, અને બહાંડ અને બહાંડો એ મારા આત્મા સિવાય કાઈ તત્ત્વ જ નથી તે જીવ-મુક્ત છે. તે જીવતો હોવા છતાં સર્વ બધનોથી મુક્ત છે. આવો જીવ-મુક્ત સર્વ બ્યવહારો કરતો છતો બ્યવહારથી કે કર્મથી બધાતો નથી કારણ તે દેહભાવે કે મન-ભાવે કાઈ કરતો નથી. તે અદ્ધકાર કે જે બધાનું મૂળ તેને દેહથી માંડીને અંત કરણ સુધી કરામા મૂકતો નથી, તે સુખદુઃખ રાગદ્વેષ વગેરે દ્વંદ્વોથી પર હોય છે. તે સુખદુઃખને ખગ માનતો નથી. જ્યારે તે અનુભવે છે કે મારો જન્મ જ નથી, તો મરણને તો સત્ય માને જ કેમ કરી ? જ્યાં-સુધી અત કરણ છે ત્યાંસુધી સાક્ષીભાવ કહી શકાય. પણ જ્યારે અત કરણનો અભાવ અનુભવાય ત્યારે સાક્ષીભાવ પણ કેમ કરી કહેવાય ? સાક્ષીભાવની સગા પણ મુમુક્ષુને સમજાવવાને માટે છે. શ્રી કૃષ્ણ પરમાત્મા ગીતામા જુદે જુદે પ્રસંગે દેહ, મન, આત્માને પોતા નરીકે કહે છે, પણ શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્માનું વાસ્તવિક અરૂપ આત્મા-સાક્ષી છે. ભલ્ત દેહભાવે પ્રથમ શ્રી કૃષ્ણ પરમાત્માને ઉપાસે છે, પછી વધતા વધતા આત્મભાવે ઉપાસે છે, અને છેવટે એ આત્મા ખીજે કાઈ નહિ પણ પોતે જ એમ અભેદરૂપે ઉપાસી છેલ્લે એ ભેદ-અભેદને જિઠાવી મારામા કાઈ બાવ જ નથી મારામા તો બેપણુજો નથી અને એકપણુ પણ નથી-આ ઠેકતી સ્થિતિ છે આ ગ્થિતિને વિજ્ઞાનની ગ્થિતિ, કે જીવ-મુક્તની ગ્થિતિ કે બ્રાહ્મી સ્થિતિ કહે છે

x

x

x

જ્યારે બધા માણુમો તમારૂં સારૂં બોલે ત્યારે સમજો કે તમારૂં આની બંધુ છે કારણ કે બનાવટી સતિને તેમના અનુરાગીઓએ

એમ જ વખાણ્યા હતા. એટલે કે આપણુ મધ્ય સાદ જ બોલે એવી ઇચ્છા કે ભાવના ન સેવવી કારણુ આપણુ વાસ્તવિક સ્વરૂપ જે મન-વાણીથી પર છે તેનાં કોઈ વખાણુ કરવું નથી, પણ શરીર મન વગેરેનાં લોકો વખાણુ કરે છે તે તો (વખાણો) આપણને નીચે લઈ જાય છે

૪

ૐ

તાં ૨૦-૧-૩૬

આત્મસ્વરૂપ સ્વામીશ્રી યોગાનંદજી ।

x

x

x

મનના અને શરીરના ધર્મોને આત્મા તરીકે ન અનુભવાય તો ખરો આનંદ રહે છે જ્યાં શરીર, મન વિ આ “અહમે” ધર ધાણુ કે બધી ઉપાધિઓ આરે તરફથી હેરાન કરે છો હું તો શરીર, મન વગેરેનો સાક્ષી છું, એ અનુભવવામા ખરો આનંદ રહ્યો છે x x x

શાંતિના માર્ગ સંબંધમા દરેક બક્ષિતને શામા રસ પડે છે તેના ઉપર આધાર રહે છે કેટલાકને (આખો) હૃદયો લગન ગાવાથી શાંતિ રહેતી હોય, કેટલાકને કર્મકાંડની વિધિ આખો દિવસ કંવાથી શાંતિ રહેતી હોય, કેટલાકને ભગવાનના ચરિત્રો વાચવા-ભગવાનની પ્રેમભાવે ભક્તિ કરવી એથી શાંતિ રહેતી હોય, કેટલાકને આખો મીચી યોગાસન જમાવવાથી શાંતિ રહેતી હોય, કેટલાકને એકલા બેસી રહેવાથી શાંતિ રહેતી હોય, કેટલાકને વિચાર પ્રવાથી શાંતિ રહેતી હોય પણ આ બધી ક્ષણિક શાંતિ કહેવાય એમ સમજી છું ખરી વાત તો એ છે કે, ‘હું’ આત્મા શાનસ્વરૂપ તેમા શાંતિ અશનિ બને નથી, શાંતિ અશનિ બને અતઃ રણના ધર્મો છે. એ મન અગર અત કરણની શાંતિ અર્થે, મન

પાસે ચાહે તો ભક્તિ કે જ્ઞાન કે યોગ કે કર્મકાંડ ગમે તે દસઠી
 ચાત પાડવું, પણ મને (હું ને) એ બધા સાથે કાંઈ પણ લેવા-
 દેવા નથી એ અનુભવ જ સાચો કે અને એમા નિષ્ઠા થઈ
 મધ તો બધું પાસું સીધું ખેતી જાય છે આત્મામા બેઠા એટલે
 ત્રિચારા, ધ્વજાઓ આપોઆપ રોકાઈ જાય છે, કાળુ આપોઆપ
 આવી જાય છે પાપકર્મ થાય જ ક્યાંથી ? બીજી-ત્રીજી રમણ
 થાય શેનું ? પરેલા હું હતો, હાલ છું અને હવે એવો ને એવો
 રહેવાનો છું, એટલે ચિંતા ભય પણ શેના ? એકનો એક પદાર્થ
 બિન બિન સ્વરૂપે ઓળખાય છે અને વ્યવહારને માટે તેને જુદા જુદા
 નામ અપાય છે દાખલા તરીકે, એક જ લાકડાના બિન બિન્ન
 રમઝડા, પલગ, વગેરે બને છે એમા લાકડું તો કાયમ છે એ
 બનેના સ્વરૂપોને ઓળખવા માટે રમઝડા, હાથી, ઘોડા, ગાડી,
 બારણું, પલગ એવા નામો આપ્યા છે, પણ મૂળ રૂપમા કાંઈ ફેરફાર
 થયો નથી તેવી જ રીતે મૂળ સ્વરૂપમા ફેરફાર થવા સિવાય જુદા
 જુદા નામો વ્યવહાર માટે આપ્યા છે નહિ તો કાંઈ ને કહીએ કે
 લાકડું લાવ, તો શું લાવે ? હાથી લાવે, ઘોડો લાવે, બારણું લાવે,
 પલગ લાવે કે શું લાવે ? વ્યવહારમા ઓળખવા માટે એ જ પદાર્થ
 ને બિન્ન બિન્ન નામ અપાયું છે એ વાત ભૂલાર્થ ગઈ જમ
 આપણે પણ શરીર-દૃષ્ટિથી પચહાશૂતના બિન્ન બિન્ન સ્વરૂપો
 છીએ, પચમહાશૂતરૂપે એક જ છીએ એટલે આપણે બધા પચ
 મહાશૂતના છીએ તેને બદલે આ શરીરો મારા છે, અને તેઓમા
 એટલી બધી દૃઢતા થઈ ગઈ છે કે પ્રયાસ કરવા છતાં છૂટતી નથી
 સાચી વાત તો એ છે કે શરીર, મન વગેરેમા અહ ભાવ એટલો
 બધો દૃઢ થઈ ગયો છે કે છોડતા છૂટતો નથી એ અહ ભાવ છોડવા
 માટે એને પોતાના સ્વરૂપમા મૂક્યા કરીએ તો ઘાટ ખેસે માટે હવે
 તો એક જ કર્યા કરવું કે અહમને બિદાની આત્મામા મૂક્યા કરીએ
 એ આપણી દુરોક્ષણની પ્રેક્ટિસ થઈ જતી જોઈએ વિશેષ શું ? આપ

સાક્ષાત્ પચ્છત્તે હો એમા સઝા જ શાની ? આપણા અનુભવને કયા નાખી શકવાના હતા ? જેને પોતાના અનુભવ માટે શકા હોય તેને માટે ધ્યાન જ નથી હું મનુષ્ય છું એમા સકા હોય ખરી ? તેમ શરીર, મન, વગેરેને જાણવાવાળો મર્વથી જુદો છું એ પ્રત્યક્ષ અનુભવનો ઈન્કાર થાય ખરો ? બાકી તો જેને જે ગરતે જવું હોય તે ગરતે જાન આપણે તો સત્ય લાગે તે કરીએ બધાને સમજાવવાનો કે જીવદેશ કરવાનો અને તે રીતે ન ચાલે તો હું ખી થવાનો આપણે ઈન્કારે રાખ્યો નથી પચોતેજ દમ માણસો આવા વિચારોથી હું ખી થાય છે આપણે તો મહેવાના અધિકારી, કરવું કે સામા માણસને સાચું લાગે તો કરે ધણા માણસો આવી વાત સમજે છે, છતાં આજસ અગર પ્રમાદ કંઈ છે, એમા આપણે શું ખરી શકીએ ?

૫

૪૪ તા. ૧૭-૭-૩૬

સ્વરૂપનું પિજન (અનુભવ) ન ચાય ત્યાસુધી મનને શાંતિ આવતી નથી આપ સાક્ષી — ચૈતન્ય — પરચ્છત્તે હો એમ એનો અનુભવ નથી એમ કેમ કહેવાય ? કાગલુ આપ મન, જુદી વગેરેને જાણનાર ચોવીશે કલાક સાક્ષીરૂપે સ્થિત હો એમા તો શકા નથી ને ? એની પિજન બરાબર નથી એમ કાઈ કહેવાય ? ૧ તો લાજર હજુર કે સુષુપ્તિમા મન, જુદી, વિ સર્ઈ જાય પણ એ ૨ તો ચોવીસે કલાક જાગ્રન છે, ચોટને મનની ૩ જુદીની ૪ પ દોડ થાય કે છુગત કહી દેવું કે ‘દુ’ તો એ મનની કે જુદીની દોડને જાણવાવાળો લાજર છું, ચિતિરવરૂપ છું, એમા શાંતિ-અશાંતિ હતી જ મ્યારે ૫ એ વાત જાણના છતાં સમજતો નહોતો તેથી

બધી ગડમડ થયા કુટી હતી જ્યારે આપણી અંતર કાઈ પણ પણ ગડમડ થાય કે સમજી લેવું કે શરીર, મન વગેરેમાં 'હું' ઘૂસી ગયું છે એ 'હું' ને શરીર, મન વગેરેમાંથી કાઢી આત્મા સાક્ષીમાં મૂકી દેવું જેથી દુરત શાંતિ આવી જશે.

ન્યામુધી શરીર છે ત્યામુધી યોગ આપ્યા જ કરવાનો છે ઇન્દ્રિયો વગેરે બહેંકે નહિ એ જોયા કરવાનું છે શરીરદ્વારા લોકોની મેવા કંવાની છે કેમકે એ (લોકો) સાક્ષાત્ દેવો છે એ મેવા અનાસક્ત થઈને કંવાની છે એટલે સેવાનો બદલો લેવાની દૃષ્ટિએ નહિ પણ સેવા એ જ બદલો છે જેની સેવા કરીએ તે, વખતે ગાળો પણ દે—પ્રશંસાની વાત તો બાબુએ રહી સેવા કરવામાં જેની સેવા કરીએ તે, વખતે માર પણ મારે દાખલા તરીકે—ઈસ્પતાલમાં દરદીને સનેપાત થયો હોય, અને નર્સ તેની સેવા કરે છે, તેને પણ તે છૂટા પાલો મારી મૂકે છે જેને છવત અવસ્થામાં અતુભવ થઈ ગયો છે કે પોતે સાક્ષી—આત્મા છે અને તેમાં દહ થયો છે, તે છવનના બધા કાર્યો કયાય પણ લપટાયા વગર ક્યેં જાય છે—તે છવ-મુક્ત છે જનક રાજ છવ-મુક્ત પણ કહેવાય છે અને વિદેહમુક્ત પણ કહેવાય છે મુક્તિ બને ઠેકાણે છે એક સગત તો ખરી કે બને જણને આત્માનુભવ છે શબ્દોની માગમારીમાં જવાની જરૂર નથી.

છવ-મુક્ત=છવતા જેને એમ દહ અનુભવ થઈ ગયો છે કે સાક્ષી—આત્મા સ્વાભાવિક રીતે મુક્ત છે, અને જે દેહ, ઇન્દ્રિય મન, વિ. ના વ્યાપારોથી બધાતો નથી.

વિદેહમુક્ત—જેની વૃત્તિ ગેઝદમ ઉપરામ થઈ ગઈ હોય અને દેહ હોવા છતાં પણ જાણે દેહ વગેરે છે જ નહિ અને તેની સાથે કાઈ સંબંધ પણ નથી એવી દશામાં મસ્ત રહે, અને લગાર પણ

નડતર થઈ કે આત્મામાં મસ્ત થઈ જાય તે વિદેહમુક્ત છે એમ લેખી કહે છે.

જીવન્મુક્ત યાનનો આશ્રય લઈ જીવનનાં બધાં કાર્યો બપોરાયા વગર કર્યે જાય છે. વિદેહમુક્ત મોટા ભાગે રાજ્યોગનો આશ્રય લઈ આત્માનુભવ કરી તેમાં જ રહ્યા કરે છે અને સંસારનાં સેવાનાં કાર્યોમાં પડતો નથી. આમ હું જ્યારે કહે છું. આ શબ્દો વિશે ધણી મતભેદો ચાલે છે. બનેને મુક્તિ તો છે. જીવન્મુક્ત કર્મો કરતાં ડરતા નથી; જ્યારે વિદેહમુક્ત કર્મમાં પ્રવેશ કરતા નથી અને તેથી કર્મો કરતાં તેમને ડર લાગે છે એમ કહેવાય.

ખરી રીતે “સાક્ષી” જીવન્મુક્ત છે અને વિદેહમુક્ત પણ છે. જેની આવી નિષ્ઠા થયે છે તે જીવન્મુક્ત છે કે વિદેહમુક્ત એ જોવાની જરૂર નથી.

૬

આત્મસ્વરૂપ !

.....કાંઈને કાંઈ વાચન તો રાખવું, પણ સાથે સાથે યાદ રાખવું કે વાચન એ ધ્યેય નથી. જે કાંઈ આપણે કરીએ તે બધાનું ધ્યેય તો આત્મસ્થિતિ છે. ધ્યાન તો ફક્ત આપણી સ્વરૂપમાં દરતા થયા કરે તેટલા પૂરતું છે. ધ્યાન કરતા હોઈએ ત્યારે કે ધ્યાનરહિત હોઈએ ત્યારે આપણું વાસ્તવિક સ્વરૂપ—સાક્ષીભાવ તો જેમનો તેમ છે. જ્યાંસુધી અંતઃકરણ છે ત્યાંસુધી સાક્ષી—ભાવ છે; પછી તો સાક્ષી—અસાક્ષી કાંઈ નથી; પણ આપણે જ છીએ. એમાં કાંઈ ફેરફાર થયો નથી અને થવાનો નથી. આપણે અખંડાકાર—જેમના તેમ રહ્યા છીએ અને રહેવાના છીએ ચાહે તો શરીર આપણું જાય કે મન વગેરે બધાં આપણાં જાય; અને મન વગેરે ધ્યાન કરે અગર ન કરે, પણ “હું” તો અખંડ એકરસ અને દરેક બાવનો જણવાવાનો

ધું જ, એ ગિયતિ જ પ્લાહી સ્થિતિ. એ જ સ્થિતિ પ્રજ્ઞા દહેવાય છે. જ્યાં જવાનું નથી અને આવવાનું નથી, કંઈ કરવાનું નથી કે કરાવવાનું નથી, એમાં જ વખતોવખત દૃઢતા કરીએ. આપણે જે જે ક્રિયા કરીએ (આલે સરીસદારા, અંતઃકરણ કે પ્રાણુદારા) તેના સાક્ષી ચોવીસે કલાક એકસરખા હોએ એ જ ખરું ધ્યાન છે, એ જ ખરો યોગ છે, એ જ સાચી ભક્તિ છે, અને ખરું કર્મ છે. બીજું બધું થાય મા નહિ, પણ ઉપર લખ્યા પ્રમાણે થયા કરે તો એમાં બધું આવી જાય. બધા નીતિ-નિયમોની એ પરકાષ્ટા છે. લગાર પણ નીચે આવીએ નહિ. શરીર, મન, વગેરેમાં “હું” થવા માંડે તો તરત અદમ્ભને એ બધામાંથી લોહાવી “આત્મા”-“સ્વ”માં મૂકવા કરીએ ચોથી દરેક ક્રિયામાં પ્રભુદર્શન-આત્મદર્શન થયા કરશે. પણ એ વાત બહાર બોલવા જેવી નથી. એ આંતર સમજ છે. પ્રસંગ આવ્યો બોલીએ, નહિ તો મૂંગા મૂંગા સાક્ષી પર સ્થિત થઈ આનન્દ કર્યા કરીએ.

જાણે અજાણે પણ શરીર, મન વિ. માં અદમ્ભ જોઈવાયું કે શોક, મોહ, માયા, મત્સર, કામ, ક્રોધ વગેરે ચારે તરફથી ધેરવા માંડે છે. આ આપણી દીવાદાંડી છે. એ આત્મા-રૂપી દીવાદાંડી તરફ લક્ષ્ય રાખી બધી ક્રિયા કરીએ. હવે હાથ આવેલો દાવ ચૂકીએ નહિ.

આપણું સાક્ષીભાવનું ધ્યાન ચોવીસે કલાક ચાલુ છે એટલે આપણો યોગ પણ ચોવીસે કલાક ચાલુ છે. આથી સ્પષ્ટ સમજાય છે કે કોઈ જાતની ચિંતાને સ્થાન આપીએ નહિ, અને ચિંતા વગેરે ધેરવા માંડે કે તરત જ “હું કોણું?” “ક્યાંથી આવ્યો?” “ક્યાં જવાનો?” વિ. વિચારવા માંડીએ એટલે બધું આપોઆપ સમજાઈ જશે. સ્વરૂપ ઉપર આવવા માટે જાંખ મિચવા જેટલી પણ વાર નથી. સરલ વાતને બહુ અધરી બનાવવી નહિ. આમાં પડિતાઈ

કે અહુ બુદ્ધિમત્તા જોઇતી નથી, ફક્ત સરલ સમજણની જરૂર છે. એ ધોરી માર્ગે ચાલ્યા જાઓ. આ કંઈ બૂલવાની ગતી નથી.

૭

ૐ

૧૦-૮-૩૬

આત્મસ્વરૂપ !

(અ) પરોક્ષ ઉપાસના—જે દેવનું આપણને જ્ઞાન ન હોય તે દેવની શ્રીજ્ઞતા કલાથી આપણે ઉપાસના-આરાધના કરીએ તે.

(બ) અપરોક્ષ ઉપાસના—જે દેવનું આપણને જ્ઞાન હોય, જાણે આપણી ભાવનાથી આપણી સન્મુખ થઈ રહ્યા હોય, અને, જાણે આપણે તેની સાથે વાતચીત કરતા હોઈએ તે અપરોક્ષ ઉપાસના.

(ક) અહંબ્રહ્મ ઉપાસના—હું જે દેવની ઉપાસના કરું છું તે પોતે “હું” જ છું—સાક્ષી છું એ અહંબ્રહ્મ ઉપાસના કહેવાય છે.

માણસ શરૂઆત પરોક્ષ ઉપાસનાથી કરે છે, પછી ભાવના દૃઢ કરતાં કરતા તે દેવમાં એટલો બધો પ્રેમ થઈ જાય છે કે જાણે તે જ સર્વત્ર છે એમ અનુભવે છે, અને પછી જેની “હું” પ્રત્યક્ષ ઉપાસના કરે છું તે “હું” પોતે સાક્ષી છું એમ અનુભવે છે.

હિંદુસ્તાનમાં અત્યારે તો (ધણાનું) છાવન ખેંચ વગરનું જણાય છે. ખેંચ પણ બે પ્રકારનાં હોય છે. (૧) વ્યાવહારિક: વ્યવહારમાં મારે શું થવું છે, કઈ કક્ષાએ પહોંચવું છે વગેરે. આ પશ્ચિમનો વિચાર છે. આપણું હિંદુસ્તાન વર્ણવ્યવસ્થામાં બધાં ત્યારથી તેનું ખેંચ (વ્યાવહારિક) નક્કી હતું, કારણ કે મોટે ભાગે એ ખેતીપ્રધાન દેશ. પછી પશ્ચિમના સુધારા આવ્યા એટલે શું થવું એ નક્કી કરવાનો પ્રસંગ સહેરવાળાને સિરે રહ્યો. ગામ-અનો પ્રશ્ન ન હોતો, કારણ કે તેના જન્મ સાથે તેનું ખેંચ નક્કી

યમ ચ્યુ (૨) આધ્યાત્મિક-મનુષ્યજન્મ જ પ્રભુપ્રાપ્તિ માટે છે, અને એ આધારે તેનું શિક્ષણ અપાતું શિક્ષણ જ એવું (વેદ કાળમા) કે તેથી વ્યાવહારિક અને પાગમાર્થિક (આધ્યાત્મિક) ધ્યેય અને સાથે સિદ્ધ થના

તેથી આપણી અત્યારની સ્થિતિ આપ લખો છો તેવી છે. અત્યારે તો પશ્ચિમના સુધાગરો એવું નક્કી કરી મૂક્યું છે કે પરમાત્મા-ઈશ્વર વિ સબધી વિચારો આપણને ગાડા તરંગો જેવા લાગે છે આપણી યદ્વા ઝોલી થઈ છે સહનશક્તિ નાહિ જની કોઈને ઉપયોગી થનાની કે મેવા કરવાની ભાનના નહિ Every body to himself. આમ થવાનું કારણ આપણે પોતે જ છીએ દરેક ગીજનો ઉપગ્રહો વિચાર કરીએ છીએ પશ્ચિમના સાયન્સ અને સામાજિક વિચારો આપણી સ્થિતિને ફટકા અનુકૂળ થશે જોતો સ્વતંત્ર વિચાર પણ ખોઈ ખેડા જૂના અને નવાનો સમયને અનુકૂળ મેળ ખેમાડવો જોઈએ અને તે આપણા નેતાગોનું કામ રહ્યું અત્યારે તો મધ્ય અખતરો કરી ગયા છે પણ હવે વખત આવ્યો કે જ્યારે જોતો કાઈ નિઝાલ આવશે પશ્ચિમ પણ શાંતિમા ડ્યા છે ત્યાના વિચારો પણ સુ મરુ તેનો ઉપાય શોધના મડયા છે એ બધાનો નિવેડો કે ઉકેલ પૂર્વમાથી મળાતો છે જોઈએ હિંદુસ્તાને વધુ કટિબદ્ધ થવું પડશે મદા મા ગાંધીજી જેવાગે શરૂ આત કરી છે એમની જૂન પણ ચતી હોય, પણ મડાણ મડાયા કે માધી સાચી દિશા સમજો walks do not make mistakes or errors, therefore they do not progress, man makes mistakes. therefore he progresses.

હવે સુખિ સમયમા જણાવવાનું કે, આપણે પોતે “ચાક્ષી” છીએ, તે સ્વભાવે મુક્ત છે, તેની મુક્તિ મેળવનાની નથી, એમ હંદસમા હંદસાપૂર્વક હમી જવું જોઈએ, અને તે પ્રમાણે હંદસમા

અનુભવવું, જેથી હૃદયમાં કોઈ જાનની વાસના જો નહિ હોય. શાંતિને શોધે છે, પણ આત્મા અવધાને શાંતસ્વરૂપ છે, અને શાંતિ મેળવવાની નથી “૦” પોતે—“ સાક્ષી ”—આત્મા—જૈન—હતો, અને ગહેવાનો કોઈ જગલમાં કે મામા મુક્તિ નથી પણ જે હૃદયે માન્ય કે દુ દેહ છુ, મન છુ, અને તેથી મુખદુખ, મગદ્વેષ વગેરે કર્મવાળો છુ—એ માન્યતાને તોડવા માટે, અહાકારનો નાશ કરવાને માટે જે પરિશ્રમ જોવાવો પડે તેને તપ, યજ્ઞ, ભક્તિ જ્ઞાન કે યોગ પ્રવૃત્તિ અને તે અનુભવને દૃઢ કરવા માટે મઠ કે જગલમાં રહેવું પડે તે દષ્ટિએ થોડો વખત અતિશય રહેવું પડે તો તેમાં વધારા નથી, પણ એની પરીમાને માટે સસાર જે સસાર દુખરૂપ છે માટે તેનાથી નામી જવું એ બીજા છે, કાચુ કે ત્યાગુથી શરીર છે, મન છે, ઇન્દ્રિયો છે ત્યાગુથી સસાર તો સાથે જ છે પણ એમાંથી ‘હું’ અલિપ્ત હતો, છુ અને રહેવાનો એ દૃઢતા જ મુક્તિ છે પછી તો એ શરીર, ઇન્દ્રિયો અને મન મારી-સ્વરૂપોની સેવા માટે અર્પણ થયા છે, અને તેમ સેવા કરતા આદેશ ન રહેવાય. એ ઇન્દ્રિયો, મન વગેરે કાચુમાં રહે, વિષય તરફ ન દોડે એ જોવા કરવાનું છે એ જ સાચો યોગ છે પછી કોઈ જ્ઞાનથી સેવા કરે, કોઈ સાચો ભગિનાર્ગ જનાવી સેવા કરે, કોઈ યોગમાર્ગ જનાવી સેવા કરે, અને તેથી શરીર નિષ્કામ કર્મમાં લાગ્યું રહે પણ એમ કરતા જોનવું જોઈએ તેટલું જ જોણવું, અને તેમાં એટલે સેવા કરતા અહાકાર આવવો જોઈએ નહિ, એ તપાસતા રહેવાનું છે

સન્યાસ અતગ્નો છે બાહ્ય દેખાવ એ સન્યાસનું સાચું સ્વરૂપ નથી બાહ્ય ભાગ પણ જગતની વધુ સેવા માટે હોવો જોઈએ. સન્યાસ આશ્રમને દુ નકામો ગણતો નથી એથી એક ફાયરો તો જરૂર છે એ નૈતિક આચરણ શુદ્ધ હોય, હૃદયમાં પ્રેમ હોય તો તે (સન્યાસી) જન, રામ, ક્રોધ વગેરેથી જતીથી મુક્ત થાય છે

અો પરમાત્મામા શ્રદ્ધા બહુ જનદી ચોગી જાય કે ખીજો ફાયદો એ છે કે તે નિસ્વાર્થ લાવે આયકિતરહિત સેવા શરીર, વાણી, મનદ્વારા બહુ જ સુંદર રીતે કરી શકે છે દુકમા, સાક્ષીભાવ ઉપગ્રથી ડગશે નહિ બહુ આપોઆપ સમજાવા કરશે ક્ષાધએ આપણને પૂછ્યું હોય અને તેની શકાતુ નિવારણ ન કરી શકીએ તો પણ ગભરાવું નહિ શકાસમાધાન સુધિતુ કાર્ય છે, પણ આપ તો એનાથી પર છે, હતા અને રહેવાના

૮

૬૦

તા. ૨૧-૬-૩૯

આત્મરવરૂપ !

ત્યા ત્યા પરસાદ નથી જાણી દિનગીર એ જ બહુ દેખાડે. છે કે માણસનો અહકાર કઈ વિસાતમા નથી તેથી જ મનુષ્ય અહકારને આત્મઅહકારમા નય કરવા શાસ્ત્રમંત્રે કે યાનીઓને ઉપદેશ છે, અને તે અહકાર મગડના ભક્તિ યોગ કે જ્ઞાનનો આશ્રય લઈ તેમા તત્પર થવું આપણે તો વ્યક્તિમત અહકારનો ડેદ ઊઠાડવો છે, અને તેથી જ આત્મામા દલગા થઈ જાય તો બધી બના ટો આમ મગવામા શરીર મન, વગેરેને બ્યવહારમા સેવક સમજી, કશા પણ મનના કે વ્યાશા સિવાય હમેશ કામે લગાડી ગમવા આખો દિવસ આત્માનુ ચિતન બની શકે નહિ અને પોતે છે એટલું તેનું ચિતન કરવું એ પણ વારતવિક નથી. ક્ષમા શરીર, મન, વગેરેની હગમખોરી ન દૂર રવાની છે, એમ્મે જ્ઞાનુધી શરીર દેહ ત્યામુરી નિષ્કામ લાવે આપણા સિન્ન સિન્ન સ્વરૂપની મયાશક્તિ મેચ બની ગ્હે ગીતામર શ્રીકૃષ્ણ પર આત્મા તથા અનુભવીઓનો પણ આ મન છે આપણો સેવા

કરવાનો હક્ક છે, નહિ કે સેવા લેવાનો. સેવા બદલ કંઈ મળે તો લેવું, નહિ કે આપણો લેવાનો હક્ક છે. તેથી સેવાનો બદલો હક્ક છે એમ સમજાય તો સેવક મટી શકેનો હક્ક કયો કહેવાય. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, સેવા પ્રેમભાવે-અણુભાવે કરાય, તેમાં બદલો કેવો ? સેવાનો બદલો માગ્યો એટલે 'સાચો પ્રેમ નહિ પણ દુકાન-દારો થઈ જો આત્મભાવે સેવા કરીએ તો પોતાની સેવા કરી કહેવાય. પોતે પોતાની સેવા કરે તેમાં ઉપકાર શેનો ? એ તો એનો ધર્મ જ કહેવાય.

ન્યામુધી શરીર ગ્હે ત્યામુધી કંઈ ને કંઈ સેવા બની ગ્હે, અને તે પણ નિષ્કામભાવે. એ જ મનુષ્ય-જીવ તરીકે વ્યવહારમાં ચોખ્ખું છે.

૯

ૐ

તા. ૧૬-૧૦-૩૯

આત્મસ્વરૂપ !

.....શરીર ન્યારે મુકદ્દુમ્ થઈ ગયું હોય, ત્યારે તેમાંથી શું આશુ ગયું કે તે આમ નિઃશ્વેદ થઈ ગયું ? એ તપાસતા હો તો સમજાશે કે આત્માનું તો જવું-આવવું સંભવતું નથી; કારણ કે એ જવા-આવવાના સ્વભાવવાળો નથી. પંચમહાભૂતો તો પડ્યાં છે. ત્યારે અંતઃકરણ (મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત, અહંકાર) પણ આણું (પ્રાણ, અપાન, ઉદાન, સમાન, વ્યાન). અને પંચ જ્ઞાનેન્દ્રિયો કામ કરતાં દેખાતાં નથી. એથી એ ચૌદ તત્ત્વો આત્માનાં ગ્યાં. અંતઃકરણ જે વાસનામય હોય છે તેને લઈને પ્રાણ દ્વિયો સહિત આત્મા જાય છે. એને આપણા શાસ્ત્રકારો સૂક્ષ્મ શરીર કહે છે. જો જીવતાં વામના જો નહિ અને “હુ” પોતે “સાક્ષી” સર્વત્ર સર્વરૂપે છું એમ અનુભવાયું તો પછી અંતઃકરણ આપોઆપ નષ્ટ થઈ ગયું.

અને પ્રાણુ જે વાયુસ્વરૂપ છે તે વાયુમા મળી ગયા એટલે જેને આત્માનુભવ થયો કે તેનું અત કરણુ લીન થયું, અને પ્રાણુનાનું મૂળમા મળી ગયો પણ જેને એ અનુભવ નથી તેનું સૂક્ષ્મ શરીર (અત કરણુ-પચ પ્રાણુ, પચ જ્ઞાનેન્દ્રિય) તેની હેવટની વાસનાનુસાર નવું શરીર ધાગણુ કરશે, અને ત્યાં એ સૂક્ષ્મ શરીર પ્રાણુ કામ કરવા લાગી જશે માટે જ આત્માનુભવ અગર જ્ઞાન માટે આટલો બધો ભાર મૂક્યો કે તેથી જેને જ-મહેરો કહે છે તે રહેતો નથી એટલા માટે એ સતત ક્યાં કરવું, જેથી આત્મા સિવાય બીજો વિચાર આવે નહિ એટલે વાસનાશૂન્ય આપોઆપ થઈ જાય છે

૧૦

૪૩

તા. ૨૦-૧૦ ૩૯

આત્મસ્વરૂપ !

જે વાદને લોકોએ ભુદા ભુદા સમજવા ભેદ્ય એક છે spiritualism પ્રેતવાદ અને, બીજો કે અધ્યાત્મવાદ spiritualism કેનાક એ જે વાદને એક જ સમજે છે. હવે જે પૂછાયું કે તેને પ્રેતવાદ સાથે સબંધ છે એમા બહુ માથુ માગવાની જરૂર નથી, કારણ કે disembodied spirits દેહમુક્ત છવો-પ્રેતોને આપણે જોવાવીને શું કરવાના હતા ? ધારો કે એ મધા છે તેમનું જગત પણ ન્યાર કે તેમને જોવાવના, તેમના શબ્દો સામના, અગર તો તેમના સાથે વાતચીત કરવી, એ મધુ અધ્યાત્મ માર્ગે જનાર માટે નમ્રુ છે, એમની ઊર્ધ્વગતિને રુધનાર કે કારણ કે જ્યાં આત્મા Self સિવાય કાંઈ નથી, જ્યાં શરીરને જૂનવાની વાત છે, જ્યાં મનના સકંપો રોકવાની વાત હોય ત્યાં જેવા પ્રેતોને જોવાવના (સકંપ ઊભા કરવા), તેમની

સાથે વાતચીત કરી એક જનની સિદ્ધિ પાછળ પડતું એ કીક નથી. વધુમાં, આમ બોલાવી તેમની (પ્રેતોની) ગતિને રોકવી, (જેટલો વખત આપણે તેમને બોલાવ્યા કરીએ તેટલો વખત આગળ જતાં અટકે જ ને ?) તેઓ દુઃખી હોય તો આપણને પણ હૃદય હોય તો તેમના દુઃખનો સ્પર્શ થાય. જો સુખી હોય તો આપણે અગર તેમના સંબંધીઓ છવન-અવસ્થામાં તેમને સુખ આપી શક્યા નહિ તેનું પણ દુઃખ લાગે જ. ધારે કે એમના (પ્રેતો) દ્વારા કોઈને સુખ કરવાની ઇચ્છા, લાવના સિદ્ધ થાય; આપણે એ અદંકારનો ટાપલો માથે લઈ શા માટે ક્યાં કરીએ ? એટલે આ બધું જોતાં, નથી પ્રેતો આપણને મદદ કરી શક્તા (આપણી આત્મા તરફ જવાની ગતિને) નથી તેમજ આપણે તેમને મદદ કરી શક્તા. આપણા હૃદયથી કોઈ ભાવ નીકળવા માગે તો તે એક જ હોવો જોઈએ “સર્વ સુખી થાઓ સર્વત્ર આરોગ્ય રહો”—એ તો જેમ જેમ માણસ આત્મામાં સ્થિત થતો જાય છે તેમ તેમ ઉપર લખ્યા તેવા ઉદ્ગારો સ્વાભાવિક નીકળતા રહે છે; એમને કહવા પડતા નથી. કારણ આત્મા પોતે સર્વત્ર-સર્વરૂપે હોય તો (અને એમ અનુભવતો હોય તો) કલ્યાણ સિવાય બીજું શું હોઈ શકે ? દરેક જથ્થુ પોતપોતાને જેવી રીતે પ્રેક્ષિત કરતાં લાગ્યું તેનું વર્ણન યા રીત બતાવે છે. આપણે તો બધાથી ભુકું જ અનુભવવાનું કે વિચારવાનું છે.

આપણે તો કોઈ પણ અધ્યાત્મ પ્રશ્નનો નિકાલ કરવો હોય ત્યારે પ્રશ્નનો પહેલો ઉકેલ “તું કાણુ ?” અહીંથી કરવો જોઈએ. જો એમ અનુભવાઈ ગયું કે “હું આત્મા સાક્ષી પરબ્રહ્મ સાક્ષાત્ છું, અને હું જ મારી માયાથી આ બધાં સ્વરૂપે ભાર્યું છું (વાસ્તવિક રીતે જન્મત છે જ નહિ), તો પછી મારે

ધ્યાન (મેડિટેશન) શેરું કરવાનું? માગવડે તો યોગીનાં ધ્યાન સિદ્ધ થાય છે, યોગીઓ માટે ધ્યાન ધરવા મથી રહ્યા છે (દારણ્ય કે હું પોતે પરબ્રહ્મ છું-જરાત્ર પણ યોગોવત્તો નથી), યાત્રીઓ મારી જ શોધ કરી રહ્યા છે, ભક્તો મારી ઉપાસના કરી રહ્યા છે, પ્રેતો મને દૂઢે, અને હું જો એમને દૂઢું તો લાજ મરજ ને? શરીરનું જ થવાનું હશે તે મશે, તેની મારે શી ફિકર? મારે ક્યા એક જ શરીર છે? મારા તો અનંત શરીરો છે આ એક બ્રહ્મા નહિ પણ એવા તો અનંત બ્રહ્માડો મારામા દરેકજ ઉત્પન્ન થાય છે અને લય પામે છે. હું જો એ બધાને શોધતો રૂંદે તો જિખારી જ બનું ને? હું તો બાદશાહનો બાદશાહ છું બાદશાહને મળવાની બધાને ઇચ્છા થાય છે બાદશાહને ઇચ્છા થઈ તો તે બાદશાહ શાનો? મારી તો શામેસ્તૃષ્ટિ ક્રિયા પ્રભુ-મય છે, એટલે એ પ્રભુમય વિજ્ઞાત્રી માગ અને બ્રહ્માડોના શરીરો તેજોમય બની રહ્યા છે. હું બીજાને (મારા સ્વરૂપને) મારાથી યોગોવત્તા રાના ગણું? યોગોવત્તા ગણું તો એ મારી નાવાયકી બતાવે છે યાદ ગખ-ને, આ બધું અદૃ (અતરમા) અનુ-ભવવાનું છે, બહાર બોલ્યા કંઈવાનું નથી બહાર બોલ્યા કે મગ્ન મર્ષ કાઈને સહગાવવાનું હોય ત્યારે જરૂર બોલીએ તેમા ટ્રેલીક વખત તે મૌન સેવવામા મગ્ન હોય કે કેમકે ખાલી વાદવિવા-દથી કાંઈ લાભ નથી આપણને જેમ સમગ્રાય છે તેમ લોકોને પણ વહેલુમોડું સમગ્રાએ એક વખત એ માર્ગે જવાની ઇચ્છા થતી નેઈએ અમૃતના કુડમા કાઈને કાંઈ ધક્કો મારી કેટી દે. કાંઈ જાતે જાઈને પડે, અમૃતનો લાભ તો બનેને સરખો મળવાનો કાંઈ ધક્કો મારી કેટી દે તો પહેલા થોડો લય લાગે, પણ અદૃ પડ્યા પડી આનંદ મર્ષ રહેવાનો ત્યારે જ ધક્કો મારનાગની ખૂબી સમગ્રાને પણ શરૂમાં તેના પ્રત્યે જોઈએ તેનો પ્રેમ થવાનો નહિ એટલે ઉપરપડે દેહનાં કસતા નથી, સ્વમાનો બોલું પણ વડોગ લે છે.

એમનો તો પ્રેમ જ હોય છે, પણ એ પ્રેમ બહુ મોડો સમજાય છે. અનુભવે એમનો પ્રેમ સમજાય છે. આવા કહેનારાઓ વિરલ હોય છે. તેમને ઓળખાવાની ઇચ્છા હોતી નથી. એ ઇચ્છા (ઓળખાવાની) થઈ તો પાછો દેહભાવ ઉપસ્થિત થવાનો. આપણે તો ઓળખાઈ જ રહ્યાં છીએ-ચાહે કંઈ વદે નિદે. પણ આપણામાં કંઈ ગરબ પડવી જોઈએ નહિ... આપણું આ શરીર, વાણી, મન વગેરે એની શક્તિ અનુસાર પોતાની જ સેવા કરવાને તત્પર રહેવાં જોઈએ. ફેટલીક વખત મૌન રહેવામાં મગ્ન છે. ફેટલીક વખતે બોલાવામાં મગ્ન છે. આ એક જ શરીર મારું છે એમ નહિ, પણ અનંત શરીરો મારાં છે. એટલે રાગદ્વેષના ઉદ્ભવમાંથી બિડાડ્યા જ કરવા જોઈએ. એ આપણો પ્રયાસ તે જ સાચું તપ, તે જ સાચો યોગ, તે જ સાચી ભક્તિ, તે જ સાચું કર્મ, તે જ સાચું યાન..... એથી સદૃશ સમજાશે કે આપણી દરેક ક્રિયા (શરીર-વાણી-મનની) યોગસ્વરૂપ થઈ જતી જોઈએ. આખું બ્રહ્માંડ એ જ મારો ચમત્કાર miracle છે.

જો પોતાની સ્થિતિ કામાડોળ-જેવી લાગે તો સ્વામી રામ-તીર્થ જેવાનાં (અનુભવીઓનાં) પુસ્તક સિવાય બીજાં પુસ્તકો વાચવાં મૂઠી દેવાં સારાં છે. અગર જે વાચનથી આપણા મનને ધંધર ઉધર દોડવું પડે તેનો હાથ સ્પર્શ કરીએ નહિ. મૂળ દડતા થઈ જાય ત્યારપછી ગમે તેટલાં પુસ્તકો વાંચીએ તો કંઈ વાંધે નથી. પણ એટલું યાદ રાખજો કે નક્કામાં પુસ્તકો વાંચવાથી હૃદયમાં થોડો ઘણો બળેડો તો પેદા થાય છે જ.....

આત્મસ્વરૂપ !

.....હવે જન્મપૂર્વના બીજનું-શન્યનું દર્શાવ લઈએ. શન્ય-માંથી ખાલ્ય, ખાલ્યમાંથી તારુણ્ય, પછી વૃદ્ધાવસ્થા, અને તે પછી શન્ય કિંવા બીજ. આ પ્રમાણે સૃષ્ટિનો ક્રમ ચાલે છે, શન્ય એટલે વસ્તુનો સર્વથા અભાવ નહિ, પણ શન્ય એટલે મૂળ વસ્તુ બીજ અવસ્થા. આકાશ પ્રત્યેક વસ્તુનું બીજ છે. અનેક બીજોનો સમૂહ એ આકાશ છે. ધાન્યનાં બીજોનો લંડાર જે પ્રમાણે કણમાં છે તે પ્રમાણે આણ્વીઓના બીજોનો લંડાર આકાશમાં છે. કાંઈ પણ વસ્તુનો કદી પણ આત્મતિક (ઉવટનો) નાશ હોતો નથી. કાંઈ પણ વસ્તુ આપણી દૃષ્ટિમર્યાદાથી અતીત થાય છે તેને આપણા અજ્ઞાનને લીધે નાશ પામેલી માનીએ છીએ. જેવી રીતે બરફનું પાણી થાય છે, પાણીની વરાળ બને છે, વરાળમાંથી મેઘવૃષ્ટિ થાય છે, તેમાંથી પાછી નદી બને છે, નદીઓમાંથી સમુદ્ર બને છે, અને સમુદ્રમાંથી પુનઃ બરફની ઉત્પત્તિ થાય છે. અને પાણીનો નાશ એટલે વરાળનો જન્મ. વરાળ આપણી દૃષ્ટિમર્યાદામાંથી બહાર જાય છે એટલે આપણે પાણીનો નાશ થયો એમ કહીએ છીએ, પણ નાશ કાંઈ પણ વસ્તુનો થતો જ નથી.....

મનુષ્યની સર્વ ખટપટ એકમાત્ર સુખને અર્થે જ હોય છે. છતાં સુખ એ શી વસ્તુ છે, ક્યે દેકાણે છે, અને શું કરવાથી તે મેળવી શકાય છે તેની તેને ખબર હોતી નથી. તેથી તે બિચારો પૂર્વમાં જનું હોય અને પશ્ચિમનો રસ્તો પકડે, ત્યારે સુખ ક્યાંથી પ્રાપ્ત કરવું ? આ સુખ અપ્યાત્મશાસ્ત્રના-ધ્વજવિધાના અધ્યાસથી જ પ્રાપ્ત થાય છે, આ ધ્વજજ્ઞાન મેળવવાને દુરના પદાર્થોના પ્રયત્નોનો નિર્ણય કરવાની જરૂર નથી, પણ “હું” કાણ ? એનો જ

વિચાર અને નિર્ણય કરવાની જગતે એન નિર્ણયમા જ સર્વ પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો સમાઈ જાય છે, તેનો નિમ્ન થઈ જાય છે

૧૨

ૐ અમદાવાદ, તા. ૧૮-૧૨-૩૬

આત્મસ્વરૂપ સ્વામી શ્રી યોગાનંદજી

વાચન થઈ રમ્યુ નથી તે જાણ્યું વાચન કરતા વિચાર (આત્મચિંતન) વધુ થાય તો સાર અને એ તો ગમે ત્યાં ગમે ત્યારે થઈ શકે એમા ખીજા સાધનોની જરૂર પડેલી નથી વિચાર ખરતા ન આવડે તો મન ગમે તે વિચાર ખરે થોડી થોડી વારે "હું કોણ ? અને કેવો ?" એનો ભાવસહિત વિચાર થાય તો ખૂબ સાતિ પડે છે ' ' તો સાક્ષી, સચ્ચિદાનંદ, પરબ્રહ્મ, અર્વંચ સર્વરૂપ છું એ ભાવસહિત થાય તો મોક્ષના દ્વાર ખુલા થઈ ગયા બરાબરો અભાવ થશે પણ ' ' નો અભાવ કદી થયો નથી અને થવાનો નથી વહેલું મોઢું આ ભાવ પ્રમુ કરો છટકા કે વાચન પણ ખરું હોય તો યોગવાસિષ્ઠ નિર્વાણ પ્રકરણ કે સ્વામી રામતીર્થના પુત્રપુત્ર કરશે ખડન-મડનના અવગમ પડવાની જરૂર નથી એ તો પડિ તોનું કામ છે આપણે સાધામ્ન માણ્યો માટે પ્રેતી જરૂર નથી આપણે તો જ્ઞાની-અજ્ઞાની બધા ભાવેથી પર થવું કે આપોઆપ બધું સંગ થઈ જશે હવે આવેનો લાગ ચૂમય નહિ, એવું જ થાય તો મનુ કે

શરીર, મન અને ઈદ્રિયોદ્દાગ કાષ્ટની ઝાઝા સેવા થઈ રમ્યુ તેવું તો આપણી શક્તિ અનુસાર જરૂર સેવા કરવી કાગલુ નોમા ઉપમા નથી, પણ આપણી કે આપણા સ્વરૂપોની જ એ સેવા છે નહિ તો શરીર, ઈદ્રિયો, મન વગેરે શા ઉપયોગના છે ? સાચા મતો મેવા લેવા નથી પણ સેવા આપે ? શ્રીમાન આજ સમયારો મન સુધી અત્યંત સેવા કરી છે, આગમ ધી વમ્નુ કે ને જાણ્યું નથી,

અને તેથી જ પૂજ્યા છે અને પૂજય છે. શરીર, ઇદિયો, મન, વગેરે કંઈ ને કંઈ કર્મ તો કરવાનાં, તો તેમને સેવામાં કેમ ન લગાડવાં ? એ બધાં કર્મથી ચર્ચા છે એટલે કર્મથી જ ટકવાં જોઈએ. મેં તો સાચી વસ્તુસ્થિતિ લખી છે. કેટલાકો ન પછુ રચે. વિશેષ શું ? આનંદ કરો અને આનંદની લહાણી કરો !

લિ. ચંદુભાઈના જી નમો નારાયણ.

૧૩

જી અમદાવાદ તા. ૨૪-૧-૪૦

આત્મસ્વરૂપ સ્વામી શ્રી યોગાનંદજી !

.....આપે લખ્યું તે બરાબર છે. એ દૃષ્ટિએ જોઈએ તો બધું એક જ દેખાય છે. જેમ બરફ, ઘાણી અને વરાળ તાત્ત્વિક દૃષ્ટિએ એક જ છે તેમ આખું બ્રહ્માંડ એક જ છે. એટલે તેમાં વધવું, ઘટવું કંઈ છે જ નહિ. બધાં એક જ તત્ત્વનાં રૂપાંતર છે. સોનાના ઘાટ બિન બિન છે પણ સોનારૂપે બધા એક જ છે. એ દૃષ્ટિએ જોઈએ—અનુભવીએ તો જન્મમરણ, મારાપણ—તારાપણ કંઈ છે જ નહિ. બધાનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ “સાક્ષી”પણ છે. એનું તત્ત્વ સંકલ્પ કરવાથી મનરૂપે કહેવાય છે. જેમ સમુદ્રમાં મોજાં ઊઠે છે તે જલ જ છે, તેમ મનનું સ્ફુરણ એ પોતાનું મોજાં છે. ન્યાંસુધી મનપણ કાયમ રાખી વિચાર કરીએ ત્યાંસુધી વસ્તુસ્થિતિ સમજાય નહિ, પણ મનનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ વિચારીએ તો ઘાટ ખેતી જાય. આ બધા ઉપરથી એક જ દદ કરવાનું છે કે મારું સાચું સ્વરૂપ “સાક્ષી”—“આત્મા”—“પરબ્રહ્મ” જ છે. જેટલો વખત બની શકે તેટલો વખત એમાં જ દદ થવા કરવું. મારે લાગ કેવો, રાગ કેવો, દેવ કેવો, સુખ કેવું દુઃખ કેવું ? હું તો એકરસ અખંડાકાર દતો, હું અને રહેવાતો. અને જે મારું સ્વરૂપ છે તે આખા બ્રહ્માંડ અને બ્રહ્માંડનું સ્વરૂપ છે. એટલે રાજા, ગ્રામ, ગરીબ, તવંગર, રાગી,

દિત્રી વગેરે બધા જ માગ રૂપ છે વાહ ! કેવો આનંદ, કેવી મજા, કેવી મસ્તી, કેવી શાંતિ ! શાસ્ત્રો તો શકના નિવારણ પૂરતા ઉપયોગી છે પણ તો પોતાને અનુભવી તેમાં મસ્ત બનવાનું છે જાનીનું જાની પણ, યોગીનું યોગીપણ, લક્તોનું લક્તપણ મધુ મારે લઈને છે બધા જ મને ગોધી રહ્યા છે—એક યા બીજરૂપે જો એક સાકા પામ શીટના દેહરૂપી કવેરટાઈનમાં બધાઈ ગયા તો શાંતિ મળવાની નથી, માટે દેહને હું માની વ્યવહાર કરવાનો નથી

દેહથી આપણે જુદા છીએ મનથી જુ. છીએ, મધાથી જુદા છીએ દેહ તો છે જ નહિ, મેં જોને જાનાશ્રિથી ક્યાગનો ચે નાળા મૂંચો છે જે યીજ ભસ્મ થઈ ગઈ એની ઉપર હવે વિચાર મો કરવાનો ? જડ-ચેતનથી પણ હું ન્યારો, મન-રાણીથી અગોચર છું પહેલાં એ નહોતું અનુભવું ત્યારે સુખી હું ખી થતો રહ્યો પોતાની મરણ પ્રમાણે થવું ત્યારે આનંદ માનતો, અને મનની ઇચ્છા પ્રમાણે નહોતું થવું ત્યારે પોતાને હું ખી મનતો પણ હવે કોણ ગે અને કોણ હસે ? એ ભ્રમણા નીકળી ગઈ હવે રડે મારી બના ! આ જ ખરી શાંતિ છે આ જ મનુષ્યજીવનનું ધોય છે મૂળ તેમજ સક્રમ અદ્વૈતનો નાશ એ જ ગ્થિતિ હવે આપણાથી બીજું દા. કેમ કરાય ? હવે કામ કરીને બેસો છું મારું હમેશવું સ્થામ મળ્યું છે આ જ ખરી સિદ્ધિ છે લોકાને માનવું હોય તો માને, ન માનવું હોય તો ન માને વિશેષ શું લખું ?

લિ. પ્રેમી ચક્ર

૧૪

ૐ

રવિર, તા. ૩-૭-૪૦

આત્મસ્વરૂપ સ્વામી શ્રી યોગાનંદજી ।

કર્મનો સિદ્ધાંત કેવી રીતે ઉત્પન્ન થાય છે તે જોઈએ ત્યાં સુધી 'અદ્વૈત' અદ્વૈત ઉત્પન્ન થતો નથી સામુદીર્ઘ થવું નથી,

અગર કર્મ છે એમ કહેનાતુ નથી સુધુતિમા અહકાર નથી તો કર્મ નથી 'અહમ્'—પ્રેરિત કર્મ જ ન ધનક્રમ છે 'અહમ્'—પ્રેરિત કર્મ શુભ અને અશુભ હોય છે. અશુભ કર્મને શુભ કર્મથી નિવૃત્ત કરવું, અને શુભ કર્મને આત્મામા સ્થિત થવાથી નિવૃત્ત કરી શકાય છે. એટલે એટલો અર્થ નીકળ્યો કે આત્મામા સ્થિત રહી શકાય તો બધા બધેનોથી (કેશિકથી) છૂટી શકાય. માટે "હું આત્મા છું" એ ભાવ પૂર્ણ રીતે અતુલવવો. એ જ નિર્બીજ સમાધિ છે. સમાધિ—અસમાધિ એ મનની અવગ્યા છે એ બંને અવરથાને મળ્યું નારો 'હું' એ બધાથી પર હતો, છુ અને રહેવાનો. આ દરના—નિશ્ચય—શ્રદ્ધા કાયમ થઈ જવી જોઈએ જેમ માણસને આખ હોય છે જ એમા શક્તિ નથી થતી તેમ અગર મારે શરીર છે એમા શક્તિ થતી જ નથી તેમ જ્યાં આમ નિ સશય થઈ જવાયુ એટલે સ્વા ભાવિક કર્મ બન્યા કરે છે પણ તે કર્મમા 'અહમ્' આવતુ જ નથી અગર જિહ્વુ જ નથી આખ જ્યાંમુધી ફક્ત જોવાતુ કાર્ય જ્યાં કરે છે પણ તેમા એને અહકાર નથી ત્યાંમુધી એને કલેશ નથી, બધન નથી, દુખ—સુખ નથી આથી ગગ, દેવ, મોહ રહેતાં નથી આ કર્મના સિદ્ધાંતની આખી ચાવી છે

બાળક જન્મના મરી જાય છે અગર અદ્વિપાયુ કેમ થાય છે તે વિચારીએ ધારો કે એક માણસને એવી વાસના થઈ કે મારે પૈસા-દારને ત્યાં જન્મવુ છે પણ એ વાસના એણે વિવેકપુર સર કરેલી ન હોવાથી, પૈસાદારને ત્યાં અગર અમુક માખાપને ત્યાં જન્મવાની વાસના હતી તે આ રીતે પૂર્ણ થઈ, પણ જન્મ્યા પછી તેને ત્યાં આવી અમુક અમુક કાર્ય જવા છે, એ, વાસના કરતી વખતે વિચારમા નહોતું આવ્યું તેથી આમ બને છે

કર્મના સિદ્ધાંત પહેલેથી છીણીએ વિજ્ઞાનશાસ્ત્રનો એક નિયમ છે કે Force is never annihilated (destroyed)—શક્તિનો નાશ થતો નથી વિચાર એ શક્તિ છે અને વાસના એ વિચાર છે,

તો વાસનાનો નાશ થતો નથી. ધારે કે એક માણસને એક જિંદગીમાં પચાસ વાસના થઈ. બધી વાસના એક જિંદગીમાં ભોગવાઈ જતી નથી-તેમાંથી પચીસ ભોગવાઈ, ત્યારે બાકીની પચીસ વાસના વગર ભોગવાયે પડી રહી એટલે સંચિત રહી. એમાંથી જે જે વાસના પ્રધાન થઈ-એ અનુસાર-એ ભોગવવા માટે એણે શરીર લેવાનું. એટલે શરીર ધણું પ્રાગ્બ્ધ કર્મ. બીજા જન્મમાં સમજો કે પાછી અમુક વાસનાઓ જ ભોગવાઈ, એટલે આગલા જન્મની તે ભોગવાયેલી અને ચાલુ જન્મમાં થયેલી વાસનામાંથી અમુક જ ભોગવાઈ. એથી જન્મોજન્મમાં વાસના વધે જ જવાની (સંચિત ધયા કરવાની). ત્યારે એનો અંત કેવી રીતે આવે ? શું એ યત્ર ચાલ્યા જ કરવાનું, ? માણસ ધારે તો બધી વાસના એક જિંદગીમાં ભોગવી શકે. જ્યારે એ હૃદયમાં જાગી જાય કે “હું” બધા સ્વરૂપે બધે જ રહ્યો છું (એમ હૃદયથી અનુભવે) ત્યારે ચાલુ અને સંચિત બધી વાસના એકી સાથે બળી જાય છે, અને જન્મ-મરણનો ફેરો એને માટે નિર્ધારક બની જાય છે.

લિં નેહાધીન ચંદુભાઈના હૈં નમો નારાયણ
૧૫

હૈં સંદેર, તાં ૫-૭-૪૨

આત્મસ્વરૂપ સ્વામી શ્રી યોગાનંદજી !

આપે પોતે ભજન અને વાચન વગેરે કરે છે જાણી આનંદ. ખરી વાત એટલી જ છે કે અંતઃકરણની શુદ્ધિ એ પ્રધાન વસ્તુ છે. એટલા માટે શાસ્ત્રો, સતો, પયગંબર, વગેરે સર્વ, વિષયોનો અને મનનો કાળ, અને પરમાત્મામાં સ્થિતિ કરવાનો બોધ કર્યા કરે છે. શરીરથી બધું ક્ષમ થયા કરે અને ચિત્ત “આત્મા”માં જડાયણું રહે એ જ કરવા જેવું છે.

લિં ચંદુના હૈં નમો નારાયણ.

૧૬

ૐ સંદેર, તા. ૩૦-૯-૪૨

આત્મસ્વરૂપ સ્વામી શ્રી યોગાનંદજી !

મને તો વિચાર કરતાં એમ જ લાગે છે કે મનુષ્યશરીર સેવા કરવા માટે જ મન્યું છે. એટલે યોગ, યાન, ભક્તિ, વગેરે કર્યા બાદ ત્યાંસુધી શરીર પહેંચે ત્યાંસુધી કામને કાર્મ સેવામાં લાગી જવાનું છે. ખીજની, અરે આપણાં સ્વરૂપોની સેવા કરવાની છે, લેવાની નથી. પછી તે તન, મન, વાણી કે ધનથી હોઈ શકે. યોગ, યાન, ભક્તિ ચાલતાં રહે અને સાથેસાથે સેવા થતી રહે તો એના જેવું ખીજું રહું ક્યું ? ઉપનિષદ, ગીતા આદિમાં એ જ બોધ છે. ઋષિ-મુનિઓએ એ જીવી ખતાવ્યું છે. શરીર હંમેશાં અવિશ્રાંત કાર્મ (સેવા)માં રોકાય, અને મન શાંત રહે એ ગીતાને મહાન ઉપદેશ છે, અને એ એક ઉપકાર છે.

સિં ૨૬૭ભાઈન્યા સપ્રેમ ૐ નમો નારાયણ.

૬

શ્રી રમણીલાલ મ. જોશી વપરના પત્રો

૧

ૐ સંદેર તા. ૧૬-૬-૩૬

આત્મસ્વરૂપ ભાઈ રમણાઈ !

સ્વામી સમતીર્થ વાંચો છો જાણી આનંદ. મન ઉપર સંયમ સારે આવે જ્યારે આત્મસ્થ રહેવાય. તો જ સુખદુઃખની જાતોથી, નીદ્રાજાગ્ર, આસ, દેખીતો, અદૃશ્ય, માર્ગ છે, 'પણ

આચરણમાં એટલો જ કઠેણુ છે, એ અનુભવે સમજાય. તે છતાં એક વાત—તું સાક્ષી આત્મા પરબદ્ધ છું, સર્વત્ર સર્વરૂપ છું એ અનુભવને લક્ષીને એ જાણ, તેના અર્થ અને લાવ સહિત કરવા જોઈએ. આમ કરતાં કરનાં કાઈ દિવસ ઘાટ બેસી જશે. પણ દરરોજનો અભ્યાસ તો જોઈએ. એક પણ દિવસ ચૂકાય નહિ. એમાં આપવા-લેવાપણુ કે કાંઈનિકાંઈ જનાવવા જેવું નથી. એ. જ. લિ. પ્રેમી ચંદુ

તા. ૬. આપણા શાસ્ત્રકારોએ ઈદ્રિય અને મનનો જન્ય કલો છે, તે એટલા માટે કે ઈદ્રિય અને મન ઉપર કાળુ હોય તો માંદગી, રોગોઆનાં મિલન, વિયોગ વગેરે પ્રમંથે સમતા શાંતિ વિં જળવાઈ રહે છે. માટે જ એ ધર્મ તે દરરોજ આચરવાની ક્રિયા છે. આપણી દરેક ક્રિયા ચોક્કસાઈપૂર્વક સમજીને થવી જોઈએ. એજ. ૬૦ પોતે.

૩

જી. દેવીદાનજી મહારાજ આશ્રમ,
જોધપુર, તા. ૧૪-૯-૧૯૩૯

આત્મસ્વરૂપ બાઈ રમુબાઈ!

ચિંતન વિ. આણુ તો હશે જ. આપને શું લાગ્યું? આપ સાક્ષાત્ પરબદ્ધ છો. શરીર, મન, વિ. ને “હું” માની લાગ્યો એટલે સુખદુઃખના વાદળ ચોતરફથી ઘેરે છે. આપણે પોતે મક્કપ જાણી મનરૂપ થઈ શરીરમાં બદલું છૂસાડી રાગદ્વેષના પંજરમાં ફસીએ છીએ. બાકી કાંઈ પદાર્થ કે સ્થિતિ સુખદુઃખરૂપ છે જ નહિ.

લિ. પ્રેમી ચંદુ

શ્રી રામપ્રસાદ ત્રિ. લાખિયા ઉપરના પત્રો

૧

હૈં રોઢેર, તા. ૨૪-૫-૧૯૩૯

આત્મસ્વરૂપ બાઈ રામપ્રસાદ !

x x x મહારાજો નહિ. મહારાજે સિદ્ધિ નથી. તેમ જ એ વિષય ઉપર કોઈની જોડે વાદપિવાદ કરવાથી લાભ નથી.

આપ લખો છો કે સાક્ષાત્કાર ક્યારે ? પણ તમે પોતે સાક્ષાત્કાર-એ અનુભવથી વિરુદ્ધ જઈ શકો એમ છો ? તો પછી સાક્ષાત્કારની ગાથ કેવી ? મન વિ. માં “હું” મૂકી ચલિત થવાની જરૂર નથી. આપ તો અચલ છો, એટલે કે બીજા કોઈ ચક્ષુ પાસે જવાની જરૂર નથી. એ જ સાક્ષાત્કારની કે ગ્રંથિતપ્રગતી સ્થિતિ છે.

આપણું સ્વરૂપ દૈત-અદૈત બાવથી પર છે. દૈતથી શરૂઆત કરી અદૈતમાં સ્થિતિ કરી પછી તે બાવથી પણ પર થવાનું છે. એટલે ઉપનિષદની સાથે કે બીજા સાથે આપણે વિરોધ પણ નથી. ભાંગી તૂટી બાવામાં આપણને પોતાને (આપણા વાસ્તવિક સ્વરૂપને) સમજાવવા ઉપનિષદનો પ્રયાસ છે. જ્યાં વાચા સમી જાય ત્યાં વાણી શું સાર કાઢવાની હતી ? પણ એ સ્થિતિ કેમ અનુભવાય તે ઉપનિષદ સમજાવવા પ્રયાસ કરે છે. જ્યાં બ્રહ્મ અને આત્માને જુદા જુદા આલેખ્યા હોય ત્યાં “આત્મા”નો અર્થ મનભાવ કે જીવભાવ (અજ્ઞાન અવસ્થામાં) લેવો રહ્યો. એ જે ભેદવર્ણન શરૂઆતમાં દેખાય છે તે મહાવાક્ય “અહં બ્રહ્માસમિ” “તત્ત્વમસિ” આદિથી નષ્ટ થાય છે. પણ માણસ વ્યવહારમાં જોયો રહી બોલે એટલે દૈત લાગે ને ? એટલે હૈં ના જાવથી કે યોગથી કે ભક્તિથી શરૂઆત કરે

અને મનને તેમાં જ તરબોળ કરી ઘડામાં સ્થિતિ કરે એ આખા લખા-
ણનું તાત્પર્ય છે.

લિ. ગ્રેમાળ ચંદુ

૩

ૐ રાંદેર, તા. ૯-૬-૧૯૩૯

આત્મસ્વરૂપ ભાઈ રામપ્રસાદ !

x આપનો પત્ર આવતાં આખા.....ભાઈ નજર સમક્ષ
હાજર થઈ ગયા અને દર્શન રચુ તેવી જ રીતે આ જગત ભોતા-
આ શરીર ભોતાં-આખું સાક્ષી સ્વરૂપ નજર સમક્ષ હાજર થઈ
જાય-ભાવના પ્રબળ થઈ જાય એ અતિમ ખ્ય છે. એટલે પત્ર એ સાધન
છે અને સાધ્ય તો આપજ ને ? મૂર્તિપૂજન કે દર્શનમાં એ જ હેતુ હોવો
ભોઈ એ મૂર્તિ એ સાધન છે અને સ્વરૂપ એ સાધ્ય સ્થિતિ છે...
પહેલું કોઈ પશુવસ્તુનું શુદ્ધિપ્રાણદાન થાય છે, તેમાં ત-મય થવાય છે.
**Intellectual convictions intensified become heart's
convictions**

ચંદુ નાનો હતો ત્યારે તેની માને બીજા એલીઓ મા અથવા
બી કહી મંબ્રોધતા, અને ચંદુ તે પ્રમાણે પોપટ માફક બાલ્યાવસ્થામાં
બોલતો. આજે અગર અમુક વર્ષો બાદ-બી શબ્દ, મા શબ્દ બોલ-
તાં જ માને પ્રેમ, તેની મૂર્તિ, વગેરે ભાવ પેદા થાય છે. એટલે
આપના આજના ઘાનની સ્થિતિ કાલે અગર કાલાંતરે થવાની છે.
અલખત, નિશાળે બેઠા પછી બાલુવાની ધગશ હોય તો graduation
થવાય છે એ અનુભવ આપને માટે નવો નથી. હવે બીજી રીતે વાત
કહું-આપ લેખો છો કે “દિલ્હી બહુત દૂર છે.” પણ એમાં “દિલ્હી”
અને “જનાર” બુદ્ધ છે. ન્યારે તમારે વાસ્તવિક સ્વરૂપ-સાક્ષી સ્વરૂપ
દૂર ક્યાં છે ? તેમા જવાનું ક્યાં છે ? મેળવવાનું ક્યાં છે !

ફક્ત મધ્યકાલમાં તે વાત જૂઠ્ઠાઈ ગઈ હતી તે તાજી થઈ છે અગર થાય છે. પૈસો તો મળે ના નહિ મળે પણ આપણે પોતે તો હાજર હજુર મળેલા છીએ. ;

ખીજું આપ લખો છો કે “પ્રકૃતિ ભાવ ભળે છે.” પણ એ પ્રકૃતિને જાણનાર તો જાણે છે કે એ પ્રકૃતિ છે. પ્રકૃતિ જાણે જાત-જાતના સ્વાંગ બદલી આપને ખુશ કરે ! પ્રકૃતિ એટલા જ માટે આપણને આનંદ આપવા જોઈ થઈ છે.

.....આપનો સાઈકલનો (accident નો) અનુભવ સુંદર છે. એ આપનો અનુભવ બતાવે છે કે આવા કટોકટીને સમયે મથાર્થ શાંતિ જળવાઈ રહી. એ આધ્યાત્મિક શાંતિ કહેવાય. સુખ-દુઃખમાં સમાન રહી શકે અને પોતાને જુદો નિહાળી અનાસક્ત રહે તે યોગી નહિ તો કોણ ! ચંદુ તો આગળ વધી કહે છે કે શરીર મન વગેરે યોગી નહોતા, પણ સાચો યોગી તો “સાક્ષી” છે. એનું યોગીપણું આપણે નહોતા ત્યારે પણ હતું, છે અને રહેવાનું. એનું ખીજું નામ આત્મજગૃતિ પણ કહેવાય.

લિ૦ પ્રેમી ચંદુ

૩

ૐ

તા. ૨૩-૪-૪૦ રોજેર

આત્મસ્વરૂપ ભાઈ રામપ્રસાદભાઈ !

દરેક જણનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ તો એક જ છે. તેની વિસ્મૃતિ થઈ છે. જેથી અર્થાંતિ થઈ આવે છે. જ્યારે કાંઈપણ દુઃખરૂપ લાગે અગર મનની અર્થાંતિ કરે તો સમજવું કે આપણે નીચે જતારી પડ્યા છીએ; બાકી આમ તો આપણા સિવાય કાંઈ જ નથી, પણ વ્યવહારની જરૂરિયાત, સર્ગ-અંબધીઓના મંથન-વિયોગ વિ. બાબતો આપણામાં અંતરાય નાખ્યા કરે છે. આ સત્ય છે પણ તેને વ્યવહારમાં જેટલું જિતારીએ તેટલો આનંદ રહેવાનો. અને એ બધા અંતઃકરણના જ

ધર્મો છે અંતઃકરણને સાચું માન્યું કે સુખદુઃખ, રાગદેવ વિ. વાદળાંઓથી આપણને ઘેરાયેલા જોઈશું. આજ આપણા જીવનમાં બિતારવાનું છે. એક વાર સ્પષ્ટ સમજાઈ જાય તો પછી Practice ધીમે ધીમે જીવનમાં અનુભવના જાણીશું. એક દિવસે એકડો ઘૂંટતાં આવડ્યો એટલે તરત હાથ ઠરી જતો નથી. અંતઃકરણ ઠરી જાય એટલી જ વાર છે. આપ તો બધું સમજો છો, એટલે આપને વિશેષ લખવાનું શું હોય ?

પ્રેમી.....ભાઈને રહિર આવવા હૃદયપૂર્વક કહ્યું છે. ક્યારે આવે એ તો એમના સંજોગો ને બાવના.

જ્યાંસુધી જીવન છે ત્યાંસુધી યોગ ચાલુ છે. એ જ. સર્વે સ્નેહીઓને અમે સર્વના સપ્રેમ યથાયોગ્ય.

લિ. પ્રેમી ચંદુ

૪

૪૬ રાંદેર, તા. ૨૭-૪-૪૦

આત્મસ્વરૂપ ભાઈ રામપ્રસાદભાઈ!

આપ, ભાઈ શુક્લ અને ભાઈ અંબાલાલ એક દિવસ ભેગા મળ્યા હતા અને આપસ-આપસમાં ચર્ચા પણ કરી હતી. એ વાસ્તે સાધારણ નિયમ એવો છે કે જે સ્ત્રીજની બ્યવહારમાં અત્યંત જરૂરિયાત તેની ઇચ્છા થાય એ સ્વાભાવિક છે; પણ તે સ્ત્રી ન મળે (ઇચ્છા પ્રમાણે) તો તેનું દુઃખ ન થાય— ન ચતું જોઈએ. લાખલા તરીકે, હું માંદો પડું તો તમને બધાંને એમ થાય કે ચંદુભાઈને કેમ જલદી સારું થઈ જાય ? તેને માટે (દવા વિ. ને માટે) 'તમારા બધાના પ્રયાસ હૃદયપૂર્વક થવા જોઈએ. એથી બધન ન થાય. પછી મને સારું ન થાય તો સહજ લાગે ખરું—લાગતું જોઈએ; પણ મોડીવારમાં તમને એમ પણ થવું

જોઈએ કે મેં મારો બધો પ્રયાસ હૃદયપૂર્વક કરી જોયો; પણ મારા હાથની વાત નહોતી જો તમે બધાં હૃદયપૂર્વક પ્રયાસ ન કરો અને મારે પ્રાગ્બદ્ધ હશે તે પ્રમાણે થશે, એમ માની જોતી રહો તો તે કાપરતા—આપવા—પણ કહેવાય. પણ જો તમે અશક્ત હો, સંજોગો ન હોય તો પણ તમારી બાવના તો શુદ્ધ થવી જ જોઈએ. તેવી જ રીતે ચંદુ પોતે પણ પોતાના શરીર માટે કે સંજોગો માટે બાવના કરે, અને તે પ્રમાણે પ્રયાસ કરે તો ખાતુ નથી—નધન નથી કારણ તે પોતાના શરીર માટે “હુ” કદી વિચાર કરતો નથી, પણ જેમ આપ બધા માગ મિત્રો છો તેમ પોતાનું શરીર એ પોતાનો એક મિત્ર છે. એ જો ગર્દિન રહે, આળસ રાખે, પ્રમાદ કરે તો તે પણ સાચી સ્થિતિ નથી. શરીરને તો *all active* (ક્રિયમય) રાખવું જોઈએ પણ મનને શાંત રાખવું જોઈએ માણસ વ્યવહારમાં પોતાના ભાગ્યનો સજ્જા છે આ શરીર પણ પોતાની બાવનાનું ફળ છે એટલે એને પણ દોષ ન દેવાય એ તો થઈ ગયું હવે પોતાની બાવનાથી થયેલી ભૂલને સુધારવા પ્રયત્નશીલ રહે માણસ પોતે સુધારવા પ્રયત્નશીલ બલે ન રહે, પરંતુ પ્રકૃતિ તો તેને આગળ વધારવા પ્રયત્નશીલ રહેલી છે તેને આપણે તેના કામમાં મદદ કરવાની છે. આપણે જોટલી મદદ કરીએ તેટલી ઝડપથી પ્રકૃતિ જનનો કામ કરતી જાય છે આ *evolution* કહેવાય પ્રકૃતિ પોતે જ આ બધા સ્વાગ ધારી રહી છે એટલે જે પાક એને લજવવાનો આવ્યો તે પૂર્ણપણે સાતિથી લજવે, અને એ પાક લજવતા માણસ ભૂલ ન કરે એટલું જ જોણું જોવાનું છે

ચંદુ અને રામપ્રસાદ રામરાણીનો પાક લજવે ત્યારે તે બંને બધું ચંદુ—રામપ્રસાદ છે એમ યાદ ન હોવું જોઈએ, પણ જો કદાચ રામરાણીપણ છોડી ચંદુ—રામપ્રસાદ યાદ આવી જાય તો પાકમાં ગસ—મગ્ગ છે તે કીડી જાય પણ ત્યારે એ પાકમાંથી નિવૃત્ત થાય

ત્યારે તો યાદ આવી જ જવું જોઈએ. તેમ સંસારનાં કામ કરતી વખતે જો પોતાનો ભાવ આવી જાય તો કામમાં કંઈ બાકીવાર ન રહે. તેથી જ કોઈપણ કામ કરતાં પહેલાં અને ક્યાં પછી પોતાનો ભાવ યાદ કરી લેવો, અને પછી વ્યવહારનું કામ કરી લેવું. તેમાં અંતરાય આવે તો જ સ્વરૂપ તરફ વળી જવું, જેથી કામમાં હતાશ ન થવાય, પણ સુખદુઃખમાં સમાન થવાય અને પોતાની ચિંતરતા જળવાય. આ બધામાં ભાવના Feeling એ જ મોટી વસ્તુ છે. આ રસ્તે ચાલનાર જાણી જોઈને કોઈનું બૂઠું કરી શકતો નથી. જેમ પ્રકૃતિ પોતાનું કામ કર્યે જાય છે તેમ વ્યવહારમાં આપણે આપણું કામ કર્યે જવું જોઈએ. આ જ ગીતા છે, આ જ વેદાંત છે, આ જ યોગ છે, અને આ જ ભક્તિ, જ્ઞાન વગેરે છે. કોઈના વિચાર સાથે આપણે સમત ન થઈએ તો ફિકર નથી; પણ આત્મા-પોતા-તરફ મનરૂપી સોય વળેલી રહ્યા કરે તો સાફ. તેમાં બધું આવી જશે. આપણામાં આગળ વધવાપણું કે પાછળ જવાપણું નથી. મનના એ બધા ઘાટો છે. તે તો ધડીકમાં આગળ વધેલા લાગે અને ધડીકમાં પાછળ પડેલા લાગે; તે તરફ લક્ષ્ય આપવાનું નથી. પણ “હું કોણ છું?” (જો અંતરાય લાગે તો) એનો વિચાર લાવ્યા કરવો. આપણો યોગ કોઈને બતાવવાનો નથી. આપણે તો સર્વત્ર સર્વરૂપે એક દૃષ્ટિએ છીએ, અને બીજી દૃષ્ટિએ સર્વ-અસર્વ-ભાવથી પર હતા, છીએ અને રહેવાના. આ જ બ્રહ્મી સ્થિતિ છે. વિશેષ શું લખું? આમાં કંઈ દોષ લાગે, વિચારમાં ભિન્નતા લાગે તો જણાવશો.

લિ. પ્રેમી ચંદુ

૫

ૐ રોદર, તા. ૪-૧૦-૪૦

આત્મસ્વરૂપ સાધ રામપ્રસાદભાઈ!

અત્રે સર્વ કુશળ. આપની તમિલતના સમાચાર લખ્યા કરશો.

The best way to make body happy is to forget it, or think of the body as not to think of it again
 આ તો મારી માડી બાબા લાગે છે પણ એમ જ. ત્યારે ત્યારે
 હું શરીર પર આવી ગેસ છું ત્યારે સુખ-દુઃખ આદિ વાદળા ત્યારે
 તરફ વેરાવા માટે છે આ નમ્ર સત્ય છે, એમાં શાની-અશાની કંઈ
 બચત નથી માટે આપણો પ્રયત્ન એને જૂનવા તરફ હોવો જોઈએ
 એ જ કરવાનું છે માળા, જપ, યોગ ભક્તિ, જ્ઞાન એ બધા શરી
 રને જૂલવા માટે છે માટે એમાંથી જે કંઈ થાય તે કરના રહેવું
 To be frank, you are all growing in spirituality
 આપ બધા તટસ્થ ગીતે તપામજો તો લાગશે કે આજે લખાણ સત્ય
 છે. આજથી ૨૨૨૨ પહેલા, મહિનાઓ પહેલા આ હતા, વિચારમાં
 કેટલું પરિવર્તન થયું છે એ નપાસજો આ આપની કે કાંઈની ખોની
 પ્રશ્ન સા નથી મડગા રહેશે વાદવિવાદમાં ક્ષણે નહિ ઈશ્વરનું પ્રમ
 ઈશ્વર માટે રહેવા દેજો આપણે કાંઈના મંત્ર થવાની જરૂર નથી

અમદાવાદમાં આવ્યો ત્યારે આપનું શરીર જોઈ આઘાત થયો
 એ રોહનું લક્ષણ છે, અને મનુષ્ય તરીકે થવું જોઈએ, અને થાન
 બીજા જ ક્ષણે વિચાર આવ્યો કે આપ આરોગ્યસ્વરૂપ છે
 શરીરના સ્વભાવ પ્રમાણે વધઘટ થાય, પણ આપના સ્વરૂપમાં
 વધવા-ઘટવાપણું છે જ નહિ રોગ સાથે ત્યારે મન જોડાઈ જાય
 ત્યારે શરીર ઉપર વધુ અસર થાય છે એ વખતે કોલેરા વિચાર
 લાવવો અને ખૂન આનંદ કરવો. માણસે ઓછામાં ઓછા બેત્રણ
 કનાક તો હસવું, અને બને તો બધાને હસાવવા એવી આપણી
 આસપાસનું વાતાવરણ શુદ્ધ થાય છે આશા છે કે આપનું શરીર
 આરોગ્ય તરફ દોડતું હશે સૌ બહેનને બીજા વખત ન મળી
 શકાય તે બદલ તેમની ક્ષમા તેમને મારા હૃદયવાનંદ કહેરો, અને
 કહેરો કે હમેશા આનંદમાં રહેવા પ્રયત્નશીલ ગમે આનંદમાં પ્રયત્ન

શીલ રહીશું તો આનંદ મળશે, અને મોહું દીવેલિયું ગમીશું તો પોતે દુઃખી થઈશું અને બીજાને અકારા થઈશું.

એક પત્ર બાઈ અબાલાલ ધ્રુવી પારખને લખ્યો છે તે વાંચી લેશો. મારા કાગળો ખાનગી નથી હોતા, માટે માગી લેશો. હું ક્યાં ખાનગી મિલકત છું? આપણે નથી સમજતા તેથી અડધું દુઃખ વહોરીએ છીએ. બાઈ.....આદિ સર્વ મંડળીને થોડા લાગે તો પત્ર વચાવશો, અને આપણી પોળમાં બધા સ્નેહીઓને અમારા, બાઈ અમૃતબાઈ વગેરેના સ્નેહવંદન કહેશો. એ જ.

લિ. પ્રેમી ચંદુ

૬

૪૦ સંદેર, તા. ૧૭-૧૦-૪૦

આત્મસ્વરૂપ બાઈ રામપ્રસાદ !

આપ ચંદુના શરીર માટે પ્રેમ દર્શાવો છો તે બદલ આપણે હૃદયપૂર્વક ઉપકાર માનું છું. x x x ટ્રસ્ટી તો છું અને તેથી એની પાસે જાતે ઝાઝું કામ લેવો નથી કે જોઈ ઉપાધિ વધે. ફેલ્ડીક વખત ધાર્યા કરતાં વધુ કામ પડે છે ત્યારે રોહી શકાતું નથી, એ નિર્બળતા ગણાય. લગભગ બત્રીસ વર્ષ ચર્ચા ટ્રસ્ટીપણાનું જાન થઈ ગયું છે, પણ હવે તો થોડું આગળ વધાયું, કે શરીર નથી એટલે તેની વાતો નથી. કોઈ વખત અભ્યાસને લીધે શરીર પર આવી જવાય છે, અને તેનું કારણ મનુષ્ય તરીકેનું અસ્તિત્વ અને તેનું જાન. પણ તેથી સ્વરૂપજ્ઞાન ચાલી જતું નથી; એ તો જગાઈ થું છે. મનુષ્યમાત્રને જો આ જ્ઞાન થઈ જાય તો આનંદનો પાર

નથી ઉપરથી બારે મેઠ વરસો કે અગ્નિનો વરસાદ આવે તો પણ તત્ત્વસ્વરૂપસ્થ રહે છે. હાલ કુદરત જેને આપણે જરૂરી ગણીએ છીએ તેવાને પણ હોઈપા કરી જાય છે આપણી મુરોપની યાદવા-સ્થળો એ વાતનો પૂરાવો છે. જે જાતની સર્જનની હરિદાઈ ચાલી રહી છે. જેમાંથી કંઈ સારી છે તે જતાવવા જાણે આ જગ મહાયો હોય એમ લાગે છે અત્યાર સુધીમાં એટલું તો સમજાયું કે સશક્ત સર્જન ગમે તેટલી લોકોને સારી દેખાય પણ અતે હાનિકારક છે અત્યારે તો શાંતિનો દૂત મહાત્મા ગાંધીજી છે એમની વિચારશ્રેણી હાલ ભલે જૂલમરેલી લાગે, છતાં આખરે લોકોને એ માર્ગ રુચિકર થઈ પડવાનો છે x x x આપણે આડે રસ્તે ચાલ્યા “ સીધીમાઈ” ચાલ દેખો તો આપસે દીખા જાયગા ”

શરીરને જૂલવામાં સાચું આરોગ્ય છે તેને આપણે ગાહનિદ્રામાં જૂલીએ છીએ ત્યારે બીજે દિવસે સવારે ખૂબ રજૂર્તિ અનુભવીએ છીએ પોતાના સ્વરૂપમાં રિયત થતા જવાય તેમ તેમ શરીરને ખૂબ જૂલી જવાય છે જ્યારે સ્વરૂપસ્થિતિ ચાલતી હોય ત્યારે જપ, ભક્તિ વગેરેથી અતરાય નાખવો નહિ જપ વિ થી તે જૂલી જવાય છે, થોડીવાર મારે પણ સ્વરૂપસ્થિતિથી બમણો લાભ છે, એક તો શરીરને જૂલવાનો અને બીજો સ્વરૂપસ્થ થવાનો.

ચિં. પ્રેમાળ ચંદુ

શ્રી જ્ઞેષાઈ મા મેતર ઉપરનો પત્ર

૧ -

૨૦ રોદર, તા. ૧૭-૬-૩૯

આત્મસ્વરૂપ જાઈ જ્ઞેષાઈ

x x x એ પ્રમાણે વિચારતા ગ્રહેણી પોતાની મેગે શાંતિ આવતી જશે થવાનું થાય છે, ન થવાનું થતું નથી. પણ હું પોતે તો શાંતસ્વરૂપ જેમનો તેમ જ છું, અને ગ્રહેવાનો છું મારામા તો કાઈ થતું નથી, થવાનું નથી "હું" તો આનંદસ્વરૂપ, ચૈતન્ય સ્વરૂપ-સાક્ષી છું, શરીર અને મનના વ્યાપારો મને સ્પર્શી શકતા નથી મનના ખોટા વિચારોને અટકાવવા માટે ઉપવાસ વગેરેની જરૂર છે એમ કરતાં કગતા દડતા આવે છે શરીર, મન વગેરે મારા સાધન છે-સેવક છે એ મધા સેવક છે તેનું અભિમાન ન હોવું જોઈએ સેવકમાં અહંકાર આવ્યો કે સેવક મટી ગયો, અને કર્તાપણ્ય ભોક્તાપણ્ય ધૂસ્યુ સાચો સેવક તો તેજ કે જે માથે આવેનું કામ વગર અમરાયે મૂકે મોઝે નાં કરે જે જે સાબલ્યુ છે તેને હૃદયમાં ઠસાવતા જવું અને તે પ્રમાણે આચરણ કર્યા કરવું x x x ખરો આનંદ પ્રભુપ્રાપ્તિમાં છે, માટે મનની સોધને હ મેશા તે તરફ વળેલી રહેવા દો.

શ્રી અંબાલાલ ગો. કાશીપારેખ ઉપરના પત્રો

૧

ૐ રોઢર, તા. ૬-૪-૪૦

આત્મસ્વરૂપ બાઈ અંબાલાલ તથા સાથ સર્વે !

અને સર્વ કુશળ. આપના તરફના કુશળસમાચાર લખ્યો. બીજી અમે બધા સુખરૂપ પહોંચી ગયા છીએ અને બધા સામાન વગર તૂટેફટે રોઢર આવી ગયો છે. ટ્રેનમાં માંકડોએ ઝડતી લીધી હતી, અને તે બહાને જગત રાખી પોતાનો અનુભવ ચખાડી રહ્યા હતા કે અમે પણ છીએ !

આપના સર્વેના પ્રેમનો ખૂબ સ્વાદ ચાખ્યો અને આપ સર્વેની યાદ આવી રહી છે.

આપ સર્વેને શું લખવું ! આપ સર્વે “ પ્રભુ ” છો. સાક્ષાત્ પર બ્રહ્મ છો, તેમ જ આપું બધાંડ પણ તમારું જ સ્વરૂપ છે. જોઈ જોઈથી જીવું છે જ નહિ, પણ જગતમાં લિન્નતા બાસે છે. એ લિન્નતામાં આપણે એકત્વ અનુભવ્યા કરવાનું છે. આપણું શરીર એક જ છે પણ પ્રતિયોગે લિન્નતા બાસે છે, તેમજ દરેકનાં કાર્ય પણ જુદાં જુદાં છે. એ લિન્નતાને એકમેક ફરવાની નથી પણ તેમાં એકતા અનુભવવાની છે. એ લિન્નતામાં પચમહાભૂત સિવાય બીજું શું આ એકતા અનુભવવાની છે. એ જ હવન-સાદ્ય છે. આપ બધાએ હેલા મહિનામાં ખૂબ દોડ કરી છે, રખે

એ વાન શૂલી જવાય. ઊડીએ ત્યારથી કાણુ જાગ્યું ? કાણે જાગ્યું ? હું કાણુ ? એમ ત્રણ પ્રશ્નથી જાગત અવસ્થામાં શરૂઆત કરીએ અને એ પ્રશ્નો ક્રિયા પદ્ધતિથી જાય તેમ તેમ પૂછના જઈએ. કાંઈ કરવાનું નથી; કાંઈ હોડવાનું નથી જંગલમાં જવાનું નથી; પણ જ્યાં બેઠા હોઈએ ત્યાં આમ અનુભવતા રહીએ કે મન જાગ્યું. તેણે શરીરને જાગાડ્યું, અને “હું સાક્ષીરૂપે મને નહોતો જાણતો ત્યારે પણ હતો, હું અને રહેવાનો. આ આપણા દરેકજના અનુભવનો ઈનકાર થઈ શકે તેમ નથી. આ આટલા સરળ સત્યને અર્થે બનાવીએ નહિ. અત્યારસુધી આપણે પોતે આપણી નજરખધીના બેવથી બંધાઈ ગયા હતા. એ નજરખધીનું આવરણ (ધણું વખતથી બંધાઈ ગયું હતું તેને) તોડ્યા કરવાનું છે; કાંઈ નવું લાવવાનું નથી; જે જે તેને તેના ખરા સ્વરૂપમાં ઓળખવાનું છે; ઓળખ્યા પછી તેમાં મસ્ત થવાનું છે. એકનું એક કામ ધણું વખત કર્યા કરીએ એટલે તેમાં આપોઆપ નિપુણતા આવી જાય છે, આ એક કળા અને વિજ્ઞાન (શાસ્ત્ર science) છે. જેમ જેમ, ઊંડા કિતરતા જઈશું તેમ તેમ રસ વધ્યા જ કરે છે, જેમ જેમ ૨-૪ જણ એક જ વિચારના ધષ્ટને વિચાર કરી મસ્ત થઈશું તેટલા પ્રમાણમાં જગનને પણ અદશ્યરૂપે મદદરૂપ થઈ પડવાના. આ માનસિક નિયમનું ઉલ્લંઘન થઈ શકે તેમ નથી.

અહીં આપ્યા પછી સરસામાન ગોઠવવાનું કામ, પર (બાવન) પાનાની પોથી વાંચવાનું કામ, મારા જાત્રિજના હોકરાની માદગી, ફરવા-ફરવાના કામમાં ગૂંથાઈ રહેવું પડે, એટલે શાંત ચિત્તે પત્ર લખવાનું કામ થઈ શક્યું નહિ તે જલ્દલ દરમુજરે કરો, અને ખરી રીતે તો પ્રમાદ, આળસ, એ જ કારણ કહી શકાય એવી માફી માંગવી જ રહી.

આપ બધાને બિન બિન કાગળ લખતો નથી, પણ તક-

લીક-પોસ્ટે જ વગેરે જવાબી લઈ છું. મને જરા મારવાડ જવાની ટેવ, મારી આધ્યાત્મિકતામાં સહાય થનાર પણ મારવાડી એટલે લાંતી થોડીઘણી અસર તો આવે ને !

આપ સર્વેને ત્યારે આ તરફ પધારવું હોય ત્યારે હું મેરાનું ઈજન સમજશે, આ પત્ર જધાને વંચાવશે. જધા સાથે સત્સંગમાં અકંઠાક્રિયામાં એકાદ વખત મળો તો ઠીક.

લિ. ગ્રેમી ચંદુ

૨

ૐ રોદેર તા. ૨૨-૪-૪૦

આત્મસ્વરૂપ ભાઈ અંબાલાલ, ભાઈ કૃષ્ણભાઈ શુક્લજી, તથા સાથ સર્વે !

મેં તો માફ કહેવાનું વખતોવખત કહ્યું છે કે, આપ જધા સાક્ષાત્ પરબ્રહ્મ જ છો, અને તે પણ યાત્રી પુરુષોએ સરળતાથી, સમગ્રાય એટલા માટે યોગેલા સખ્દ છે ગાકી આપ જધાનું સ્વરૂપ મન-વાણીથી અગ્રોચર છે. તેને સાક્ષાત્ સરસ્વતી લખવા બેસે તો ૫ પૂર વર્ણન ટરી શકે નહિ, વેદ પણ લલગલગાન થઈને કથન કરે છે. યાત્રીઓ, યોગીઓ, સાધુઓ અને લકતો પણ આપનો જ મહિમા ગાય છે, છતાં તેને પામી શક્યા નથી. એ આપ જધા સમજ્યા છો, તો જે જે ક્રિયા કરો તે વખતે પૂજતા રહો કે, “ક્રિયા કરાવનાર કાણુ છે ? અને હું કાણુ છું ?” તો દરેક ક્રિયા વખતે તે સાક્ષાત્ થયા કરશે સાક્ષાત્ છે જ. એટલું સમજશે કે ક્રિયા કરાવનાર મન અને પ્રાણુ છે અને ઈન્દ્રિયો દ્વારા દેહથી કર્મ થાય છે, અને આપ તો સાક્ષાત્ ‘સાક્ષી’ થઈ આ ક્રિયા જોયા કરો છો—અનુભવ્યા કરો છો, એટલે આપનામાં રાગદ્વેષ, સુખ-દુઃખ અને જૂનતરસનો સ્પર્શ નથી પણ ઘણા કાળથી ખેટા અભ્યાસ

થઈ ગયો છે અને તે જ અધ્યાસ છે. તેથી બધી ગરબ થઈ ગઈ છે. તેથી ત્યાં ત્યાં દેગદેગ, ફલાણા પાસે જઈ તો ત્યાં શાંતિ મળે, આ વાંચુ, આ જોઈ આ ખાઈ, તે ખાઈ, આમ પેદા કરે, તેમ પેદા કરે, આમ દાન કરે, તેમ દાન કરે, આમ ઉપદેશ કરે, તેમ ઉપદેશ કરે, વિ. વિ. બધા મનના ધખારા છે; બાકી કંઈ મેળવવાનું છે જ નહિ. આપ પોતે જ શાંતિ-સ્વરૂપ છો. શાંતિ ગાંધવા જઈશું તો શાંતિ ગુમાવવાના ! આપનામાં શાંતિની કમી છે ? સાધુ થઈ કપડાં બદલશું તેથી કંઈ વધી જવાનું નથી. “સાક્ષી”—આવ પણ અંતઃકરણ છે ત્યાં સુધી, બાકી અંતઃકરણાદિ ન હોય ત્યારે પણ આપ તો છો જ. શું લખું ? શું બોલું ? કંઈ અક્રમ કામ કરતી નથી. આ ચાની, અચાની, ભક્ત, અભક્ત, ચોગી, અચોગી બધાનું જ સ્વરૂપ છે. કોણ બોલું ને કોણ નાનું ? મને તો આવું સમજાઈ ગયું છે એટલે બીજું કંઈ ગમતું નથી. હું પ્રગતિ-અપ્રગતિથી પર છું, હવે અને રહેવાનો. હવે પહેલી ચોપડી, દાંડરિયુદ્ધ કે કોલેજમાં જવાની-રહેવાની ઈચ્છા નથી. બહુ ભયો, હવે વધુ જાણવાની કંઈ ઈચ્છા થતી નથી. જેને માટે દોડાદોડ થતી હતી તે “હું” પોતે જ છું, આનંદ ! આનંદ ! એ પણ હલ્લના ધમો છે.

૩

૬૬ સંદેશ, તા. ૨૬-૪-૪૦

આત્મસ્વરૂપ બાઈ ચંદુ, અંબાલાલ, તથા સાચ સર્વે !

અને સર્વ કુશળ. આપનો પ્રેમાળ પત્ર મળ્યો. વાંચી આનંદ. વળી એ પ્રમાણે પત્રદર્શનવાત્ર આપતા રહેયો. બધા સાથે મળી અનુભવપ્રદાશ વાંચો છો. બહુ આનંદ. એકાદ વાંચી જવાનું નહિ પણ સાથે સાથે હૃદયપૂર્વક તે પ્રમાણે અનુભવતા જઈએ

તો જ ખરી મજા આવશે. ચોપડી તથા સંતપુરુષો ફક્ત માર્ગ-દર્શક છે, આપણે તો તે કહે તે પ્રમાણે જીવનમાં અનુભવવાનું છે. સાચા માર્ગદર્શક અને પ્રેમી તરફ ખૂબ જ પ્રેમ અને આકર્ષણ થાય એ સ્વાભાવિક છે પણ તેઓ બધાં જગતનાં પૂતળાં છે. અને તે બધા પાછળ જે નિયામક તરત છે તે જ બધાનું સાચું સ્વરૂપ છે. એક શંતને પોતાની આસપાસનું વાતાવરણ જોઈએ તેનું ન લાગ્યું; તરત જ વિચાર આવ્યો; એ વાતાવરણનો કોઈ કોણ? તું કોણ? બધું સાફ થઈ ગયું.

વ્યવહારમાં શાંતિ રહે માટે અને સ્વરૂપમાં સ્થિતિ માટે નીચેનાં શ્રીમદ્ સંકરાચાર્યનાં સ્તોત્રોનો દરરોજ એક બે વખત પાઠ કર્યા કરશો. એટલે કંઈક થઈ જશે-આચાર્યકૃત પદ્મદી, દ્વાદશ-પંજરિકા, ચર્ચટપંજરિકા, નિર્વાણદશકમ્, નિર્વાણપદ્મકમ્, આત્મ-પચક, વિજ્ઞાનનીકા. “દ્વાદશપંજરિકા” મથી એક સ્થોત્ર લઈ લો:-

મા કુરુ જાનઘનયૌવનગર્વે દરિત વિમેષાત્ કાલઃ સર્વમ્ ॥

આ વ્યવહારમાં ખૂબ ઉપયોગી સૂત્ર છે. આચાર્યશ્રી કહે છે કે, ત્રણ સીનેનો ગર્વ ન કરશો. જન્મ (સર્વાસંગધી, નોકરચાકર), ધન (પૈસા, વિદ્યા, મંપતિ, વિ.), અને યૌવન. આ બધાં જ જન્મ-આવવાના સ્વભાવવાળાં છે. પ્લેગની અદર કેટલાય ધરો સાફ થઈ ગયાં (સમાવહાલાં વિ.). હાલ પોલાંડમાં પણ એ જ દશા થઈ. મારા એક વસનાજી કરોડાધિપતિ હતા. આજે (તેઓ) માણસ અને પૈસા બનેથી સાફ થઈ ગયા. તેમ જ પોલાંડમાં કેટલાય ધરો સાફ થઈ ગયાં, તેની સાથે મિલકત ફનાફતિયા થઈ ગઈ. અને યૌવન છે તેની આવતી કાલે કોઈ રોગ થવાથી અકાળે વૃદ્ધાવસ્થા થઈ જવાની. માણસ વિચારે તો સમગ્રય કે કશામાં ગર્વ કરવા જેવું છે જ નહિ. પણ માણસ આ બધું ગળણવા છતાં સમજતો નથી; કોઈકે જ

એ ગર્વમાંથી બચી જાય છે અને એ જ મહાન આશ્ચર્ય છે લુપ્ત
માર પણ આ વાત સમજે તો નમ્ર બની જાય એ અહંકાર ટાળવા
માટે તત્પર રહેવું એથી જ આપણે ચેતી, આ રહી દરેક ક્રિયા,
વાણી અને વિચાર પણ હમેશા સાક્ષીની ચોકી બની રહી છે તેની
ઉપર લક્ષ્ય આપીએ લગાર પણ ગાર્હ્ય રહેવાય જ કેમ ? સહન બ્રવા
વાળા માણસની આખરે છત જ છે માર્ગ જેટલો સરેનો લાગે
છે તેટલો જ વર્તનમાં વિક્ષેપ છે ફરીથી લખુ છું કે આપણી દરેક
ક્રિયા ઉપર સતત ચોકી રાખવી આ આધ્યાત્મિક વિષયને બહુ
ગંભીરપણે વિચારવાનો છે, કેટલાક જણ એ વિષયને ટેન્ડીમાં
ઝાડાવે છે તેમ ઝાડાવવા જેવો નથી, ગર્વવાળાને એમાં સ્થાન નથી,
કાગળ તેમને શાંતિ નથી કેટલાક જણ મદમાને મદમાં ન્યાય પણ તોળી
શક્તિ નથી આ બધા એ જ ગર્વ કે અહંકારના ફળ છે કે કાઈ
સાધ્યકાર નથી પણ હું તો વિચાર કેમ થાય અને કેમ જીવનમાં
ઊતારાય, એની વાત લખુ છું, આ બધી આંતર સમજ છે

આપણે-“હું” શુદ્ધ રૂપે મુખ્ય બધી પર ઊભો, હતા અને
રહેવાના લખવામાં કલમ તો ચાલ્યા કરે પણ એને હદ નોંધવો થોડું
લખ્યું બધું કરી વાચને

લિ. પ્રેમી ચક્ર

૪

૯૦ રાદેર, તા. ૭-૫-૪૦

આત્મસ્વરૂપ બાઈ અબાલાલબાઈ તથા સર્વે સ્નેહીમણ્ડળ !

‘અવધૂતગીતા’ બ્રહ્મદેશ પ્રેસની આવે છે એમાં કોઈ લેખક
કે બાષાતરકર્તાનું નામ આવતું નથી એટલું ખમગ છે અવધૂત
ગીતાનું સરકૃત બહુ સ જ અને સહેતું છે સ્તોત્રો મોટે થાય
ત્યાસુધી દરેક વાચ્યા કરશે બધા સાથે મળી સાજો અગર સારો
દરેક બોલ્યા કરશે તો પોતાની મેલે આવડી જશે આ બધું
મનને મનાવવા માટે છે, એને ખુશ રાખવાનું છે મોટામાં મોટી

આરાધના એ મનદેવની છે. શ્રીવસિષ્ઠ મહારાજ તો કહે છે કે, “ખીજા દેવોની ઉપાસના છોડી મનની ઉપાસના કેમ કરતા નથી? આપણું સ્વરૂપ તો પહેલું સમગ્ર અનુભવી લેવાનું છે. સ્વરૂપને પ્રાપ્ત કરવાનું નથી. એ તો નિત્ય પ્રાપ્ત છે. નહોતા જાણના ત્યારે પણ હતું, હાલ જાણીએ છીએ ત્યારે પણ છે અને કદાચ બૂલી જઈએ ત્યારે પણ રહેવાનું છે. એક વાર દઢતા થઈ ગઈ તો પછી રસ્તો બહુ સરળ થઈ જાય છે.

જે સંસારવિચારથી ઉત્પન્ન થયો તે વિચારથી જ નાશ પામશે. સંસાર નાશ પામશે ત્યારે અમને આત્મસાક્ષિ થશે એ કેટલાકની માન્યતા છે, તે ભૂલભરેલી છે. અગર અમને મંસાર નહિ દેખાય ત્યારે જ આત્મસાક્ષાત્કાર થશે એ માન્યતા પણ ભૂલભરેલી છે. આત્મા (પિતા) તો છે જ, દત્તો અને રહેવાનો. શાની-અશાની ઉભયને પદાર્થ તો તેવો ને તેવો રહેવાનો અને દેખાવાનો. કૃત્ત બંનેની સમજણમાં ભેદ છે. હું તો આપને અને મારા પિતાને સરખો દેખાવાનો, પણ બંનેની મારા પ્રત્યેની લાગણીમાં ભેદ રહેવાનો. આપનો મિત્ર અને પિતાનો પુત્ર.

દત્તપૂર્વક વળગી રહેશો. આપ અધા જે સમજ્યા છે તે શાસ્ત્ર સાથે સંમત છે. કોઈની માન્યતાની આડે આવવું નહિ, નહિ તો ઘોખીનો કૂતરો બરનો કે ઘાટનો રહેશે નહિ.

આપ સર્વેના આનંદની વાતો લખ્યા કરશો તો આનંદની વાત છે.

લિ. ગ્રેમી ચંદુ

૫

ૐ

સંદેર, તા. ૧-૧૦-૪૦

આત્મસ્વરૂપ ભાઈ અળાલાલ !

અત્રે સર્વે કુશળ. આપના તરફના કુશળ-સમાચાર લખતા રહેશો.....અહીં આપ્યા પછી ખાસ ફરિયાદ કોઈ થઈ નથી.

તબિયત સાધારણ હીક ચાલ્યા કરે છે. નવરાત્ર કરવાનો મારો વિચાર છે, એટલે નવ દિવસ ખોરાક અનુકૂળ થવા કરશે.

‘આપ બધા આનંદસ્વરૂપ છો. આપ જ છો. આપ બધા બાવોથી પર છો.’ આપની અંદર આખું બ્રહ્માંડ અને બ્રહ્માંડ રહ્યાં છે. કોઈક વીરલા આપને યથાર્થ સ્વરૂપમાં પિછાને છે, ધણાખરા પોતપોતાના મંત્રમતાંતરમાં ફર્યા છે, બધાનું એક જ સ્વરૂપ છે. કોણ કહી શકે કે આપ અમુક છો કે અમુક છો. જે જે ખોલો તે મંસારનું સ્વરૂપ છે; આપનું નાહ જ. ગાનવું હોય તે માને, ન માનવું હોય તે ન માને. છતાં એમ જ છે. અનુભવવા જેવું છે, તેમાં જ મસ્ત થવાનું છે. આંતર સમગ્રજીવો તો પછી મગ્ન છે. સુખદુઃખ, રાગદ્વેષ (મારું-તારું) બધું જતું રહેશે સગાંવહાલાં, સન્ન-મિત્ર, માલમિલકત બધું ચાલ્યું જશે, સાફ થઈ જશે. આપ બધાને શું લખું? સ્વનત્રતામાં વિચરો, વિચરી રહ્યા છો, અરે, તે પણ નહિ? કેમ કહું? શું કહું? છતાં એટલું તો, જ્યાંસુધી શરીર છે ત્યાંસુધી કહી શકો કે બધું જ માગમાં છે. ભજન, કીર્તન, યોગ, જ્ઞાન વિ. બધું ફિરકું લાગે છે; છતાં તે રૂપે “હું” જ રહ્યો છું, બધાં મને જ શોધી રહ્યાં છે. યોગીનો યોગ, ભક્તોનો પ્રેમ, જ્ઞાનીઓનું જ્ઞાન, એ સર્વે આપ જ છો—એ સત્ય છે. કેમ બધા માનશે? કે બહુ ઊંચી વાત—બહુ ઊંચી વાત કહીને પોતાને નિર્બળ જ અનુભવ્યા કરશે. યાદ રાખજો કે, આ શરીર, મનની દૃષ્ટિની વાત જ નથી. કદાચ ખોટું લાગે તો ક્ષમા કરશો. બહુ રમ્યા, મહુ ખોલ્યા, પણ મગ્ન ન આવી. હવે તો આ નવો ખેલ ખેલીએ આ અખતરો કરો જોવા જેવો છે. બધા મારી અંદર ખેલે છે. સૂર્ય, ચંદ્ર પ્રેમા તારાગણો અને નક્ષત્રો મને આનંદ આપવા પ્રકાશી ગયા છે. “હું” બધાને જાણું છું, પણ મને કોઈ જાણતું નથી. જાણું છું એ પણ એક દૃષ્ટિ છે. બાકી નહીં જાણવા જેવું, કે નથી ન જાણવા જેવું. ‘રાગમહારાગઓ, યોદ્ધાગો, કે

કવિઓ એ બરા મારા નામરૂપવાળા મારાં રમકડાં છે આ લાવ
લાવી જરા મળ તો લઈ લુગો પછી તો પેમા આવ્યા કે ગયા,
શરીર કે શરીરો આવ્યાં કે ગયાં, બહાડોની લક્ષ્મી આવી કે ગઈ
તેની કાને પરવા છે ? યુગેપમાં યાદવાસ્થળી ચાલી રહી છે કેવો
પેસાનો ને માલુસોનો ધૂમાડો ચઈ રહ્યો છે ? બધું સાફ થતા બેકું
છે ન પૂછજો કે આમ કેમ ? એ તો એમ જ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણમાં
અનુમાન કરવાની રીત જરૂર ? વર્તમાન અનુભવો. ભૂત અને ભવિષ્યનો
શો વિચાર ? જે થશે તે જોશું નથી હસવાપણું, નથી રડવાપણું
એક સાક્ષી 'હું' ઉદામીન (મોહુ ચલવેલો નહિ—અદર મરત જેવો—સમાન
સ્થિતિવાળો) જેવો લાગે છે નથી યાની લાગતો, નથી અતાની
લાગતો; નથી ભક્ત કે અભક્ત, નથી યોગી કે અયોગી, નથી ગગ-
વાળો કે નથી દેવનાળો, નથી સુખી કે નર્થો દુખી ક્યમ ચાલી
જાય છે, અટકાવવા કે રોકવાની મરજી થતી નથી પણ આખરે
તો કલમ હાથ, વાણી, મન બધા જ લાગી જાય છે, માટે થોડું
લખ્યું થણું વાચજો અને બધાને .વિ વિ વિ બધાને વંચાવશો.
જે જ સર્વેને સર્વેના સપ્રેમ યથાયોગ્ય આપ બધા સૌ મૌના અનુ-
ભવ અને આનંદ પત્રમાં થોડા-થોડા વ્યક્ત કરજો કે જેથી હું પણ
તેમાં લાગીદાર થઉં પૂછવાનું કાંઈ નથી “હું” હું એમાં
શંકા શી ?

લિં. પ્રેમી ચંદુ

વાણી, લાવ વગેરે ઉપર ચક્ર લાવજો નહિ ક્યા પરવા
છે કે શું લખાય છે ? શો લાવ છે ? ગાડપણુ પણ નથી, ડહાપણુ
પણુ નથી, જે ભાવથી જોજો તે લાવથી સમજશે પ્રેને
વંચાવશો, તેમના ધર્મપત્નીને, તેમજ કેટલાના નામ યાદ
કરું ? બધા—બધા—બધા—

શ્રી. મનહરલાલ મ. ભટ્ટ ઉપરના પત્રો

૧

૬૦ રોડેર, તા. ૬-૪-૪૦

આત્મસ્વરૂપ બાઈ મનહરબાઈ તથા સાય સર્વે !

x x x x જે જે વાતો થઈ તેને યાદ કરી જીવનમાં જિનારતા રહેશો. સાચું જીવન જીવવું જોઈએ. હૃદયમાંથી રાગદ્વેષ નીકળવા જોઈએ. ક્રોધને પણ જોઈને હૃદયમાંથી આશીર્વાદ નીકળવો જોઈએ, નહિ કે શાપ. આપનાં સર્ગ-સંબંધી, દેશના બાંધવો, તેમજ યાવત્ પશુપક્ષી, મનુષ્ય વિ. કેમ સુખમાં વિચરે એ વિચાર હૃદયમાં રમી રહેવો જોઈએ. આપણું હૃદય પ્રભુ જેટલું વિશાળ થવું જોઈએ, જેથી પ્રભુ અને આપણી એકતા અનુભવાય. ધર્મ એ હૃદયનો વિષય છે. શુદ્ધિ એ કુતર્ક તરફ વળી તો બધું ઊંધુચરું થઈ જાય. હૃદય સત્યાસત્યનો નિર્ણય કરવા, ક્રોધને પણ સુખી બોલા, વિષયો તરફ અલગ એ થવા, ન્યાય તોળવા તથા શાંતિ આનંદ વિ. અનુભવવા તરફ વળેલું રહે છે. મન અને શુદ્ધિ વિષયો તરફ વળે પણ હૃદય તેમ થવું અટકાવ્યા કરે છે. કુરસદનો વખત ઠાઠી જાય, ભક્તિ, યોગ, જ્ઞાન તરફ મનને વાળ્યા કરવું. x x x

લિ. ચંદુના સ્નેહવંદન

૨

૬૦ રોડેર, તા. ૨૩-૪-૪૦

આત્મસ્વરૂપ બાઈ મનહરબાઈ તથા સાય સર્વે !

x x x જે સમજવામાં આવ્યું છે તેમાં મસ્ત થવામાં ખરી મગ્ન છે, આપણા અહંકારનો છેદ ઊઠાવાનો છે, તે કાં તો પરમાત્મામાં જેટલા બધા એકત્રીત થઈ જઈએ કે આપણા

“અહમ”ની ઝઘ શોધી મળે નહિ, અગર આપણી અદર બધાને જોડ્યા બધા મેળવી લઈએ કે જગત જ દેખાય નહિ, અને કદાચ દેખાય તો પોતાસ્વરૂપ દેખાય. આ બધી રીત એ યોગ જ છે, અને આપણે ગૃહસ્થો માટે તો સાત્વી અને સરળ છે. એમાં એપડી વિની કંઈ જરૂર નથી ફક્ત શ્રદ્ધાની જરૂર છે બહુ વાચનથી કેટલીક વખત હૃદયમાં નવી નવી શકાઓ થયા કરે, અને નો સમાધાન ન મળે તો મૂચવાડો ઉત્પન્ન કરે. માટે જોટલી પણ બને તેટલી Practice (પ્રેક્ટિસ) કરવાની છે તાલ્લુ છવન તો તદ્દન સરળ આકબર વિનાનું હોય હૃદય બહુ પવિત્ર બનવું જોઈએ, આ રસ્તે ચાલનારે જગતના અભિપ્રાય તરફ લક્ષ્ય આપવું નહિ, અયમત્ત, અનીતિનો રસ્તો ત્યાગ્ય છે વિશેષ યુ લપ્તુ :

x x x કહેવાનું કે આપણી જોટલી ક્રિયાઓ થાય તે ભાવ-પૂર્વક થાય તો વિશેષ સરળતા આવશે અને મહારામણુ થશે નહિ

ચિ બહેન ને કહેવાનું કે પહેલા જરૂર કાઢી મળે, ધરતુ કામ પ્રેમથી કરજે, વહેલી ઊઠજે, પ્રભુની માળા ફેરવજે અને બધાનું કલુ કરજે

લિં. ચક્રભાર્ગના સ્નેહવંદન

શ્રી વિષ્ણુપ્રસાદ ૨. ઠાકોર ઉપરના પત્રો

૧

ૐ રાંદેર, તા. ૧૫-૪-૪૦

આત્મસ્વરૂપ ભાઈ વિષ્ણુપ્રસાદ તથા સાચ સર્વે । •

અને સર્વે કુશળ આપના તરફના કુશળસેમાચાર લખશે

આપે મોકલેલું સાધુશ્રી શાંતિનાથવાળું પુસ્તક મળ્યું છે, તે બહુ હૃદયને ઉપાર ક્યારે વાંચાઈ જાય તે કહેવા નહિ

ખીજી ગમે તે વાચો પણ એક અનુભવનો કોઈથી ઈન્કાર થઈ શકે તેમ નથી જે જે પદાર્થને આપણે જાણીએ કે અનુભવીએ તેનાથી આપણે ભુલ જાણવાવાળા હતા, છીએ તે રહેવાના અને તેવા આપણે શરીર, મન વગેરેના ભાગથી પર છીએ સમાધિ-અસમાધિ બધા મનના ભાવો કે સમાધિ કરે કે તેથી રહિત , પણ મારી સમાધિ કાયમ છે, હતી અને રહેવાની “હું” અસમાધિત થાઉં છું ક્યારે ?

લોકોને જોડવા વાદ-હિલસડી કરવી હોય તે કરવા દો ઈન્દ્રિયોના ધર્મો નક્કાવાના નથી મનના ધર્મો પણ મનરૂપે બદલાવાના નથી ‘હું ને-મને’ જે મનના ધર્મો દુ ખરૂં પ થતા હોય તો તેથી પર રહેવા પ્રયાસ કરે, પણ “મને” તો કોઈ સ્પર્શતા નથી આમ જે દડતા ધર્મ ગઈ તો આ જ માણસ તરીકેની જન્મની સાર્થકતા છે દરેક વાદ, હિલસડી બધા જ “મને” સમજાવવા (“explain-me”) પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે સત્ય તો સરળતા સગળ છે, પણ “મારો જ પથ કે મત સાચો છે મારો જ પથ જિજ્ઞાસા ઊંચો કે, મારી જ સમજણ સાચી છે” આની ધમ્મકમા લોકો પડ્યા છે, અને તેથી સાધારણ જનતામાં મતભેદ ઉત્પન્ન કરી મૂંઝવો છે માટે આપણે તો કોઈ મત કે પથમાં બંધાયા નથી, જે કોઈ કહે તે સાંભળ્યા કરીએ, છતાં તેનાથી આપણામાં અતરાપ પડવા ના હોય વ્યવહારમાં તો જેમ જોનતા હોઈએ તેમ જોડ્યા કરીએ આપણે મનુષ્ય છીએ અને તેમાં પણ વ્યાવહારિક દષ્ટિએ અમુક ધર્મમાં કે વર્ણમાં કે આશ્રમમાં છીએ તેમ જોનીએ તેમાં જોડું નથી, કે વાધો નથી As humanity we are all one, and to serve humanity to the best of our ability must be our goal in this world of ours

શરીર, વાણી અને મનથી આપણે પોતાની જ સેવા કરી રહ્યા છીએ કેના ઉપર ઉપકાર કરીએ ? એટલે આપણા શબ્દકાવ્યમાંથી ઉપમારની ભાવનાને રદબાતલ કરવી રહી, પણ સેવા શબ્દ રાખીએ તો તેમાં અહ કારની નિવૃત્તિ થાય છે, એ અહ કાર જ ભેદ ઉત્પન્ન કરી સુખદુઃખ, ગર્વદ્વેષ વગેરે દ્વંદ્વને પેદા કરે છે માટે એનો (અહ-કારનો આ રીતે) હેદ બિડાડતા રહીએ

જગતના બધા સતો આપણે મન વદનીય છે બે પોતાના સાચા સ્વરૂપ “સાક્ષી” ઉપર પાકી આસ્થા ચોટી તો પછી બધું સરળ છે. જરૂર પડે ત્યારે ભલે કોઈ ભજન કરે, જપ કરે, તપ કરે, યોગ કરે, ભક્તિ કરે કે જ્ઞાનમાં મસ્ત થાય, પણ આપણે તો એ બધા ભાવોથી પર છીએ

લિં. પ્રેમી ચંદુ

શ્રી હજીશ કર મુ શક્તિ ઉપરના પત્રો

૧

૧

૯૦

રાંકેર, તા. ૩-૧૧-૪૦

આત્મસ્વરૂપ ભાઈ શુકલજી, ભાઈ અબ્બાલાલ તથા સાથ સર્વે :

આપ સાક્ષાત્ પરચક્ષ હો, એનાથી નીચે ન અવાય તો સાદ, પછી તો જેવી આપ સર્વેની ઈચ્છા “આપહી આપ હૈ” શુ લખવું ? એમાં જ ખરી મસ્તી છે-આનંદ છે ખૂબ દૃઢ યાત્રો, શરીર, મન, વગેરે આપ હો જ નહિ એ અનુભવ્યુ છે એ સત્ય છે અતઃપ્રજ્ઞ છે ત્યામુધી “સાક્ષી”ભાવ છે પછી નથી

“ સાક્ષી ” કે નથી “ અસાક્ષી ” ત્યાં વાણી અટકી જાય છે. બોલવું વગેરે બધું બંધ. કેમ વાત સાચી છે ને !

શ્રિ. પ્રેમી ચંદુ

૨

ૐ રાંદેર-તા. ૨૨-૧૧-૪૦

આત્મસ્વરૂપ બાઈ કૃષ્ણચંદ્ર શુક્લ !

x x x x આપ બધા સ્વરૂપમાં સ્થિત થતા જતા હશે. આપની અંદર બહાડ અને બહાડો રહ્યાં છે. સૂર્ય, ચંદ્ર, તારા, નક્ષત્ર, સ્ત્રી, પુરુષ, પશુ, પક્ષી, આણુ, પરમાણુ વિ. જે કંઈ દેખાય તે સર્વ આપની અંદર, આપનાં જ સ્વરૂપો છે. વિશેષ શું ? એ જ.

શ્રિ. પ્રેમી ચંદુ

૩

ૐ

આત્મસ્વરૂપ બાઈ શુક્લજી !

x x x x યોડી યોડી વારે “ હું જાણુ ! ” એ પ્રશ્ન પૂછતા રહેશો, કોઈની સાથે વાદવિવાદમાં પડશે નહિ. આપણે આપણું સુધારતા રહેવાનું છે. આપણામાં દોષો ધર ન બાણે, એ તરફ કાળજી રાખવાની છે. વિશેષ તો શું લખું ? કાશીના કૂતરાએ બાઈ-બધો જોડે, અને નવા વાણોતરે ગસ્તામાં રજગતા ન ચાલવું.

શ્રિ. પ્રેમી ચંદુ

૪

ૐ રાંદેર, તા. ૧-૧-૪૧

આત્મસ્વરૂપ બાઈ શુક્લજી !

તમે બંધા આત્મસ્વરૂપ ચવાના પ્રપત્ન કરતા હશે. સાથે વળી કોઈને કોઈ સારી ચોપડી-સ્વામી રામતીર્થ, અનુભવ પ્રગાથ વિ.

વાગી સત્સંગ મેળવતા હશે. લક્ષ્ય ચૂકવું નોંધજો નહિ, એજ ધ્યેય હોવું નોંધજો અમલ વગર જેમ આપણને ચાલે નહિ તેમ જ સ્વરૂપ ચિંતન વિષે હોવું નોંધજો જૂખ લાગે ત્યારે અન્નનું ચિંતન છૂપેછૂપું અદ્ધર રહ્યા જ કરે છે, તેમ સ્વરૂપ વિષે થયા કરવું નોંધજો તે એટલે સુધી કે ધરાયાનો ઝોડકાર આવ્યા જ કરે એ સ્વાભાવિક થયા કરવું નોંધજો કે “હું” આત્મા જ” છું નવરા પડયા કે મનનું વલણ સ્વાભાવિક રીતે ચાલ્યું જાય આથી આધિ વ્યાધિ તરફ ચિંતનું વલણ ઝોધું થઈ જાય છે અવહારમા બેઠા એટલે અનેક જાનની ઉપાધિ આવ્યા જ કરવાની એક સતનું વાક્ય છે કે, to ride a camel and escape jolting is almost impossible. સસાર એવો જ છે તેમાથી આપણો રસ્તો સરળતાથી મૂકાયા સિવાય કાઢવે જવાનો છે ક્યાય ચાલી જવાથી કે પડે ઊઠેલાતો નથી, પણ તેનો ઉકેલ લાવ્યા સિવાય અધૂરો જ રહે છે થોડા વખત માટે મનને ચિર કરવા તેમ કરવું પડે એ એક વાત છે, પણ તે હમેશનું તો નહિ ઉચ્ચકોટિમા જે સત લેકા રમણ કરી રહ્યા છે તે બધાનું આવું જ કથન છે

એક ‘અનાથ’ નામના જસત હતા, તે ધરમા ગરબડ થવાથી જગલમા રહેવા ગયા એક રાત્રી તે જગલમાથી ચાલ્યા જતા હતા. તે સતને નોંધ રાત્રીએ થોડા ઉપરથી ઊતરી પ્રણામ કર્યા સતે પૂછ્યું કે, શું નોંધજો છે ‘ત્યારે રાત્રીએ કહ્યું કે, નોંધવું તો કાંઈ નથી, પણ સતોને પ્રણામ કરવા એ ગૃહસ્થનો ધર્મ છે તે અનુસાર મેં કર્યું છે, પણ આપને એક પ્રશ્ન પૂછું, “આપે ગૃહસ્થાશ્રમ કેમ છોડ્યો?” તો સત કહે કે, ‘ત્યા આવી આવી રીતની કમડગતો હતી રાત્રીકહે છે, ‘હજી આપને પૂરો વૈરાગ્ય નહોતો તેથી વૈરાગ્ય થયા સિવાય ગસાડો છોડ્યો તો હવે આપ ફરીથી ગૃહસ્થાશ્રમ કરી સાચો વૈરાગ્ય થાય ત્યારે છોડો તો સાફ આ તો તમને નિગરખર

થયો—કંટાળો આવ્યો. એટલે છોડ્યો! નિત્ય—અનિત્યનો વિવેક કરી સાચો વૈરાગ્ય સંપાદન કરી તેમાંથી નિત્ય તરફ વળે અને અનિત્યનો ત્યાગ કરે, તો સંન્યસ્તધર્મને દીપાવશે. મહાત્મા ‘અનાથ’ રાગને પગે પડ્યા અને કહ્યું કે, ‘હવેથી એ રીતે વર્તી’ ચાલીશ.’ ત્યારબાદ તે સાચા મહાત્મા થયા. આમાં અનિત્ય તરફ દુર્લક્ષ્ય કરવાનું છે એટલે તેના ઉપર ચિત્ત ચોંટાડવાનું નથી, અને નિત્ય ઉપર—આપણા સ્વરૂપ તરફ ચિત્તને લગાડવાનું છે. તો પછી દરેક જણ પોતાને રથાને મહાત્મા છે, તેને મહાત્મા ખામે દોડવાનું નથી. તેમ બહુ જણ પાસે દોડવાથી પણ ક્ષયદો નથી. જો સાચી વસ્તુ એક વાર સમજાઈ ગઈ, એક ક્ષણ પણ તેનો અનુભવ થયો તો તે જડેલે માર્ગે ચાલ્યા જવું. બાકીનો રસ્તો આપોઆપ ચૂક્યા કરશે. બહુ જણ પાસે દોડ્યા કરવાથી આપણા પોતાના મનમાં શંકા થયા કરશે; એટલે આડે રસ્તે ચઢી જવાનો ભય ખરો. મેં તો એક જ સાચો સંત જોયો છે, અને તે “આપણે” અગર “પરબ્રહ્મ.” હવે ક્યાં દોડ્યા કરીશું? ખરી વસ્તુ “આપણે” જ છીએ, જે પહેલી વિવેકદષ્ટિએ શરીર, ઇન્દ્રિય, મન, વિગેરેથી પર; અને પછી અનુભવે જોઈશું તો એ “બ્રહ્મરૂપે” પણ “હું” અને અંતરમાં એ ભાવેથી પર “સાક્ષાત્”—આપણે જ્યાં મન, વાણી ઇર્ષ્યાની ગતિ નથી. આ પત્ર બધાને વંચાવશે. મારી દિકરી તથા છોકરાંઓને પ્રભુનો સાક્ષાત્ લાભ થાઓ.

લિ. ગ્રેમી ચંદુ

૫

ૐ રાંદેર, તા. ૧-૪-૪૧

આપ બધા પ્રભુ હો, સાક્ષાત્ પરબ્રહ્મ હો એનો વખતો-વખત અનુભવ કરો, આનંદ લૂટા અને લૂટાવો, એ જ મનુષ્ય-

હવેનું ધ્યેય છે. તમે બધા સમજ્યા હો. ખીજી બાબતમાં આજસ-
પ્રમાદ કરો તો વાંધો નથી, પણ આમાં ચાલે એમ નથી. એક
વાર આદત પડવી જોઈએ, પછી તો ચોતાની મેળે-આકાના બળ-
દની માફક સીધા ધર તરફ પગ મંડાતા જાય છે. કેમ સમજાય
છે કે ! માનસો કે ! રસ્તામાં ડેરા તંબુ ક્યાં સુધી મંડાવ્યા કરશે ?
જરા મારી ખાતર આટલું કરશે, અને કદાચ ચંદુ (લખનાર) ગાફેલ
બને તો તેને પણ જાગ્રત કરતા રહેશે. એ જ.

લિ. પ્રેમી ચંદુ

૬

ૐ રાંદેર, તા. ૩૧-૧-૪૨

આત્મસ્વરૂપ બાઈ શુકલજી તથા સાય સર્વે !

આપના પિતાશ્રી કાંકારથી અમદાવાદ આવ્યા હતા અને
તેમની માંદગીમાં સેવા કરવાનો અવસર મળ્યો એ સાદું ધ્યું. પિતા-
માતાને સાક્ષાત્ દેવ ગણવાનાં છે. આપણે તો હવતા માણસોમાં
નારાયણનાં દર્શન કરવાનાં છે, અને પ્રેમભાવે સેવા થાય ત્યારે
એ લાભ મળે છે, એ સેવામાં સાદું હોવું નથી. આપણને તો સેવા
કરવાનો અધિકાર છે, નહિ કે તેના ફળનો.

લિ. પ્રેમી ચંદુ

૭

ૐ રાંદેર, તા. ૧૧-૧૨-૪૨

આત્મસ્વરૂપ બાઈ શુકલજી તથા સાય સર્વે !

દરરોજ કાંઈ ને કાંઈ કરતા રહેજો અને આત્મસ્વરૂપ રહેવાય
જોવી પુષ્ટિ ક્યાં કરશે. આપ બધા સાક્ષાત્ પરબ્રહ્મ છે. એટલે
આપ બધાંને હું શું લખું !

તમારે ઘેર તથા એ...ભાઈને ત્યાં સર્વેને પ્રેમપૂર્વક
યાદ આપશો અને જીવનના ધ્યેયને ન ચૂકે તે તરફ લક્ષ્ય રાખી
જીવનનાં કાર્યો કરતાં રહે. x x x

૮

ૐ રોદેર, તા. ૧-૭-૪૩

આત્મસ્વરૂપ બાઈ કૃષ્ણચંદ્ર શુક્લ તથા સાથ સર્વે !

આજે આપનાં ૩૯ વર્ષ પૂરાં થાય છે એટલે આશીર્વાદ માટે
પ્રાર્થના કરી ! શરીરનાં વર્ષ ગણો તો પણ ગણ્યાં ન ગણ્યાં
એટલાં થઈ ગયાં. સૂક્ષ્મ શરીરને લીધે-નાસનાને લીધે સ્થૂળ
શરીર બંધાય છે. એટલે જેટલાં સૂક્ષ્મ શરીરને વર્ષ થયાં એટલાં
વર્ષ ગણીએ તો વધી જશે કે ? એનો હિસાબ કરી શકાતો હોય
તો કેવું સારું ? એટલે કોને આશીર્વાદ આપવા અને કોણે આપવા ?
અંદુર એટલે સ્થૂળ શરીર કે સૂક્ષ્મ શરીર કે આત્મા ? જે બરાબર
પદ્ધતિસર જ્ઞાનપૂર્વક વિચાર કરીએ તો જે તમારું સ્વરૂપ છે તે જ
અંદુરું પણ સ્વરૂપ છે. તમે તો આત્મા-પરબ્રહ્મ છો અને તે જ
બધાનું સ્વરૂપ છે. તમે ઉત્પન્ન થયા જ નથી. જે બધું દેખાય છે
તે આપણા મનની સૃષ્ટિ છે. જે જે બોલીએ, વિચારીએ, તે બધું
મનનો જીભો કરેલો ખેલ છે. બાપી તમે છો એમના એમ છો,
હતા અને રહેવાના ખાંડનાં રમકડાંને એ આશીર્વાદ છે કે, તમે
બધા ખાંડ છો, ખાંડસ્વરૂપ છો. સોનાના ઘડીનાને એ ઉપદેશ,
એ આશીર્વાદ કે, તમે બધા સુવર્ણ છો. પ્રગતિ કે Evolution.
મનનું-શરીરનું મનાય-હોય, પણ તમારી પ્રગતિ શી ? ખીજાં
તમે લખો છો કે ધ્યેય સધાયું નથી, એ પણ ઠીક નથી. ધ્યેય
તમે પોતે -છો. ધ્યેય એ પરમાત્મ-પ્રાપ્તિ છે. તે તો તમે ખુદ

હો. આપને જ યોગીઓ સાથે કે, લકતો ઉપાસે છે, ઘાનીઓ સાથે છે

રાજા પોતે હોય તે લોકોને પૂછે કે, “મારે રાજા થવું છે,” તો લોકો ગળની વાત સાંભળી દસશે, તેમ તમારું ન થાય એની કાળજી રાખો.

નિકટ-દૂર કાંઈ નથી જે નથી જાણતા તેને દૂર છે. જે જાણે છે તેને પાસે છે બાકી એક જ તત્ત્વ હોય ત્યાં શોક, મોહ, ક્રોધ-મુખ ક્યાં? અને તેમ વખતોવખત અનુભવતા રહીએ તો દહતા આવી જાય છે દહતા મોટે ભાગે સાચા સત્સંગથી આવે તે અહીં જ સમાગમનો મહિમા સમજાય છે મહિમુનિઓ સાથે રાજતા, ત્યારે આવો પ્રગંગ કરી “આત્મદહતા” કરી લેતા, એમ કે માત્ર હું તે લોકો મળતા ત્યારે ચર્ચા કરતા, પણ લાગતા નહિ મૂળ ઉપર ડોકીની તકરાર થતી જ નહિ.

કેમ દૂર છો કે નજીક? ખોય ગ્રાપ્પ છે કે અગ્રાપ્પ છે? કાંઈ જવાબ આપશો? એનું જ કથન કરો, એનું જ ચિંતન કરો, જરા પણ કામકાજથી પરવાર્યા કે થોડા દિવસ એમા મડયા રહો. દહતા આપોઆપ આવી જશે. પણ એક દિવસ ચિંતન વગર પડવો ભોંઈએ નહિ એ જ મૂલ્યસમાગમ થશે. બધાને એ વાત કહેશો, સમજાવશો. અમિ તો છે-એની ઉપર રાખ ન વંચે એટલા માટે ફૂંકવા કરવાની જરૂર ગ્રહે છે જ્યાં લાડલગાટ જળવા લાગ્યું કે ફૂંકવા વગેરેની જરૂર ગ્રહેશે નહિ, તે આપોઆપ સમજાશે. x x x આદિ સર્વે લાઈઓને જામત કરશે.

દ

૪૦ રાંદેર, તા- ૨૭-૭-૪૩

આત્મસ્વરૂપ ભાઈ કૃષ્ણભાઈ તથા સાથ સર્વે ।

× × × ગુરુપૂર્ણિમા એ તો આપણી પૂનમ કહેવાય પર-
માત્માને મન મધા દિવસ સરખા જે દિવસે શુભ ચિંતન પ્રભુ-
ચિંતન-થાય તે ગુરુપૂર્ણિમા સમજવી ભક્તસંજ અખો લખે છે -

“મસવતા જ કરે પયપાન, ત્યારે જે ગુરુ આપે ઘાન,
એ ગુરુ સાથે છે સદા, ખીમ ગુરુ છે ભુદ્ભુદા”

વાસ્તવિક રીતે આપણું અસખ સ્વરૂપ જ ગુરુ છે, મન શિષ્ય
છે, અને (એ શિષ્યને) વખતોવખત સમજાવવાનું છે એક મંતે
મને કહેયું, “નથી કોઈ ગુરુ, નથી કોઈ શિષ્ય, મનને શિષ્ય બનાવી
દે, અને આપ તો ગુરુ છો જ” મને એ વાત અનુભવતી અને અંધ
બેસતી લાગે છે જે મરે નહિ, જન્મે નહિ, જાય નહિ, આવે
નહિ તે ગુરુ જે ગુરુ મરો જાય તે ગુરુ શાનો ?

‘જો’ એટલે ‘ઈદ્રિયો’ અને ‘રૂ’ એટલે પ્રકાશે ઇદ્રિયોને
પ્રકાશે તે ગુરુ-તે તો આત્મા છે એટલે આપ બધા ગુરુ-આત્મા
છો ફક્ત દેહ, અત કરણ, પ્રાણ ઇદ્રિયો વગેરેને લુ જાણુ-પ્રકાશિત કરુ
‘મને’ કોઈ જાણતું કે પ્રકાશિત કરતું નથી તેથી જ સ્વયં પ્રકાશ છું
એમા શકા હોવી જોઈએ નહિ પહેલા નિરાકર બની જતું જોઈએ
જેમ આપણે બ્રાહ્મણ છીએ, એ, હૃદયમા એટલું બધું દહ કંટી
ગયું કે કે બિંબમા હોઈએ અને કોઈ ઓચિન્તિ જગાડી પૂંડે કે,
‘તમે કોણ છો ?’ તો હતાથી કહી દઈએ કે, ‘બ્રાહ્મણ છીએ’ કદાચ
માગતી ધાક જતાવી પૂંડે તો ધાકના માર્ગ કોઈ કહી દે કે ‘બ્રાહ્મણ
નથી’ પણ કે બ્રાહ્મણ છું એ વાત હૃદયમા દહ ચર્ષ ગઈ છે
તેથી જ રીતે આત્મા-પરબલ હું છું એ વાત દહ ચર્ષ જવી જોઈ
એ અને એ દહતા ખાતર વારવાર મનન વગેરેની જરૂર છે હવે
માર્ગ રહી નથી લક્ષ્યસ્થાને પહોંચેલા છીએ લક્ષ્યસ્થાન પરમાત્મા
છે, અને તે આપણે પોતે જ છીએ એમા કયા શકા છે ? પરમાત્મા

જુદો હોત તો તેને ગેળવવા માટે માર્ગની જરૂર હતી. પણ હવે તો સમજઈ ગયું છે. ધણી વખત અનુભવ્યું હશે. તેમાં હવે શંકા કેવી ? Declare at the top of your voice that, I am Brahman, Atman, I am free, was free & will always remain free. Free you are at this very moment, & that is Realization

શાસ્ત્રોનું વાચન વગેરે પહેલાં નિઃશંક થવા માટે છે, અને નિઃશંક થવા પછી આપણે જે હોઈએ તેમાં દૃઢ થવું જોઈએ. એમાં કાઈનું બળ ચાલતું નથી. જાતે જ બળરૂપ થવાની જરૂર છે. આમ થવા પછી પહેલાં મસ્તીના કુવારા ફૂટે છે. અને તે શરૂથીજે બીજાની આગળ બોલી બતાવવાના નથી, પણ અંતરમાં અનુભવવાના છે. એમાંથી કશું જોઈએ નહિ. ક્યારેક પાછા ફેરવે આવો જવું જોઈએ. મારી ભાષાને વળગવું નહિ પણ ભાવને વળગશો. કાર્ય થઈ જ ગયેલું છે, પણ આપણી દૃઢતાની ખોટી છે. આમ થાય ત્યારે જ ગીતા કહે છે તે અનામકિલ્બોગ સિદ્ધ થાય છે તે દરેકને પ્રાપ્ય છે; શાએ સંપૂર્ણપણે જાણતા હોઈએ પણ દૃઢતા ન થઈ તો બધું અધુરું સમજવું. એ તો આંતર અનુભવની વાત છે. સંસારે છે. બીજા એની પરીક્ષા કરી શકતા નથી- જ્ઞાત્રુથી અનુભવની ગાંઠ ન ખોલે ત્યાંસુધી.

x

x

x

માયા ઉપર કાઈ જાતનો બોલો નથી. એ તો મને બિચું કરેલું લૂત છે મન જ નવરૂ પડી જાતજાતના ઘાટ ધકચા કરે છે, અને તેને આપણે સાચા માની હેરાન થઈ જઈએ છીએ. હવે તો એ મનને કહી દઈએ કે, તારા નવાવેલા બહુ નાન્યા, બહુ અફળાયા, ઝીંકાયા, પણ ન આવી શાંતિ કે ન આનંદા છેડા. હવે

તો મારો અસલ આત્મમાર્ગ જ સાચો, સહેલો અને નિષ્કંટક છે. તેમાં જ મુંડું રમમાણું રહીશ ન જાઉં આનો પાસે કે ન જાઉં તેની પાસે. ક્રાંત મારો ઉદ્ધાર કરે એમ નથી, જેમણે મને સાચી સંમજાણ આપી તેમને માર્ગે વલો જામી, અને તેમના જ ગુણ-ગુણાદ ગામિય.

શ્રી પાર્વતીશંકર ન. ભટ્ટ ઉપરનો પત્ર

૧

જે. રોડેર, તા. ૨૩-૪-૪૨.

આત્મસ્વરૂપ ભાષ પાર્વતીશંકર !

x x x તમારી તમિલન કેમ છે તે પત્રમાં તમે લખ્યું નથી. ફક્ત શુદ્ધિની રમત લખી છે. દુનિયાના સમાચાર જાણીને કરવું છે શું ? જ્યાં હોઈએ, જ્યાંના સમાચાર જાણવા, અને વધુમાં આત્માના સમાચારમાં મસ્ત રહેવું. આટલું ચાલ તો સારું; પણ તો આપ બધા મોટા માણસ છો !

લિ. પ્રેમી ચંદુ

શ્રી વૈકુંઠલાલ શા. ઠાકોર ઉપરના પત્રો

૧

ૐ રાંદેર, તા. ૨૫-૩-૪૨

આત્મસ્વરૂપ વૈકુંઠલાલભાઈ!

અત્રે સર્વ કુશળ. આજે આપનો પ્રેમાળ પત્ર.....અને ભુક-
પોસ્ટ મળ્યાં. વાંચી આનંદ થયો. વળી એ પ્રમાણે વખનોવખત
લખી ઉપકારી કરતા રહેશો.

આપ મુખર્ષિ જાગ્યો ત્યારે આપની, સૌ. બહેન કુસુમગૌરી,
ચિ. કુ. માલતી વિ. સર્વેના કુશળસમાચાર લખ્યા કરશે અને
આ તરફની કામસેવા ફરમાવશો.

મારી સામગ્રીની આપશ્રી કદર કરી શક્યાx તે બદલ આભાર.

* આ પ્રકાશન અંગેના અધા પત્રો પ્રેસમાં ગયા હતા અને તે
છાપવાની શરુઆત પણ થઈ હતી તે વેળા મારા એક રનેહી તર-
ફથી અમલતપત્રી સૂચના થઈ કે, દરેક પત્રની મૂલ્ય થઈ શકે તો
આખું પુસ્તક નોંધ જરુ સુલભ થાય અને પુસ્તકની ઉપયોગિતા
વધે. આ સૂચિ કેવી હોવી નોંધજો તે બનાવવા તેમણે મારા દરેક
પત્રની સૂચિ કરી મોકલી, જેનો અત્યારે મેં ઉપયોગ કર્યો છે.

આ પત્રોની બીજી આવૃત્તિ છપાય ત્યારે આ અગર બીજા
રૂપમાં મૂલ્ય અપાવવાની મારી ધખ્ખા ફલીમૂત થઈ શકી નથી.

x શ્રી. ચંદુભાઈએ તેમનો પ્રસાદ-તેમની સામગ્રી-ચાર હાથે
મને પીરસ્યો જે તે બદલ આભારમાનતો પત્ર મુખર્ષિ જતાં અગાઉ મેં
લખ્યો તેનો આ ઉદ્દેશ છે.

—વૈકુંઠલાલ

આપનાર કરતાં લેનારની યોગ્યતા હોય તો પ્રવૃત્તિમાં વિશુદ્ધ દૃષ્ટિ આપનારને ઉમળકા આવે છે. હવે તો આપણે પોતાને મિનિટે મિનિટનો દિસાખ આપવાનો છે. પહેલાં દિસાખ વગર સમજાયે આપતા હતા, હવે સમજીને આપવાનો છે. જાણીએ-ન જાણીએ તો પણ આપણે પ્રેક્ષક દ્રષ્ટા-સાક્ષી આપણી દરેક ક્રિયાના છીએ, હતા અને રહેવાના. જેની અશુભમાં પ્રવૃત્તિ નથી, શુભમાં અહંકાર નથી એ જીતી જવાનો; અને એ શુભ-અશુભ 'મારા'માં છે જ નહિ, એ દરેકનું સ્વરૂપ છે. આપણી દરેકની ક્રિયા સમજાયે-વગર સમજાયે યોગરૂપ જ છે. મન-વાણીથી પરના વ્યાપારમાં શું ખોલીએ, શું ગાઈએ ?
ૐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ:

લિં. ચંદુભાઈના સપ્રેમ સ્નેહવંદન.

૨

ૐ સંકેર-ના. ૧૧-૧૦-૪૨

સંસાર શબ્દનું અર્થસૂચક છે; સર્વો જાય (જી, સર to move) એવો થાય છે. માટે એ કામ તો પહેલાં સાક્ષિભાવે અહું કરી લેવાનાં. આત્મા-આપણે પોતે ડોલીએ કલાક એકસરખા જ્યાંસુધી શરીર, ઈન્દ્રિયો, પ્રાણ, અંતઃકરણ છે ત્યાં સુધી "સાક્ષી" તરીકે બધાની પાછળ બીએ જ. ફક્ત એમાં દહતા થયા કરે કે એ જ મારું અસલ સ્વરૂપ છે, અને એમાં અહંતા થયા કરે તો બધી બલાઓ ટળે. શરીર, ઈન્દ્રિયો અને અંતઃકરણ ચાલ્યાં જાય ત્યારે પણ હું તો હતા, છું અને રહેવાનો; અને ત્યારે સાક્ષિભાવ પણ કેવો ? શરૂ થઈમાં દહતા થવા માટે, શરીર વિ. માંથી અહં છીડાવી "સાક્ષી"માં અહું ગેઠવવાનો છે, અને એ જ તપ, એ જ યોગ, એ જ ભક્તિ,

એ જ જ્ઞાન અને એ જ કર્મ કળ્યાણુ છે તપ, યોગ, ભક્તિ, જ્ઞાન એ કાંઈ જુદા જુદા નથી, પણ જ્ઞાનીઓ સાધુઓ જુદા જુદા રીતે કથન કરે છે, અને તેથી જેમની સમજણ કાચી હોય તે તેમને તેમા વેમનસ્ય ઉત્પન્ન થાય કે જ્યાંનું સમાધાન કરતા આવડી જાન તો કાંઈ શકા રહેતી નથી ભક્તિ કરે તો પણ સાર છે યોગ કરે તો પણ સાર છે, જ્ઞાન પણ સાર છે સસાગને જૂનવામા શાંતિ છે, જેનાથી જે રીતે જૂનાય તે ગીત તેણે અખત્યાગ કર્યાની પણ શરત એટની કે સમજીને જૂના તો જ્ઞાનદની જડ જામે છે, નહિ તો પછી વેવનાપણુ કે શુષ્કતા આવી જાન છે ગીતામા મિથ્યાચાર કહે છે તે એ છે કે, સમજીએ એ અને કંઈએ એથી જાનૂ સમજીને થાય તો મિથ્યાચાર થતાનો સંભવ નથી

જ્ઞાન ભક્તિથીનું થઈ ક્રિયાત્મક થાય તો ખરેખર યોગ થાય છે તેવી ગીતે ભક્તિ જ્ઞાનાત્મક જ્ઞાન-ભક્તિની થઈ ક્રિયાત્મક થવી જોઈએ અને કર્મ ભક્તિથીનું થઈ જ્ઞાનાત્મક થવું જોઈએ આ ગીતાનો નિયોગ છે

જે વિષય આપણો ન હોય તેમા અવિધ્યાર આપણે ન જોઈએ બીજા કહે તે બેડા મેડા એ વિષય સ્વર્ગ અને પરમાર્થ આ સામન્યા ધીએ એવું પણ જે માણસ માટે વખત કેમ થાય? કોને શકે તો ઘણા નખન બચાવી શકે અને તેનો જ સમય અખ્યાત્મ વિષય તરફ દેખ આપે તો સ્વાર્થ અને પરમાર્થ બંને સરાય પણ આપણને તો નાનપણથી જ જાતી જાગરમા એકાગ્રતા અને પરમાર્થ માત્ર તમ અખ્યાત્મ કરવાની જે પડી છે મને પોતને કહેતો

હોઈ તેમ લખી ગ્લો 'જી'. લોકો મને વિષામે છે-કાઈ કર્મથી, યોગથી, ભક્તિથી, યાનથી. એમાં મોટો કાણુ અને નાનો કાણુ? એટલે આપણી તો બધા પ્રત્યે ક્ષમાદષ્ટિ અને સમાન દષ્ટિ રહેવી જોઈએ.

૩

ૐ રાંદેર, તા. ૧૮-૧૦-૪૨

.....આપણા બનેના કાગળ 'કોસ' થયા.....મારા ગયા કાગળમાં લખેલી બાબત પર વિચાર કર્યો દશે જીવનના ધ્યેય કાઈ વખત ભજનથી, કાઈ વખત જપથી, પર લક્ષ્ય કાઈ વખત ભક્તિથી, યાનથી મનને રંગેલું રાખવાનું છે, 'જેથી એ આપણને ગમે તેમ ચક્રમાં ન નાખે અને એ રીતે આપણે જાગેલા રહીએ-xAbove Life's Turmoil રહી શકીએ. સૌ કુસુમજાહેનની તખિયાના ઈલાજ કરશે, અને સાથે સાથે આપના યાગની પણ સંભાળ રાખશે. એ બધું કાળજીપૂર્વક કરીએ, પણ જીવનધ્યેય પર લક્ષ્ય રાખ્યા કરીએ.

૪

ૐ રાંદેર, તા. ૨-૧૧-૪૨

આપણને નાનપણથી દેહને અને અંતઃકરણ વિનં ને હું માનવાની ટેવ પડી ગઈ છે, 'આત્માને દેહનો રંગ બદલ પાંખો ચડી ગયો છે, એને દેહાધ્યાસ કહે છે. એ રંગ દાઢવાની કિયાને

x Above Life's Turmoil નો તરલુમો "દુનિયાની દુખાચી દૂર." એ પુસ્તક એમને તે દિવસે મળ્યું હતું, તે ઉપરથી આ શબ્દો વાપર્યા હાજે છે.

“હું નો રંગ કાઢવા તપ કહે છે, અને તે માણસ ચાહે જંગલમાં મોટે તપ ક્રિયા હોય કે ઘરમાં હોય ત્યાં રહી કરી શકે છે.

ગીતાકારે અધ્યાય ૧૭ માં ત્રણ તપ વર્ણવ્યાં છે એ વાંચવા જેવાં છે. એ દરેકે ક્ષણે આચરવા જેવી વસ્તુ છે. મારે ગીતાનો બહુ અભ્યાસ નથી, પણ જે શ્લોકો ઉપયોગી દેખાયા તેનો અભ્યાસ થઈ ગયો. આપનો અભ્યાસ ચાલુ હશે અને આનંદની માત્રા દિનપ્રતિદિન વધતી જતી હશે.

૫

૬ મુંદર, તા. ૧૭-૧૧-૪૨

.....આપે...વિ. પુસ્તકો મંગાવ્યાં છે અને તે વાંચવા માટે

છે તે સારું છે. મારું મતલબ એવું છે કે

વાચન, લાજુતર આપણા ઋષિમુનિઓ પાસે પુસ્તકો નહોતાં.

અને આપણે પરમહંસ રામકૃષ્ણ જેવા બહુ લાજુલા નહોતાં,

જતાં આજે તેમના અનુભવો ઉપર વિકાનો-

પકિતો-વિચારકો મુગ્ધ થઈ ગયા છે. જેટલું આપ સમજ્યા હો,

બહુ હોય તેને આચરણમાં જિતારી શકાય તો તે હવેના વાચન-

લાજુતર કરતાં ઘણું ઉપયોગી થઈ પડશે હવે તો “રાત થોડી તે

વેશ ઘણા બાકી છે” એવું છે. આડે અવલે માર્ગે ચઢી ન જવાય

માટે હવેનાં આપ સમક્ષ રાખી કામ કર્યું જવાનું છે. x મારી

લાખી નોટણુક જેમાં યુજસતીના જિનારા મોટે લાગે છે અને માર્ગ

કેદારે અગ્રેજના જિતારા છે, તેમજ યોગવાસિષ્ઠ અને લક્ષ્મણ

અખાના જિતારા છે તે વાંચી જવા ખાસ બલામણુ કરું છું.....

x આ નોટણુક તેમણે મને વાંચવા આપી હતી.

૧૨

૬૦

ભાગ્ય, ૧૭-૩-૪૩

... તબિયત ઠીક ન આવતી હોય ત્યારે જો આપણે હૃદ
બહારની તેને તકલીફ આપીએ તો આપણે નૈતિક ગુન્હો કરીએ;
જો કે શરીર આપણું છે જ્યાં નીતિ તેમ
“નૈતિક ગુન્હો” કરવા ના પાડે છે.

જો તે સ્થિતિમાં હોય તો પણ માણસ પોતાને ઊંડે ત્યારથી
અને દરેક ક્ષિપા બદલાય ત્યારે પૂછી શકે કે ‘કાણુ ઊભયું?’ અને
‘કાણે કામ કર્યું?’ અને ‘હું શું કરતો હતો?’
‘ક્રિયા કરનાર કાણુ?’ એવો જવાબ તો આપની પાસે મોગ્ય છે,
એટલે તે સંબંધે લખતો નથી. આટલું જો
વારંવાર થયા કરે તો, અને તે પ્રમાણે જીવન જીવાય તો અવશ્ય
લાભ જરૂર થાય, એ અનુભવી સમજશે સૌ. બહેન કુસુમબહેનને
સાથે સાથે માર્ગદર્શન આપશો.

૧૨

૬૩ ભાગ્ય, તા. ૨૧-૩-૪૩

... આપની તબિયત સુધરતી જાય છે જાણી આનંદ થયો.
આપણે આત્મા છીએ, શરીર બાદિ છીએ જ નહિ એમાં દટતા
લાવવાની છે. એમ કરતાં કરતાં દટતા આવી
“છીએ એમના જશે. દેહ આદિના બ્યવહારમાં એ દેહ આદિના
એમ છીએ’ ધર્મ છે, અને એ પ્રમાણે તેમણે વર્તવાનું છે.

કુશળતાના સમાચાર પૂજના. તે સાથે શ્રી ગોદાવરી બહેન અને શ્રી
અમૃતભાઈ અમને સૌને પ્રેમપૂર્વક યાદ કરે છે વગેરે લખતા. “આત્મ-
સ્વરૂપ” લખવાની યોગ્યતા મારામાં આવી નહિ દેવાથી હું તો
તેમને “પરમ સુદ યંધુ” એ રીતે લખતો.

મારે એમા કાંઈ લેવા દેવા નથી એમ અતરમા દઢતા •
 પાળનાની છે પહેલી તો જીવિની દઢતા થાય છે Intellectual conviction intensified becomes heart's conviction એટલા માટે જ શ્રવણ મનન, નિદિધ્યાસનની જરૂર છે આપણે તો પહેલેથી જ જીવ દઢતા, છીએ અને રહેવાના. એ દરેક માણસનું મધ્યસ્થ સ્વરૂપ છે વ્યવહાર-દૃષ્ટિથી જોઈએ તો આપણે (પરમાત્મા) પોતે જ એ સ્વરૂપ યદિ રહ્યા છીએ (છે) એ સ્વરૂપે પોતે છે-જાણે છે-થાતા છે એમ પણ કંઈ કંઈ થાય છે ? ગમે તે સ્વરૂપે દેખીને પણ પોતે પોતાપણુ ઝેડતા જ નથી કુર્નલ કે તીલનો ગમે તે વેશ ધારણ કરે પણ કુર્નલપણુ કે તીલણપણુ છૂટતું નથી, અને એ જ સત્યપણુ છે બાકી વ્યવહારદૃષ્ટિથી કદી સતોષ લાગે નહિ અને જોશી જ એનું નામ મન છે બહુપણુ-જીવપણુ લાગવું-બાસવું એ બધું મન છે, મનનું બીજું કોઈ સ્વરૂપ જ નથી મન થઈ જ શ્રવણ, ઈશ્વરપણુ, માયાપણુ, ક્ષણપણુ, સાક્ષીપણુ આદિ સર્ગ છે મનથી પરસ્વરૂપમા વાણી મધ્ય થઈ જાય છે પડેલો માર્ગ કંઈ કરી છોડીએ ? બીજા આપણને કંઈ ઓળખતા નથી પણ આપણે બધાને ઓળખીએ છીએ આપણને કંઈ ઓળખતું નથી જા ઓળખાઈએ તો દક્ષ થઈ ગયા સમજવું આપણે કદી દક્ષ છીએ જ નહિ હમેશા દૃષ્ટાન્તે રહ્યા છીએ, અને તે પણ અતઃકલ્પની ઉપાનિધી દૃષ્ટાપણુ કથન કરવું પડે બાકી તો ' છીએ એમના એમ જીએ

‘ અખો શે રાખે નિરધાર જે બોલે તે થાય સંસાર,
 ત્યાં આવને જાવા નથી, સારમાથી સાર કાઢ્યું મથી. ’

અમદાવાદમા પડિત લાલન સાહેબના દર્શન થયા એ બહુ સાર થયું એ બહુ ઉચ્ચ કોટિના મહાત્મા છે જગ પણ અતિશયોક્તિ નથી આત્મામા દઢતા થાય ત્યાર પછી બીજા સતોને

બીજા સતીને મળતાં મળીએ તો કંઈ વધી નથી...જેમ જેમ પહેલાં આવશ્યક દેહતા આત્મનિષ્ઠ વધશે તેમ તેમ સંતોષ પણ આવી જશે.

x કેળવણી સંધે મારા વિચારો આપે માઆ. હું દેહતાપૂર્વક કહું છું કે હું કેળવણીકાર નથી, પણ એટલું તો મને સમજાય છે કે આપણે કેળવણીનો પાયો મજબૂત નથી; ગામડે ગામડે ધ્વજસ્થા-ધ્વજસ્થ-આશ્રમનો લોપ છે. ગામડે ગામડે અમલી આવશ્યકતા હુંપડમાં ધ્વજસ્થ-આશ્રમહોવા જોઈએ. એ આશ્રમમાં ચારિત્ર્ય ધડાય છે. 'શારીરિક, માનસિક અને ધાર્મિક તથા આધ્યાત્મિક કેળવણી એવા આશ્રમમાં જ અપારી જોઈએ અને તે પહેલાં અપાતી હતી. જેવા પુરુષો માટે તેવા સ્ત્રીઓ માટે પણ આશ્રમ હોવા જોઈએ. તે અદ્યગ અદ્યગ હોય એ ઇચ્છવા યોગ્ય છે. એ આશ્રમોનું પોષણ લોકો જ કરે, એ આશ્રમ ચલાવવાનો બધો ભાર લોકોને શિર હોવો જોઈએ. એ જમાનો દૂર નથી કે જ્યારે આવા આશ્રમો ઝપાટા બંધ સ્થપાતા થઈ.

અન્યથે તો કચરો સાફ થવા બેઠો છે. ધ્વજસ્થ-આશ્રમ નવા રૂપમાં આવશે-એનાં 'પર્લુકુટીમાં' મંડાણ થશે. હિંદુસ્તાનને ખોટો ખર્ચ પડવડે નહિ. કેળવણીનો વિચાર કરવો શહેરના કેળવણીકારો ધટે ત્યારે ગામડાની જનતાને પણ ઉપયોગી અને ગામડાં કેળવણી તો હોય જ. શહેરનો માણસ ગામડાના

x મર્લુનગર (અમલવાદ)માં શ્રી રામકૃષ્ણ મેદાસમિનિએ શ્રી રામકૃષ્ણ-આશ્રમ સ્થાપવાની શુભ શરૂઆત કરી તે વેળા આશ્રમની પ્રતિષ્ઠા કેળવણીનો અગ્ર દાસ ધરાય તો તમો સી સદાદ ને સચના આપો છે તેનો આ જવાબ છે.

ખભા ઉપર ચઢી બેસે એવું તો નહિ ! અત્યારે જે દૃષ્ટિએ વિચાર થાય છે તે શહેરીઓ માટે ઉપયોગી હોય તે દૃષ્ટિથી થાય છે, મારણ મોટે ભાગે કળવણીકારો શહેરના માણસો હોય છે, તેમણે ગામડાનો અનુભવ તેમની વચ્ચે વસીને નથી લીધો. બવિષ્યનો હિ કુસ્તાનનો માણસ તે સસ્કારિતાની મૂર્તિ હોય આખી જનતા એ સસ્કારથી વચ્ચિત તો નહિ હોય

મે તો મારા વિચારોની રૂપરેખા આપી અને એ વિચારો ઘોળાયા દરે કે માત્ર ચાલતું હોય તો મદુકની સગીનનડે દરેક માણસને પહેલો ધાર્મિક બનાવુ પણ અત્યારે પહેલાં ધાર્મિકતા તો “ Cart before the horse ” જેવી જોઈએ સ્થિતિ થઈ ગઈ છે એમાથી જ સેવકો અને સેવિકાઓ પાકશે ક્યા માણસ સુખી ? જને જરિયાત ચોખી અગર મિનકુલ નહિ પોસ્ટ ક્યો તાં ૨૬ ૩-૪૩

૧૩

ૐ શહેર, તાં ૩૦-૪-૪૩

સસાર—અર્થો જાય તે સંસાર, એમા રિધગતાની આશા કેમ જ રખાય ? ધન ખાની કરવાનો વારો આવ્યો ! બધે હાલ વિશેષરૂપે એવું જ લાગે કે મધાને વહેલો ‘ઘર’ અને ‘શરીર’ મોડો અનુભવ થવાનો છે—થાય કે જગતના એકેએક પદાર્થ એવા જ છે એક જાય, બીજો તેની જગ્યા પૂરવાને તૈયાર છે ! શરીરનું પણ આના જેવું જ છે ! આમ તો પ્રકૃતિ આગે ચાને કે, પણ જેની શારીરિક સ્વચ્છતા મહેવી જોઈએ તેની નથી રહેતી આપણા ઘરના હવા, ઉગમસ, પાણી વિં સારા છે એકદરે તમિષ્ઠ સૂરી કે

પણ સાથે સાથે જી પણ માદ રાખવાનું જી કે યક્તિનહાર
કાંઈ કામ કરવાનું નથી. એ તો આપણા માનીતા નોકર ઉપર
લુલ્લમ કર્યા બરાબર થાય. “પ્રાણ” આપણે
તાલબદ્ધ કામ નિઃસ્વાર્થ સ્વર્ગો મુદર સેવક છે. યરીરે,
વાણીએ કે મને કાંઈ ક્યું કે એના ઉપર
અસર થવાની. એટલે એને તાલબદ્ધ કામ કરવા જેવું એ આપણું
પ્રથમ કર્તવ્ય છે. માટે એતવણી આપું છું કે દલ-યક્તિનહાર
કાંઈ કરશે નહિ. સૌ કુસુમબહેનને દેખરેખ રાખવા વિનનિ છે.
કેમ એટલું કરશે ને ? અને આપ પણ તેમના કામ ઉપર દેખ-ભાગ
રાખશો, અને તમારા બનેઉપરચિ માલની પણ યોગીનું કામ રાખે!...

૧૫

૬૦ સોદર, તા. ૩-૭-૪૩

તત્ત્વચિંતનનું રિતીકન અને સુધારો થઈ રહ્યો છે એ પણ
હીક છે. જોડેસો શ્રમ કર્યા સકાય તેડેસો સેવો. આખરે તો યરીર
છે. મશીન પણ વધુ ખર્ચેલુ થાય છે, ગરમ થાય છે-ત્યારે તેમ મુકું

* ‘અનુભવપ્રકાશ’ના વાચન વખતે પ્રાણની વાત નીટળી મન
તોકાતી, પ્રાણ નિઃસ્વાર્થ સેવક. આખા યરીરમાં ફાઇ યોગી નિ-
સ્વાર્થ-નિષ્કામ સેવક હોય તો તે પ્રાણ છે. મનને અને બીજી
ઉદ્યોગને કંઈને કંઈ જોઈએ. પ્રાણને શું ? એ તો એની મનિએ
આવતો જ રહેવાનો. પેટમાં વધારે ઉમેરો કે મિલન ખુલ્લો, એને તો
આપણે પીડીએ છીએ. જાડુ ખાઓ ત્યારે એને પચનક્રિયામાં જોર
પડે, મિલન કરો ત્યારે દોડનું પડે, દવાય થાઓ ત્યારે તનિ નષ્ટ
કરી મટે. પ્રાણ-મિલન કાનમાં રાખવાનું વેદન ને શાઓ કહે
છે તે આ અર્થમાં. XXX જનસ્વરૂપ જ એવો છે કે સેવામયી
વ્યક્તિને પીડા-શ્રમ આપવો !

પડે છે અંગર ઠંડુ પડવા દેવું પડે છે. શરીરને તેથી કંઈ વધારે જરૂર પડે છે અને મશીન કરતાં તે ઘણું કાવલું છે.

‘અનુભવપ્રકાશ’ અંગર ‘રામતીર્થ’ દરોજ વાંચવાનો મહાવરો રાખશે જ. વધુ નહિ તો ગા-ગા કલાક અને જપ વિ. પણ આંખ મીચી થોડો વખત કરવા. ત્યારે તાજગી માટે મનનો બને તો વિચારને અટકાવવાનો પ્રયત્ન ધોરણે કરવો. એમ કરતાં કરતાં હળવે હળવે મનનો વેગ ધણો નરમ પડતો જશે. મનની શરીર ઉપર પણ અસર થાય છે. ઉત્તમ વાચન અને જપ, ભક્તિ, જ્ઞાન વિ. સુંદરમાં સુંદર recreation છે. મનને ધણો આરામ મળે છે. કારણ સંસારના વિચારમાંથી મન હઠ્યું ખરું ને? એની અસર તાત્કાલિક સમજાતી નથી, પણ લાંબે સમયે સમજાય છે.

૧૬

૩૦ સેપ્ટેમ્બર, તા. ૧૨-૭-૪૩

x.....બ્યારે અમુક બાબતનું આપણે ચિંતન કરતા નથી, પણ અનાયાસે અમુક સંજોગો ઊભા થાય ત્યારે એમાં સફળ ન થવામાં પ્રભુનો હાથ હોય છે એમ અનાયાસે થતી સમજાવું.....

ઉપલબ્ધિ

“અનુભવપ્રકાશ”નું વાચન ચાલુ જ છે એ બહુ સારું છે, અને ‘સ્વામી રામ-

x બપોર પછીના બે ત્રણ કલાક માટે અમુક સંજોગો મને રોકવા મજબૂત હતા તે બાબત ઉલ્લેખ છે. આ ભવિષ્ય સાચું પડ્યું. સંજોગવશાત્ એ સંજોગો મને બોલાવી શક્યા નહિ, અને ઓગસ્ટ આખર પહેલાં અહીંના (ખારડા) રામકૃષ્ણ મિશન આશ્રમ સારે બંગાલ-રાહતના કાર્પમાં હું જોડાયો.

બાણુછ પ્રેમથી નિભાવી લે છે. આગળ ઉપર જે થાય તે ખરું. શ્રી બાણુછ અને ૪-૫ સોદી મિત્રના આગ્રહથી અહીં આવવાનું દર વરસે રાખતું પડે છે. આટલે મુધી આવું એટલે ૧-૧૫ મહિનો રહી જઈ પૂં. એ દરમ્યાન સારી સંગત મળી જાય છે.

શ્રી બાણુછએ આપ બંનેને શુભાશિષ લખવા કહ્યું છે, એમનું વય ૭૨ વર્ષનું છે. મારા ઉપર મોટાભાઈ જેવો પ્રેમ છે. એમનું શરીરસ્વાસ્થ્ય ઠીક નહોતું તેથી જ ખાસ આવતું પડ્યું છે.

આપનું વાચન નિયમિત ચાલે છે અને થોડું મનન પણ થાય છે જાણી આનંદ થાય છે, અને ઇચ્છું છું કે વળગ્યા રહેશો. બધું આપોઆપ સમજાઈ જશે. કૃત્રી બનાવી છે આત્માનું ન્યારાપણું કે, જે જે પદાર્થને આપ જાણો છો તેનાથી નિઃશંક બનવું જોઈએ આપ ન્યારા છો તે શરીર, મન, વિં બધાના બ્યવહારને જાણનાર-સાક્ષી છો, અને તે નહોતા જાણતા ત્યારે પણ તેમ હતું, જાણીએ છીએ ત્યારે પણ તેમ છે અને જૂઠી જાણીએ કે યાદ ન આવે તો પણ તેમ જ છે, એમાં શંકા હોવી જોઈએ નહિ. આ બધાનો અનુભવ છે. હવે એમાં જે દહતાને પામે તે જીતી જાય. વિશેષ શું !

x

x

x

૧૯

મહાત્મા દેવીદાનજી આશ્રમ

જેઠપુર, તા. ૨૦-૯-૪૩

.....શ્રી રામકૃષ્ણ મિશન આશ્રમ અંજના (બંગાળ રાંઠાના) દાર્પની વાત વાંચી આનંદ રવો. આવી તમિલતે પણ એવા કોણી રહ્યા છે તે બદલ ધન્યવાદ. એ પણ

સેવાના કાર્યમાં પણ સાક્ષાત્ જીવતા નારાયણની સેવા છે ને? આવી આત્મવિચાર ન વખતે વાચન થાય કે ન ગાય તેની પંચા-
ભૂલાય તમાં રહેવાનું નથી, પણ “હું” નો વિચાર
આવી જાય તો ધણું સારું. જે મારું સ્વરૂપ છે તે આખા બ્રહ્માંડ
અગર બ્રહ્માંડનું સ્વરૂપ છે, એ “આત્મવિચાર” અને એમાં નિશ્ચ-
લતા કરવાની છે.

શિ. ચંદુભાઈના સ્નેહવંદન

શ્રી. ગુલાબશંકર ઇ નાની ઉપરનો પત્ર

૭૦ રાહર તા. ૨૫-૧-૪૩

આત્મસ્વરૂપ બાઈ ગુલાબશંકરભાઈ !

x x x આધ્યાત્મ વિષયમાં, ચાલુ જમાનામાં તીવ્ર
ધમ્મજ થવી દુર્લભ છે. અને તે અંગે બાઈ શ્રી વિશ્વમ્ભારણી સૂચ-
નાથી આ તરફ આવનાર છો જાણી ધણો આનંદ થયો છે. અને
તે બદલ આપને ધન્યવાદ આપું છું. આપના આવવાની આજળાઈ
ખબર કરશો. x x x

આપને જ્ઞાનતંત્રોની નબળાઈ છે એ જાણું, કેટલીક વખત
જ્ઞાનતંત્રોની નબળાઈ સંસારના વિચાર કરવાથી થઈ આવે છે.
ધણી ખરી માંદગીમાં માનસિક નબળાઈ એ પણ એક કારણ હોય
છે એમ એક સોહી ડોક્ટર થોડા દિવસ પહેલાં મને મળ્યા હતા
તે કહેતા હતા. હાલ ડોક્ટરી કોર્સમાં માનસ જ્ઞાન એક વિષય
તરીકે ફરજિયાત દાખલ થયો છે, કારણ દરેક રોગની સાથે માન-
સિક રિયલિટી આનંદમય હોય તો આધ્યાત્મશાસ્ત્ર ધણો ઉપયોગી લાગ

ભજવે છે. અધ્યાત્મ શોધાએટલે જ “હું”, આત્મા, છું, દેહ, મન આદિ “હું” નથી, એટલે રોગો મને નડતા નથી, પણ રોગ વગેરે શરીરનો ધર્મ છે, અને એ તો આવે ને. જ્ય, એથી, શરીરના ધ્યાનને માની—અમાની બધાએ કરવાના અને મનને હંમેશ પ્રકૃતિ સ્થિત રાખવાનું એ આપણું કામ કે કરજ છે.

પાટણમાં “જંદુ ફાર્મસી” હોય તો ત્યાં “ફેસરી છંવન” મળે છે તેમાંથી ફરેજ તોલો—અઘો તોલો દૂધ સાથે સવારમાં લેવાનું રાખશો, અને મનથી હું કે ગાયત્રીનો જપ બિડતાં બેસતાં, નહાતાં ધોતાં, ખાતાં પીતાં, હરતાં ફરતાં ચરુ કરી દેશો, બીજી દવા ચાલતી હોય તેની સાથે “ફેસરી છંવન” લેવામાં વધિ આવશે નહિ.

એ વિચાર કરવામાં નક્કર ન પડે તો “હું” આત્મા છું, દેહ મન આદિ “હું” છું જ નહિ મને (આત્માને) રોગ કેવો? “હું” તો આનંદસ્વરૂપ છું એ વિચાર ચાલુ કરી દેશો તો ચમત્કારિક ફાયદો થશે એ જ કુશળ સમાચાર લખશો.

લિ. ચંદુલાઈના રોહવંદન

પંડિત શ્રી લાલનજીનો પત્ર

ખાનપુર—અમદાવાદ

તા. ૧૭-૩-૧૯૧૪

આત્મપ્રિય બાઈચી વૈકુંઠલાલ!

The memory and the life of saintly persons are enshrined in the blessed words flowing from their hearts to the supreme, who again flows

વિ વિ.

માનવ ઉપયોગી-useful art-થી સાયન્સરૂપે બહા રચના કરી રહ્યા છે, તેમજ fine art-વિદ્યાસ ઉપયોગી પણ બહા કરી રહ્યા છે-મનુષ્યમાં રહીને. એ જ પ્રકારે વિધ્ય મનુષ્યોમાં રહીને તેનો ઉપયોગ કરે છે. વસ્તુ છર્ણ થાય અથવા અનુપયોગી બહુાય જોડે શિવ સંહાર કરી નવી સામગ્રી બહાને માટે તૈયાર કરે છે. એટલે સંહાર એ destruction નહિ પણ regeneration છે. આપ જરા જોડે જોશો તો માલુમ પડશે કે, એ ત્રિમૂર્તિ રૂપી ઈશ્વર પોતે સેવાનો અંગીકાર કરે અને એ ગોવર્ધનને ટચલી આંગળી પર ધારણ કરે-નઆવે ત્યારે આપણે પોતાની નાની લાકડીઓથી એ ઉપકારી ઈશ્વરની સાથે ગોવર્ધન ઉપાડવાનો વિદ્યાસ ન કરીએ* ?

પડિતમી લાલનશ્લોકો ઉત્તરવેલી નોંધ

આકાશ એ મહાન ગણાય છે, અણુ એ સૂક્ષ્મ ગણાય છે. આત્મા એ અણુથી પણ સૂક્ષ્મ છે અને આકાશથી પણ મહદ્ છે. આમ સંક્રાય-વિદ્યાસ પાતો આત્મા પ્રકાશરૂપ છે. આકાશમાં આવેલો આ એ તેજની હદ બતાવે છે, પરંતુ પ્રકાશ એ અનહદ છે.

વળી કેટલાએક તત્ત્વજ્ઞો એમ કહે છે કે મન અને વાણી આત્માને પહોંચી શકતાં નથી, એ ખરું; પરંતુ મનરૂપી મહાસાગરમાં ઊકતા વિચારરૂપ તરંગોને આત્મા બહી રહ્યો છે. એ જ પ્રકારે વાણી અને વાણીમાંથી ઉદ્ભવતા વચનરૂપ તરંગો; એનો પણ આત્મા સાક્ષી છે.

બહાંડ એ* સાન્ત છે, કે કારણ કે ઈકું ફૂટતાં જેમ પક્ષી જોડે છે તેમ માયારૂપી ઈકું ફૂટતાં સર્વજ્ઞ ઊડતું બહા દેખાઈ રહે છે.

*રાતો અર્થ એ કે આપણે ઈશ્વરના કામમાં સદાયમૂત થવું.
x સાન્ત=સન્ન-અન્ત=અંતવાણું.

પ્રભુ પથ્યું સમયે સમયે નવાં સ્વરૂપો જગતના કલ્યાણ અર્થે આપી રહ્યા છે. જનનના શિક્ષકનું (બ્રાહ્મણ) સ્થાન હોવા પછી રક્ષકનું (ક્ષત્રિય) સ્થાન લીધું. રક્ષક પછી પોષક (વૈશ્ય) થયા અને હવે જરાક ઊંડું જોશો તો ખબર પડશે કે સેવકનું સ્થાન લીધું છે. અર્જુનને પ્રભુએ કહ્યું કે, હું જનતાના હૃદયમાં નિવાસ કરી રહ્યો છું, માટે જનતાની સેવા એ મારી સેવા છે. બ્રહ્માએ બ્રહ્મલોક છોડી, વિષ્ણુએ વૈકુંઠ છોડી, શંકરે કૈલાસ છોડી માનવાવાસમાં નિવાસ કરવા માંડ્યો છે. તમે તેઓથીને મૂલ સ્થાન ઉપર ધારી સ્તુતિ કરતા હશો તો પથ્યું ત્યાંથી ફારવર્ડ થઇ જનતામાં તમારી સ્તુતિ આવશે. પરંતુ હૃદયમાં પ્રવેશ નહિ કરો ત્યાંસુધી તમારી પ્રાર્થનાનો ઉત્તર તમે કેમ સાબળી શકશો ?

*

આર્યશાસ્ત્ર સાક્ષાત્કારનાં અનુક્રમે ત્રણ કારણો ઉપસ્થિત કરે છે, એટલે કે જ્ઞાનમ, મુક્તિ અને અનુભૂતિ આગમ એટલે શાસ્ત્ર, મુક્તિ એટલે પ્રમાણ અને અનુભૂતિ એટલે સાક્ષાત્કાર. આત્મનધુ ચંદુભાઈએ આગમ અને મુક્તિ પોતાના ‘સાક્ષાત્કાર’માં આપેલી છે, આત્મા નિરંજન છે અને નિર્લેપ છે એ સમગ્રવ્યું છે. હવે એ જ સાધનો પર ઊભા રહી નિર્વિકલ્પ થતાં અનુભવ થાય છે. આમ જ સાધકો કરે તે ચંદુ થાય. ચંદુઓ થયેલા જોઈને મારા (પ્રથમ) લઘુબંધુ ચંદુનો આત્મા બહુ રંજન પામે.

એમના ‘આત્મસાક્ષાત્કાર’નાં દશ પાનાં એ દશ મુખ્ય ઉપનિષદો છે, (જે એનો પ્રયોગ કરે તેને) બ્રહ્મસૂત્રોનો નિયોગ છે; ગતાનું યાન છે. x x x

શિ. સર્વનો કલ્યાણાભિનિવેષી

લાલનના આશિષ સદા હો !

વિ. વિ.

માનવ ઉપયોગી-useful art-થી સાચ-સરૂપે બહા રચના કરી રહ્યા છે, તેમજ fine art-વિલાસ ઉપયોગી પણ બહા કરી રહ્યા છે-મનુષ્યમાં રહીને. એ જ પ્રકારે વિધ્ય મનુષ્યોમાં રહીને તેનો ઉપભોગ કરે છે. વસ્તુ જીર્ણ થાય અથવા અનુપયોગી જણાય એટલે શિવ સંહાર કરી નવી સામગ્રી બહાને માટે તૈયાર કરે છે. એટલે સંહાર એ destruction નહિ પણ regeneration છે. આપ જરા બેડે જોશો તો માલુમ પડશે કે, એ નિર્મૂર્તિ રૂપી ઈશ્વર પોતે સેવાનો અંગીકાર કરે અને એ ગોવર્ધનને ટમકી આંગળી પર ધારણ કરે-નઆવે ત્યારે આપણે પોતાની નાની લાકડીઓથી એ ઉપકારી ઈશ્વરની સાથે ગોવર્ધન ઉપાડવાનો વિલાસ ન કરીએ* ?

પંડિતશ્રી લાલનજીએ ઉત્તરવેલી નોંધ

આકાશ એ મહાન ગણાય છે, અણુ એ સૂક્ષ્મ ગણાય છે. આત્મા એ અણુથી પણ સૂક્ષ્મ છે અને આકાશથી પણ મહદ્ છે. આમ સંક્રામ-વિકાસ પાતો આત્મા પ્રકાશરૂપ છે. આકાશમાં આવેલો આ એ તેજની હદ બતાવે છે, પરંતુ પ્રકાશ એ અનહદ છે.

વળી કેટલાએક તત્ત્વો એમ કહે છે કે મન અને વાણી આત્માને પહોંચી શકતાં નથી, એ ખરું; પરંતુ મનરૂપી મહાસાગરમાં બેઠતા વિચારરૂપ તરંગોને આત્મા જાણી રહ્યો છે. એ જ પ્રકારે વાણી અને વાણીમાંથી ઉદ્ભવતા વચનરૂપ તરંગો; બીજાં પણ આત્મા સાક્ષી છે.

બહાંડ એ^x સાન્ત છે, કે કારણ કે ઈકું ફૂટતાં જેમ પક્ષી બેડે છે તેમ માવારૂપી ઈકું ફૂટતાં સર્વન બેડતું બહા દેખાતું રહે છે.

*માનેા અર્થ એ કે આપણે ઈશ્વરના હાથમાં સહાયશુભ થવું.
x સાન્ત=સત+અન્ત=અંતવાણું.

અને દુઃખ નથી; તેમાં આનંદ, પૂર્ણ આનંદ, પૂર્ણ સુખ કે પૂર્ણ શાંતિ જ છે. વ્યક્તિને વર્ષો જાય છે એમ વ્યવહારની ભાષામાં ભલે કહેવાય, પણ ખરી રીતે જોઈએ તો એ વર્ષો શરીરનાં છે, ઓરડીનાં છે, ઓરડીમાં રહેનારનાં નથી. સૂર્યમાં અંધકાર કે પ્રકાશ નથી. એ ક્યાંયે આવતો નથી કે જતો નથી. તેમ આત્મા નિરંતર એકરસ છે. ઓરડીઓ બદલાતી રહે છે, આત્મા બદલાતો નથી. શરીરનું જીવન તો અમુક હદનું જ છે. એક જણની માતા પાછી થઈ; લાલન તે મરણ પામી એમ નથી કહેતો; પાછી થઈ કહે છે. એ માણસ રડતો હતો. લાલન તેને કહે છે, “મા છે માટે જ મરી જવાની છે એ નિશ્ચિત છે, માટે રડવા માડો, ક્યાં સુધી રડશો? એ વિચાર બરાબર નથી. જન્મ માટે આનંદ કરો, પણ મરણ માટે રડવાનું ન હોય.”

*

શંકરાચાર્યનું મત હતું, “બ્રહ્મ સત્યમ્ જગન્મિથ્યા.” લાલન કહે છે, બ્રહ્મ સત્યમ્ જગત્ સત્યમ્ બને સત્ય છે. જગત્ મિથ્યા નથી પણ સત્ય છે એમ સમજીને કામ કરો. આત્માને ઓળખો, આત્માની મહાન શક્તિઓને ઓળખો. આત્માને નિરાકાર, નિરંજન કે નિર્મેય કહેવો સહેલો છે પણ તેને નિર્વિકલ્પ તરીકે ઓળખવો અઘરો છે. ત્યારે નિર્વિકલ્પ તરીકે ઓળખાશે ત્યારે જ આત્માની તાકાત જણાશે મન યાંત હોય તો જ નિર્વિકલ્પપણું આવે છે. તે સમજવું હોય તો ચંદ્રચંકરનું ‘આત્મસાક્ષાત્કાર’નું નવ પાનાનું ચોપાનું વાંચો. માત્ર નવ જ પાનાંમાં એમણે વેદો, ઉપનિષદો, ગીતા કે જગતનાં સર્વ ધર્મપુસ્તકોમાં દર્શાવેલા સત્યનો સાક્ષાત્કાર કરવાની રીત આપી દીધી છે. સર્વ શાસ્ત્રોનો સાર એમાં આવી જાય છે. જગતની સર્વ ભાષાઓમાં એનો અનુવાદ થવો જોઈએ.

*

શંકરાચાર્ય અમુક સત્ય કહ્યું છે, અન્ય કહે ન ચાલે. તમે શું કહો છો ! તમારો અનુભવ શું કહે છે એ સમજો જે સત્ય તેમને સમજાયું તે તમે પણ સમજી શકશો. બાપાની કેડ ઉપરથી જિતરો. જૂતકાળ તરફ ન જુઓ. સામાન્ય રીતે, લોકો જૂતકાળ તરફ જુએ છે, ધર્મપુરુષો ઉપર સમાધિ રચે છે, પ્રતિજ્ઞા રચે છે, તેની સમા-લોચના કરે છે, એમણે સાક્ષાત્કાર કર્યો હતો એમ માને છે. લાક્ષન કહે છે: તમે સાક્ષાત્કાર કરી શકો એમ છે, તમે સાક્ષાત્કાર કરો. આત્માની કળવણી તમે લો. પશ્ચિમ જડવાદી છે આપણે ચૈતન્યવાદી છીએ. બનેતો આપણે બદલો કરીએ જેથી બંને પાસે બંને વસ્તુ થાય-આપણું એમને આપોએ, એમનું આપણે લઈએ. કેટલો સુંદર સુમેળ ! આપણે આત્મા ન ધર્મ એ સંસુધી પરમાત્મા ન ધર્મ શકાય ખીજનો ચંદ્ર એ જ પૂર્ણ ચંદ્ર છે. એની સાથે સાથે જ પૂર્ણ ચંદ્ર પ્રકાશી. ચંદ્રશકર ખીજના ચંદ્ર હતા, અષ્ટમીના ચંદ્ર સુધી આવ્યા હતા, અને એ જ પૂર્ણ ચંદ્ર રૂપે પ્રકાશી. લાક્ષનને એ સ્પષ્ટ લાગે છે.

*

ચોખ્ખા વીણવાનું કામ ન કરો; કંકરા જ વીણો ચોખ્ખા વીણ-વાનું બલે કહેવાય, પણ વીણાય છે તો કંકરા જ. તેમ માણસમાં-થી કે પોતાનામાંથી દુર્ગુણને પકડી પકડીને વીણી કાઢો, સદ્ગુણને રહેવા દો. માળ આપે તમે શાપ તો ન જ આપો પણ આશિષ આપો. દુર્ગુણને દૂર કરવાની એક સરલ રીત જાતાણ: સદ્ગુણો વધા-રતા રહો. સામાન્ય સદ્ગુણો તરફ જ જુઓ, દોષ તરફ નાહ. સદ્-ગુણને ઝોળખી કાઢતાં થીજો. ધીરે ધીરે તમારામાં સદ્ગુણો જ વધવા માંડશે. કાદવણિ દુર્ગુણ જુએ છે —હંસવણિ સદ્ગુણ-દુર્ગુ-ણને નોખા પાડી શકે છે અને સદ્ગુણને મદલું કરે છે. પણ ચક્ર-વાદવણિ તો સદ્ગુણ જ જુએ છે અને તેથી સર્વન પ્રકાશ પ્રકાશ

અને મુલ કે આનંદ જ આનંદ દેખાય છે. એને સર્વત્ર એ જ લાવ લખાય છે. એને માટે નિરંતર પ્રકાશ છે. આવો સમભાવ રાખવાથી બળ મળે છે, વિકલ્પોનાં મોજાં ચાલે ચાલે છે. એનો જોતે અનુભવ લેવાની ઇચ્છા થાય તેમજે ચંદ્રસંકરની નવ પાનાની ચોપડી જોઈ જવી. એમાં એના વિચારો અમર રહેશે. મરી તો જવાનું જ હતું, શરીર તો ધૂળ છે, માટી છે; એ તો ધૂળમાં મળી જશે પણ એનો મદ્દાન આત્મા સદાકાળ રહેવાનો છે. શાંખીજી જેવા પ્રભુના વોઈમરોય છે—પ્રતિનિધિ છે. એવાને હર્મયોગી નહિ પણ હર્મયોગી કદી શકાય, એમનો યોગ એ જ ઉચ્ચ યોગ છે.

પુવરાજ અર્જુન થઈને ગીતા વાંચે. વચમાં શક્તિ લાવવાની જરૂર નથી. ગીતા તમને પોતાને સમજાશે. પ્રભુના અંશ થાને ગીતા વાંચે. દેહભાવે દાસ થઈને—એવક થાને નિસ્વાર્થ સેવા કરો.

પંડિતશ્રીનું સાપણ પૂરું થયા પછી બીજાં વિવેચનાં થયેલાં તેના સાર અત્રે આપ્યા છે:—

રા. સા. પુરુષોત્તમ જોગીભાઈ ભટ્ટ—...રહેરના જાહેર જીવનમાં ચંદુભાઈનું સ્થાન સર્વનાં જોવું હતું. સર્વમાંથી જેમ પ્રકાશ, ઉજ્જ્વલતા અને જીવન મળે છે. તેમ જોમના દ્વારા અનેકને સમાજ-સેવાની અને ધાર્મિક સંસ્કારોની પ્રેરણા મળતી રહેતી. વળી આ તો ચંદ-શંકર પણ હતા. ચંદ્રની માફક સૌને શીતળતા, શાન્તિ અને આનંદ પણ આપતા રહેતા. જોજો પરમ શાંત હતા. જોમનું જીવન મધુર હતું. ગદિર અને તેમાં યે હિંદુ જનતાની ઉત્તતિ માટે જોમનો ફાળો ધણો મોટો છે. સમાજની યારીરિક, માનસિક ને ધાર્મિક ઉત્તતિ માટે જોમણે એકસરખો શ્રમ લીધો છે. ગૃહસ્થાશ્રમી છતાં એ સંન્યાસી જેવા હતા, જોમનું જીવન ધાર્મિક સંસ્કારોથી ભરપૂર હતું. ત્યાગી અને સ્વદેશપ્રેમથી ભરપૂર છતાં અલિપ્તઅભિમાનરહિત હતા. પૂજ્ય ગાંધીજીના ચૂસ્ત અનુયાયી અને અસહકારી છતાં સહકારી પણ હતા. શ્રી અરવિન્દ બાણ અને ગાંધીજી બંનેના એ અનન્ય ભક્ત હતા. એ બંનેનું જીવન એ પોતે પોતાના જીવનમાં જિતારવા સદા પ્રયત્નશીલ રહેતા. રેડિયો કાંતતા ને કતાવતા. બાળકો, યુવાનો, બીજો સૌ કોઈને જોજો એ એ મહાન પુરુષોત્તમ જીવન અને ઉપદેશ સમજાવતા રહેતા. આ કેળવણીમંડળના એ માર્ગદર્શક હતા. આપણે સૌ જોમના આપેલા સંસ્કારોને પોષીએ અને જોમના કેળવણીમંડળનાં અને બીજાં કાર્યોને આગળ ધપાવીએ.

શ્રી તનસુખલાલ છાગનલાલ પારેખ—...પંડિત લાલનજી જોમના પરમ મિત્ર અને ગુરુસ્થાને હતા. જોમની સાથે જોમણે વર્ષોનાં વર્ષ જ્ઞાનદર્માં ગાળ્યાં હતાં અને પ્રેરણા લીધી હતી. શ્રી ચંદુભાઈના રહેરનું કલ્યાણ કરવાની જોડી ભાવના હતી, અને જોમની પામેથી ગદિરની સમ્યાજોને તથા આ કેળવણીમંડળને પ્રેરણા મળી

હતા “રદિં રીડિંમ રમ”, જો ટકી રહી હોય અને તેને નવા મધનમાં બેસવાનું મળ્યું હોય તો તે પણ એમને જ આભારી કે એમનું હેલું કાર્ય તે કેળવણીમંડળની સ્થાપનાનું થયું છે એમના તત્ત્વજ્ઞાનનો સાર થોડા જ વાક્યમાં આપું તો “મનુષ્ય ! તું તારા મૂળસ્વરૂપને ઓળખ અને સાચો મનુષ્ય બન. મનુષ્ય જેટલો સ્વાર્થી તેટલો તે પરુ, જેટલો નિસ્વાર્થી તેટલો તે મનુષ્ય, અને જેટલો અનાસક્ત તેટલો તે દેવ.”

શ્રી ચપ્પલાલ ઘેલાભાઈ લાહીવાલા—ચક્રબાઈ મારા મિત્ર થયા હતા. ૧૯૧૦ થી અને સાથે હતા વર્ષો સુધી સાથે રહી આનંદ ક્યો વિદ્યાપત અને યુરોપમાં સાથે સાથે ક્યો. ત્યાં જ એ પડિન લાલનના નિષ્ઠ પરિચયમાં આવ્યા, એમના સહૃદય બન્યા, અને એમની પામેથી ખૂબ ખૂબ મેળવ્યું ને વધારું. પડિન લાલન જેન નથી પણ બધાના ઠ એમની પાસે કશો કે કોઈનો વિરોધ નથી. સર્વ તન્ન એ સમાનભાવવાળા છે આજે પડિત લાલન જે પ્રેરણા આપી જાય છે તે કીલ્લો અને ચક્રબાઈનું ક્ષમ તમો ચાલુ ગાખો, નિગદ્ય કે નિરુસાહી ન થયો.

શ્રી લાલચંદભાઈ હરજીવનદાસ પરીખ—ચક્રબાઈ જે કરી શક્યા, જે મેળવી શક્યા, તે ગોદાવરીનહેન ન હોત તો કદાચ ન મેળવત, માટે ગોદાવરીનહેનનો ફાળો પણ ઓઠો નથી, એમની ચક્રબાઈ પ્રેમની પ્રેમભક્તિ ખરેખર અદ્ભુત હતી. મને ખમર છે ત્યાંસુધી થી ગોદાવરીનહેન તરફથી એમના માર્ગમાં કોી પણ અવરોધ નાખવામાં નથી આવ્યો, માટે એમનું ત્યાગ પણ ઉતરતું નથી એક બાઈ સાથે વાત કરતાં તેમણે કહ્યું કે, ચક્રબાઈના પ્રાણ મયા એટલે જાણે અમારા પ્રાણ મયા એવું થઈ ગયું છે. પણ ચક્રબાઈના પ્રાણ ક્યા ગયા તે હું સમજી શકતો નથી. અને તો કાંઈ છે કે ચક્રબાઈના પ્રાણ ક્યાયે ગયા નથી, પણ આજણા સૌમાં પૂરાયા.

છે. તે જન્મ્યા જ ન હોત તો કલય આપણા સૌમાં પ્રાણુ ઝોલા હોત. હવે તો એ પ્રાણુ પૂરીને ગયા છે. માટે કાઈ નિરાશાના શબ્દો ન બોલો. ચંદુભાઈ કાઈના હાથપગ ભાંગી નથી ગયા, પણ અનેકને હાથપગ આપી ગયા છે. પહેલાં એક ચંદુભાઈ હતા; હવે અનેક ચંદુભાઈ થાઓ અને ઉત્સાહથી એમનું કામ આગળ ચલાવો. આજે અહીંથી એમના રમણચિહ્ન તરીકે કંઈ ને કંઈ નિયમ લઈને જઈએ અને રહેલું સાર્વજનિક કાર્ય આગળ ધપાવવાનો નિશ્ચય કરી લઈએ.

બાણુજી આ ગુરુમસાદણનાં સંસ્મરણો

ત્રિમસ્વરૂપ ચંદુભાઈ

શ્રી ચંદુભાઈએ બે વર્ષ વિદ્યાપતમાં ગાળ્યા પછી સને ૧૯૧૩ માં તેમણે નોકરી છોડી, અને શાંતિની પ્રાપ્તિ માટે હિમાલય જવાનું નક્કી કર્યું, તે સમયે એમના પરમ મિત્ર અને મુરજીની શ્રી લાલન સાહેબે એમને જોધપુર જઈને મહાત્માશ્રી દેવીદાન મહારાજનો સત્સંગ કરવાનો ઉપદેશ આપ્યો હતો. તેમણે કહ્યું હતું કે જો તમને ત્યાં શાંતિ નહિ મળે તો હું તમારી સાથે હિમાલય આવીશ,

ચંદુભાઈ અહીં (જોધપુર) ૧૯૧૩ માં આવ્યું વદમાં મહાત્માજી પાસે આવ્યા હતા, અને આશ્રમની નજીકના પહાડ ઉપરની એક રમણીય ગુફામાં મહાત્માજીની રમણી એકપીસ દિવસ રહ્યા હતા. તે વખતે દિવસમાં ફક્ત એક શેર દૂધપર જ તેઓ રહેતા. દિવસે સત્સંગ કરતા અને રાત્રે ગુફામાં શ્રી ચમત્તીર્થના પુસ્તકનું અધ્યયન કરતા. તેમના જોધપુર આવ્યા પછીના બીજા દિવસે મહાત્માશ્રીએ તેમના આવવાનું કારણ પૂછ્યું, ત્યારે તેમણે પોતાનો વિચાર શાંતિ-અર્થે હિમાલય જવાનો જણાવ્યો. મહાત્માજીએ

એમને સાંતવન આપ્યું અને સ્વચ્છતા જાન કરાવ્યું. તેમણે કહ્યું કે,
 “જ્યાં જ્યાં આપણું મન ભટકે છે અને જે જે સદૃષ્ય કરે છે
 તેની સાથે તેના સવળા ભાવોનો જાણતારો-દ્રષ્ટા-સાક્ષી-આત્મા
 આપ છે. આપ ચરીત્ર, મન, શુદ્ધિ આદિને જાણો છો; પણ તે બધા
 અનાત્મ હોવાથી આપને (સ્વરૂપને) નથી જાણખતા આ દરના
 લાવો એટલે શાંતિ આપોઆપ પ્રાપ્ત થશે, પછી અહીં કે જગતમાં
 આપ જ છે.”

આવો શ્રેષ્ઠ ઉપદેશ મળતા ચક્રલાઈને શાંતિ મળી અને અહીં
 એકવીસ દિવસ રહીને ગરિર શુક્રાને પાછા ફર્યા. તે પછી ૩ સાત
 વર્ષ સુધી ન આવ્યા પછી ૧૯૨૧ માં આવ્યા અને ચાર માસ
 સુધી ખૂબ સત્સંગ કર્યો અને અમને બધાને કહ્યો, દરેકને “અનુ-
 ભવપ્રકાશનું” અધ્યયન ચાલતું હતું પોતાના અનુભવથી મેળવેનો
 આત્મસાક્ષાત્કારનો ઉપદેશ લખાવ્યો, જે અંગ્રેજી તથા ગુજરાતીમાં
 ‘Realisation of the self’ અને ‘આત્મસાક્ષાત્કાર’ એ નામથી
 છપાયો છે, એ સિવાય, એમણે પ્રમોત્તરી, નિત્યનમ્ર, સ્વરૂપસ્થિતિ
 અને અર્જુન મેળ લખાવ્યા હતા.

* આ સમયે એક નાની દસ્તખિખિત નોંધશુક્રમાં બાણુજીશ્રી
 ગુરુપ્રસાદજી પાસે દિદામાં છે, અને તેનું અધ્યયન શ્રી દેવીદાનજીના
 આશ્રમમાં થતું ગઢે છે તેમણે આ નોંધશુક્રનું નામ “શ્રી ચંદ્ર અનુ-
 ભવપ્રનાય” ગણ્યું છે, અને એ સને ૧૯૨૧ માં લખાવેલી છે
 આ નોંધશુક્ર બાણુજીએ માગ જોવા સારૂ મોખલી હતી શ્રી ચક્ર-
 લાઈએ એમની નોંધશુક્ર અને ૧૯૪૨ માં જોવા આપી હતી તેમાં
 આ પ્રમોત્તરી ગુજરાતીમાં હતી, એટલે તે વેળા મે તેનો ઉતારો
 કરી લીધો હતો, તે ગિર્યામુખોને ઉપયોગી હોવાથી આ પુસ્તકમાં
 સરખો પછી દાખલ કરેલી છે. —વૈકુંઠજી.

મહાત્માજીને ચંદુભાઈ તરફ અનહદ પ્રેમ હતો. તેમણે ચંદુ-ભાઈની સમક્ષ અને બીજાઓને વારંવાર કહેલું કે, મારું જ્ઞાન એક ગુજરાતીએ જેવું મહત્ત્વ ક્યું છે તેવું બીજા કોઈએ નથી ક્યું. મહાત્માજીએ તેમને આ સ્થાનમાં રહીને પોતાની ગાદી સંભાળવા ક્યું ભારે “આપની સેવામાં શ્રી બાબુજી છે, તેઓ એ ૫૬ સાઈ” સર્વશ્રેષ્ઠ છે ” એમ કહીને વાત બિડાવી દીધી.

મને તેઓ એક વડીલ બંધુ સમાન ગણતો અને મારા કુટુંબના દરેક નાના મોટાને પોતાના સ્વજન હોય એમ ગણતો. અમે એ પ્રેમસ્વરૂપને વિસરી શકીએ તેમ નથી.

સ્વામીશ્રી યોગાનંદજીનાં સંસ્મરણો

મારા ઉપર શ્રી ચંદુભાઈના ઉપકાર

x x x x x મારે શ્રી ચંદુભાઈની સાથે કેટલીક વખત જે વાતચીત થયેલી તેમાંથી મુખ્ય જે ખાસ બાબતો જેવી છે તેમાંથી કેટલીક લખી મોકલું છું.

સમાધિમાં કેવી રીતે જવું તે એક વખત તેઓ મને સમજાવતા હતા. સમાધિમાં કેવી સ્થિતિ રહે છે તે બતાવવાને માટે તેમણે ગોદાવરી બહેનને સમાધિમાં જવા માટે કહેલું. તે પ્રમાણે તે બહેન ફક્ત પાંચ જ મિનિટમાં સમાધિમાં ગયાં હતાં. તે વખતે કેવી સ્થિતિ હોય છે તે મને બતાવી હતી. બહેનને સમાધિસ્થિતિમાં આશરે ૩૦ મિનિટ રાખવામાં આવ્યાં હતાં. તે પછી તેમને જાગૃત ઠરવામાં આવ્યાં હતાં. ઠારણ કે સમાધિમાંથી કેવી રીતે જાગૃત ઠરવામાં આવે છે તે મને બતાવવાનું હતું.

હું જ્યારે ત્રાટકનો પ્રયોગ કરતો હતો તે વખત મારા માથામાં તેમજ આંખમાં દુઃખાવો થઈ આવ્યો હતો, તેમજ મારી આંખમાંથી પાણી નીકળ્યા કરતું હતું, તેથી મારે ત્રાટકનો પ્રયોગ કરવાનું છોડી દેવું પડ્યું હતું. તેને માટે મેં ઘણા મહાત્માઓને પણ આક્રમક રીતે પૂછ્યું હતું, પણ તેથી મને સતોષ થયો ન હોતો. બાદ મુ. ચંદુભાઈને પૂછ્યું હતું ત્યારે મને તેમણે ખરેશર તો બતાવ્યો હતો, અને જ્યાં મારી ભૂલ થઈ હતી તે બતાવી હતી. જે વખતે હું ત્રાટકનો પ્રયોગ કરતો હતો તે વખતે અજાણની ગરમી આંખમાં લાગવાથી પાણી નીકળ્યા કરતું હતું. તેને માટે પ્રયોગ કરનારે હંમેશા આંખ ઉપર આંખળાંનું પાણી નાખવું જોઈએ. તેમજ માથા ઉપર આંખળાં પલાળી લેખ કરવાનો હતો.

હું મુશ્કતાનમાં હતો ત્યારે ઊંધતો ન હતો અને ચોવીસ કલાક પ્રભુવ જપ કરતો હતો. તે તખતે મારું શરીર જમડી ગયું હતું. ત્યારે તેમણે મને લખી જણાવ્યું હતું કે, મારે દૂધ પર રહી પ્રયોગ કરવો. તે પ્રમાણે કરવાથી મારી બેચેની જતી રહી હતી અને મને રાત્રે જાગત રહેવાને માટે બહુ જ અનુકૂળતા થઈ પડી હતી. તેજ પ્રમાણે તેમણે જાતે કરેલું હતું તેથી તેમણે મને તે પ્રમાણે કરવા કહેલું હતું.

જ્યારે તેઓ અમદાવાદ હતા ત્યારે કાઠી કામણીવાલા બાવા-જીનો અનુભવપ્રકાશ, વૈરાગ્યસતક, વિવેકચૂડામણિ અને વંચાવ્યાં હતાં, અને તેમાં દરેકનો અર્થ વગેરે બહુ જ સારી રીતે સમજાવ્યાં હતાં. વળી હું જ્યારે રહિર હતો તે વખતે તેમણે મને પાસે રાખી “સુંદરવિલાસ” વંચાવ્યો હતો. દરેક બાજતો સમજાવી અને કહ્યું હતું કે, આનાથી વિશેષ જ્ઞાન નથી. પોતાના જાતિ અનુભવની વાત તથા મહાત્મા દેવીદાનજી સાથે થયેલી દરેક વાત બહુ ઝીણવટથી મને સમજાવતા અને કહેતા હતા કે, હવે જીવનની પાસે ત્યારે જવાની જરૂર નથી. ફક્ત સ્થિરતા વધુ આવે તેજ કરવાનું છે. વળી તું તો

આ શરીરમાં સાક્ષીરૂપ છે તેવી જ રીતે વર્તવાનું છે. આમાંથી જરાક પણ ડગવાનું નથી. મન જ્યારે જ્યારે ચલિત અગર ચંચલ થાય ત્યારે ત્યારે “હું કાણુ છું, ક્યાંથી આવ્યો છું અને ક્યાં જઈશ ?” તે પૂછવા કરવાનું છે. આવી રીતે મને સમજાવ્યું હતું. હું ચંદુલાઈના જોડેલો ઉપકાર માનું તેટલો ઝોઝો છે. માગથી એમની કાંઈ પણ સેવા થઈ શકી નહિ. પ્રભુષચ્છા.

શ્રી ચંદુલાઈએ સમાધિની ખીણ સાત રીતો મને બતાવી હતી તે લખી મોકલું છું.

પહેલી રીત

Something can be created out of something.
Something cannot be created out of nothing.

આપણે છીએ અને જન્મત છે, એટલે આપણે અને જન્મત કર્યામાંથી ઉત્પન્ન થયા છીએ. જેની અદરથી ઉત્પન્ન થયા છીએ તેને આદે પરમાત્મા, ગોડ, ખુદા, બ્રહ્માદ વગેરે કોઈખી નામે કહો.

ત્યારે ખીજો સવાલ એ થાય છે કે, પરમાત્માની અંદર આપણે આવ્યા કે આપણી અંદર પરમાત્મા આવ્યો ? બરાબર વિચારી જોતાં સમજારો કે, પરમાત્માની અંદર તમે, હું, ને આખું બ્રહ્માંડ અને બ્રહ્માંડો અત્યારે પણ બેઠા છે. એટલે આપણી ઉપર, આપણી નીચે, આજુબાજુ અને અંદર પરમાત્મા વ્યાપી રહ્યો છે એવું લાગણી-હૃદયપૂર્વક લુઓ. આ સંબંધ કોના જેવો થયો કે, જેમ સમુદ્રની અંદર મધ્ય લાગમાં ભિન્નભિન્ન જરફના દુકા બેઠા છે તેમ તમે, હું અને આખું બ્રહ્માંડ ચેતન્ય પરમાત્મારૂપ સમુદ્રની અંદર જાણે જરફના દુકા થઈ બેઠા હોય તેવો અનુભવ થાય છે. હવે આપણા શરીરરૂપી

બરફના ટુકડાને કાયમ રાખી આપણા સગાંબંધી, શત્રુ, મિત્ર અને આપ્તા બધાંકેના ટુકડાઓને ઓગળાવી દો. હવે શું લાગે છે અગર શું દેખાય છે ? એક પરમાત્મારૂપ સમુદ્ર અને એક આપણા શરીરરૂપી બરફનો ટુકડો. આપણે જોઈએ છીએ અગર અનુભવીએ છીએ. હવે આપણા શરીરરૂપી બરફના ટુકડાને ઓગળાવી દો. એટલે પરમાત્મા સમુદ્ર આપણે અનુભવી રહ્યા છીએ, અગર જોઈ રહ્યા છીએ. આટલું થયું એટલે ચર્ચ સવિકલ્પ સમાધિ. હવે એ ચૈતન્યરૂપ સમુદ્રને જોનારો કેવો ! મન વાણીથી કંચન ન થાય એવો.

શરીરથી રહિત એટલે ખાતા નથી-પીતા નથી, ભાઈ-બહેન, શત્રુ, મિત્ર વગેરે નથી. એનું નામ નિર્વિકલ્પ સમાધિ.

બીજી રીત

હૈં એટલે પરમાત્મા. પરમાત્મા સર્વમાં વ્યાપક છે તેમ હૈં પણ સર્વમાં વ્યાપક છે. એટલે બધાંકેમાં અને આપણા શરીરમાં બાહ્યબાહ્ય અને પરમાણુની અંદર હૈં સિવાય બીજું કંઈ દૃષ્ટિગોચર થતું નથી ને અનુભવાતું નથી. જેથી નદી, પહાડ, પર્વત, વનરૂપિ, પશુ, પક્ષી, મનુષ્ય વગેરે સર્વમાં એ હૈં હૈં અનુભવાય છે. એટલે મારું ખાતું પણ હૈં, મારું પીતું પણ હૈં, મારું જોતું પણ હૈં, મારું આવવું પણ હૈં, મારું લેવું પણ હૈં. આથી એક સેકન્ડની અંદર ભાવસહિત ચર્મત હૈંના જાપ થઈ ગયા અને એ હૈંને જોવાવાળો - અનુભવવાવાળો હું એ બધાથી જુદો છું, એ આત્મસાક્ષાત્કાર થયો.

ત્રીજી રીત

જગતના સર્વ પદાર્થો જે કંઈ છે તે સર્વ નામ અને રૂપવાળા છે. હવે જો આપણે આપણા શરીરમાંથી નામ અને રૂપને જેથી લઈએ તો એકલા પંચમહાભૂતનો ટગલો પ્રતીત થશે, એટલે આંખ,

જ્ઞાન, નાક વગેરે ઇન્દ્રિયો રહિત દેખાશે. તેવી રીતે જગતના સર્વ પદાર્થમાથી નામ અને રૂપ જેથી લઈએ તો સર્વજ એકત્વ સિવાય કંઈ અનુભવાશે નહિ-દેખાશે નહિ, પણ એ એકત્વને અનુભવનાર હું નિરંજન, નિરાકાર વગેરે છું એ અનુભવ થશે.

એથી રીત

All the different elements are the out come of one matter. સાથ-સતો એક સભ્ય અનુભવ છે કે આ જે જુદાં જુદાં તત્ત્વો દેખાય છે તે મૂળ એક જ તત્ત્વમાથી ઉત્પન્ન થયાં છે. એ દૃષ્ટિએ જોઈએ તો આખા જગતની જિજ્ઞાસાની અંદર એક જ તત્ત્વ વિકાસી રહ્યું છે. એટલે જિજ્ઞાસા છે જ નહિ, પણ એક જ તત્ત્વ જ્યાં જોઈએ ત્યાં અનુભવાઈ રહ્યું છે. એટલે ભીંચ, નીચ, હું, હું, માર તાર વગેરેને સ્થાન જ ક્યાં રહ્યું છે ! આથી જ્યાં જ્યાં મારી નજર ફરે ત્યાં એક જ તત્ત્વ છે. આમ થયું એટલે સહજ સમાધિ પ્રાપ્ત થઈ, અને એ એક તત્ત્વ ને સહજ સમાધિને અનુભવનાર નિર્વિકાર, નિરવશ્ય વગેરે.

ખાંચમો રીત

મારી અંગ્રેજી અને ગૂજરાતી પુસ્તિકા Realisation of Self યાને " આત્મસાક્ષાત્કાર "માં સમગ્રજ્યા પ્રમાણે જ્યાં જ્યાં મન જાય છે ત્યાં ત્યાં "હું" સાથે ખડો જ છું, એટલે જ્યાં મન જાય તે પહેલાં "હું" પોતે ત્યાં હાજર હજુર છું. એવી રીતે મન જો આખા ધ્વજાંક અને ધ્વજાંકોમાં જાય તો તેના જતા પહેલાં "હું" પોતે ખડો છું, એટલે "હું" બધે બધારૂપે વ્યાપક છું એમ અનુભવવું.

છઠ્ઠી રીત

એક મોટો અણનો લઈ સમગ્ર મૂકવો, અને એક દિવસ આ શરીર મરણુચરણુ થવાનું છે તો આજથી સમગ્ર લઈએ કે એ

શબ્દ જ છે. પણી આપનાની સામે શબ્દની માફક શરીરને ચેતારકિંત
કરી આપનાની અંદર એ શબ્દને જોવું. તરતજ સમજાશે કે એ
શબ્દને જોનાર-અનુભવનાર-સૌથી જુદો છે. એ વખતે (આ કિંત
આપની હોય તે વખતે) જો કંઈ વિચાર આવે-સર્ગાસંબંધી વિચે-
રના કે ભોગોના-તો હૃદયપૂર્વક કહેવું કે એ બધા આ શરીરના મા
તો મુકદ્દના સંબંધી વિચેરે છે. પણ મારા કંઈ નથી, હું તો તેમનો
જોનાર સાક્ષી છું.

સાતમી ચીત

The knower is separate from the known.
દૃશ્યથી દષ્ટા હંમેશા જુદો જ રહે છે. હુંકમાં, જે જે પદાર્થને આપણે
જાણીએ છીએ તે તે પદાર્થથી જાણનાર જુદો છે આપણે શરીરને
જાણીએ છીએ એટલે શરીરથી જુદા, મનને જાણીએ છીએ એટલે
મનથી જુદા, સુદ્ધિને જાણીએ એટલે સુદ્ધિથી જુદા, પ્રાણને જાણીએ
એટલે પ્રાણથી જુદા, એટલે આ દરેકની ક્રિયા-અક્રિયા એ સર્વથી
હું ચોવીરો કલાક અગર હંમેશાં જુદો જ રહ્યો છું. એને સાક્ષિ-
ચેતન્ય કહું અગર પરમાત્મા કહું અગર મને તે નામ આપુ, પણ
આ દરેકના અનુભવની વાત છે. એમાં મનમનનાં અગર અપ્ર
અગર ક્ષિત્તિ કંઈ નથી. જેમ જેમ એમાં દૃશ્ય વધતી જશે તેમ
તેમ આંતરસાંતિ વધતી જશે.

શ્રી વિષ્ણુમગાદ ર. કાકોરનાં સરમરણો

૪૪

શ્રી ચંદુભાઈ જોડે મારી પહેલી મુનાઝત સને ૧૯૧૫ મ. મરૂથમાં થઈ. તે વખતે મને તત્વજ્ઞાનમાં રસ હતો. પણ તેમાં બહુ સમજણ પડતી નહિ. શ્રી ચંદુભાઈ અનેક રીતે સમજાવતા. પહેલી રીત—તમાગ દેહને મરેલો સમજો. દબે સ્ત્રી, પુત્રો, મિત્રો વિ. રોડે જો તે જાતે મરે ? રાગદોષ, શત્રુ, મિત્ર, વિ દ્વંદ્વો શરીર તથા અંતઃકર્ણ—મન, શ્રુતિ, ચિત્ત, અહ કારના છે. તારે તેમની સાથે લેવાદેવા નથી. તમે તો આ બધાથી અલગ છો. બીજી રીત—તમે ઘરમાં ખુરશી ઉપર બેસો (શરીર, અંતઃકર્ણ સાથે), પછી તમને Hanging Gardens કે જોવી જગોજો મનથી ફરવા મોકલો, અને તે સ્થિતિને જોવા કરો, આ રીતે પણ નિ સંગત કળવાશે.

ત્રીજી રીત—ચેતન્યનો સાગર છે, તમે દિનિયર ઉપર બેસો છો. તમારા શરીરને અંતઃકર્ણ સાથે સપાટી ઉપર મોકલો. તમે બેસો બેસો જૂઓ. દબે શરીરને ડૂબાડી દો. જે રીત રહે તે તમે જો, જોટલે આત્મા છે. ચોથી રીત—દરેક માણસમાં “હું” (CO-MAN) સામાન્ય હોય છે. તેનો ખ્યાલ લેવા માટે એક દોરડી ઉપર માથુ-મેને લટકાવો. એ બધાં શરીરોને બાળી મૂકો. જે બાકી રહે તે “હું” રહે છે. આ આત્મા છે. પાંચમી રીત—એક દોરડી ઉપર ભુદા

ક્યો. તેમનાં સાથે “પક્ષપાત રહિત” અનુલવપ્રકાશ” પણ વાંચ્યો. જ્યારે સમાધિની વાત આવી ત્યારે તેમણે તેમનાં પત્ની શ્રી જોદાવરી બહેનને સમાધિ લેવડાવી અને બતાવ્યું કે આ સમાધિ. જ્યાં આવી સમાધિ ઉપર ચંદુભાઈ ઝાઝું લક્ષ્ય આપતા નહિ. હંમેશાં આત્મા-(Consciousness) માં જ મગ્ન રહેવા કહેતા. તેઓ કહેતા, “તમને આત્મા-(Consciousness) છે તે માટે કોઈ સામીતીની જરૂર છે ? તો આ Consciousness નો જ વિચાર કર્યા કરો.”

સ્વામી યોગાનંદ કહેતા હતા કે, હું આખા હિન્દુસ્તાનમાં ફર્યો અને મહાત્માઓને મળ્યો, પણ ચંદુભાઈએ જે સતોષ આપ્યો તે બીજા પાસેથી મળ્યો નથી.

શ્રી ચંદુભાઈ ગુજરાત કોલેજમાં હતા ત્યારે તેઓ અમદાવાદ-વાળા શ્રી બંસીલાલ મણિયાલ મહેતાના પરિચયમાં આવેલા. તેમણે શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસ તથા સ્વામી વિવેકાનંદનાં પુસ્તકો વાંચ્યા બહામણ કરેલી આથી તેમને ઘણો ફાયદો થયેલો. શ્રી બંસીલાલનું જાણ્યું તેઓ એ રીતે સ્વીકારતા. આ આગતનો ઉલ્લેખ તેમના “આત્મવૃત્તાત”માં છે.

સદગત ચંદુભાઈ કોઈને પોતાના શિષ્ય તરીકે ગણતા નહિ. પણ તેમના સંપર્કમાં આવનાર દરેકને પોતાના સ્વરૂપ જ ગણતા. તેમના પ્રશ્નસંકોની સંખ્યા હણી ગોટી છે, તેમનો આત્મા—Consciousness—આવા દરેક જણને પ્રેરણા આપતો.

શુરવર્યાના આઠા પરિચય

સદ્ગત ચંદુભાઈનો પરિચય મને રદિરમાં આશરે ત્રીસ વર્ષ પર થયો હતો, તેમનો તેજસ્વી ચહેરો અને આનંદી સ્વભાવ જોઈને મને તેમના માટે માન ઉપજ્યું. સાળે પાંચ વાગે હું તેમને ઘેર જતો. ભાઈશ્રી ચંદુલાલ વકીલ, સ્વર્ગસ્થ દીનાનાથ કેશવરામ ઉચ્છિન્ન વગેરે કાલેશ્વરનો ત્યા ભેગા થતા. એકાદ કલાક બેસીને સૌ સાથે ફરવા જતા. અમારી વાતોમાં ચંદુભાઈ રસપૂર્વક લાગ લેતા ને જરૂર જણાય ત્યારે સલાહ પણ આપતા. પ્રસંગોપાત સ્વામી રામ-તીર્થ અને સ્વામી વિવેકાનંદના વિચારો તેમજ અનુભવો અમને કહીને તેઓ આકર્ષતરી રીતે અમારી ધાર્મિક વૃત્તિ જાગ્રત કરતા. મને જણાવતા આનંદ યાચ છે કે એમના કાંત અને સરળ સ્વભાવની, એમની ત્યાગવૃત્તિની અને એમના પ્રભુમય જીવનની મારા મન પર ઊંડી છાપ પડી છે અને તે બદલ હું એમનો અત્યંત નાણી છું. સદ્ગાએ ધર્મના સંસ્કાર મારામાં નાનપણથી પાયા હતા. ચંદુભાઈએ એ બીજને પોષણ આપ્યું, હું ચોતે ચરીર નથી, મન નથી, ઇન્દ્રિયો નથી, પરંતુ શુદ્ધ ચૈતન્ય છું એ સત્યનું મનન કરવાને તેઓ જારપૂર્વક કહેતા વળી વખતોવખત તેઓ પૂછતા:

“‘ગીતાનું’ વાચન કેવું ચાહે છે ? મનન ચાહે છે કે ?”

ત્રણ વર્ષ પર ઉનાળાની રંજમાં હું રહિર રહેતો હતો ત્યારે ચંદુભાઈએ મને કહ્યું, “મારી સાથે બેસીને ‘અનુભવપ્રકાશ’ થોડો વાંચો તો સારું.” મેં હા કહી બીજે જ દિવસે સવારથી તેમણે એક કલાક સુધી એ અંચ મારી સાથે વાંચવા માંડ્યો તે આશરે એક મહિના સુધી તે ચાલુ રાખ્યું, અધ્યાત્મ જ્ઞાનના એ અંચની વાંચો સમજાવવાને તેઓ અનેક દાખલા ફાંટીને આપી વિષયનું સચોટ નિરૂપણ કરતા.

જેમ નરસિંહ મહેતાનું ઘર એટલે સાધુઓનો અખાડો, તેમ જે કાઈ સંત પુરુષો રહિર આવે તેમનો મુકામ ચંદુભાઈને ઘેર જ હોય. સુરતથી સાત માઇલ છેટે શ્રી તાપી ખલસાઈ આશ્રમ સ્થાપનાર ત્યાગમૂર્તિ સ્વામી આત્માનંદ સરસ્વતી એક સમયે રહિર પધારવાના હતા. ચંદુભાઈને એમણે કહેલું મોકલ્યું, તરત જ ચંદુભાઈએ જે ચાર હોકરાઓ મોકલી યાળી વગાડવી સ્વામીજીના બાપ્પાનની જાહેરાત કરાવી. રાત્રે પ્રવચન દરમ્યાન સ્વામીજીએ કહેલું એક વાક્ય મારા મગજમાં હજી રમ્યા કરે છે. “ધર્મપ્રાપ્તિની અનેક વાતો ક્યાં છતાં લોકો ધાણીના બળદની જેમ બ્યાંના ત્યાં જ રહે છે. ચંદુભાઈ જેવા વિરલ માણસો જ આગળ વધે છે.

ચંદુભાઈનું જીવન સાદું અને વિશુદ્ધ હતું. મહાત્મા ગાંધીજીને તેઓ યુગપુરુષ તરીકે ઓળખાવતા. તેઓ ખાદીનાં સાદાં કપડાં પહેરતા. ગાંધીજીની રેડીયાની પ્રવૃત્તિ એમણે અપનાવી હતી. સ્વ-દેશીના તેઓ ચૂસ્ત હિમાયતી હતા. દેશનો ધોસો દેશના લોકોના હિત માટે વપરાવો જોઈએ તેમચ્છ તો જ આપણા ગરીબ દેશના લોકોને ખાંવાને અજ અને પહેરવાને કપડાં મળી રહે. કહેવા કરતાં કરી બતાવવું જો તેમનો સિદ્ધાંત હતો. રહિરની જનતામાં રાષ્ટ્રભાષાનો પ્રચાર કરવા માટે તેમણે યુવકોને પ્રેરણા આપી હતી.

‘સમાજમાંથી નિરક્ષરતા, શરીરની કમજોરી’ અને ‘માનસિક દુર્બળતા દૂર કરવાની એમને ધગથ હતી. ખાસ કરીને ‘રહિરની હિંદુ જનતાની સ્થિતિ સુધારવાને એમણે અયાજ અથલ કર્યા હતાં. રહિર કેળવણી મંડળ સ્થાપવામાં અને તેને સંગીન પાયાપર મૂકવામાં એમણે ધણી જહેમત લીધાવી હતી ને વિશેષ સંદેહ કર્યો હતો. પરંતુ ચીવટથી તેઓ પોતાના ધ્યેયને વળગી રહ્યા હતાં. એ કેળવણીમંડળ હસ્તક ચાલતાં વાચનાલય, પુસ્તકાલય, ક્રીડાગણી બાળક્રીડાગણી જેવી સંસ્થાઓના સંચાલકો તરીકે નવારે નવારે નાણાંની તંગીને લીધે અગર નો ખીજા કાર્મ કારણસર નિરુત્સાહી થઈ જતા ત્યારે ત્યારે ચંદુભાઈ તેમનામાં આશા અને હિત્સાદ રેડતા ને તેમના કાર્યમાં સક્રિય મદદ કરતા. આ બધું કરવા છતાં પોતાનું નામ મોખરે આણવાનો વિચાર તેમણે કદી સેવ્યો નહોતો. લોકસેવા કરીને જ તેઓ સંતોષ માનતા. કારણ કે જનસેવા એ, પ્રજાસેવા બરાબર જ એમ તેઓ માનતા હતા. એમના દુઃખદ અવસાનથી રહિરની જનતાએ એક અમૂલ્ય રત્ન ગુમાવ્યું છે.

મારા ગુરુવર્ષના જીવનના આ આજ પરિચય પરથી શું એમ પૂરવાર નથી થતું કે પરોપકારાય સર્તાં ચિમૂલયઃ ।

શ્રી રામઅસાદ વિ. લાખિયાનાં સંસ્મરણો

ૐ

મારો અનુભવ

પ્રેમ પૂજ્ય શ્રી ચંદુભાઈના સદવાસમાં હું સને ૧૯૩૭-૩૮ થી આવેલો.....પૂ. શ્રી ચંદુભાઈ તેમના પ્રેમાળ આકર્ષક

રવભાવ તથા તેમની સમગ્રવવાની રીતથી દરેકને પ્રિય થઈ પડતા. મારા ઉપર તેમનો તથા તેમનાં પત્ની શ્રી ગોદાવરીજીનેનો પુત્રસ્વ પ્રેમ હતો.

૫૦. શ્રી ચંદુભાઈ તેમના અંગત જીવન વિષે બહુ જ થાકે બોલતા. “આ મુઝા વિષે કહેવું શું?” એવું બહુવાર શરીર ઉપર હાથ મૂકીને બોલતા. “શરીર જન્મ લે અને મરે, તેમાં અહંભાવ રાખવો તેનું જ નામ અજ્ઞાન” એવું એમનું મત હતું.

૫૦. શ્રી ચંદુભાઈ એક ગૃહસ્થ યોગીનું જીવન ગાળતા પહેલાંના ઋષિમુનિઓ જેવું જીવન જીવતા. તેવા જ જીવનની ઝાંખી થતી. દરેક સ્ત્રીપુરુષને જાતિ, ધર્મ કે કથાના ભેદભાવ સિવાય તેમના આખા કુટુંબને રિમતભર્યો આવકાર મળતો. દરેકની બને તેટલી સેવા કરવી એ તેમનું મત હતું. તેમને ઘેર આગંતુજનો ડાપરો જામતો. તેમનામાં થાક જેવી વસ્તુ નહોતી. મેં એકવાર પૂછેલું કે “શ્રમ પડતો નથી?” અને તેવા સવાલોના જવાબ આપતાં કંટાળો નથી આવતો? તો જવાબ આપેલો કે, “જિલ્ડો આનંદ આવે છે. તેટલો વખત સમગ્રવતાં તો હું મારી સ્થિતિમાં રહું છું એટલો લાભ છે.

એમનું સતત કહેવું હતું કે, “તમે સાક્ષિરૂપ છો તો તેમાં તમે દૃઢ નિશ્ચય કરો. એમાં બધી જાતની સાધનાઓ, ક્રિયાઓ, યોગ આવી જાય છે. આ મત સર્વ યોગનું મૂળ છે. તમે સાક્ષિરૂપ છો, અખંડ ચૈતન્ય છો, બધામાં વ્યાપ્ત છો. આ શરીર તો એક મુઝડું છે.” અને આ વિચાર દૃઢ કરવા માટે તેઓ તેમની લાક્ષણિક ઢબે કહેતા કે, ‘સવારના જોડા ત્યારે પૂછો, ‘કાણુ જિડયું, કાણુ બેડું થયું?’ આ શરીર રૂપી મુઝડું બેડું થયું. આ શરીર અને ‘હું’ છુદા છીએ. શરીરને ‘હું’ નથી, તેથી દરેક કાર્ય કરો ત્યારે વિચાર

કરો, 'કોણ કામ કરે છે ? તો આ મુકદ્દુ' કામ કરે છે અને 'હું' તો તેને તટસ્થ સાક્ષિરૂપે જોયા કરું છું એવો તમને અભ્યાસ પડશે અને એવું તમને સતત જાન રહ્યા કરશે."

શ્રી અંકુભાઈને આડંબર ગમતો નહિ. પૂજારું ગમતું નહિ. નવો પથ ચકાવવો નહોતો, તેમની વાતોમાં તેઓ સરળ ભાષા વાપરના; વેદાંતના કે શાસ્ત્રના એકે વચનો ટાંકતા નહિ. ગૂઢ શબ્દો ઓછાતા નહિ. સામા માણસોને સરળ ભાષામાં ધરમથુ દર્શાવો આપીને સમજાવતા. દાખલા તરીકે, રોટલી વણવા માટેના સાધનો આક્રો અને વેલણુ છે, અને રોટલી વણાઈ રહે ત્યાં સુધી આપણે તેમનો ખપ પડે છે. પછી તે ખાલે મૂકીએ છીએ. તેવી રીતે ક્રિયા એ સાધનરૂપ છે. આપણને આપણી સ્થિતિનું જાન થયું કે, "હું સચ્ચિદાનંદરૂપ છું" પછી ક્રિયાનો ખપ નથી..... વેદાંતમાં આપેલા શબ્દો અને વચનો તેઓ સારી રીતે સમજાવતા. જગર્વા કપડાં પહેરવાં તેને તેઓ ત્યાગ કહેતા નહિ. જગતને છોડીને હિમાલય સેવવો એ તેમના સ્વભાવની વિરુદ્ધ હતું. તેઓ કહેતા કે, "આ 'હું' છું તે વિચારનો ત્યાગ કરો, દેહમાં કાંઈપણ જાતનો, અહ-ભાવ ન રાજો. કર્મ મેં કર્યું છે તેવો પણ ગર્વ ન કરો. સર્વ કાંઈ ધ્યાનનો ત્યાગ કરો; તે ખરો ત્યાગ છે."

સંસારબંધન તરફ હિંદીસીન રહેતું કે દુર્લક્ષ્ય સખતું એવું તેઓ કાંઈ દિવસ કહેતા નહિ. તમારો સંસારબંધન સ્વચ્છ અને પ્રામાણિક પત્રે ચલાવો અને તમારી કુરમ્મે અદા કરો તેવું કહેતા. દાખલો આપતા કે, ધારો કે પ્રજા હજમ હોય તો કેવી રીતે હજમ થત કરે ? સારી રીતે ચોખ્ખી રીતે સતોષ આપે તેવી રીતે કરે. તેવી જ રીતે તમે જે કાંઈ કાર્ય કરો ત્યારે પ્રજા તે કેવી રીતે કરે તેનો ખ્યાલ રાખીને સંપૂર્ણ સંદેહ રીતે કરો. તેઓ કહેતા: સંસાર

‘અસત્ય છે એવું શાસ્ત્રમાં વચન છે, એટલે સંસાર સંપૂર્ણ સત્ય નથી; પણ સંપૂર્ણ સત્ય નથી તો થોડું ‘ઓછું’ પણ સત્ય છે ને? સો ટકનું સોનું અને સત્તાણું ટકનું સોનું—સત્તાણું ટકના સોનાને તમે સોનું નહિ કહો ? એટલું કહેજો કે તે સોનું તો છે, પણ શુદ્ધ સો ટકનું નથી. તે પ્રમાણે તમે જન્મતમાં છો ત્યાંમુધી તમારા માટે જન્મત સત્ય છે. મિથ્યા નથી અને તે સત્ય માનીને તમારે વ્યવહાર કરવો રહ્યો.

પ્રાણાયામ તેઓ નીચે મુજબ સમજાવતા.

પૂરક—હું મારી અંદર પરમાત્માને પૂરી રહ્યો છું.

કુંભક—અંદર પરમાત્મા છે. પરમાત્મા સિવાય બીજું કશું નથી.

રેચક—અહંકાર (અહમ) નીકળી ગયો છે.

ધારણા—પરમાત્મા છે અને બીજું કંઈ નથી તેવો નિશ્ચય કરવો.

ધ્યાન—સર્વ પરમાત્મા છે. હું જન્મત છે જ નહિ.

સમાધિ—હું, જન્મત કશું રહ્યું જ નથી, અને પરમાત્મા (સાક્ષી) અંદર બહાર એક સરખો હું છું.

અથવા તો બીજી રીતે.

તેણે કળમાં ધારણા—પ્રભુ સર્વે દેહાણે સર્વરૂપ છે; ધ્યાન—સર્વરૂપ થયો એટલે ‘હું’ જ એ રૂપ થઈ ગયો, અને સમાધિ જે “હું” એ રૂપ થઈ ગયો તો મારા સિવાય બીજું કંઈ નથી.

પૂજ્ય શ્રી ચંદુભાઈને મારા વદન હો !

શ્રી કૃષ્ણરાંકર મૂ. શુકલનાં સંસ્મરણો

પરમ પૂજ્ય શ્રી ચંદુભાઈએ લખેલી “આત્મસાક્ષાત્કાર” ની પ્રતિષ્ઠા એક ધન્ય પાત્ર મારા હાથમાં આવી. મેં તે બેત્રણ વાર વાંચી અને પછી મારા એક મુરબ્બી સ્ટેડીને બતાવી. તેમણે કહ્યું કે, “આ મહાત્મા સાથે પોતાને ઘણા વર્ષોના ગાઢ પરિચય છે અને તેઓશ્રી હાલમાં અમદાવાદમાં જ છે. મેં તેમને તેમનું દર્શન રાવવા વિનંતિ કરી. તેઓ પોતે પણ મને પૂજ્યશ્રી પાસે લાઇ જવા ઇતેભર હતા, છતાં કોઈ અગમ્ય કારણે બે એક માસનો નિર્લેપ થયો. આ અરસામાં મારા મનની તાલાવેલી વધી. આખરે અદ્વૈતાચે હું દર્શન કરી શક્યો, અને ત્રણેક અઠવાડિયાનાં મુઠ્ઠા તેમના સત્સંગનો લાભ મેળવી શક્યો.

પૂજ્યશ્રીએ પોતાના વાત્સલ્યપૂર્ણ પ્રેમાળ સ્વભાવથી પહેલા જ પ્રસંગમાં મને પોતાનો કરી લીધો. મારા મનનો સંક્રાંત્ય જતો રહ્યો. મેં કહ્યું, “ન્યારે ન્યારે કોઈ જગ્યાએ ક્યાવાર્તા કે સંતોનાં પ્રવચન મારા સાંભળવામાં આવતાં ત્યારે ત્યારે હું રસ્તે દોરી સત્ય વસ્તુ સમજાવનાર સદ્ગુરુની જરૂરિયાત લાગ્યા કરી છે. તેથી ન્યારે “આત્મસાક્ષાત્કાર” વાંચ્યું ત્યારે મને એમ થઈ આવ્યું કે આ જગ્યાએ જ ભોમતા ગુરુ મળી રહેશે, પરંતુ મારે તો એકાગ્રી જ શરૂ કરવાનું છે.”

તેઓશ્રીએ કહ્યું, “એકઠાથી જ શરૂ કરવાનું છે તે હીક છે. નહિતર એકઠોય ઘૂંટ્યો હોય તો તે પહેલાં જૂલવું પડે, અને તે પછી જ નવેસરથી ખરો એકઠો શરૂ કરાય. પણ તમે કહો છો કે ગુરુ ભોઈએ, તો સાચો ગુરુ કાણુ અને શિષ્ય કાણુ તે સમજવું”

“મારામાં તું ગુરુ કાને માનીશ ? આ બહારથી દેખાય છે તે તો સ્થૂલ દેહ છે, અને એ તો કાળે કરીને પડવાનો છે. તેથી જોનો અમુક સમય પછી વિયોગ થવાનો છે તે ગુરુથી આપણું કાર્ય ન સધાય. ત્યારે દેહ સાથે ઇન્દ્રિયો છે તે પણ રહેવાની નથી. તે પછી મન જુઓ. તો તે ઘડી ઘડીમાં બદલાયા કરે છે. આજે એને અમુક વિચાર સાચો લાગે તો કાલે વળી એ વિચાર યોગ્ય ન લાગે. અને બીજો વિચાર યોગ્ય લાગે એટલે એ સંકલ્પવિકલ્પ કરનાર અને વિકારી સ્વભાવવાળું છે, તેથી એ પણ ગુરુસ્થાને ન શોભે. બુદ્ધિની પણ એ જ દશા છે. તો હવે એવા તત્ત્વોનો વિચાર કરવો રહ્યો કે જેમાંથી શક્તિ મેળવી મન, બુદ્ધિ, ઇન્દ્રિયો, દેહ વગેરે પોતાનાં કાર્ય કરે છે. એજ ગુરુસ્થાને શોભે એવું અધિકારી, અવિનાશી તત્ત્વ છે. સર્વ પ્રાણી અને પદાર્થમાં આ તત્ત્વ એકત્રીય થઈ રહ્યું છે. સ્થૂલ, સૂક્ષ્મ જે કંઈ છે તેમાં એ તત્ત્વ પૂર્ણ પછે વસી રહ્યું છે. એ તત્ત્વ જ સાચો ગુરુ છે, અને એ જ આત્મા-પરમાત્મા સત, ચિત, આનંદ બ્રહ્મ-પરબ્રહ્મ છે. એ સદ્ગુરુ છે અને એનો સંગ એ જ સાચો ‘સત્સંગ’ છે.”

“એ સદ્ગુરુ મારામાં અને સર્વકાઈમાં છે, તો પછી એને તારમાં જ નો. એ જ તારું સાચું સ્વરૂપ છે. પરંતુ ઘણા કાળથી તારું મન એ વાત જૂલી ગયું છે, તેથી તું પોતે આત્મસ્વરૂપે ગુરુ થઈ મનને શિષ્ય બનાવી સમજાવ, અને સાચો આનંદ કે જે તારું પોતાનું સ્વરૂપ હોઈ તારી પોતાની અંદર જ છે તેનો અનુભવ કર.”

“ સંસારની ધમાલગી ખડી પોતાને જ આપણે બૂલી ગયા છીએ, અને ખડી પોતાને શોધવા બહાર ફાંફાં માર્યા કરીએ છીએ. અને એ શોધમાં રસ્તો બતાવનાર ગુરુ શોધીએ છીએ, તમે એને તમારી અંદર જ લુગો તો એ બેઠેલો જ છે. તમે પોતે એ સ્વરૂપ જ છો, આત્મસ્વરૂપે તું પૂર્ણ હોવાથી તારે પોતાને તો કંઈ જાણવાનું છે જ નહિ. જાણવું ન જાણવું એ મનનો ધર્મ છે, તો એને સમજાવ. એટલી વાત ઠીક છે કે આ સત્ય સમજાવનાર માટે આપણા મનમાં માન અને સદ્ભાવ રહે એ સ્વાભાવિક છે. તું અહીં રોજ આવજો એટલે આ વાત તારા મનમાં વધુ સ્પષ્ટ રીતે દસતી જશે અને દહતા આવતી જશે. ”

મેં પૂછ્યું કે, “આપ કહેા છો કે આત્મતત્ત્વ સર્વત્ર જોત-પ્રોત વ્યાપી રહ્યું છે તો ખડી બને એને કેમતા કેમ નથી ? મંડુલાઈ કહે “ ત્યારે આપણે સુવર્ણના અલંકાર જોઈએ છીએ ત્યારે સુવર્ણ અને આધાર બને જોઈએ છીએ, છતાં ‘દેવળ અલંકારનું’ નામ જ બોલીએ છીએ; તેમ માટીનો ઘડો જોઈએ છીએ ત્યારે માટી અને ઘડાનો આધાર બને જોઈએ છીએ, છતાં ‘ઘડો’ એમ જ બોલીએ છીએ. સુવર્ણ અને માટી જ અલંકાર અને ઘડારૂપે બની ગયા છે. અને જુદાં છે જ નહિ, તેવી રીતે પરમાત્મા જ જગતરૂપે બની રહ્યા છે. જગતમાં જે કંઈ જોઈએ છીએ તે બનાવીને પરમાત્મા જુદા રહી એક બાલુએ નથી બેઠા, તે સર્વત્ર સર્વમાં જોતપ્રોત છે. વળી જુએ, ત્યારે આપણે ચિત્ર જોઈએ છીએ ત્યારે કાગળને પણ જોઈએ જ છીએ, છતાં ચિત્રનો ઉલ્લેખ કરીએ છીએ, તેનો અર્થ કાગળ નથી, કે નથી જોયો એમ નથી, બ્યવહારમાં સુવર્ણ, માટી, કાગળ એ બોલાતાં નથી એટલું જ નહીં, બાકી અલંકાર, ઘડો અને ચિત્ર જોતાં તેમના આધાર સુવર્ણ માટી અને કાગળને પણ જોઈએ જ છીએ. આપણી આંખ કાંઈપણ

વસ્તુ જુએ છે ત્યારે તે વસ્તુના મૂળ આધારરૂપ પરમાત્માત્મત્વને તો, જરૂર જુએ છે. તે પ્રમાણે ઈન્દ્રિય જ્યારે વિષયને અદૃશ્ય કરે છે ત્યારે તે વિષયના અધિષ્ઠાનરૂપ પરમાત્માત્મત્વને જ અદૃશ્ય કરે છે. પરંતુ ધણા કાળથી અવળું જ્ઞાન ઘૂંટવા ક્યું છે તેથી આપણે આપણા અસલ સ્વરૂપ એ પરમાત્માત્મત્વને ભૂલી ગયા છીએ. માટે એકવાર આપણું સર્વનું જ સત્ય સ્વરૂપ છે તે બરાબર સમજી લેવું અને પછી તેમાં દૃઢતા લાવવા સતત પ્રયત્ન કરવો. ”

મેં એકવાર કહ્યું, “ ધણીવાર મનમાં એમ યર્ષ જાય છે કે ધર છોડ્યા વિના માથા નહિ છોડાય, અને પૂર્ણતા પણ નહિ પળાય. ”

એમણે કહ્યું “ ધર કાણુ છોડશે ! તું જંગલમાં નાસી જઈશ તેથી તારા કુટુંબથી તું વિખૂટો પડીશ એ વાત ખરી, પણ સંસાર તો કુટુંબથી નથી પણ મનમાં છે. જો, આ જંગલમાં આટલા મનુષ્યો છે, તેમાંથી કાઈ જન્મે છે ને કાઈ મરે છે, પણ તેથી તને દર્ષ કે શોક થતો નથી. પરંતુ તારા સમાસજીવીમાં જ્યારે તેવા પ્રસંગ આવે છે ત્યારે તને દર્ષશોક વગેરે થાય છે, તેનું કારણ શું ? કારણ એ જ કે તું તારા મનથી અમુકને જ પોતાના માની બેસે છે, તેથી તેમના ઉપરની મમતા તને બાંધી લે છે; ને અમુકને જ પોતાના કુટુંબી ગણી વિશાળ કુટુંબ બનાવ અને દરેક ઉપર સમજાવ રાખ જ્યો શાંતિ અને આનંદનો જ અનુભવ રહેશે. ”*

*પરમ પૂજ્ય પંડિત શ્રી લાલન સાહેબ પાસે આ લેખ કું વાંચી ગયો ત્યારે તેમણે આ રચને નીચેનું લખાણ ઉમેરવા સૂચના આપી:—

“ કુટુંબ ઉપરની મમત્તને વિસ્તારી આખા જગતરૂપ કરી

“વળી જંગલમાં જઈશ તો મનમાં ધર કરી બેઠેલા રાગદ્વેષ તથા ૭ શત્રુઓ એમના એમ ખીડાએલા રહી જશે અને તેમની અનુરૂપતાએ બહાર આવી તને સતાવશે. જ્યારે સંસારમાં દરેક પળે તે તારી સામે આવશે તેથી તને તેમનો સામનો કરવાનો અવકાશ મળશે. અહીં તો તને ખબર પડશે કે તેઓ નાબૂદ થયા કે નહિ અને જંગલમાં કંઈ કસોટી ન હોવાથી તારા મનની તૈયારીની તને ખબર પડશે નહિ. તેથી મનને મનાવતો જા, તેને તૈયાર કરતો જા, અને સંસારમાંથી આનંદ લૂંટતો જા. સંસારનું સત્ય સ્વરૂપ જાણીશ એટલે મોહને બહારે પ્રેમરૂપ ઘઈ રહેશે, પછી કુઃખ ક્યાં રહ્યું ?”

એક વાર જો કહ્યું, “મિલની લગભગ બાર કલાકની નોકરી-માં ચિંતનનો સમય ક્યાં મળે ?” ચંદુભાઈ કહે, “દિવસના ચોવીસ કલાકમાં શું તું મિલનો જ વિચાર કર્યા કરે છે ? ઘરમાં, રસ્તામાં, કે નોકરીમાં પણ જ્યારે જ્યારે મન નવર પડે અને નકામા વિચારો કરવા માંડે ત્યારે ત્યારે સાવધાન રહી તેને ચિંતનમાં ફેરવા પ્રયત્ન કરવો, આમ કરતાં કરતાં તેને ટેવ પડી જશે. આપણે એક કલાકનો યોગ નથી કરવો પણ ચોવીસે કલાકનો યોગ કરવો છે. અનિષ્ટ કાર્યમાં પહેલેથી જ પ્રવૃત્તિ ન કરવી; બાકી દરેક કાર્ય કરતાં પહેલાં અને ક્યાં પછી ‘કાર્ય કાણે કયું’ અને હું કાણુ ?’ એવો પ્રશ્ન વિચારી જોવો, એટલે અંદરથી જ જવાબ મળશે કે, ‘મને શરીરદ્વારા કાર્ય કયું’ અને હું તો સાક્ષિસ્વરૂપ છું.’ આમ ક્યેંથી કાર્યમાં અદમ નહિ રહે. હાલ અદમ સંસારમાં છે તેને ત્યાંથી ખસેડીને આત્મામાં

મુક એટલે બાહ્યનું વ્યક્ત સ્વરૂપ જાણીશ, એ વ્યક્તમાં (જેમ અલકાર મુવર્થુ રહ્યું છે તેમ) અવ્યક્ત બાહ્ય પણ જાણીશ રહેશે. સર્વમાં પૂર્ણ પ્રેમરૂપ (તું) ઘઈ રહે કે જે પ્રેમની સામે દેશનો અંશ નથી, જેમ સૂર્યમાં રાત્રિ નથી તેમ. ”

શુભ અને મનને આત્મવિચાર આપ એટલે ચોવીસે કલાક ચિંતન થયા કરશે.”

આવી રીતે ઉપદેશ આપ્યા કરતા. હું નોંધ કરતો તો કહેતા કે, “દુનિયાનાં પુસ્તકોમાં ઘણું લખાઈ ગયું છે તેથી શું કામ લખે છે ? આટલાટલાં પુસ્તકો છે અને તેને મોઢે કરનાર પંડિતો પણ છે છતાં તેઓમાંથી ઘણા પચાવીને અનુભવમાં ઊતારતા નથી, તેથી કારા રહી જાય છે. તું તારી નોટમાં ભરી ન રાખતાં જે સાંભળે તે ઉપર ખૂબ વિચાર કરી અનુભવમાં ઊતારતો જા, અને તેથી દહાટા આવી જશે.” છતાં ઉદારતાથી લખવા દેતા અને સુધારી પણ આપતા.

તેઓશ્રી કહેતા, “મોટા ગણાવા પ્રયત્ન ન કરવો. નાના યવામાં જ મજા છે. જો, એકવાર સમુદ્રનું મોલું એક પરપોટાની કુદરતા ઉપર તિરસ્કાર ભરી હાંસી કરવા લાગ્યું. ત્યારે પરપોટો કહે, ‘મોળ-ભાઈ! હું તો નાનો છું પણ તેમાં ઘણું સુખ છે. હમણાં થોડા જ સમયમાં આ મારો દેહ ફૂટી જશે અને હું જળ ભેગો લખી જઈશ. મારો છૂટકારો ધણો સહેલો છે, પરંતુ તમારી તો દયામણી સ્થિતિ છે. તમે તો આવડા મોટા રહ્યા તેથી તમારો પાર એમ જલદી નહિ આવે તમે તો સામેની જોખડ સામે સતત અથડાયા કરશો અને બીજાં નાનાં મોળનાં રૂપ લેશો, પછી મારા જેવા અનેક પર-પોટારૂપ જનશે, અને એ સર્વ એક પછી એક ફૂટે ત્યાર પછી જ તમારો છૂટકારો થશે.’ ચંદુભાઈ કહે, “પરપોટો થવું, મોલું નહિ. નાના યવામાં મજા છે. જો સાંભળ!”

“પાંચ સંત વિરલે જાણીયું, કાઈ નર જવલ્લે જાણીયું,
એ વાતું છે ઝીળીયું રે છ.

ખાંડ વેરાણી રેતમાં, જ્યમ વીણી લાવે કીડીયું રેછ;—એ વાતું
પાણી માંડી દૂધ બેઝાણું, પામી જશે દહંસીયું રે છ;—એ વાતું

મોટા કુહાડા કાપ ના કાપે લોહ કાપે છીણીયુ રે છ,—એ વાતુ •
માન બકાઈઓ મેલી દેજો, એરે કરણીઓ એવીઓ રે છ,—એ વાતુ •
કહત કખીરા સુનો ભાઈ સાધો, અમરાપુરની વાણીયુ રે છ—એ વાતુ •*

ગયા આવણુ માસમા છેલીવાર ચકુભાઈ જોધપુર ગયા ત્યારે
અમદાવાદ રોયને હુ તેઓશ્રીને મળ્યો. મને પ્રેમથી પાસે બેસાડી
કહે કે, “ હવે કમાસુધી મારા ઉપર કે કોઈનાય ઉપર આધાર રાખ્યા
કરીશ ? હજી કયા કયા રખડવુ છે ? તમે ગંધા સમજી ગયા છો એ
વાત નક્કી છે, તો પછી હવે રોજ નિયમસર ચિતન કરીને દહતા
મેળવતા રહો. દહતાની જ ખામી છે જેમ જેમ આત્મામા દહતા
આવતી જશે તેમ તેમ જૂના સંસ્કારોનું બળ ઓછુ થવું જશે અને
આનંદ અનુભવના કરારો પ્રપત્ન ચાલુ રાખજો થોડોક સમય કઠિન
લાગશે, પરંતુ પછી રસ્તો સરળ થઈ જશે. કશું ય નવું મેળવવાનું
નથી, પણ પોતાનું માની પકડી રહ્યા છો તેને છોડી દેશો એટલે પછી
અસદૃશ સ્વરૂપ રહેશે. એ જ આપણું સર્વનું સ્વરૂપ છે ધણી વખત
દહેલું ફરીને કહું છું તે સાબળ આ દેહમા (મારામા) જે તત્ત્વ છે
તે જ તત્ત્વ તારા દેહમાં, સર્વ દેહમા અને સર્વજ બ્યાપી રહેલું છે,
અને એ જ સર્વનું સત્ય સ્વરૂપ છે, પછી આ દેહનો મોહ થા
માટે રાખવો ? ”

તે દિવસે ખબર ન પડી કે, ‘આત્મસ્વરૂપ, પ્રેમી ચકુ’ યશા
મટે આમ કહી રહ્યા હતા ?

* મહાત્મા કખીંગજીના નામે આ લોકગીત કાંઈ લગન બના-
વનારે રમ્યુ હોય એમ લાગે છે

✽તેઓશ્રી તેમના પત્નીની શરૂઆત ‘આત્મસ્વરૂપ’થી કરતા,
ઠે ‘પ્રેમી ચકુ’ લખતા.

તેઓશ્રી પ્રેમસ્વરૂપ હતા. જાણ્યા અજાણ્યા સર્વને પહેલે પ્રસંગે જ અપનાવી લેતા. મને, મારી પત્ની તથા બાળકોને પહેલા પ્રસંગથી જ તેમણે તથા પૂજ્યશ્રી ગોદાવરી બહેને પોતાનાં કરી લીધાં હતાં. દરેક પત્રમાં મારી પત્નીને ‘પુત્રી’ સંબોધી લખતા, અને સાચે જ એવો વાત્સલ્યભાવ એ બંનેના સ્વભાવમાં સહજ હતો.

શ્રી ચિમનલાલ ત્રિ. ઠાકોરનાં સંજ્ઞાચિહ્નો

સ્વ. ચંદુભાઈનો દરેકને ઉપદેશ

પણા માણસો કહે છે કે, અમને કુરસક નથી. પણ લખા, તમે સવા તો જાઓ છો ને? માટે ચોવીસ કલાકમાંથી ધ્યાન માટે પણ વખત ગોઠવો.

એક જ વખત (એ ત્યાં હો ત્યાંથી આવવું).

એક જ આસન (તે જ જગ્યાએ બેસવું).

એક જ મંત્ર ઈં રામકૃષ્ણ-એક જ લેવો).

હવે એક જ વખતે એક જ આસને બેસી જે મંત્ર લીધો હોય તે અક્ષર લલાટમાં લખેલો હોય તેમ માની તે પર સ્થિરતા રાખવી. હળવે હળવે સંકલ્પવિકલ્પનો વેગ જાણે ઘસે. પ્રથમ બે માસ ૧૧ કલાક, પછી બે માસ અર્ધો કલાક, પછી પોણા કલાક એમ

અભ્યાસ વધારતા જવો. જો દશ-વાગે રાત્રે બેસો તો વધારતાં વધારતાં ત્રણ ચાર કલાક થવાથી તમારાં પૂર્વનાં સંચિત કર્મ જળી દિવ્ય જ્ઞાન, દિવ્ય ચક્ષુ અને દિવ્ય દેહ જની સાક્ષાત્કાર થશે.

માણસ માણસ પ્રત્યેની ફરજ જાળવે એ ધર્મ નહિ પણ નીતિ છે. ધર્મ એટલે તો ઈશ્વરમાં તદાકાર થવું.....ધર્મગ્રંથો, સમૃદ્ધ-પ્રાર્થના, કથા, સમાજસેવા, મંડળો, ચર્ચા, ઉપદેશ એ બધાનો હેતુ મનુષ્યની માનસિક અને નૈતિક વૃત્તિઓની સુધારણા માટે છે. પરંતુ ધર્મના યથાર્થ સ્વરૂપનું જ્ઞાન કરાવવાનો માર્ગ તો જુદો જ છે: તેનાથી અજ્ઞાન અને મોહ-માયા દૂર થાય છે.

x

અભ્યાસ અને વૈરાગ્યથી મનોજન્ય થાય છે. અભ્યાસ એટલે મનને હંમેશા પ્રયત્નપૂર્વક પ્રશ્ન અગર આત્માપર કરાવવું, અને વૈરાગ્ય એટલે વિવધી પદાર્થ તરફથી મનને પાછું વાળવું.

‘હું કોણ છું,’ એમ પૂછવા કરો. હૈંના માનસિક જપ કરો, આત્માનું ધ્યાન કરો. બધા વિચાર આપોઆપ નાશ પામશે એકલા બેસી મનની વૃત્તિને તપાસો. સાક્ષિભાવથી રહો. વૃત્તિને અને પોતાને એકમેક ન કરતા. વાસનાનો નાશ કરો.

થઈ ગએલાનો વિચાર ન કરો, બિવિખ્યનો ન કરો, વર્તમાનમાં શુદ્ધ રીતે વર્તી જાણો.

પૂજ્ય ચંદુલાલની સદુપદેશ

(૧૫)

... ... એમનો સ્વભાવ બાળક જેવો હતો. નાના ઊંચાઓ સાથે બેસતા ત્યારે ઊંચાઓને એમ લાગતું હતું કે પૂ. ચંદુલાલ અમારા મેવાજ છે. જુવાનો સાથે બેસતા બારે તેમને એમ લાગતું કે અમારા જેવા જ પૂ. ચંદુલાલ છે, અને વૃદ્ધો સાથે બેસતા ત્યારે વૃદ્ધોને એમ થતું કે અમારા જેવા જ પૂ. ચંદુલાલ છે. સૌ સાથે એવી સુંદર રીતે મળી જતા કે નાના મોટાનો ભેદભાવ રહેતો જ ન હતો. સૌ સાથે બહુ પ્રેમપૂર્વક વર્તતા હતા. પોતે ખાદીધારી હતા. મહાત્મા ગાંધીજીને ઘણું માનનારા હતા. રૂઢિચો ફેરવના હતા. વિશ્વાસ તથા ત્યારે પુષ્કળ ગરમ કિંમતી કપડાં એમની પાસે હતાં તે બધાં જ પડતાં મૂકી ખાદીધારી બન્યા હતા. રૂઢિચી પ્રજાની સારી સેવા કરતા. ન્યાતબાની તથા ગામની સારી સેવા બાળવતા. વિનામૂલ્યે જ્યાં વગેરે આપતા હતા. રૂઢિચી લાયકેરી તથા કેળવણીમંડળ એ એમની જ મહેનતને લઈ બિશુ થયું છે. એમાં એમણે ગામના લોકોને સમજાવી સારા વેસા એ મંડળમાં બરાબા છે, તેમજ બહારથી પણ કેટલીક રકમ એમની લામવમથી આવી છે. આજે રૂઢિચે તથા મંડળને એમના અવસાનથી સખત ફટકો પડ્યો છે. એમના જેવા નિઃસ્પૃહી નિઃસ્વાર્થ કામ કરનારા મળવા મુશ્કેલ છે.

એમણે યાનમાર્ગ સમજાવવાની રીત ઉપર બહુ જ કાળ મેળવ્યો હતો. દર્મમાર્ગ અને ભક્તિમાર્ગ પણ સમજાવતા, પણ યાનમાર્ગ બહુ જ સુંદર અને સરળ રીતે સમજાવતા. યોગવાસિષ્ઠના સિદ્ધિતા એમને કંઈક જેવા હતા. એ કહેતા કે, જેમ તમારું મન સ્વપ્નમાં સદિ રહે છે; પદ્મ, નદી, નાળાં, સૂર્ય, ચંદ્ર, તારા, વાયુ,

સિંહ, પશુ, પક્ષી, નર, નારી વગેરે રૂપે મન જ બની બાંધ છે; મન જ બાંધે રૂપે ધરી સ્વપ્નસૃષ્ટિરૂપે થઈ બાંધ છે. તેવી જ રીતે આત્મા-પ્રભુ-પોતે જ આખી સૃષ્ટિરૂપે થઈ રહેલ છે. જગત જ ઈશ્વરરૂપ છે-આત્મારૂપ છે, અને આગળ જતાં અનુભવ વધતાં એવું બાન થશે કે તમે પોતે જ જગતરૂપે છો-હું પોતે જ જગતરૂપે છું, હું અને જગતમાં કંઈ બિન્નતા નથી, હું તે જગત અને જગત તે જ હું એવું બાન થશે જેમ તમારી ચોપડી, તમારું ઘર અને તમારી મિલકતથી તમે જુદા છો તેમ તમારો દેહ, તમારું મન અને તમારી બુદ્ધિથી તમે જુદા છો; તમે એ બધાથી પર છો. તમે તો અસલ આત્મારૂપ છો-આત્મા જ છો. પ્રભુ-આત્મા વિશ્વવ્યાપક છે, તે વિશ્વાતીત એટલે વ્યાપક છતાં એનાથી પર છે; તેમ આત્મા દેહ, મન, બુદ્ધિ, વગેરેથી પર છે, અને તે તમે જ છો. તમે દેહ, મન, બુદ્ધિ વગેરેથી પર થતાં શીખો, સાક્ષિભાવ પર જતાં શીખો; જેમ ક્રિકેટમાં સાક્ષી એટલે જોનાર ક્રિકેટની રમતથી બિન્ન છે, તેને ક્રિકેટની રમતમાં લેવા દેવા નથી; તેમ તમે (આત્મા) આ દેહ, મન, બુદ્ધિ વગેરેને જોનાર છો ને બિન્ન છો. તમને આ બાન હમણાં થતું નહિ હોય તો પ્રબળ ઓંકારના જપ કરો, હૃદય નિર્મળ બનાવો. સવાર-સાંજ હું આ દુનિયાના પદાર્થોથી બિન્ન છું એવું પહેલાં અનુભવો. સતત સાક્ષિભાવ પર આભ્યા જવા કોશિષ કરો. એ થયા બાદ એવો અનુભવ કરો કે હું જ જગતરૂપે-જગતના આત્મારૂપે-પદાર્થોરૂપે છું, હું જ બધારૂપે થઈ રહ્યો છું, જેમ નાટકમાં એક્ટર રાજા બને, રાણી બને, નોકર બને, પ્રધાન બને તેમાં માણસ એકનો એક છતાં જુદાં રૂપ ધારણ કરે છે, તેમ તમે આ સૃષ્ટિમાં જુદાં જુદાં રૂપ ધારણ કરીને રહ્યા છો એવો અનુભવ કરો, મારાથી કોઈ બિન્ન નથી. પહેલાં નિષેધમાર્ગ લો, પછી વિધિમાર્ગ લો. નિષેધમાર્ગ એટલે હું દેહ નથી, મન નથી, બુદ્ધિ નથી, સાક્ષાત્, દુઃખ, દુઃસ્થ નથી, નર નથી, નારી નથી, યુવ નથી, જીવ નથી, પ્રભુ એ સૌથી પર, આત્મા છું ને સૌથી બિન્ન છું

વસિષ્ઠ જેવા યાત્રીએ। બધે જ ધસી જોતા-અનુભવના. સંસારના કચરામાં આમ તેમ કચકચા કરતાં આપણું દષ્ટિબિંદુ ફેરવી નાખી રહેવું, એ વગર ખીજો કોઈપણ રસ્તો સુખ મેળવવાનો નથી. બંસરીનો દાખલો લો; બંસરીમાં જે અવાજ તે વગાડનારનો અવાજ, તેમ આ જે બોલે છે તે ચૈતન્ય સર્વમાં છે, તેના વડે બધા બોલે છે, સાંભળે છે વગેરે. બોલનાર પણ તે અને સાંભળનાર પણ તે. તેને સર્વમાં સર્વ દેખાણે જોવો. પછી ભિન્નતા ક્યાં રહેશે! કાના પર ગુસ્સો કરશો! કારણ, કોઈ વાંસળી બોખરી તો કોઈ વાંસળી સારી. તેમ કોઈ સારો તો કોઈ બલો, પણ વાંસળીનો અવાજ તો વગાડનારનો છે. તેમ સૌમાં વમાડી એ રહેલો છે તો એને જ અનુભવો, એને જ જોઈ લો. એટલે શાન્તિ અને આનંદ હમેશાં પ્રભુમાં ચિત્ત રાખવું અને પ્રેમ રાખવો. મીરનો પ્રેમ જેવો હતો તેવો પ્રેમ જોઈએ. જગતના વિચારો આવે કે હું યા કોઈ નામનું રટણ કરવું, રટણ કરતાં ચાલ્યા જવું કે શુભ વિચાર એની મેળે આવે. જગત સ્વપ્ન સમાન ગણવું. સગાંવહાલાં સ્વાર્થનાં ગણવાં, એટલે એમને તથા જગતને સાચું જ માની ન ચાલવું, કારણ આપણી સાથે કોઈ ચીજ આવે એમ નથી. ત્યાર પછી બળત “અર્જુનકેા યાન સમજવત હે” વગેરે, “નારાયણ જીને હૃદયમાં વો કર્મ કરે યા ન કરે” વગેરે ગાવું. રામતીર્થ જેવાનાં ચારાં પુસ્તકોનું રોજ વાચન કરવું, નકમમાં ગપાટાં મારવાં નહિ. કારણ વૃત્તિને મોડા યા વહેલા ઈશ્વર તરફ લઇ જવા વખર ચાલવાનું નથી. તો જલદી જ વળવું સારું. સંસારની ચીજ દુઃખ વગર કંઈ આવે એમ નથી. ધન્ય છે સંસારની દરબાને! હબરો લાતો ખાધા કરે છતાં સંસારમાં પાછો બર્ષબર્ષ ને પડે, પણ નીકળવાની મરજી ચાલ નહિ!” આવી રીતે ઘણી વખત સમજાવતા. વળી “અનુભવ-પ્રકાશ” નામનો ગ્રંથ તેઓ ઘણાને વંચાવતા અને વાંચવાનું કહેતા. તે ગ્રંથ ઘણો સરમ છે. યાનમાર્ગનું તે પુસ્તકમાં આરં કથન છે ને

સુંદર અને સારી રીતે સમજાવ્યું છે, તે પુસ્તક ઘણી સરસ રીતે એ સમજાવના હતા

એમને એક જગત ગાવાનો ધ્યેયો શોખ હતો, જેનો આશય એ કે-દુનિઆમાં સૌ સૌની મસ્તીમાં ફરે છે સૌ સૌના શોખ અનગ છે કાંઈને માડીમાં આનંદ છે કાંઈને મોટરમાં આનંદ છે, કાંઈને રમતમાં આનંદ છે, કાંઈને વેપારમાં આનંદ છે, કાંઈને ગાયનમાં આનંદ છે, કાંઈને સિનેમા-નાટકમાં આનંદ છે, કાંઈને દુનિયાના મોજશોખમાં આનંદ છે પોતપોતાના શોખમાં, આનંદમાં, મસ્તીમાં સૌ કાંઈ ફરે છે, પણ પ્રભુના આનંદમાં-આત્માના આનંદમાં-આત્માની મસ્તીમાં પોતાની મસ્તીમાં ગહેવું એ જ ખરું રહેવું છે, બાકી બધી અવિદ્યા-અજ્ઞાન છે એમ હમેશા સમજાવતા બ્વહાર અને પરમાર્થ બે બેગા ન કરવા બ્વહાર એટલે સૌ પ્રત્યેના ધર્મો-ફરજો સૌ પ્રત્યેનો ધર્મ, પુત્ર પ્રત્યેનો ધર્મ, માતા પ્રત્યેનો ધર્મ, પિતા પ્રત્યેનો ધર્મ, મિત્ર પ્રત્યેનો ધર્મ સગાવહાલા પ્રત્યેનો ધર્મ, જનતા પ્રત્યેનો ધર્મ-એ બધા બરાબર બગતવા જ રહ્યા એમાં જિજ્ઞાસ આવવી જોઈએ નહિ ધર્મ-ફરજ બરાબર સાચવવી પરમાર્થ એટલે પરોપકાર નહિ, પણ સત્ય વસ્તુનું જ્ઞાન હૃદયમાં-મનમાં એવો જાવ હમેશા ગહેવો જોઈએ કે આ જગત પ્રભુમય-સ્વભાવમય-આત્મમય-હુમન છે જેમ જેમ આગળ વધશે તેમ તેમ અનુભવ થશે કે આ સર્વ પ્રભુમય છે-આત્મમય છે-આત્મસ્વરૂપ છે અને આખરે હુ-સ્વરૂપ છે આવું સુદર જ્ઞાન હમેશા આપતા સમજાવવાની શૈલી બહુ સરસ અને સુદર હતી નિરાશાને આશામાં ફેરવી નાખતા, દુ ખને સુખમાં ફેરવતા, અજ્ઞાનને તેઓ સુદર રીતે જ્ઞાન કરતા

મુમુક્ષુની સ્થિતિ ત્રણ છે

હું અને તે=(એટલે પ્રભુ)=આમાં પ્રભુ દૂર લાગે છે

હું અને તું=(એટલે પ્રભુ)=આમાં પ્રભુ પાસે લાગે છે

હું તે હું=(એકતા) આમાં એક બની જાય છે.

હેત્વી સ્થિતિ આત્મસ્થિતિમાં જાય છે, અને એ સ્થિતિમાં મનુષ્યને ગયા વગર છૂટકો નથી. અબેદમાં જશે ત્યારે જ શાન્તિ મળશે, આત્મા જશે જોશે તો જ શાન્તિ મળશે, એમ કહેના, આવા આવા અનેક ઉપદેશો સુંદર અને ચરસ રીતે સમજાવતા. એમનો સહવાસ હૃવનપલટો-હૃદયપલટો જરૂર કરતો. એવા ઉત્તમ આત્માને મારા અનેકવિધ પ્રણામ.

શ્રી નાશર કર મ. બદનાં ભસ્મરણો

૬

શ્રી ચંદુભાઈ સાથેની ફેરસીક વાતચીતની દૃઢ નોંધ

મન એ મધ્ય ભાગે છે. એની એક બાજુએ શરીર છે, બીજી બાજુએ આત્મા છે. મનને પોતાને આકાર અથવા સ્વરૂપ છે જ નહિ. શરીર સાથે મળી જશે તો મન કહેવાશે, આત્મા સાથે મળી જશે તો તે આત્મા જ છે. મન જ્યારે સ્વરૂપચિત્તન કરે કે હું કોણ? અને એ પ્રશ્નના જવાબ વખતે એ ભાવમાં તે હીન થઈ જાય છે ત્યારે તે-ભાવરૂપ જ છે.

મનને વારંવાર સ્વરૂપ સાથે હીન કરતા ગ્રહેવાથી એનું જોર ઘાંગી જશે અને એની શરીર સાથે મળી જવાની ટેવ મોળી પડતી જશે...એ જ શ્રેષ્ઠ માનસિક વિકાસ છે. મનનું મનરૂપ (એટલે જગતના સંકલ્પવિકલ્પ રૂપે) મટી જવું એ જ મનનો શ્રેષ્ઠ-સર્વ-શ્રેષ્ઠ વિકાસ છે.

મનને પાણી સાથે થજી સરખાવી સમજાવ. જરૂર, પાણી અને વરાળ એ ત્રણ એક જ તત્ત્વ ગણાય, છતાં ત્રણેનાં ક્ષમ નોખાં નોખાં

છે. એકની જગાએ બીજું કામ ન હોય. મન એ પાણીનું
એને (પાણીને) ગરમી લગાડીશું તો વરાળ થઈ જશે; ઠંડી લગાડે
તો બરફ થઈ જશે. તેમ મનને હું આત્મા છું એવો વિચાર આપીશું
તો આત્માકાર થઈ જશે અને હું શરીર છું એવો ભાવ આપીશું
તો શરીરરૂપ થઈ જઈ એના સબધોને સત્ય માનશે. મનને કેવું
રૂપ આપવું એ વિવેકબુદ્ધિના જ હાથમાં છે.

જન્મથી જ મનને શરીર સાથે મળી જવાની ટેવ પડી છે,
જોડેલે આત્મા સાથે જળતાં વાર લાગે છે. આત્મા સાથે મળવાની
ટેવ પડવા માંડશે પછી શરીર સાથે જળતાં દુઃખ થશે. એ જ
વૈરાગ્ય છે.

*

પ્રેમ બહોળો માગતો નથી. હું પિતા ઉપર કે ભાઈ ઉપર
પ્રેમ કરું તો સામે પિતાએ કે ભાઈએ પ્રેમ કરવો જ જોઈએ
એવું નથી. આપણને તો પ્રેમ કરવાનો અધિકાર છે—સામા માણુ-
સનેા પ્રેમ મળે કે ન થે મળે.

...પણ એક નિયમ છે કે, આપણે કાષ્ટના ઉપર પ્રેમ રાખીએ
તો બીજો કાષ્ટ પણ આપણા ઉપર પ્રેમ રાખતો હોય છે. એક
યા બીજો કાષ્ટ પ્રેમનો બહોળો તો આવે જ છે. અધ્યાત્મશાસ્ત્રનો
એ નિયમ છે.

પ્રેમમાં રખાઈ નથી. પ્રેમમાં સાહે નથી પ્રેમમાં ભય નથી.

*

નાનામાં નાની જૂલને પણ જતી કરવાની નથી. તામસની
એ નિશાની છે. નાની જૂલ જતી કરી કે પછી મોટી જૂલ તરફ
પણ આખ આગ કાન થશે. પછી નાની જૂલ તો જૂલરૂપ જણાશે
જ નહિ; ટેવ બદલાઈ જશે. પ્રકૃતિ તે આ જ. પ્રકૃતિને બદલવી એ

ન ચર્ચ પડશે, એટલે ચર્યાત તો નાની બૂલનેજ મૂળમાંથી
જન્મી એ છે.

*

લોકો શક્તિપૂજક છે. ત્યાંસુધી શારીરિક, માનસિક કે આધ્યા-
ત્મિક શક્તિ લોકો ભેંસે, એનો ઉપયોગ થાય છે એ લોકો ભુલે છે,
ત્યાંસુધી જ તમારો ભાવ પૂરશે. તમારી નિરુપયોગિતા ભેગેએટલે
તમને એક ખૂલ્લુમાં પડના મૂકશે. સ્વરહારમાં ભેંઈ લેવું. લાલાઈને
આજે મેલુ ચાલ કરે છે ? સ્વચ્છ નવરોજી નિંદ્રીનાં છેલ્લાં
વર્ષો વરસોવામાં ગાગત દના ત્યારે ખૂન દ્યાનનક દાવનમાં દના
શક્તિ અધી આવી ગયેલી; તે વખતે પાસે બદ્ધ શોધા-નદિ જેવા જ
માણસો દના.

*

મનને કાઈ-દિવસ શાંતિ શવાની નથી. મન એટલે જગત
વુ પોતે જ શાંતસ્વરૂપ છે એવું જ્ઞાન આપ્યું કે શાંતિ જ છે. એવું
જ્ઞાન નથી આપ્યું ત્યાંસુધી મનના અધા ધમવજ્રા નિષ્ફળ છે.
પૂર્ણ અશાંતિ હોય, મન વિદ્યગ ચર્ચ અધુ હોય, ચારેમમ અધાર
અધાર દેખાતો હોય ત્યાં પણ તમે તો જેવા છો તેવા જ અનંત
તત્ત્વરૂપ જ છો, એ અધી દોષધામને જાણનાર છો, એ જ તમારું
વાસ્તવિક સ્વરૂપ છે.

*

હું ન હોય, તમે ન હતા, જગત ન હતું ત્યારે જે તત્ત્વ
હવે તેને પરમાત્મા કહો, જન હશે, ઈશ્વર હશે, ચાહે તે કહે.
કંઈક હોય તો જ તેમાથી કંઈક પેદા થાય છે. કશું જ અસ્તિત્વ
ન હોય તો કશું પેદા થાય જ નહિ...જેમ એક મહાસાગર હોય,
શાંત હોય, અંબીર હોય, તેમાં મોજીયાય તેમ તમે, હું અને બીજા

સર્વ માણસો તે ચૈતન્યરૂપી મહાસાગરમાં મોજાં છીએ; કોઈ મોજાં મોડું છે તો કોઈ નાનું છે, પણ છે સૌ મોજાંઓ જ.

ઉત્પત્તિ એટલે કશું નવું નથી થયું; પરંતુ જે હતું તે બહાર આવ્યું. જેમ મહાસાગરમાં મોજાં થયું તે નવું નથી થયું, પાણી સિવાય બીજી વસ્તુ નથી આવી. મોજાંનું મોજાંરૂપે મટી જવું, હું શાંત જળરૂપ જ છું એવું એને જ્ઞાન થઈ જવું તે જ મુક્તિ. સમુદ્રમાં જેમ મોજાં છે તેમ ચૈતન્યરૂપી સાગરમાં આપણે છીએ. મોજાં એ જીવભાવ છે, સમુદ્ર એ ઈશ્વરભાવ છે અને પાણી એ બ્રહ્મભાવ છે—એક તત્ત્વના ભાવ છે. મોજાં નાનું હોય કે મોડું હોય તો યે જળ છે—જળ થવાનું નથી. તેમ જીવ એ બ્રહ્મ જ છે—બ્રહ્મરૂપ થવાનું નથી. જે વખતે મોજાને જ્ઞાન થાય છે કે, હું જળ છું, તે જ વખતે એ જળરૂપ જ છે. મોજાં કહી શકે કે, હું જળ છું અને સમુદ્ર પણ કહી શકે કે, હું જળ છું. મોજાં હું સમુદ્ર છું એમ ન કહી શકે, તેમ સમુદ્ર હું મોજાં છું એમ ન કહી શકે. છતાં બંને જળ તો છે જ, તેમ ઈશ્વર એ પોતાને જીવ ન કહી શકે. જીવ પોતાને ઈશ્વર ન કહી શકે. છતાં બંને પોતપોતાને બ્રહ્મરૂપ તો કહી શકે. બંને બ્રહ્મરૂપ તો છે જ. જીવ ઈશ્વર ન થઈ શકે—મોજાં જેમ સમુદ્ર ન થઈ શકે તેમ—ધારે તો યે ન થઈ શકે જીવને ઈશ્વર બનાવવાની પ્રવૃત્તિ નકામી છે. જીવ બ્રહ્મરૂપ તો છે જ. એ માફ નહિ આવવાનું કારણ અજ્ઞાન છે—અવિદ્યા છે. બ્રહ્મિતનું અજ્ઞાન તે અવિદ્યા છે; ઈશ્વરની શક્તિ તે માયા છે. અવિદ્યામાં પડેલું ચૈતન્યનું પ્રતિબિમ્બ તે જીવભાવ, માયામાં પડેલું ચૈતન્યનું પ્રતિબિમ્બ તે ઈશ્વરભાવ છે. જીવને અવિદ્યા વળગી છે; ત્યારે ઈશ્વરને માયા વળગી નથી. ઈશ્વર માયાના સ્વામી છે. જીવમાંથી અવિદ્યા જન્મ જ્ઞાને ઈશ્વરમાંથી માયા જન્મ એટલે બંને એકરૂપ જ છે. જ્યાંસુધી જીવભાવ રહેવાનો ત્યાંસુધી ઈશ્વરભાવ પણ રહેવાનો જ

માટે જ મનને કાટ લાગે છે એ કાટ ધોવાની ક્રિયા તે ઉપાસના, યોગ કે ભક્તિ એ ક્રિયા મૃત્યુપર્વત ચાલરી જોઈએ પ્રત્યેક પળે સાવચેત રહેવાનું છે અહલાવ આપ જોવો છે કઈ પળે ઘૂસી જશે એ કહેવાય નહિ,

ભક્તિમાર્ગની રીતે ઇદ્રિયોને વશ કરવાનો સળ માર્ગ એ છે કે એમને પ્રભુપગાયણ કરવી. પ્રભુને અર્પણ કરી ખાઓ, પ્રભુને લુઓ, પ્રભુને સ્પર્શો, સર્વ ઇદ્રિયોના વ્યવહારોમા પ્રભુત્વ લુઓ. પ્રવલંધી આવી ટેવ પડી જશે. પ્રત્યેક કાર્ય પ્રભુનું છે એમ માનો, પ્રભુની ઈચ્છા સાથે એકરૂપ થાઓ. કામ ચાય તોય કી—ન થાય તો યે રીક.

+

અહ અને મમ એટલે હું અને મારૂં થયું કે જગત થયું. જીવમા અહ—મમ નથી એટલે જગત નથી અહ—હું પણ કાંઈયું કે મમ તો એની મેળે જ નીખવાનું. આત્મા હું છું એ ભાવ પકાવી દીધો કે શરીરનો અહભાવ મોઝો થવા માડશે, અત મરણુ ધીરે ધીરે આત્મામર થવા માડશે. આત્માકાર અત મરણુ એ જ શુદ્ધ અત મરણુ સદૃષ્યન્ય શુદ્ધ અત મરણુ, કેવળ બ્રહ્મ અને આત્મા એ બધું એક જ છે અહકારભાવને કાઈકે રેખણે રાખે જોઈએ હું આત્મા છું એમ આત્મામા અહ થયો કે શરીર ઉપરથી જીવો અહભાવ આમ કરના કરતા મળી જશે.

+

કાઈને પોતાનો પુત્ર અગ્રિય નથી પુત્રના જવા અવગુણે દામીને કુરૂપ હોય તો યે માના એના ઉપર હેન જ કરવાની તેમ સર્વત્ર ઈશ્વરર્શન કરનારો માણુમ પ્રેમનો પ્રવાહ એનો વહેવાર છે કે એને સમાજની કુરૂપતા કે અવગુણો દેખાના નથી, અને દેખાય છે તો પ્રેમર્શનથી એ એના પ્રત્યે ક્ષમાવૃત્તિ રાખે છે પ્રભુના શ્રી આગકો છે, આપણી કુરૂપ તો પ્રેમનો પ્રવાહ વહેવાવવાની છે.

હું પ્રેમસ્વરૂપ છું, સચ્ચિદાનંદસ્વરૂપ છું એ વિચાર થયો કે મન આત્મમય અર્થ જાય છે. હું આત્મમય છું એવું ચિંતન જ મનને આત્માકાર બનાવી દેશે, ઋણ મનને કરશે આકાર જ નથી, જેવું ચિંતન કરે છે તેવું એ થાય છે. આત્માનો આકાર નથી એટલે એવું ચિંતન ન થઈ શકે, છતાં એક ભાવ એવો છે કે જે મન-વાણીથી પર છતાં અનુભવાય છે. મનનો વ્યવહાર બંધ થવા પછી જે ભાવ શક થાય છે તે આત્મા છે

+

શાની કે અજ્ઞાની બંધાને દેહ પૂરતો થોડો અહંભાવ તો રહેવાતો જ. દેહનાં દુઃખ બંનેને લાગવાનાં. શાની સંકલ્પવિકલ્પ કરી દુઃખી નથી થતો, ત્યારે અજ્ઞાની વિચારની પરંપરાથી હેરાન થાય છે. કામ કરે પણ આનંદથી એકાગ્રચિત્તે સમતાથી કરે; અર્ધ-દગ્ધ મનથી-અસાંત ચિત્તથી ન કરે. ખૂબ સમતા રાખી કામ કરવાથી આસક્તિ ચતી નથી.

+

મન સાથે બાંધછોડ કરવાની વૃત્તિને ત્યાગ કરે. મનની અંશ-તાને જરા પણ નમતું ન આપે. ચલાવી લેવાની વૃત્તિથી જ મન મસ્તાન બનતું જાય છે. ખોટાં લાક એને કરાવ્યાં કે પછી કાળૂમાં આવતાં ખૂબ મુશ્કેલી આવશે. દરેકજના કામનો હિસાબ રાખો. હીસા ન બનો, દરેકજ રાત્રે બૂલને શોધીને ફરીને તે ન બને એ માટે હદ નિશ્ચય કરો. સવારે એ નિશ્ચયને તાબે કરો, અને આજે એ બૂલ ફરીને સવા ન પામે એને માટે તેને હદ કરો. કડકાઈથી કામ લેવાથી મન જલદી વળી જાય છે. ભાઈ બાપા કરવાથી એ નયો માનતું.

+

કેટલાંક શ્રી-પુરુષો અધ્યાત્મજ્ઞાનમાં આગળ વધે છે તેમ તેમ તેમને ગમરામણ થતી લાગે છે. આમ થાય છે એનું કારણ આગળનાં વર્ષોમાં સંયમ જાળવ્યો નથી હોતો એ છે; યમ-નિયમમાં શિથિલતા રાખી હોય છે એ છે; અને એ બંધાયેલી અંતઃકરણની અશુદ્ધિ યદ હોય એ છે. આત્મવિચાર વધતા જશે તેમ તેમ આ અશુદ્ધિ ધટતી જશે. શરુઆતમાં ગમરામણ જેવું લાગે તો આધ્યાત્મિક વિચારોથી એમ થાય છે એવું સમજવાનું નથી થોડો ધરો અધ્યાત્મવિચાર પણ મનને ઉચ્ચગામી કરવામાં મદાવશૂત થાય છે. અધ્યાત્મવિચાર એટલે શરીર, મન અને વાણીથી પરની અવસ્થામાં એક રૂપ ધર્મ જવું. એ વખતે જે સત્-ચિત્-આનંદ સ્વરૂપ અનુભવાય એ જ પોતાનું સ્વરૂપ છે.

શત્રુ પોતાનો કમળે સહેવે સુતરે નથી છોડતો આટલા દિવસો આપણે ઇદ્રિયોને યથેચ્છ મહાક્રવા દીધી, મનને પણ જેવા ગમે તેવા વિચારો કરવા દીધા, એટલે ખોટી સ્થિતિ ઊભી થઈ ઠ. હવે નવેમરથી મનને અને ઇદ્રિયોને ટેવ પાડવાની છે, એટલે વિષયો અને વિકારો દૂર કરવાના છે, તે મનને અને ઇદ્રિયોને કેમ ગમશે! તેથી જ ગમરામણ થશે એનું ન પડે, પણ એથી ન ગમગતાં પ્રયત્ન જારી જ રાખીએ તો બધું શાંત થવા માંડશે, અને પછી તો ઇદ્રિયોના શુભામ બનતાં પણ ગમરામણ થશે. જરા જેટલો પણ ખૂરો વિચાર ઘૂસી જતાં મલગમણ થશે. સાર્ગંધ કે, યમનિયમમાં જરા જેટલો પણ દોષ આવી ગયો તો ગમરામણનો પાર નહિ રહે ધીરે ધીરે આવી સ્થિતિ પણ સમજી જશે અને તે નિયમમાં લાખ્યા પડી સર્વત્ર એક આત્માનું દર્શન અનુભવાશે.

ધ્યાન કે આત્મવિચારમાં બેડા હોઈએ છીએ ત્યારે સંકેપ વિકલ્પનું મગ વધતું જતું લાગે છે; કેમે કરી સકલ્પો રોકાના નથી; એકને દબાવો ત્યારે બીજો ઊડે છે, આમ થાય ત્યારે સકલ્પવિકલ્પો દબાવવાની જરૂર નથી. દબાવવાથી ઊલટા વધારે જોસમાં ઊડવા કરશે.

હું સકલવિકલ્પોનો દ્રષ્ટા છું, મારામા એ જિહ્વા કરે છે, એ વિચાર પણ તે વખતે સદાપશૂત નથી થતો તે વખતે વિચારવું કે, સકલ વિકલ્પ માગથી ભિન્ન નથી જેમ સચરાચર હરિના સમુદ્રમા મોગ્ન થાય તો પણ તે કદા જળથી ભિન્ન નથી-પછી બલેને તે ગમે તેટલું મોટું મોજી હોય તેમ સંદર્ષ-વિદર્ષ પણ મુજ ચૈતન્યનો જાગે જ છે, ચૈતન્ય સામગ્રી એક લહરી જ છે, બને જોડે. આમ માનપૂર્વક થયું કે સકલ્પ શાત થવા માડશે. બહુવાર એમ વિચારું જોડે સકલવિકલ્પનું મંજ શાત પડવા માડશે અને ચતન્યયુક્ત શાત પ્રલાનહની માત્રા વધતી જશે. સારાશ, સમુદ્રમા જોડેલા મોગ્ન જેમ જળથી તોખા નથી, તેમ મારામા જોડેલા સકલ્પો મારા આત્મ સ્વરૂપથી ભિન્ન નથી એમ વિચાર હજવાથી તરત શાંતિ થશે.

ૐ

પ્રશ્નોત્તર

૧ પ્રશ્ન—લોકો તમારી શા માટે વાતો કરે છે ?

ઉત્તર—મારી પ્રશ્ન સા કરવાને અને તમને ખુશ કરવાને

તસો ૧૯૨૧ માં ચંદુલાલ ચારેક મહિના નોંધપુર રહ્યા ત્યારે જિજ્ઞાસુઓએ તેમને અનેક પ્રશ્નો કરેલા, તેમનું સમાધાન ચંદુલાલએ કરેલું તેની એક ભકતે કહેલી આ નોંધ છે અસવ નોંધ દિદીમા થયેની છે, જેનું નામ બાલુજી શ્રી ગુરુપ્રસાદજીએ “શ્રી ચન્દ્ર અને ભવપ્રકાશ” રાખ્યું કે શ્રી દેવીદાનજી આશ્રમમા આનું અધ્યયન થતું મહે છે તે ઉપરથી તેની ઉપયોગિતા સુવ વાચક સમજી શકશે.

—વૈકુંઠજી.

૨. પ્રશ્ન—જાઈ! તમારી લોકો બહુ વાત કરે છે ?

ઉત્તર—મારી વાત કરશે તે સુખી થશે, કારણ દુર્ગુણ સંબંધી વાત કરશે તો તેવાં દુર્ગુણ તેમનામાં નહિ આવે. તેથી સાવચેત રહેશે, અને સદ્ગુણની વાત કરશે તો સદ્ગુણ લેવા તરફ લક્ષ્ય મોટશે; અને “મારી” એટલે “પરમાત્મા”ની વાત કરશે તો પરમાત્મસ્વરૂપ થઈ ખરેખર, જન્મમરણના ફેરામાંથી બચશે.

૩. પ્રશ્ન—ત્યારે બધા “પરમાત્મા” છે ત્યારે બધું આપણે કેમ જાણતા નથી ?

ઉત્તર—પરમાત્મા એ શરીર, મન અને બુદ્ધિથી પર છે, અને તમે તો મનથી વાતો કરો છો એટલે એ કેમ બને ? માટે “પરમાત્મા” ના જેવા સ્વરૂપ ઉપર આવીને (સ્વરૂપમાં સ્થિત થઈને) સવાલ પૂછો તો ઝટ જવાબ મળશે: સર્વજ્ઞ હોય તેને જાણવાની ઇચ્છા હોય ! અને જાણવાની ઇચ્છા હોય તો સર્વજ્ઞ જ્ઞાના ? (એ પરમાત્મા નહિ રહ્યા, એ તો મન રહ્યું.) આત્મા સર્વજ્ઞ છે તેથી તેને કંઈ જાણવાની ઇચ્છા ન હોય. ઇચ્છા મનને થાય, કારણ મન સર્વજ્ઞ નથી મન. અત્યંત છે એ વાત પણ આત્મા જાણે છે, તેથી પણ આત્માની સર્વજ્ઞતા સિદ્ધ થાય છે. આત્મા જ્ઞાનસ્વરૂપ છે તેથી તૃપ્ત છે.

ધારો કે વિદ્યાવનમાં અમુક બનાવ બને છે તે આપણું મન અહીં રહીને જાણતું નથી. પરંતુ આત્મા સર્વવ્યાપી છે તેથી વિદ્યાવનમાં પણ છે, અને ત્યાં હોઈને તે ત્યાં બનેલા બનાવ જાણે છે. એ રીતે આપણે અમુક જાણા નથી જાણતા, એમ કહેવાનો અર્થ એ થયો કે આપણું મન એ જાણા નથી જાણતું. પરંતુ મનના અજ્ઞાનનું જ્ઞાન આત્મા-સાક્ષીને છે, અને મન ત્યારે જાણા જાણશે ત્યારે પણ એ વાતની આત્માને ખબર હશે જ, સર્વજ્ઞ થવાની ઇચ્છા

એ પણ મનનું રૂપ છે, અને તે પરમાત્મપ્રાપ્તિમાં દિવાલરૂપ થઈ પડે છે.

૪. પ્રશ્ન—જ્ઞાનીઓ જગતનું શું કલ્યાણ કરે છે ?

ઉ૦—જ્ઞાની ચાલ અટલે અશુભ વાસના તો કલાંતરે પણ થતી નથી. અને જે જે શુભ વાસના કરે તે સર્વમય હોવાથી સર્વનું કલ્યાણ કરે છે, કારણ તે એક જ વ્યક્તિમા બધાઈ રહેલા નથી.

૫-પ્ર૦—જગતની શરૂઆત ક્યારથી થઈ ? એટલે કે જગત ખારે, ફાણે અને શી રીતે ઉત્પન્ન થયું ?

ઉ૦—પરમાત્મા કાર્યકારણથી પર છે ત્યાં કાર્યકારણભાવ ન હોય ત્યાં પ્રશ્ન થઈ કેમ શકે ? માટે એ સનાતન નિર્ગૂણ છે ત્યારથી કારણ પૂરુષ ત્યારથી જગતની ઉત્પત્તિ થઈ, એટલે અચાન એ જ જગતની ઉત્પત્તિ

માણસ અધિકારમાં બિભો રહીને પૂછે કે, પ્રકાશ કોને કહેવાય, તો એને એમ જ કહેવું જોઈએ કે, પ્રકાશમાં આવ, એટલે તરત જ સમજી જઈશ એટલે પ્રકાશનો અભાવ એ અધિકારનું કારણ, તેમ જ્ઞાનનો અભાવ એ અચાનનું કારણ, અને અચાન એ જગતનું કારણ. જેમ પોતાનું (નિદ્રારૂપી) અચાન એ સ્વપ્નનું કારણ છે તેમ જાગૃત અવસ્થા બાદ પણ સમજી લેવું.

૬-પ્ર૦—પરમાત્મા આવડો મોટો છે, જે મન-બુદ્ધિથી પર છે, અને તેમનાથી જાણી શકાય નહિ તેવો છે, તેને ભજવે કઈ ગીતે ? અથવા તે સંપત્તિ જ્ઞાન શી રીતે પ્રાપ્ત કરવું ?

ઉ૦—કાંઈ બહાનિય દયાળુ ગુરુ પાસે જઈ તેઓ જે રસ્તો બતાવે તે રસ્તે શ્રદ્ધાપૂર્વક ચાલી જવું, તેમા મિલકુલ શંકા લાવતી નહિ. ખાલી વાદવવાદમા બિતરકા તો કંઈ વળથો નહિ. તઈ કરો, પણ કુતર્ક ના કરો.

૧૭-પ્રશ્ન—તમે કહો છો કે અનુભવી યાત્રી સર્વમય બની જાય ત્યારે તેનું વ્યક્તિત્વ નાશ પામી જાય છે. દેહાઅભિમાન-મનુષ્યપણ બંધ રહે છે. જેનું વ્યક્તિત્વ નષ્ટ થયું તે વ્યક્તિરૂપે તો કંઈ બંધુ કરી શકે નહિ. આનું શું સમાધાન કરો છો ?

ઉત્તર—સવાલ એટલો જ ગંભીર કે યાત્રીથી વ્યક્તિરૂપે તો કંઈ બંધુ થવું નથી; પણ પહેલો સવાલ એ પૂછવું જ કે, વ્યક્તિત્વ એટલે શું ? બહારનું સ્પૃહદેહનું સ્વરૂપ જો તે હોય તો સ્પૃહ દેહ-શરીર, મન, સુદ્ધિ તો વખતોવખત ફરે ફરે બદલાતાં ગમે છે, એટલે તે વ્યક્તિત્વ ક્યાં રહે ? મનદ્વારા થએલું જ્ઞાન એને વ્યક્તિ કહેશે ? તેને પણ તપાસી જુઓ. આજથી દસ દિવસ ઉપર પાંચેય બોજન તમને યાદ છે ? આ રીતે બધું સમજી લો. એ પરથી સિદ્ધ થશે કે તમારું ખરું સ્વરૂપ શરીર, મન અને સુદ્ધિથી પર છે અને એ પર એટલે તમે પોતે જ છો.

હવે 'બંધુ કરવાનો' સવાલ તોડીએ તો જો જો લોકો જમન પર ઉપકાર કરી ગયા છે તે બધા દેહનું જ્ઞાન જૂઠીને તદ્દપ થઈ હશે ત્યારે જ કરી શક્યા છે. અને યાત્રીને તો તદ્દપ રહેવાની ટેવ જ પડી ગયેલી હોય છે, એટલે સૌથી ઓછી રીતે તે બંધુ કરી શકે છે. મોટે બંધુ કરવાની જો જિજ્ઞાસા હોય તો તેવું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે કે જેમાં વ્યક્તિત્વનું અભિમાન ટળી જાય, અને તે મોટે વેદાન્ત જ્ઞાન એ જ ઓછું છે. બાહ્ય તો હાજના બધા પટપટાય છે. અવજાત, જેઓને એ સંબંધી વિચાર જ નથી આવતો તેના કર્તા જે બંધુ કરવા તરફ વળે તે વધારે સાગ છે. ખરું વ્યક્તિત્વ આત્મામાં જ છે, કાગજ તે કાંઈ પણ વખતે કાંઈ પણ ગદગદ એકસરખો જ રહે છે.

૮-પ્રશ્ન—કાંઈ પણ માણસ દુઃખની ઈચ્છા કરતો નથી; બધા જ સુખની ઈચ્છા રાખે છે. ત્યારે જન્મ - - - - -

ઉ૦—દરેક જણ સુખની ઇચ્છા કરે છે એ સાચું, પરંતુ કાપદો એ છે કે જ્યાં સુખની ઇચ્છા થઈ ત્યાં તેની સાથે દુઃખ લાગેલું જ છે. દા. ત. એકાદ બે વ્યાવહારિક બાબત લઈએ. તમને પૈસામાં સુખ દેખાયું એટલે તમે પૈસાની ઇચ્છા કરી. હવે જરા બારીકાઈથી તપાસો, પૈસો મેળવવામાં થયેલ પડખો એટલે દુઃખ સહન કર્યું. પછી સાચવવાનું દુઃખ, અને પૈસો જતો રહે તો ખેદ થાય એ પણ દુઃખ.

બીજો દાખલો સ્ત્રીના લો. સુદર સ્ત્રીની ઇચ્છા તો કરી, પણ તે સારી સ્ત્રી માટે સારી સારી બીજો મેળવવા યત્ન કરવો પડે, તેમ કરતાં પરિશ્રમ પડે, તે માંદો પડે તો ચિન્તા થવાની, શુભરી નય તો દુઃખમાં ડૂબી જશે. એ જ પ્રમાણે પુત્ર વગેરે માટે સમજવું.

કેવલ એક આત્માની એટલે સ્વરૂપની પ્રાપ્તિથી દુઃખ થતું નથી. સારાંશ, આપણા સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ સિવાય દરેક બીજીની પ્રાપ્તિમાં દુઃખ છે. પોતે સુખસ્વરૂપ છે એ જ્ઞાન થયું પછી જુલે ચૂકે બહાર બીજું શોધવા જવું એ જ દુઃખ છે.

૯-પ્ર૦—સાક્ષીનું એકવાર જ્ઞાન થવા પછી બીજી વખત પ્રયત્ન કરવા છતાં જ્ઞાનમાં તે જાવ ન આવે તો થયેલો અનુભવ જતો રહે છે ?

ઉ૦—ધારો કે એકવાર આપણે અમુક માણસને તેના નામ સહિત બરાબર જાણખીએ છીએ. હવે બીજી વખત તેનું નામ રદીએ તે હાજર ના થાય તો એ તેની છબી-તેનું સ્વરૂપ તો આંખ આગળ ખડું થશે જ. એકવાર પડેલા સરસાર જતા નથી. તે જ પ્રમાણે અનુભવનું સમજવું.

૧૦-પ્ર૦—મરણસમયે રામનું નામ એકવાર લેવાથી મુક્તિ થાય એ સાચું ?

ઉ૦—આ સવાલના બે ભાગ કરવા પરિપૂર્ણ જ્ઞાન થયું હોય તેને મરણ સમયે જો એકે વાસના ના રહી હોય તો પોતાના સ્વરૂપનું જ્ઞાન હોવાથી આગળના સંસ્કારને લીધે રામ નામથી મુક્તિ થાય એ માની શકાય નહિ તો સમજ્યા સિવાયનું રામનામ ઉક્ત ન બોલે તેના કરતાં બોલે એ સારું છે; જેથી કદાચ એ માર્ગ ઉપર દોરાય એ બની શકે.

૧૧-પ્ર૦—જગત મિથ્યા એટલે શું ?

ઉ૦—અજ્ઞાનકાળમાં જન્મ સત્યવત્ લાગતું અને જ્ઞાનકાળે અસત્ય બાંધતું એનું નામ મિથ્યાત્વ. જેમ રાત્રિના સમયે ટારકું સાપરૂપ બાંધે છે, પરંતુ પ્રકાશમાં નહિ. એ રીતે આ સંસાર જ્ઞાનીને અસત્-મિથ્યા બાંધે છે.

૧૨-પ્ર૦—જગતનું સ્વરૂપ કેવું છે ?

ઉ૦—નામ-રૂપ એ જ જગતનું સ્વરૂપ છે. જગતના દરેક પદાર્થમાંથી નામ-રૂપ દૂર કરે તો તેનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ—અસ્તિ બાતિ-ત્રિપ સત્-ચિત્-આનંદ દેખાશે. આ દૃષ્ટિએ (નામ-રૂપદૃષ્ટિથી જગત મિથ્યા છે. અસ્તિ-બાતિ-ત્રિપ દૃષ્ટિ વડે સત્ય છે.

૧૩-પ્ર૦—પ્રાણવાયુ શરીરમાં ચોવીસે કલાક ગહે છે ને તે વડે જ દસન-અસનની ક્રિયા થાય છે. ત્યારે પ્રાણ એ આત્મા નહિ ?

ઉ૦—(૧) યોગીઓ પ્રાણને કબજે કરી શકે છે, એટલે કબજે કરનાર બુદ્ધિશક્તિ; અને પ્રાણવાયુ પોતે જ કબજે થઈ ગયો તેથી પ્રાણવાયુ આત્મા નથી. (૨) શરીર પડે તો તે પેળા પ્રાણવાયુ શરીર છોડી જાય છે, અને આત્મામાં તો જન્મ-આવરણું ફાટી નથી, અને અનુભવજ્ઞાન પછી શરીરનો અધ્યાસ નથી, મારે પ્રાણવાયુનો સંચય ગ્રહેતો નથી. (૩) જ્યે કાળમાં રહી શકે એવું નામ આત્મા અથવા સત્ય-પ્રાણવાયુ એ વ્યાખ્યાની અદર આવી

શક્ય નહિ, કારણુ ત્રણે કાળમાં એકસરખો રહેતો નથી. માટે પ્રાણુવાયુ આત્મા નહિ. (૪) આપણી વ્યાવહારિક ભાષામાં પણ આપણે એમ કહીએ છીએ કે પ્રાણુવાયુ મારો, તેથી પ્રાણુવાયુ તે 'હું' નહિ એટલે આત્મા નહિ. આત્મા જ્ઞાનસ્વરૂપ છે, અને પ્રાણુને તો જ્ઞાન છે નહિ, તો પ્રાણુવાયુ આત્મા શી રીતે હોઈ શકે ?

૧૪-પ્ર૦—સંત કાણુ ? યોગ એટલે શું ?

ઉ૦—જે જગતના આધાતને સહન કરી શકે તે સંત. આપ-તિની ક્ષોદીથી જ મહાન પુરુષની મહત્તાનો જગતને અનુભવ મળે છે. (૨) સુખ-દુઃખમાં સમતા રાખવી એને યોગ કહે છે.

૧૫-પ્ર૦—'હું' અને 'મારું' શી રીતે જાય ?

ઉ૦—જે રીત છે. (૧) શરીરથી માંડીને અંતઃકરણ સુધીના પદાર્થ હું નથી ને મારા નથી. (૨) હું આત્મા-પરમાત્મા છું, અને તેથી આખું બ્રહ્માંડ હું અને મારું છે.

૧૬-પ્ર૦—દુઃખ શું છે ?

ઉ૦—દુઃખ જેવી કાંઈ વસ્તુ નથી; જેમ અધકાર જેવી વસ્તુ નથી. અધકારનો અર્થ એ કે પ્રકાશ ધણો જ કમી. એ જ પ્રમાણે સુખર્તું કમીપણું એ દુઃખ મનાયુ છે.

૧૭-પ્ર૦—શરીર છૂટે છે ત્યારે શું આત્મા આત્મો જાય છે ?

ઉ૦—લોક કહે છે કે આત્મા આત્મો ગયો, પરંતુ આ સમજ ખરાબર નથી. અનુભવથી જુઓ તો જણાશે કે ગાદ નિદામાં અંતઃકરણ કામ કરતું નથી. તે વેળા પણ માણસ મર્યો એમ નહિ કહેવાય. યોગી સમાધિ કરીને પ્રાણુ વરા કરે છે ત્યારે પ્રાણુનો અભાવ હોય છે, તો પણ તે મર્યો નહિ કહેવાય. એનું ચળ ભેદો ત્યારે જણાશે કે તેમાં પ્રાણુ અને અંતઃકરણ રહ્યાં નથી.

આ પરથી એટલું સિદ્ધ થયું કે પ્રાણુવાયુ, અંતઃકરણ અને ઇન્દ્રિયોના આધ્યા જવાથી મૃત્યુ થયું. આત્મા તો આવતો નથી અને જતો પણ નથી.

૧૮-પ્રશ્ન—દેહનો અધ્યાસ (સંધાતમાં અહ પણ) કેવી રીતે છે ?

ઉત્તર—(૧) વિવેક કરતાં કરતાં હજવે હજવે “હું કાણ છું” અને “કેવો છું” એનો વિચાર કરો. તેને પરિણામે સિદ્ધ એ થશે કે, હું પોતે નિરંજન, નિશકાર, નિર્વિકલ્પ, નિર્વિકાર, સત્, ચિત્, આનંદ, નિર્ભય, જ-મમરણ રહિત છું. આ વિચારને દિવસમાં દસ પદર વખત એસી અનુભવો. વખત જતાં જતાં પોતાની મેજે એ દહ થશે કે, હું પોતે તે જ છું. (૨) શરીરને એક દર્પણમાં બરાબર જુઓ-નજન અવસ્થામાં જુઓ. હવે એ પોતાના શરીરને એક ખૂણામાં શબવત્ પડેલું જુઓ. એ વિચારને વધારે ને વધારે નિરંતર દહ કરતા જાઓ. એ તમારા શબની પાસે તમારા કુકુખી વગેરેને પાસે બેસાડીને તેમને કહો કે, આ શરીરની ઉપર તમને મોહ થતો હોય તો લઈ જાઓ. અને તે જ વખતે એ તમારા શબવત્ થએલા શરીરને કહો કે તને જેમાં મોહ હોય તે હું લઈ લે. એથી રપટ અનુભવ થશે કે, તમારા શરીરની અને તમારા સગાસંબંધી વૃત્તિઓનું ખેંચતાણ જમતની કાંઈ પણ વસ્તુઓ ઉપર થશે નહિ. તેમ કરતાં કરતાં તમારા શરીરના સાક્ષી તરીકે રહેવાની ટેવ પડી જશે.

સારાંશ એ કે, આપણે મરી ગયા એટલે આપણા સગા-સંબંધી આધ્યા ગયા. તમે કાઈના ન રહ્યા અને ન કાઈ તમારું રહ્યું. સગાસંબંધી આવ્યા ગયા કે વિચાર કરવો કે, આ સગા-સંબંધી કેનાં ? આ શબવત્ પડેલા શરીરનાં છે. મારો તો કાંઈ સંબંધી હતો નહિ. હું તો આ શબવત્ પડેલા શરીરનો અને સર્વનો સાક્ષી-દ્રષ્ટા છું.

આવા વિચારની સાથે હું નું રટણ કરો. હું એટલે સત્ય સ્વરૂપ અને તે તમે પોતે જ. એનું વિસ્તરણ થવા દેશો નહિ. જેને જ્ઞાનમાર્ગ પર જવું હોય જેને પોતાનો સાક્ષાત્કાર કરવો હોય તે ઉપર કહેલી ખેમાંથી કોઈપણ એક રીતનું મનન કરે તો નિઃશક આનંદરૂપ બની રહેશે, અને વ્યવહારમાં રહેવા છતાં સાક્ષી-રૂપે (આસક્તિ ગહિત) રહી શકશે.

૧૯-પ્રશ્ન—હું બ્રહ્મ, ઈશ્વર, હવે આ ત્રણમાંથી કાણ છું ?

ઉત્તર—એક સરળ દૃષ્ટાંતથી આ બરાબર સમજાશે. (૧) જલ (૨) સમુદ્ર (૩) તરંગ. બરાબર જોશો તો સ્પષ્ટ સમજાશે કે ત્રણે એક જ છે જલને ધક્કા સમજો, સમુદ્રને ઈશ્વર સમજો અને તરંગને હવે સમજો. તરંગ એમ કહી શકે કે, હું જલ છું, પરંતુ પોતે સમુદ્ર છે એમ નહિ કહી શકે સમુદ્ર એમ કહી શકે કે હું જલ છું. પરંતુ હું તરંગ છું એમ નહિ કહે. જો એમ કહી શકે કે, તરંગ માટે સ્વરૂપ છે. પરંતુ જલ તો કહી શકે કે, હું સમુદ્ર છું તેમ તરંગ પણ છું.

ત્યારે તરંગ યા હવેને પોતાના સ્વરૂપનો અનુભવ થાય છે ત્યારે તે કહી શકે કે જલ ને સમુદ્રમાં હું જ છું. આવું જ્ઞાન થશે ત્યારે એની દૃષ્ટિમાંથી સમુદ્રભાવ અને તરંગભાવનો નાશ થશે એ સમજાશે કે, સમુદ્ર અને તરંગ એ બંને માત્ર જલ-સ્વરૂપની દૃષ્ટિએ મિથ્યા છે. કારણ સમુદ્રનું સ્વરૂપ અને તરંગનું સ્વરૂપ નામ રૂપવાળું છે.

૨૦-પ્રશ્ન—શરીર, મન અને આત્માનો સબધ શો છે એ સ્પષ્ટ સમજાવો

ઉત્તર—વરાળ, જલ અને બગ્ગ આ ત્રણનો જેનો સબધ છે તે મુજબ આત્મા, મન અને શરીરનો છે. વરાળ આત્મા છે, જલ

મન, અને શરીર ખરડ છે. જલ અને ખરડનો નાશ દેખાય છે, પરંતુ તાત્વિક દષ્ટિએ ક્ષાઈનો નાશ નથી થયો. પાણીને ગરમી લગાવો તો વરાળ થશે, ઠંડી લગાવો તો બરફ થશે. એટલે પરમાત્માના ચિંતનકાળમાં મન પરમાત્મસ્વરૂપ છે, અને શરીરના ચિંતનકાળમાં શરીર રૂપ થઈ રહે છે; બાકી નથી જલ, નથી ખરડ. સપળે વરાળ છે. જલની જેમ મન મધ્યસ્થાવ બતાવે છે, જડનું ચિંતન કરે ત્યારે તે જડ જેવું બને અને ચેતનના ચિંતનમાં ચૈતન્ય જેવું થઈ રહે.

૨૧-૫૦-શું અગ્નિ દુઃખનો હેતુ છે ?

ઉ૦-સુપુત્રિ-અવસ્થામાં મન હોતું નથી, અને નિદ્રારૂપ અગ્નિ રહે છે તે સમયે દુઃખ લાગતું નથી. એટલે અગ્નિ હોવા છતાં અગ્નિ દુઃખનું કારણભૂત નથી; પરંતુ દેહાધ્યાસ અથવા મિથ્યા યાન દુઃખનો હેતુ છે. પ્રથમ દેહાધ્યાસ ખેંચવાનો પ્રયત્ન કરવો જરૂરનો છે.

૨૨-૫૦-દેહાધ્યાસ એ શું છે ?

ઉ૦-"હું દેહ છું અને દેહના સંબંધીઓ મારા છે" એવું માનવું એ દેહાધ્યાસ અથવા મિથ્યા યાન કહેવાય.

૨૩-૫૦-જડ શું છે ? ચૈતન્ય શું છે ?

ઉ૦-જડ અને ચૈતન્ય એવા બે ભુદા પદાર્થ છે જ નાંક. મુમુક્ષુઓને સમજાવવા સાફ જડ અને ચેતન એમ બે વિભાગ યાની પુરુષોએ કર્યા. બાકી સામાન્ય ચૈતન્યને જડ કહે છે અને વિશેષ ચૈતન્યને ચૈતન્ય કહે છે. દા. ત. લાકડું બળે નહિ ત્યાં લગી તેમાં અગ્નિનો અભાવ કહેવાય છે. એ જ લાકડું બળવા માડ્યું એટલે અગ્નિ કહેવાય. વાસ્તાવિક દષ્ટિએ ભુદા તો અગ્નિ લાકડામાં સામાન્યરૂપે હતો. આ રીતે અતઃકરણ અને વાયુદારા હાથવું, ચાલવું, બોલવું

વગેરે અવધારને ચૈતન્ય કહે છે. આ વગરના સર્વ અવધારને (જેમ-
નામાં આ ક્રિયાઓ નથી દેખાતી તેમને) જડ કહે છે. વાસ્તવિક
રીતે જુઓ તો જડ અને ચૈતન્ય બંને શુદ્ધ સમાન ચૈતન્યથી
ભરેલાં છે.

એક બીજને દાખલો લો. ગામ લીલુ-સુકું ધાસ ખાય છે તેનું
દૂધ ધાય છે. એ દૂધ મનુષ્ય ખાય છે તે તેનાથી શક્તિ આવે છે. એ
શક્તિ તો ધાસથી ધર્મ. શક્તિ ચૈતન્યની છે યા ચૈતન્ય ધર્મી છે.
જડમાં શક્તિ નથી એવું આપણે કહીએ છીએ, પરંતુ આ દાખલાથી
સિદ્ધ થયું કે, ધાસ જેવી જડ દેખાતી ચીજ શક્તિ આપે છે તેથી
ચૈતન્ય છે. એમાં અતઃકરણ અને પ્રાણનાયુનો અભાવ હોવાથી
ચૈતન્ય સ્પષ્ટ દેખાતું નથી. બાકી શુદ્ધ ચૈતન્ય તૃણ આદિ સર્વ
પદાર્થમાં એકસરખું છે, ચૈતન્યમાં ભેદ નથી. સ્વપ્નની માફક ઉપા-
ધિને લીધે તેવું દેખાય છે.

૨૪-પ્ર-સંસારરૂપી જળમાં મનરૂપી દૂધ એવું મળી ગયું છે
કે સંસારમાંથી મન અલિપ્ત કરાવું નથી. તેને શી રીતે છૂટું કરવું ?

ઉ-સંસારરૂપી જળમાં મનરૂપી દૂધ મળી ગયું છે તેથી તેમાં
વૈરાગ્યરૂપી છાશ નાખી જમાવશે કે દહીં થશે. આમ સંસાર ખાટો
લાગશે. તે પછી દહીંને વિવેકરૂપી શીરડીથી હલાવે. એટલે માખણ
થશે. માખણની સ્થિતિએ પહોંચેલું મન સંસારરૂપી જળમાં રહેતાં
છતાં, જલ ને દૂધની પેઠે એકમેક નહિ થાય, પરંતુ સદાય માખ-
ણની જેમ ઉપર તરતું રહેશે.

૨૫-પ્ર-કુઃખ ક્યારે જાણે છે ?

ઉ-તે દાખલાથી સમજી શકશે. જળથી ભરેલો ઘડો સમુદ્ર,
નદી કે તળાવમાં ડૂબેલો રહે છે. એ ડૂબેલી હાલતમાં તળાવમાં એક
જગોથી, બીજી જગોએ લઈ જશે તો જળથી ભરેલા ઘડાનો બોનો

નહિ જાગે પરંતુ જલથી ભરેલા એ ઘડાને જળની બહાર કાઢી
તો ભારી લાગશે. આ પરથી સમજવું કે, જ્યારે દુઃખ લાગે ત્યારે
મનરૂપી ઘડો ચૈત-ચરૂથી જળમાથી બહાર નીકળે. ■ આપણા
સમિત્યદાનંદ સ્વરૂપથી આપણે આપણને બિન માનીએ છીએ ત્યારે
જ દુઃખ લાગે છે. તેથી જ્યારે જ્યારે દુઃખ થાય ત્યારે મનરૂપી
ઘડાને પરમાત્મારૂપી પાણીની અદર રૂળાવી દે. એટલે દુઃખનો
અભાવ થશે.

મહાત્માશ્રી દેવીદાનજીનું જીવનચરિત્ર*

મહાત્માશ્રી દેવીદાનજી કોઈ અવતારી અંશ હતા; કારણ તેમ
આપોઆપ જ પૂર્ણ બ્રહ્મદાન થયું હતું અને તેથી જ તેમને કોઈ
પાસેથી શુરુદીક્ષા લેવાની જરૂર ન પડી.

તેમનો જન્મ સંવત્ ૧૯૧૩ ની કૃષ્ણજન્માષ્ટમીને દિવસે
થયો હતો. ઈની દ્વિતિય માળા કુટુંબમાં જન્મ્યા એમને ત્રણ ભાઈ
અને એક બહેન હતાં એ સૌથી નાના. સાત કે આઠ વર્ષની ઉંમરે
એક બહાને પાઠશાળાં માળા ફેરવતા બેસ્યા, એટલે તેમને પૂછ્યું કે,
“માળા ફેરવવાથી શું મળે ?” તેમણે જવાબ વાળ્યો કે, “રામ-
નામની માળા ફેરવવાથી ધાર્યું પાર પડે.” આ આઠ વર્ષની ઉંમરથી
જ તેમને ઈશ્વર-ભજનમાં એટલી દૃઢ અહા ચાઈ ગઈ કે તેઓ
સમય બચાવીને એક લાખ રામનામનો જપ કર્યો હતો. અને માના

* આ જીવનચરિત્રનો ગ્રંથો ભાગ થી સંદર્ભાનંદ
જી અને બાલુજી શ્રી શુભસાદજીએ જાણવેલા વેદિકના મય
નામે “દેવીદાન જીવનચરિત્ર” માંથી ઉતર્યા છે. (વિકૃત્તવાદ)

તથા બાઈજો બહુ કહે તો પણ એમાં વિશેષ આવવા દેતા નહિ. દશ વર્ષની ઉંમરે પોતાની મેળે સમાધિ થવા માંડી. ત્યારથી પ્રભુ ઉપર ખૂબ આસ્થા વધી ગઈ. પ્યાર વર્ષની ઉંમરે તેઓ મહારાજશ્રી જસવંતસીંહજીના પોતાના રસોડામાં કામ કરવા લાગ્યા અને ત્યાં ઘણું સંકેટો વડી કામમાં એટલી હોંશીયારી બતાવી કે તેમને ૧૫-૧૬ ની ઉંમરે દરબારના કાઠાગમાં કાઠારીતી જગા મળી. ત્યાં પણ એમણે તપશ્ચર્યા છોડી નહતી. તેઓ બજનનો અભ્યાસ ચાલુ રાખતા અને રાત્રે કોઈ પણ વખતે થોડીક ખીચડી અથવા એક બે વગર ચોપડેલી રાંટલી પોતાને હાથે રાંધીને ખાઈ લેતા. આવી જ રીતે તેમણે નિદ્રાપર પણ કાણુ મેળવ્યો હતો. મારવાડમાં પાણીની તંગી એટલે તેઓ રાત્રે ખભે કાવડ બેસી ગામ બહાર જ ગલમ્મ જઈને દૂરના જુકોની આસપાસ પોતે બાંધેલા કપડામાં પાણી ભરતા, પક્ષી માટે કાંડે ફૂંડાં લટકાવી તેમા પાણી અને અનાજ નાખી આવતા અને સદૃશ આત્મવિચારમાં રાત્રિ પીતાવતા. (આ બધું નોંધરીના ટાઇ. ઈમ બાદ) થોડા દિવસ ટેવ પાડી તેમણે જૂન પર પણ વિજય પ્રાપ્ત કર્યો, તે એટલે સુધી કે તેમણે છ માસ સુધી ફક્ત એક મુઠ્ઠી પારજની શીંગો અથવા તો આધાકાદાનાં જંગલી પાંદડાં ખાઈને રહ્યાં.

મહાત્માશ્રીનો અભ્યાસ ૨-૪ ચોપડીનો હતો. એમને નાન-પણથી પરણાવી દીધેલા એક પુત્રી થયેલી. એમનો વૈરાગ્ય વધતો ગયો અને વનવાસની ઇચ્છા થઈ, જે જ અરસામાં તેમની માતાનો અર્ગવાસ થયો એટલે નોંધરી છોડી ઘેર આવ્યા. તેમના પિતાજીને સ્વર્ગવાસ તેમની બાલ્યાવસ્થામાં થયેલો. તેમના બાઈજોના આગ્રહ અને પ્રેમના કારણે તેમને થોડા સમય સંસારમાં વધુ રોકાવું પડ્યું એટલે જો સમય દરમિયાન પરોપકારવૃત્તિની પ્રેરાઈને વૈદકશાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરવા લાગ્યા. એમાં પણ તેમને ધનવંતરી જેવી સળક્તા પ્રાપ્ત થઈ, અને તેમની દવાથી અનેક રોગીઓને આગમ થયો.

એવામાં દેવયોગે તેમનાં ધર્મપત્ની આ સંસાર છોડીને ચાલી ગયાં અને તેમના બાળ્યોએ તેમને બીજી વખત પરણાવવાની ચેરવી કરવા માંડી, એટલે તેમણે તેના નિષેધ કર્યો અને સવત ૧૯૪૪ માં ત્યારે બાવંકર કુખાળ પડ્યો ત્યારે તેઓ ઘર છોડી આંદોળ દરવાજાની બહાર મદિરામાં જઈને રહ્યા, અને પોતાની પાસે જેટલી મિલકત હતી તે બધી બૂચ્યા અને ગરીબોને અતઃજલ આપવામાં વાપરી. આ પ્રમાણે એ વર્ષ વીતાવ્યા પછી મથુર્યુપર ત્રણ વર્ષ નિવાસ કરીને યોગાન્યાસમાં મગ્ન રહ્યા. એ પછી જંગલમાં જઈને રહ્યા. ત્યાં રંમશાનબૂમિર્મા બાર વર્ષ સુધી ઠંણ તપશ્વર્ષા કરી અને સાથેજ યોગક્રિયાઓની પણ સપૂર્ણ રીતે સાધના કરી. આ દિવસોમાં તેઓ ફક્ત ચાર પાતળા રોટલીઓના સોળ ટુકડાને પાથરની કુંડીમાં થોડા પાણીમાં બીંજાવીને દિવસમાં એક વાર જમી લેતા અને ઉપર એ જ પાણી પીતા. એકવાને એક પાતલી કાળી કામળો રાખતા. આવી રીતે તપશ્વર્ષા કરીને સોળ વર્ષ વીતાવ્યાં એ સમય પણ કેટલીક વખત ૭ ૭ માસ ફક્ત જંગમી પાંદડાં, ખાવળની શીંગો વગેરે ખાઈને અથવા નિરાકાર રહીને સંકલ્પ પૂરો કર્યો. થોડા જ દિવસોમાં તેઓ દરરોજ વીરા કલાક સમાધિસ્થ રહેવા લાગ્યા. છેલ્લે તેમણે મારે કાઈ ચીજ નોંધ્યું નહિ, સંકલ્પ જીકાવવો નહિ અને કાંઈને યાદ કરવા નહિ, એટલી ઉપર કોઈ વસ્તુ સુધી તપ કર્યું. પછી એમને સમગ્રપુર્ણ સંકલ્પ રોકતો હતો ત્યારે અને નહિ રોકતો હોઈ ત્યારે હું તે જામનો તેમ જોડસરખો રહ્યો છું; સંકલ્પ વગેરેને હું જાણું. મને કાંઈ જાણે નહિ.

આ સમય દરમ્યાનની એક હકીકત શ્રી ચંદુગાદિ અમદાવાદમાં શ્રી રામપ્રસાદ ત્રિ. લાખિયાને કહેતી તે અહીં આપું છું.

“ પંડિત શ્રી લાલનજીની આદ્ય મુખ્ય ચંદુલાઈ મહાત્માશ્રી

દેવીદાનજી પાસે ગયેલા. દેવીદાનજી તેમને પોતાની સાથે સાંજના જંગલોમાં ફરવા લઈ જાય, અને જે જે સ્થળોએ સાધના કરેલી ત્યાં ત્યાં તેમને ફેરવે. શ્રી દેવીદાનજી તેમને એક એવી શુદ્ધમાં લઈ ગયેલા, જ્યાં ઝાડ, પાન, પાણીનું નામનિશાન નહિ. ત્યાં દેવીદાનજીએ પોતાની સાધક-અવસ્થાના છેલ્લા દિવસો વીતાવેલા. શ્રી દેવીદાનજી તે શુદ્ધમાં રહેતા ત્યારે તેમની બહેન ઘઉંની રોટલી અને મગની દાળ તથા પાણીની મટકી મૂકી જતાં એક વાર એવું બન્યું કે શ્રી દેવીદાનજી સમાધિમાંથી જાગ્યા ત્યારે કૂતરે એમનું ખાવાનું ખાઈ ગયું અને પાણીની મટકી ઢોળી નાખી. ઉનાળાના દિવસ. પાણીની તરસ બહુ લાગેલી એ સ્થળે નજીકમાં પાણી હોય તેવું મંત્રવિત નહોતું. શ્રી દેવીદાનજી તે વખતે કાંઈ પણ સંકલ્પ કે ઇચ્છા કરવી નહિ તેવી સિદ્ધિમાં રહેતા. એ વખતે એમને વિચાર આવ્યો કે, જો વાદળ હાલમાં ઘેરાય અને વરસાદ પડે તો પાસેનો ખાડો પાણીથી ભરાય ને તે પાણીથી હું મારી તરસ છિપાવું. જેવો તે સંકલ્પ સ્ફુર્યો કે તુરત જ વાદળ ઘેરાયાં ને વરસાદ પડ્યો, અને તે પાણીથી તેમણે તરસ તો છિપાવી, પરંતુ તે પછી પાશવાર બેઠે ક્યો કે આ દંઢ માટે આવેલો સંકલ્પ યા માટે કર્યો ?

યોગાભ્યાસ પૂર્ણ કર્યા બાદ મહાત્માજીએ દીન-દુઃખીઓનાં માનસિક તેમ જ શારીરિક કષ્ટો દૂર કરવાં એ પોતાનું કર્તવ્ય માન્યું, અને તેઓ ઉપદેશ અને ઔષધોદ્ધાર તેમનું કલ્યાણ કરવા લાગ્યા. એવામાં દરબારના હાથમાં અંગૂઠા ઉપર ચંદ્ર કાંઠો ડાબ દેખાયો અને તેઓશ્રી મહાત્મા દેવીદાનજી પાસે ઇલાજ માટે આવ્યા. દરબારશ્રીને સારું થઈ ગયું એટલે લોકોએ દવા માટે આવવા માંડ્યું. જંગલમાં શુદ્ધ મતો એટલે સાધારણ માણસોને જવા આવવાની તકનીક પડતી. પાણીની પણ આપણ; એટલે જ્ઞેષ્ઠપુર ચોર્વાસીની સાડ ઉપર તાવડીઓની ખાસતા થઈ ગયેલી ધર્મશાળામાં દરબાર-

શ્રીએ આગ્રહ કરી મુકામ કરાવ્યો. ત્યાં સવત્ ૧૯૩૩ ના માગશર શુદ્ધ બીજને દિવસે પધાર્યા અને અંતકાળ સુધી ત્યાં જ રહ્યા. (ફક્ત એક જ વાર તેઓશ્રી મુંબઈ ગયા હતા.) હાથ તે જત્રાનું સ્થાન જેવું બની રહ્યું છે. અને 'દેવીદાનજી-મહારાજ દેવસ્થાન' નામથી ઓળખાય છે. અહીં લાકપો દરદીઓને સાધારણ ઈલાજોથી મહાત્માશ્રીએ સારા કર્યા છે. મહારાજ જયવંતસિંહજીનો કંઠમાળનો રોગ બહુવાર ઓપરેશન કર્યું છતાં ન મટ્યો, તે તેમણે એક માસમાં જક-મૂળથી કાઢેલો, અને ફરીથી અંતકાળ સુધી તેમને કંઠમાળની ચાંક નીકળી નહોતી.

શ્રી. દેવીદાનજી પરોપકારને જ શ્રેષ્ઠ કાર્ય માનતા અને સર્વમાં એક જ આત્માનો નિવાસ છે એમ માની રાત-દિવસ સત્સંગપ્રેમીઓને સરળ અને ઉપયોગી ઉપદેશ આપતા. એમની પાસે જવામાં કાંઈની જાગ્રમણ જોઈતી નહોતી. એમના મોદામાંથી જે સૂત્રો નીકળે તે સાંભળ્યા કર્યાં અને તે પ્રમાણે જીવન ગોઠવતા રહેવું જોઈએ. શ્રી દેવીદાનજી કહેતા કે, એમણે કાંઈ ગુરુ કર્યા નથી પણ બધું પોતાની મેળે કીધું છે, અને અતુલ્ય સંભળાવ્યા કર્યો છે.

મહારાજશ્રી દેવીદાનજી સ્વપ્ને જે શીખામણ દેતા તેના અડ્ડામાં એ દાખવા કહેતા તે પેઢી ચાર અહીં આપું છું.

૧-“મહારાજ, શાંતિનો માર્ગ બતાવો” એવું કહેનાર એક સંન્યસને તેમણે કહેલું કે, “મર જાઓ” પેલા મૃદસ્થ સમજ્યા નહિ તે મૂઝાઈ ગયા. ચંદુલાઈએ સમજૂતી આપીને કહ્યું કે, મહારાજશ્રીનું કહેવું એ છે કે, વાસના મારી નાખો-અહમ્ હાડાવી દો એટલે શાંતિ શાંતિ.

૨-બીજા એક જણને આ વિષયમાં કહેલું-જેસા નિન્દમે સોતા હૈ વૈસા જગતમે સો જા. વ્યવર્થ-સુધૃષિ દરમ્યાન જમ
૧૨, મન, શુદ્ધિ વગેરેમાં અહમ્ હાડીને શાંતિ પામીએ છીએ તેમ જમત અવસ્થામાં એ સર્વમાનું અહમ્ હાડી દો એટલે શાંતિ પામશે.

“ સકલ્પ ” કમી કરો, “ સ્મરણ ” બૂલો, જરૂરિયાત ઓછી કરો આ ત્રણે નિદ્રામાં ભૂલાઈ જઈ તેમ જાગૃતમાં બૂલો એટલે શાંતિ વળશે દર્શાત-મારે માતા, પિતા, ભાઈભાડું, શત્રુ, મિત્ર નથી, તેમ મન નથી, તેથી સુખ દુઃખ નથી, અને હું શાંતસ્વરૂપ છું, મારા શાંતિમાં કોઈ ખલેવ પાડી શકે નહિ આ મુજબ વિચારીને વર્તો

૩-યાદ મત્ત કર=ખીંછ વસ્તુને વાદ કરવામાં તમે તમારી જાતને ભૂલો છો, એટલું જ નહિ પણ તે તે મનુષ્ય યા વસ્તુને ખોટી મહત્તા આપો છો એટલો સમય પણ શા સાર જગાડવો ?

૪-દેવીદાનજી મહારાજની રાજ લીધા પછી ચક્રભાઈ એકવાર દગ્ગાજ વગેરે સ્થળો ભ્રમણે રહિ પાછા ફરનાર હતા તે વેળા દેવીદાનજીએ હસીને કહ્યું-(તે અહીં ગુજરાતીમાં આપુ છું)- “ જોજો, મનમાં જેટલું ઘૂસાડીશ તેટલું બહાર કાઢવું પડશે ” મહારાજશ્રી એવું કહેવા માગતા હતા કે, જેમ મળ કાઢવે શરીર સ્વસ્થ લાગે છે તેમ, આ સસાગતો મેવ (બહારના વળગણો, સુદર લાગતા દસ્થો વગેરેનો પાસ) ત્યાસુધી મનની બહાર કાઢશો નહિ-તે મનમાં રહેશે ત્યાસુધી શાંતિ નહિ મળે તેથી મનને વિહ્વળ કરે, સકલ્પ-વિકલ્પ કરાવે, આ ભારી પાસે હોય તો કેવું સાર, ઈત્યાદિ વિચારો ધમ્મજીઓ કરાવે તેવી વસ્તુઓથી, તેવા પ્રમત્તગોથી, તેમજ સ્થાનોથી દૂર રહેવું

શ્રી દેવીદાનજીની ઉપદેશ દેવાની રીતનો એક સુદર દાખલો ચક્રભાઈએ શ્રી રામપ્રસાદ લાખિયાને મહેલો તે અહીં આપુ છું.

“ એક દિવસ શ્રી દેવીદાનજી ચક્રભાઈને નદીના કિનારે લઈ ગયા અને રેતીમાં બેને જણુ બેઠા દેવીદાનજીએ પૂછ્યું, ખચ્ચા ! શું શીખવા આવ્યો છું હો, બેસ બતાવ, ચક્ર ક્યાં છે ? આ હાથ તે ચક્ર છે ? પગ તે ચક્ર છે ? આખો તે ચક્ર છે ? એમ છ તારા દરેક અવયવનો પૂછ કે, શું ચક્ર છે ? આ શરીર ચક્ર છે ? તારે ચક્ર કાણ તે શું ચોક્કી કાઢ એટલે શું સર્વ શીખ્યો

“ચંદુભાઈ કહે કે જેમ જેમ મહાગજશ્રી સવાન પૂઠે તેમ તેમ તેનો જવાન આપતો અને હું આશ દેહતું બાન બૂલતો, અને ત્યાં મને સદજ સમાધિ થઈ હતી તે વેળા દેવીદાનજીએ “હું” દેહથી છુટો છું એવું જ્ઞાન આપેલું

“શ્રી દેવીદાનજીએ પોતાની સાધક અવસ્થામાં યોગની ક્રિયાઓ કરવામાં સાધન કરવામાં વખત ગાળેલો અનિદ્રા અને સૂત્ર પાન ઉપર રહીને મહિતાઓ ગાળેના સક પવિત્ર વચરની સ્થિતિ, ઈત્યાદિ બ્યાનતમા છેવટે તેમણે ચંદુભાઈને કહેતું કે, બચ્ચા, મેં સમકા હિસાબ કર ચૂકા વો જો મૈને પ્હી વહી બાત હૈ “મેં કૌન હૂં ?” થકી બાતકી બોજ કેર વો મિન ગયા તો સમજુ મિન ગયા

+

+

+

મહાત્માશ્રી દેવીદાનજીની પાસે જવા સાર ચંદુભાઈ પોતાના રોહીઓને કહેતા, અને કાંઈ કાંઈ વાર તો તેમને પોતાની સાથે નઈ જતા એવા એક શ્રી કલ્યાણજી જન્મકૃષ્ણ બદ્, જેઓ શ્રી ચંદુભાઈના મામાસસરા થાય, તેમણે મહાત્માશ્રીની મુલાકાત વેળાને અહેવાલ લખી મોકલ્યો કે તે અહીં બીતાર છું

બાર રવૈર ફૂટની બ્યામળથી ખુશી અને ત્રણ બાલું દીવાલવાળી એક ઝોગડી હતી, જેમાં બારીક રેલી પાથરેની ફળી તેમાં સવારના બાર વાગતા સુધી બધા આવનાર ભક્તોને ખેસવાનું હતું મહારાજશ્રી પોતે એક પથરો દીવાલ સાથે ઝૂકેલો તેની ઉપર આસ નિંધ પાથરી સામે ખેસતા દીવાલ ઉપર લખ્યું હતું કે, ‘અખૂદ બડાર હૈ મહાગજશ્રીની પાસે આવનાર દરેક ભાવિક ચંદરથને રેલી ઉપર ખેસવાનું, અને તે ઝોગડીમાં મોટા ઘુનસીના મણકાની ૨૦ થી ૨૫ ફૂટ લાંબી એક માળા ગખેલી, તે દરેક જથ્થુ હાથમાં લઈ એક એક મથુકા હાથમાંથી પસાર કરે અને મહાત્માજીને ઉપ દેય થવલ્યુ મરે શ્રી ચંદુભાઈ તરોતેની આગે ૩ મહાત્માશ્રીને મળવા

એ ઓગડીમા ગયો અને તેમને પગે લાગ્યો. મહાત્માજીના પ્રથમ દર્શન અને તે દિવસે થયો અને મને ધણું જ આનંદ થયો. મહાત્માજીએ મને પૂછ્યું, “ક્યુ મામુજી, આ ગયે?” (ચકુબાઈનેા હું મામાજી એટલે મહાત્માજી પણ મને મામુજી કહેતા.) મેં કહ્યું, “હા મહાગજ, આપની કૃપાવી આવી ગયો છું.” બાદ મહાત્માજીએ મને સવાન કર્યો, “મામુજી કુલ આરામ લેતે હો?” ચકુબાઈજીના સમાગમમા ધણો વખત ન્હાથી મહાત્માજીનું કહેવું હું સમજી ગયો, અને મેં કહ્યું, ‘મહાગજશ્રી! આરામ તો ખરાખર ન લે શકતા હું.’ મહાગજશ્રીએ કહ્યું, નીંદમે તો સન કોઈ આરામ લેતે હું, પરંતુ જાગ્રતમે ઘોડા ઘોડા આરામ લેનેકા સીખ જાઓ.” પછી અધોએક કલાક અમે મરાએ પરી માળા ફરવી, અને મહાત્માજીનેા ઉપદેશ મનગૂં જી ત્યાંથી જાણ્યા મહારાજશ્રી પાસે દરરોજ કંઈ ને કંઈ હજીથી અથના બીમાર હાલતમા દવા લેવા માટે પ્રણા લોક આવતા. બીમાર લોકોને દવા આપના અને કંઈ બીજી હંચાવાળાને “પ્રભુ પર વિશ્વાસ રાખો, તુમારી હંચા પૂર્ણ હો જાવગી” એમ કહેતા.

મહારાજશ્રી પોતે રાજ પકિની મેં ત્રણ રોટલી અને મગની દાળ એક વખત બપોરે લેતા. ગતના થોડું દૂધ લેતા. જમ્યા પછી બપોરનો વખત આશ્રમમા જનાના દરવાજા ઉપર એક બગીચોમાં માલ લે તેમા જાળતા અને શતના આગમ પણ લાં જ લેતા હતા.

.....મારા પાછા જવાના સમયે મહારાજશ્રીને પગે લાગી તેમના પગ આગળ મેં પાંચ રૂપિયાની નોટ મૂકી મહારાજશ્રી જોલ્યા, “યદ કયા કરતે હૈ? આપ તો બમ્બન હૈ” ફર મેહમાન હૈ. આપ કે પાસ સે મૈં ચે પૈસે કેસે લે સકું?” એમ કહી પાંચ રૂપિયાની નોટ ઉપર કકુનો ચાલ્કો કરી અને તે નોટ પાછી આપી જે હજી સુધી મેં મારી પાસે રાખી મૂકી છે. ત્યાર પછી મહારાજશ્રીએ ઉપદેશ આપવો શરુ કર્યો. “દેખો લાઈ, દરેક મનુષ્ય મોઢકે વરા હોકર” એ સજા દે-એ પારકા હૈ, એ મેરા દે-એ તેરા હૈ, એસા બેદ રખતે

હે, વો મિથ્યા હે.” તે પછી દેહ અને આત્માની ભિન્નતા બતાવી, દેહની અનિત્યતા અને પૃથક્તા, તથા આત્માની નિત્યતા અને એકતા બતાવી દરેક મનુષ્ય કર્તવ્યકર્મનો અધિકારી છે—તેના પરિક્ષામનો (ફળનો) નથી. એવો નિશ્ચય કરી દરેક મનુષ્યે દર્તવ્યપરાયણ રહેવું જોઈએ, એવી રીતે એક કલાક સુધી પ્રવચન કર્યું.

+

+

+

ભાદરવા સુદ પાંચમ, સંવત ૧૯૮૯ની રાત્રે મહાત્માશ્રી બહામાં લીન થઈ ગયા. તેમના અંતકાળ બાબત બાણુજી શ્રી ગુરુપ્રસાદજીએ મને લખી મોકલ્યું છે તે ઉપરથી મહારાજશ્રીના સિદ્ધાવસ્થા—બ્રહ્મ-સ્થિતિ સમજાશે. દેહ પડ્યો તેના ચાર કલાક પહેલાં સાંજે છ વાગે ડો. નિરંજનનાથજી જોડ્યા તેમના પરમ પ્રેમી ભક્ત હતા તે રોજ સારવાર સાફ આવતા, તેમણે કહ્યું કે, હમણાં હવા આપવાની જરૂર દેખાતી નથી, સવારે આપીશું. મહારાજશ્રીના કાને સાંભળવું કમી થતું હતું તેથી ડોક્ટર સાહેબ કહી ગયા કે, હું હમણાં થોડીવાર બહાર જઈ આવું છું; તમો હવે એમને ઈ ના ઉચ્ચાર સંભળાવો. એમ બે ત્રણ જણા મળી ઈ જોરથી બોલવા લાગ્યા. બે ત્રણ મિનિટ પછી મહારાજશ્રીએ હાથનો ઇસારો કરીને અમને રોક્યા અને કહ્યું કે, “હવે હું અક્ષરોની પર ગયો છું, સા માટે અક્ષરોમાં આણો છો?”* આટલું બોલીને મહાત્માશ્રી ધ્યાનમગ્ન થઈ ગયા. અમે સૌ સુપચાપ થઈ ગયા. રાત્રે દશ વાગે તેઓથી પયંગ પર મૂતા હતા ત્યારે હું તેમની પામે બેઠો હતો. મારી સામું તેમણે એકવાર જોયું અને તે પછી જોતજોતામાં આંખો જીવી ચડાવી દીધી. એમને પયંગની નીચે લેતા લેતામાં તેઓ બહાલીન થઈ ગયા.

* (દેવીદાનજી મહારાજના અંતકાળે ચંદુભાઈ બે દિવસ મોડા પડ્યા. આ બાબતમાં ચંદુભાઈએ મહારાજશ્રીના બેહેલા શબ્દો મને કહેલા તે આ—“ઈ ને હું જાણું છું, ઈ મને જાણતો નથી.” આનો ભાવાર્થ એ કે, ઈ શબ્દરૂપે છે, પરંતુ હું—આત્મા અરૂપ છું)

મહાત્મા શ્રી દેવીદાનજીનો ઉપદેશ

ૐ

આ સંસારમાં શાન્તિ પ્રાપ્ત કરવી એ જ મનુષ્યજન્મની સફળતા છે. શાન્તિ મેળવવાને માટે મોટા મોટા રાજા મહારાજા, ઋષિ-મુનિઓ આ સસાર ત્યાગીને વનવાસમાં વસ્યા હતા, અને વિવિધ પ્રકારની સાધનાઓ કરી કષ્ટ વેદગુ હટુ. યાન વિના-શાન્તિ પ્રાપ્ત કરવી એ ઘણું મુશ્કેલ છે. આપણે સસારની વાસનાના ફંદામાં પડીને અને વિવિધ કલ્પનાઓ કરીને જ્યાંય સમય ગુમાવીએ છીએ, અને શાન્તિનો કોઈ સગા માર્ગ ન સૂઝવાથી ઘણા દુઃખી થઈએ છીએ.

શ્રી દેવીદાનજી મહારાજ એક અલગનિષ્ઠ મહાપુરુષ હતા. તેમણે આ માર્ગમાં પચાસ વર્ષથી પશુ વધુ સમય બ્યતીત કર્યો હતો, અને અનેક પ્રકારનાં સંકટો સહીને યોગ, તપ, સંયમ અને નિયમની ક્રિયાઓને પૂર્ણ રીતે સાધીને તે દ્વારા પોતાની જાતને એ મહાન પદ પર લાવ્યા હતા. આ મહાન યોગીએ ઉપાસના સાર જે થોડી સરખી સરળ રીતો જતાની છે તે અહીં આપીએ છીએ, જેના અવલોકન, મનન અને નિષ્ક્રિયાસન વડે મનુષ્ય-જીવ સહેલેથી શાન્તિ પ્રાપ્ત કરી શકે અને આ મંસારસાગરમાંથી કષ્ટ ઊઠાવ્યા વગર મુક્ત થઈ જાય.

દિવસ અને રાત મગીને ચોવીસ કલાક હોય છે. એમાંથી બાર કલાક ધધારોજગરમાં પસાર થાય, કે જે વડે કુટુંબના ગુજરાન માટે દ્રવ્યોપાર્જન થઈ શકે; ચાર કલાક ખાવા પીવામાં

+ લેખક-આજુજી શ્રી ગુરુબ્રગ્મજી.

હે, વો મિથ્યા હે.” તે પછી દેહ અને આત્માની ભિન્નતા બતાવી દેહની અનિત્યતા અને પૃથક્તા, તથા આત્માની નિત્યતા અને એકત બતાવી દરેક મનુષ્ય કર્તવ્યકર્મનો અધિકારી છે—તેના પરિણામનો (ફળનો) નથી. એવો નિશ્ચય કરી દરેક મનુષ્યે કર્તવ્યપરાયણ રહેવું જોઈએ, એવી રીતે એક કલાક સુધી પ્રવચન કર્યું.

+ + +

બાહરવા સુદ પાંચમ, સંવત્ ૧૯૮૯ની રાત્રે મહાત્માશ્રી બહામં લીન થઈ ગયા. તેમના અંતકાળ બાબત બાણુશ્રી શ્રી ગુરુપ્રસાદજીએ મને લખી મોકલ્યું છે તે ઉપરથી મહારાજશ્રીની સિદ્ધારથા—બ્રહ્મ-સ્થિતિ સમજાશે. દેહ પડ્યો તેના ચાર કલાક પહેલાં સાંજે છ વાગે ડા.૦ નિરંજનનાથજી જોડા તેમના પરમ પ્રેમી ભક્ત હતા તે રાજ સારવાર સાર આવતા, તેમણે કહ્યું કે, હમણા હવા આપવાની જરૂર દેખાતી નથી, સવારે આપીશું. મહારાજશ્રીના કાને સાંભળવું કમી થવું હતું તેથી ડોક્ટર સાહેબ કહી ગયા કે, હું હમણાં ઘોડીવાર બહાર જઈ આવું છું; તમે હવે એમને ઠીક ના ઉચ્ચાર સંભળાવો એમ બે ત્રણ જણા મળી ઠીક જોરથી બોલવા લાગ્યા. બે ત્રણ મિનિટ પછી મહારાજશ્રીએ હાથનો ઇસારો કરીને એમને રોક્યા અને કહ્યું કે, “હવે હું અક્ષરોની પર ગયો છું, શા માટે અક્ષરોમાં આણો છો?” આટલું બોલીને મહાત્માશ્રી ધ્યાનમગ્ન થઈ ગયા. એ સૌ સુપ્રત્યાપ થઈ ગયા. ગત્રે દશ વાગે તેજોશ્રી પવન પર મૂતા હતા ત્યારે હું તેમની પાને બેઠો હતો. મારી સામું નેમણે એકવાર જોયું અને તે પછી જોતજોતામાં આંખો જાંચી ચઢતી દીધી. એમને પવનની નીચે લેતા લેતામાં તેઓ બ્રહ્મલીન થઈ ગયા.

* (દેવીદાનજી મહારાજના અંતકાળે ચંદુભાઈ બે દિવસ મોડા પડ્યા. આ બાબતમાં ચંદુભાઈએ મહારાજશ્રીના બોલેલા શબ્દો મને કહેલા તે આ—“હું ને હું જાણું છું, હું મને જાણતો નથી.” આનો ભાવાર્થ એ કે, હું શબ્દરૂપે છે, પરંતુ હું—આત્મા અરૂપ છું)

સંકારના કદ વેડવા પડે છે. આ (બુદ્ધિ) વિચારને દૂર કરવો એજ આપણું કર્તવ્ય છે. પરમાત્મા સર્વ સ્થળે છે અને આપણે તો એક જ સ્થળે છીએ. મોટી વસ્તુમાં નાનીનો સમાવેશ થાય છે. પરમાત્મા તો અનંતકાળથી છે. કેવળ આપણે જ આ સમય-આ નિઃશ્ચી પૂરતા છીએ. આગળ જતાં આપણે નાશ પામીશું અને અનંતમાં મળી જઈશું.

“હું એક છું, અનેક થઈ જાઉં.”* પરમાત્માના આ વિચાર-માથી જ સંસારની ઉત્પત્તિ થઈ છે. એટલે હું પણ એમાંથી જ ઉદભવ્યો છું, અર્થાત્, તે જ હું છું. જો આ નિશ્ચય દર થઈ નય તો પછી શાક જ કાતે કરવાનો સ્થો : ઉલટું, શાક કરવું એટલે એનાથી જુદા થવું. જેવી રીતે કાઈ માણસ પોતાની પાસે જ મોંઘાને ભેરવી ખૂસ પાડીને બોલાવે તો તે વખતે તે એમ જ કહેશે કે, કેવો મૂર્ખ ! હું એની પાસે જ બેઠો છું અને જો મને ખૂસ પાડે છે ! એવી જ રીતે હું પરમાત્મારૂપ છું, એવો દર નિશ્ચય કરીને સ્મૃતિમાત્રને વિસ્મૃતિમાં પલટાવીને એક એક કે અર્ધો અર્ધો મિનિટ મનને શેકવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. એવી રીતે સો બસો વખત કરવાથી સો મિનિટ થઈ જશે અને શેજની શેક કપાકની ટેવ પડી જશે.

આ જ ટેવ આગળ જતાં ગોવામે કલાક ચિત્તને પ્રસન્ન રાખશે અને મનને શાન્તિ આપશે. અતઃ સમયે જ્યારે સવળી ઇન્દ્રિયો શિથિલ થઈ જશે, છતાં બધું થઈ જશે, અને કંઈના વધારાથી શ્વાસ ખડખડ કરતો ચાલતો હશે તો વખતે આ ટેવની મદદથી આપણે એવે સ્થળે પહોંચીશું કે ત્યાં આપણને કાઈ તત્ત્વનું દુઃખ નહિ પડે, અને આપણું શરીર છૂટતા જ પરમાત્મામાં ભીન થઈ જઈશું. જેવી રીતે કાઈ માણસ પાણીમાં તરતા રીંછે

* एकोऽहम् बहु स्याम् ॥

તો એને પદ્મ નિમ કે મહિનામાં તન્ના આવડી જાય, તે પડી
 ને તે વર્ષો સુધી ન પણ તરે અને અકસ્માત કોઈ નદીમાં પડી
 જાય તો પ્રથમની ટેનના મગે એનાથી નદી પાટ જવાય પડતું
 ને તેને તરતા જ આવડતું નહિ હોય તો એ તરત જ ડૂબી
 જશે એવી જ રીતે મન રોજવાની પહેલી ની દેવ-પૂર્વ અભ્યાસ, અભ્યાસ
 પદ કામ સામે છે એવો અભ્યાસી આ સમાગમાગર વિના કહે
 પાર હીનરી જાય છે અને પરમજની જ્યોતિમાં એની જ્યોતિ મળી
 જાય છે એ જ-મમજીના દેગમાંથી બચી જાય છે

એટલા માટે યોજામાં યોજા એક દનાક સુધી તો ઉપ
 મુચ્ચના પ્રમાણે સર્વ સકલ્પો જાયવા તો રમુનિમાત્રને જુદવાની દે
 અવસ્થા પાડવી જોઈએ, અને એક કલાપ આપણા અવસ્થિતનમ
 વીતાવશે જોઈએ તે સાર આ પ્રમાણે કરતું પ્રત્યેક મનુષ્યનાં
 સ્વસ્થ થઈને વિચારવું કે નિદ્રા વખતે આ શરીર તો સતેડ પાડ
 હોય છે આખ, મન, નાક, મો વગેરે બધા હોય છે તો પણ ઘ-
 (મન) સાક્ષી-આત્મા વિના આખે જુએ છે, નાક પના સુધે છે
 અને કાન વિના સાંજે છે, હાથ વિના ઓતે પણ છે, તને બી
 નથી લાગતી. હું આનંદમાં ગમે છે બીક બીજાની હોય છે, પરંતુ
 બીજે તે કે જ નાક જ્યા ત્યા સર્વજન હું પોતે જ કે બીજાની
 આ જ અવસ્થા મગજસમયે પણ દમે, ત્યારે પણ આખ, નાક,
 કાન વગેરે બધા થઈ જતા ત્યારે તને એનાથી (મરજીથી) યુ કુ ખ
 થઈ શકશે જે અવસ્થા નિદ્રાથી ન સ્થિતિમાં વીતે છે, તેથી જ મરજી
 સમયે પણ દશે જેવી ગીતે નિદ્રામાં મનુષ્યો ખૂબ આનંદમાં હોય
 છે, એવી જ રીતે મૃત્યુ સમયે પણ થાય કે હું મનમાં જરા પણ
 બીક ન રાખ કે હું મરી જઈશ સત્ય તો એ છે કે હું એ વખતે
 આ સંસારના કુખમાંથી છરીશ ત્યારે કલાપ જવાનું નથી કે આ
 વાનું નથી ત્યારે જ-મમજી પણ નથી. હું તો આ શરીર મેં
 વીતે તને પોનાને જુદી મેં છે, અને શરીરને જ હું-પોતે માની

બેઠો છે, તેથી જ દુઃખી થાય છે. તું તો શરીરમાં સાક્ષિરૂપ છે. તારી જ સત્તાથી સર્વ ઇન્દ્રિયો પોતપોતાનું કામ કરે છે. તું જ તેમને બધાવે છે, તું જ તેમની સર્વ દિશ્યાધ જાણે છે, પરંતુ તેમનાથી જુદો છે. તેઓ તને જોળખતી નથી. તું તો આનંદ-સ્વરૂપ છે. આ સંસાર તારામાંથી જ ઉત્પન્ન થાય છે, અને બિંધનું મોઢું આવતાં જ તારામાં લીન થઈ જઈ નાશ પામે છે. તું આ બંને અવસ્થાનો જાણુકર, સાક્ષી, આત્મા, સ્વયં પ્રકાશમાન, અખંડાનંદ, નિરાકર, નિર્વિકાર, નિરંજન, સત્, ચિત્, આનંદ, નિર્ભય, અજર, અમર, સર્વવ્યાપક, સર્વશક્તિમાન અને સર્વજ્ઞ છે, જન્મમરણ કેવળ ઇચ્છાપદો જ થાય છે. ઇચ્છા મનમાં ઉત્પન્ન થાય છે. મનથી જ આ સંસાર રચાયો છે. મનથી જ સુખદુઃખ થાય છે. તું તેનાથી બિન્ન છે.

જેવી રીતે તમારો પુત્ર ક્યાંક પહેરેશમાં હોય અને કાંઈ ખોટું લખે કે તેણે મૃત્યુ થયું, તો એ સાંભળતાં જ તમને દુઃખ લાગશે. પરંતુ નો છોકરો મરી ગયો હોય અને કાંઈ લખે કે તે આનંદમાં છે, તો મનને દુઃખ નહિ થાય, તેથી જ આ સંસારને મનોમય કહી છે. મનમાં જે ઇચ્છા થાય તે મનુષ્યને બોગવતી પડે છે. દરેક માણસના મનમાં હમરો ઇચ્છાઓ ઉત્પન્ન થવા કરે છે, તેમાંથી કેટલીક તો પૂર્ણ થાય છે, ત્યારે કેટલીક અપૂર્ણ રહી જાય છે. જેમ કે મનમાં ઇચ્છા થાય કે મને હજાર રૂપિયા મળી જાય તો હું મહુ સુખી થઈ જાઉં. એ ઇચ્છા પૂરી થતા પહેલાં જ બીજી ઇચ્છા જાગે કે, મને દસ રૂપિયાની તો જાણ જ જરૂર છે. હવે જુઓ કે હજાર રૂપિયાની ઇચ્છા તો ચાલુ જ છે એટલામાં વચમાં જ દસ રૂપિયાની ઇચ્છા થઈ. અને તે તીવ્ર થઈ ગઈ, મને દસ નિકલ્ય કોઈ કે દસ રૂપિયા તો મેળવવા જ જોઈએ. ક્યાંકથી દસ રૂપિયા મળી ગયા તો માની લો કે એ ઇચ્છા પૂર્ણ થઈ. એવી રીતે મનુષ્ય-માનવી ઇચ્છાઓમાંથી કેટલીક પૂર્ણ થઈ જાય છે અને કેટલીક પાડી રહી જાય છે.